APGOML ఆ శ । Series 13

ఆర్షకుటుంబము

గ్రంథకర్త
శ్రీ వానరెడ్డి దుర్గాసదాశివేశ్వర ప్రసాద్

పరిచయకర్త
డా. వి. వి. ఎల్. నరసింహారావు



ప్రచురణ
ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ
ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయం పరిశోధనాలయం
హైదరాబాద్-500 007

A P G O M L & R I Series 13

ĀRSHA KUTUMBAMU
By Sri Vasireddi Durga Sadasiveswara Prasad

First Edition November 1983
Copies 200

Price Rs 47/-

Published by
A P Govt Oriental Manuscripts
Library & Research Institute
Hyderabad 500 007

Title Design By
B K CHARY

Printed at
MASTER Art Printers
1 1 694/2/A Gandhi Nagar
HYDERABAD-500 380

విషయ సూచిక

FOREWORD

ĀRSHA KUTUMBAMU is a prose work in Telugu which deals with the Aryan path of domesticity The author Sri Vasireddi Durga Sadasiveswara Prasad former Raja of Jayantipuram is a profound scholar in Telugu Sanskrit Pali and Hindi

To his credit he wrote about thirty books and thirty three essays in Telugu of which only nine books and eight essays were published All the works cover a wide range of subjects like Philosophy Ethics Literature Grammer Indian Medicine Botany Environmental Science Geography Tourism and Political History

Mr Prasad being an erudite Scholar in Buddhist Literature translated a number of Buddhist works from Pali and Sanskrit His first Literary endeavour was Bodhisatva Avadana Kalpalata a translation of Kshemendra s sanskrit work into Telugu Dhammapada Jataka Stories Bouddha Paribhasha and Bouddha Hridaya are his other works which convey the message of Buddha As a mark of respect for the yeoman services rendered by him in popularis ing Buddha s teachings the Nagarjuna University honoured him on the occasion of the inauguration of its Mahayana Buddhist Studies Centre

Mr Prasad in principle does not like to be honou red as he believes that titles and honours always deprive a person of his wisdom and knowledge

Mr Prasad now aged 84 still prosecutes his studies and literary pursuits despite the onslaught of age which affects the capacity to read write and listen to

Although he was brought up in an affluent atmosphere by his reverad father Sri Venkatadri Naidu the Raja of Muktyala and himself being the former Raja of Jayantipuram Mr Prasad is surprisingly unostentatious and abounds in native culture of high order

It is this background which prompted him to undertake the work entitled Arsha kutumbamu in the year 1954

A peep into this work provides a preliminary knowledge of our ancestral family traits The reader will be enlightened to get at the cream of Indian culture a revealed through the age-old family system which contributed to the happy and peaceful living of our ancestors

Some of the suggestions made by the author may of course be not palatable and practicable in these days of urban civilisation and unrest But to the extent possible we may try to put them into practice in the day to day social life and administrative pattern of our villages for a better and blissful way of living

This volume is the thirteenth publication in the series of the Andhra Pradesh Government Oriental Manuscript Library and Research Institute I thank the Government of Andhra Pradesh for the keen interest evinced by them in the activities and progress of this department

Nov 1 1983

V V L NARASIMHA RAO
DIRECTOR
Andhra Pradesh Government
Oriental Manuscripts Library and
Research Institute Hyderabad

---

* The original manuscript of Arsha Kutumbamu was purchased from the author on 2 3 1977 by the A P G O M L & R I The Accession and call numbers assigned to this manuscript are Acc No 3710 and T 10 8 respectively

పరిచయం

డాక్టర్ వి. వి. యల్. నరసింహారావు

పరిచయమంటే గ్రంథకర్తను గూర్చిన పరిచయం, గ్రంథాన్ని గూర్చిన పరిచయం.

గ్రంథకర్త శ్రీ వానరెడ్డి దురాసదాశివేశ్వర ప్రసాద్ గారు ప్రసిద్ధులు అయినా పరిచయం అవసరమా?

వారినిగూర్చి వారిరచనలనుగూర్చి అన్నివిషయాలు అందరికీ తెలియక పోవచ్చు. వాటిని పరిచయంలో ప్రస్తావించటం భావ్యం.

శ్రీ ప్రసాద్ గారిని సవినయంగా అడిగాను "మీ జీవితవిశేషాలు తెలియజేయండి" అని.

చిరునవ్వు నవ్వి ఊరకున్నారు. తన్నుగూర్చి తానుగా చెప్పుకోవటం బాగుండదని కాబోలు. కాని నామాట కాదనటమూ వారికిష్టం లేదు. కొన్ని కాగితాలు నాచేతికిచ్చి ఇవి చూడండి చాలు అన్నారు.

అవి తన్నుగూర్చి తెలిసినవారు వ్రాసిన విశేషాలు గల కాగితాలు. అందులో రెండు మూడు వ్యాసాలున్నవి. తక్కినవి రచనా విశేషాలతో గూడినవి. వ్యాసాలు తన జీవితవిశేషాలు తెలిసినవారు వ్రాసినవి. రచన విశేషాలు సంక్షిప్తంగా తాను పేర్కొన్నవి.

ఇందులో — నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయంవారి అభినందనపత్రం, పత్రికల్లో ప్రచురితమైన శ్రీమల్లెల శ్రీరామమూర్తి, శ్రీ జి. కృష్ణగార్ల వ్యాసాలు, శ్రీ ప్రసాద్‌గారు స్వయంగా వ్రాయించి యిచ్చిన తమరచనావిశేషాలకు సంబంధించిన కాగితాలు ఉన్నాయి.

సాధన ఎంతో చూస్తునుగదా నాకన్ను చెమరిపోయింది

అర్ధశతాబ్ది క్రిందట వారు పాళీభాషనుండి తెనుగుజేసిన ధమ్మపదము ఆమధ్య చదివిన జ్ఞాపకం నాకింకా ఉంది దానికి వారు వ్రాసుకున్న పీఠిక లఘు వివరణలు చూచిననాడే ఆయన విశాలహృదయంగల గొప్ప పండితు డనే నమ్మిక నాకు కలిగింది

ఇప్పుడు వారందజేసిన విశేషాలు పరిశీలించినకొద్ది నాకొక్కటే అభిప్రాయం కలిగింది

విరియ పండిన పండ్లబరువుతో వృక్షరాజం వినమ్రమై ఉంటుంది

సాధికారికంగా సంప్రదాయంగా ప్రసాద్ గారు వ్రాసిన 30 గ్రంథాలు 43 వ్యాసాలు ఉన్నాయి అందులో 9 గ్రంథాలు 8 వ్యాసాలు ముద్రితాలు తక్కినవి అముద్రితాలు

ఈ రచనలన్నీ ఎంతో విషయవైవిధ్యం గలవి సాహిత్యం వ్యాకరణం విద్య బౌద్ధం నీతిశాస్త్రం తంత్రశాస్త్రం వృక్షశాస్త్రం భౌగోళిక వాతావరణ శాస్త్రం వైద్యశాస్త్రం యాత్రలు రాజకీయం మొదలైన అనేక విషయాలు గల రచనలివి బౌద్ధానికి సంబంధించిన రచనలు ప్రసాద్‌గారికి సుప్రశస్తి నార్జించిపెట్టినవి

అంతటి కృషిచేసినా ఆయనలో కించిత్తు గర్వరేఖ కనిపించదు జీవిత సాహిత్య రంగాలు రెండింటిలోను ఎక్కువఫలాలు పండించుకొన్న వినమ్ర వృక్షరాజం శ్రీప్రసాద్‌గారు

స్వోత్కర్షకు చోటివ్వని సౌమనస్యం పండితులిచ్చిన బిరుదు కూడా ప్రకటించుకోరా దనే మనస్తత్వం

ఈ యుగంలో ఇవి అపురూపమైన గుణాలు కావా

బౌద్ధవాఙ్మయంలో శ్రీప్రసాద్‌గారు చేసిన కృషిని సమ్మానిస్తూ 1977లో గుంటూరుజిల్లాలోని లప్పకట్లలో ప్రొఫెసర్ యన్ జి రంగాగారి అధ్యక్షతను ప్రసాద్‌గారికి ఒక బిరుదు ఇవ్వబడినమాట వాస్తవం

ఇటీవల నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయంవారు మహాయానబౌద్ధ అధ్యయన కేంద్ర ప్రారంభోత్సవానికి భూటాన్ ప్రభువు శ్రీ జిగ్మేసింగ్యేవాంగ్‌చుక్ గారితోపాటు ప్రసాద్‌గారినికూడా ఆహ్వానించి ప్రసాద్‌గారి బౌద్ధవాఙ్మయ సేవలను ప్రస్తుతిస్తూ తత్సంబంధమైన వారి బిరుదునుకూడా అభినందన పత్రంలో పేర్కొనటం జరిగింది

ఆ బిరుదు నేనుకూడా ఈ పరిచయపత్రంలో ఎక్కడ పేర్కొంటానో అనే అనుమానంతో కాబోలు ప్రసాద్‌గారు నాకేం వ్రాశారో చూడండి।

లప్పకట్లలో నన్ను సన్మానించి బిరుదమిచ్చిన విషయము మీరు దీనిలో (నాగార్జునవిశ్వవిద్యాలయం వారు అభినందనపత్రములో) ప్రస్తావించరి యుందురు నా కా బిరుదు విషయము చెప్పక ఆసభలో దానిని ప్రకటిస్తూ వెల్లడించారు బిరుదులు పొందుట నా కిష్టముగాదు దాని నప్పుడు తిరస్కరించిన ఆ సభవారి నగౌరవపరిచినట్లగునని నేను ఉపేక్షాభావముతో నుంటిని అయితే ఆ బిరుదును నే నుపయోగించుకొనుట లేదు దాని నుపయోగించవలదని మిత్రులకు విన్నవించినాను వారు దానిని వాడుటలేదు కనుక దయచేసి మీరూ ఆబిరుదును వాడవలదని విన్నవిస్తున్నాను

బిరుదులవల్ల గర్వము పెరుగును దాన వివేకము వికలపడును అది వాంఛనీయము కాదు

ఇదీ నిరాడంబరమైన శ్రీప్రసాద్‌గారి నిండైన వ్యక్తిత్వం

అందుకే అన్నాను ఫలభారానత వృక్షరాజం ప్రసాద్‌గా రని

11-4-1899 న ఉగాది పండుగనాడు జన్మించారు ప్రసాద్‌గారు తండ్రిగారు ముక్త్యాలసంస్థానాధీశ్వరులైన వాసిరెడ్డి వేంకటాద్రినాయుడుగారు అన్నగారు చంద్రమౌళీశ్వర ప్రసాద్‌గారు సంప్రదాయానుసారం అప్పగారు ముక్త్యాలసంస్థానాధిపతులుగా తాము జయంతిపురం జమీందారైనారు ప్రసాద్‌గారి విద్యాభ్యాసాలు పాఠశాలలో గాదు ఎల్ల్రపాదుల అంతికంలోనే శ్రీ పొాండ్లమెం టప్పయ్యగారివంటి పండితుల సన్నిధిలోనే సంస్కృతాంధ్రలలో విశేషమైన పాండిత్యం స్వయంకృషితో నేర్చిన భాష పాళీ భాష ఆంగ్లభాషకూడా సుపరిచితమే సాహిత్య రంగంలో బహుముఖ ప్రజ్ఞకు దోహదం కలిగించింది వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి వేమూరి శివరామశాస్త్రిగార్ల పరిచయం క్రమంగా ప్రసాద్‌గారికి కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావు పంతులు గారివంటి ప్రాజ్ఞులతో పరిచయం ఏర్పడింది శ్రీపిగిల్లి శివరావుగారు మొదలైనవారి పరిచయంతో ప్రసాద్‌గారి జీవితం క్రొత్తమలుపు తిరిగింది

దేశభక్తి జాతీయతారక్తి స్వాతంత్ర్య సమరసన్నాహశక్తి మొదలైనవి ప్రసాద్‌గారి రాజకీయ జీవితవిశేషాలు "రాజకీయజీవితం" అనే పేరుతో పదకొండువందల పుటల బృహద్గ్రంథం ఒకటి ప్రసాద్‌గారే వ్రాసి సిద్ధంచేసి ఉంచారు ఒకవిధంగా అది కృష్ణా జిల్లా రాజకీయచరిత్రకూడాను అచ్చయితే అనేక విషయాలు తెలుసుకోవచ్చు

నేటికి ఎనభై నాలుగేళ్లు నిండి వినుకలి కనుకలి శక్తులు వెనుకాడుతున్నా రచనావ్యాసంగం మాత్రం విడనాడని ప్రసాద్‌గారి సాహితీ జీవితం సంకల్పశుద్ధికి సాహిత్యసిద్ధికి స్వచ్ఛదర్పణం

బౌద్ధవాఙ్మయసేవ

ప్రసాద్‌గారి సాహితీజీవితం 1922లో క్షేమేంద్రుని అవదానకల్పలత నాంధ్రీకరించటంతో ఆరంభమైంది 1922 28 సం॥లలో తమసంపాదకత్వంలోనే వెలువడుతున్న సంస్కృతి మాసపత్రికలో 16పల్లవాల పద్యానువాదం

ప్రచురించారు 1నుండి 30 పల్లవాల వరకు అనువదించిన తరువాత మిత్రులు వాడుకభాషలో వ్రాయవలసిందిగా కోరితే అల్లాగే వ్రాశారట 78 పల్లవాల అనువాదం అముద్రితంగానే ఉండిపోయింది

1924 లోనే వాడుక భాషను వరించిన ప్రసాద్‌గారి వ్యావహారిక రచనా రీతి 1954 నాటికి ఏపాటి తీరుతీయములు సంతరించుకొన్నదో ప్రస్తుత అర్షకుసుంబ రచనాపద్ధతే ప్రత్యక్షీకరిస్తుంది

ఈ మధ్యకాలంలో క్షేమేంద్రుని సేవ్యసేవకోపదేశము నకు పద్యానువాదం చేశారు ప్రసాద్‌గారి ప్రప్రథమ పద్యరచన యిదే ఇది 1925లో భారతి లోను తరువాత పుస్తకరూపంలోను ప్రచురితమైంది

1926లో వచనానువాదం చేసిన ధమ్మపదము ను 1964లో పద్య రూపంగా వ్రాశారు పద్యకృతి అముద్రితం ధమ్మపద గాథలకు మూలమైన అట్టకథలు మహేంద్రుడు సింహళభాషలో వ్రాయగా అశ్వఘోషుడు వాటిని పాళీభాషలోకి అనువదించాడు ప్రసాద్‌గారు 1964లో అశ్వఘోషునికృతిని దమ్మపదవు అట్ఠకథ అనే పేరుతో వచనరూపంగా తెనుగుచేశారు ఇదీ అముద్రితమే 1950లో వ్రాయబడిన కరుణామయి అనే పద్యకృతి ప్రసాద్ గారి స్వతంత్రరచన బౌద్ధకథాసమన్వితమే వీరి బౌద్ధకాలీనభూగోళచరిత్ర అనేగ్రంథం మరోకోణంలో సాగిన పరిశోధనాత్మక రచన

బర్మా మొదలైన బౌద్ధదేశాల పాఠశాలల్లో నిత్యం విధిగా పఠింపబడే పాళీగ్రంథం మంగళసుత్త దీనిని ప్రసాద్‌గారు 1968లో అనువదించారు 1969లో బౌద్ధహృదయ మనే గ్రంథాన్ని మూడు భాగాలుగా రచించారు బౌద్ధమతం దాని పూర్వోత్తరస్థితుల్లో బుద్ధుని జీవితవిశేషాలు తత్ప్రచార సంఘాలు క్రైస్తవమతం మీద బౌద్ధప్రభావం భారతదేశంలో బౌద్ధం క్షీణించడానికి కారణాలు ఈ గ్రంథంలో విపులంగా వివరించబడినాయి సింగాలునికి బుద్ధుడు చేసిన ఉపదేశాలతోగూడిన గ్రంథం సింగాలసుత్తి దీనిని ప్రసాద్

గారు 1980లో అనువదించారు బౌద్ధభిక్షాచార్యుడుగా ప్రసిద్ధిపొందిన జీవకుని కథకూడా ప్రసాద్ గారు 1976లోనే వ్యాసరూపంగా ప్రచురించారు

మొత్తంమీద బౌద్ధవాఙ్మయానికి ప్రసాద్ గారు చేసినసేవలు చిర స్మరణీయాలు

విషయవైవిధ్యం విజ్ఞాన విశేషాలు

ప్రసాద్ గారి రచనల్లోని విషయవైవిధ్యం గుర్తించదగినది శాస్త్ర దృష్టితోపాటు లోకాన్ని ప్రామాణికంగా పరిశీలించి ప్రతిపాదించాలనే దృష్టికూడా వారి రచనల్లో స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది

సాహిత్యజీవులకు వ్యాకరణాది విద్యల్లో అభినివేశం ఉండడం సహజం కాని వృక్షశాస్త్రం భౌగోళిక వాతావరణాది శాస్త్రాల్లోకూడా రచనాసక్తి ఉండటం విశేషం

వీరు 1937లో భగవద్గీతను పద్యాల్లోకి అనువదించారు గీతలోని ముఖ్య విషయాలకు వివరణాత్మక ప్రస్తావనలు చేర్చి 1956లో పునర్ముద్రణం చెయ్యటంకూడా జరిగింది 1958లో కాళిదాసుని మేఘదూతం తెనుగుచేశారు 1960లో ప్రత్యేకంగా కాళిదాసునుగూర్చి ఆయనకాలాన్నిగూర్చి పరిశీలనాత్మక రచనకూడా చేశారు రఘుజైత్రయాత్ర అనే మరొరచనకూడా ఉన్నది భారతీయలిపిగూర్చి భాషాపరిణామంగూర్చికూడా వ్యాసాలు వ్రాశారు పాణిని ప్రయోగించిన పరిభాషాపదాలకు అన్వయముఖమైన వివరణలు సంతరించి ఆ గ్రంథానికి పాణిని పారిభాషిక మని పేరుపెట్టారు 19 0లో జరిగిన ఈ రచన వారి శబ్దశాస్త్ర జిజ్ఞాసను చాటుతుంది సుందరపాండ్యుని నీతిముక్తా ఫలాలను నీతిరాజన మనేపేరుతో 1960లో తెనుగుచేసి 1966లో ప్రచురించారు 1967లో ధర్మానుగామిసీవు తలపోయుచున్న అనే మకుటంతో ధర్మ సందేశ మనే ఖండిక ఒకటి రచించారు ఇది అముద్రితం 1960లో భవిష్యదవతార మనే మరోగ్రంథంకూడా వ్రాశారు జగదుద్ధారకుడైన మహాపురుషు

శాక దవతరిన్నాడనీ అతనికి తెల్లగుర్రంతో సంబంధముంటుందనీ ప్రసిద్ధ మతాలవారు విశ్వసిస్తున్నారు ఇటువంటి విశ్వాసం ముస్లింమతం వారిలోను ఉన్నది పాండవుల వీరభోగ వసంతరాయస్వామిగారి ప్రత్యేకంగా చెప్పనక్కర్లేదు

మన ప్రాచీన వృక్షశాస్త్రంపట్ల ప్రసాద్ గారికి పరమాసక్తి అనే వారి చేత ప్రాచీనపాదపీయశాస్త్ర మనే గ్రంథం వ్రాయించబడింది 1981లో తెలుగు అకాడమీ వారి వ్యవసాయపు సంపుటంలో దీన్ని ప్రచురించారు భారతీయుల ఉద్యాన కళలో ప్రత్యేకించి తెలుగువారి కౌశలం అంశాలు అనేకం ప్రసాద్ గారు 1936 నుండి ఈ కళను గూర్చి ఎంతో పరిశోధించి ఉద్యానకళ వృక్షాయు ర్వేదం అనే రెండు గ్రంథాలు వ్రాశారు అపూర్వమైన అనేకవిషయాలతో కూడిన ఈ గ్రంథాల్లోని కొన్నిభాగాలు పత్రికలో ముద్రితమైనాయి మొక్కలు అంటుకట్టడం తీగెను సేకరించేతీరు మొదలైన విషయాలుకూడా ప్రత్యేక వ్యాసాలుగా ప్రచురితమైనాయి

వరాహమిహిరుని బృహత్సంహిత ననుసరించి వర్షోత్పత్తి వర్షసూచనలు మొదలైన అంశాలు వివరిస్తూ 1961లో వాతావరణశాస్త్ర మనేగ్రంథం వ్రాశారు 1965లో వ్రాసిన ...మేఖల అనే గ్రంధం ఇంద్రజాలం నాటి కలలోవున్న వైద్యప్రయోగాలు మొదలైన విశేషాలను వివరిస్తుంది ఇది ప్రాచీనుడైన మహాకవి పాలితదనకు అనువాదం 1966లో రచించిన గ్రహతంత్ర మనే పరగ్రంథ ముంది ఇది నిత్యజీవితంలో ఉపయోగించే అనేక ప్రయోగాలకు సంబంధించిన స్వతంత్ర రచన

1964లో వ్రాసిన భారతదేశ ఇతిహాసపు రూపురేఖ అనేగ్రంథం జయచంద్రవిద్యాలంకార్ హిందీ రచనకు తెనుగుసేత 1967లో రచించిన కైలాసము మానససరోవరయాత్ర స్వామి ప్రణవానంద రచనకు తెనుగుసేత 1971లో వ్రాసిన ప్రాచీన భారతదేశంలోని దేశాలు ప్రదేశాలు అనే స్వతంత్రరచనలో ప్రాచీన ప్రదేశాలకు ఇప్పటిపేర్లు వివరించబడినాయి భారతదేశపు రైల్వేలు ... కుశద్వీపమునుగురించి మెసపొటోమియాలో హైందవ

సంస్కృతిని గురించి చీనాలో భారతీయ రాజవంశ మౌలిక రాజపాలనగురించి లాసాస్థాపన గురించి లంక గురించి సుమేరు ఊజస్థు మొహంజొదారోల లోని ప్రాచీనసభ్యజాతుల గురించి భారతీయుల శిల్పకళ గ్రీకులనుండి లభించిందా? అనే అంశంగూర్చి ప్రాచీన భారతీయుల యంత్రవిద్య ను గురించి—ఇట్లా ఎన్నెన్నో విషయాలను గురించి అనేక వ్యాసాలు వ్రాశారు

మత సంబంధమైన ప్రాచీన సంస్కృతి నన్వేషిస్తూ సర్వారాధన గురించి యూపము గురించి స్థూపము గురించి శివలింగము గురించి కాళికస్తుల భిన్నతత్త్వము గురించి ప్రతిర్చన గురించి అనేక వ్యాసాలు వ్రాశారు

వేదకాలపు విద్యనుండి నేటి విశ్వవిద్యాలయాలవరకు భారతీయ విద్యావిధాన పరిణామాల గురించి పాశ్చాత్యుల సంస్కృత విద్యాధ్యయనము గురించి ప్రత్యేక వ్యాసాలు వ్రాశారు

ఇవన్నీ ప్రసాద్‌గారి రచనలోని విస్తృతమైన విషయపై విధ్యానికి విపులమైన విజ్ఞాన విశేషాలకు ప్రబల నిదర్శనాలు

1880 వరకు పుంఖానుపుంఖంగా అనేక రచనలు సాగించిన ప్రసాద్ గారు వార్ధకం వల్లనైతేమి ఇటీవలి కాలంలో కొంత తటస్థత వహించినట్లు కనిపిస్తారు ధర్మపత్ని శ్రీమతిపర్వతవర్ధనమ్మగారు వ్యర్థస్థురాలు కావటం కూడా ఒక హేతువుకావచ్చు సాహితీధర్మపత్ని మాత్రం ఆయనను నిడదవోలు జగ్గయ్యపేటలోని వారి శాంతినివనంలో ఆయనకు నిత్య తృప్తిని కలిగిస్తూనే ఉండటం విశేషం

ఆ ర్ష కు టుం బ ము

ఆర్ష కుటుంబపు సుఖశాంతు లెటువంటివో స్వీయజీవితంలో కూడా సుంత చవిచూచినవారు శ్రీ ప్రసాద్‌గారు అందువల్ల ఆర్షకుటుంబ మనే గ్రంథం వ్రాయడం వీరికి సుకరమైయుండవచ్చు ఆ చిన్నెలు కొన్ని

ఈ గ్రంథంలో గోచరిస్తాయి. ప్రసాద్‌గారు 58 ఏళ్ల ప్రౌఢవయస్సులో వ్రాసిన గ్రంథం ఇది. ప్రౌఢి అనేది వయస్సులో మాత్రమే కాదు అనుభవంలో ఆలోచనలో ఆశయంలో ఆదేశంలో కూడా.

మహాత్ములకు లోకమే కుటుంబం అనేది అభియుక్తోక్తి. లోకాన్ని కుటుంబంగా సంభావించటంలోనే కుటుంబ వ్యవస్థలోని ఔన్నత్యం స్పష్టమౌతుంది. ప్రాచీనమైన భారతీయ కుటుంబ వ్యవస్థకు ఋషికుటుంబం కుదురు. ఆర్షకుటుంబం అంటే ఋషి సంప్రదాయబద్ధమైన ఆర్యకుటుంబం.

ఋషి అంటే జ్ఞాన పారవశ్యం పొందినవాడు. జ్ఞానమనేది సత్ సందర్శనం వల్ల లభిస్తుంది. జ్ఞానస్య పారంగతత్వాత్ ఋషిః. ఋషయః సత్యవచసః ఇవి నిఘంటువర్థాలు. ఋగతౌ ధాత్వర్థం.

కుటుంబ శబ్దం గృహ శబ్దానికి పర్యాయం. కుటుంబి అంటే గృహస్థు. కుటము కుటి కుటుంగము — అనే పదాలు గృహవాచకాలే. ఆకులు లోనగువానిచే ఆచ్ఛాదితమైన గృహభేదము కుటుంగము (సూ రా ఆం). ఆలుబిడ్డలతో గృహస్థులైన ఋషులు ఎవరంటే కుటుంగములే కుటుంబములు. ఆశ్రమ ధర్మాన్ని బట్టి చూస్తే గార్హస్థ్యమునకు నిలయమైనవి కుటుంబాలు.

భారతీయులు చిరంతనంగా కృషీవలులు. కుటుంబి అనేమాటకు ఆ అర్థంకూడా కుదురుగానే ఉన్నది. కుటుంబీ (న్) కృషకః (శబ్దచంద్రిక)

కృషకః — కృషతి భూమిం యః — కర్షకః (మేదిని)

భూమిని దున్నేవాడు కుటుంబి

కుటుంబ సంరక్షణార్థం ప్రాచీనులైన ఋషులుకూడా కర్షక వృత్తినే అవలంబించేవారు. ఆర్యావర్తంలోని ఋషులు అనూచానంగా అవలంబించిన వృత్తి ఇదే. ఆర్య శబ్దంకూడా ఈ అర్థాన్నే స్పష్టీకరిస్తుందని గ్రంథకర్త తొలినాళ్లలోనే వివరించారు. అంతేకాక ఆర్య శబ్దం వ్యుత్పత్తినిరూపక గుః

వాచకమే కాని ఇతరాము జాతివాచకం కానేకాలదని ఉపపత్తులనుకూడా చూపారు ఆర్యులంటే ఎక్కడి నుండో ఇక్కడకు దిగుమతి అయినజాతి అనే వాదం అపార్థాలకు దారితీసింది సుర–అసుర శబ్దాలు ఎట్లా ప్రవృత్తి నియ పదశబ్దాలలో ఆర్య–అనార్య శబ్దాలుకూడా అట్లా ప్రవృత్తి ఎరూపవాలే

సృష్టిలో జీవపరిణామ చరిత్ర మానవజాతిచరిత్ర అన్వేషించుకుంటూ కుటుంబవ్యవస్థ ఎప్పుడు ఎట్లా ఏర్పడిందో పరిశీలిస్తూ ప్రపంచమానవ జాతుల కుటుంబవ్యవస్థలో భారతీయమైన ఆర్షకుటుంబవ్యవస్థ ప్రత్యేకత ఏమి వంటిదో వివరించటమే ఈ గ్రంథముయొక్క పరమలక్ష్యం తొలి అయిదు వివాహాలూ ఇందుకు ఉపక్రమంగా ఉదయించినవే ప్రపంచ మానవజాతుల కుటుంబవ్యవస్థలనుగూర్చి ప్రస్తావించే ప్రయత్నం జరగకపోయినా ముఖ్యంగా భారతీయులకు సంబంధించిన అంశాలు గ్రంథంలో ఏపులీకరించబడినాయి

భగవత్స్వరూపమైన కాలం అనాది అనంతం దానిపరిమాణం నిరూపణకు అందేది కాదు ఎన్నెన్ని మహాప్రళయాల పరంపరలలో ఎన్నెన్ని సృష్టుల రూపమానస ఎన్నెన్ని కొత్త సృష్టులు జరిగిందాయో ఊహకందే విషయం కాదు

వేదాల కాలనిర్ణయం గూర్చి అంతే మాక్స్‌ముల్లర్ వింటర్‌నిట్జ్ హౌగ్ జి వెబ్స్ ఎ ఎ సేన్‌గుప్త వి వి కేట్కార్ ధీరేంద్రనాథ్ మహోపాధ్యాయ బాలగంగాధర్ తిలక్ జాకోబి కె యస్ రామస్వామి మొదలైన పలువురు పండితులు అనేక పరిశోధనాంశాలు వెల్లడించారు వేదాలు అపౌరుషేయాలు అనే భారతీయ విశ్వాసంతో వేదకాలం ఇదమిత్థమని చెప్పటం కష్టమనే వారూ ఉన్నారు

కృత త్రేతా ద్వాపర కలియుగాలలో ప్రస్తుతం నడుస్తున్నకాలానికి కృతయుగారంభం సుమారు పదివేల సంవత్సరములకు క్రిందటిది కావచ్చునని ఒక అంచనా కర్షక సంస్కృతి వయస్సుకూడా ఇంతకు తక్కువేమీ కాదు

భూగర్భనిక్షేప పురాతత్త్వ పరిశోధనల వల్ల క్రీ. పూ. మూడువేల సంవత్సరాలకు ముందే ఈదేశంలో సంస్కృతి సభ్యతలు వికసించినట్లు తెలుసుకొన్నాము. వేదప్రామాణ్యాన్ని అనుసరించి కృషి వాణిజ్యాది సామాజిక వ్యవస్థలు క్రీ. పూ. ఆరువేల సంవత్సరాల నాటికే నెలకొనియున్నట్లు స్పష్టం అవుతుంది. వ్యవస్థతోపాటే ఈ సామాజిక వ్యవస్థలుకూడా క్రమవికాసం పొందినవి భావించవచ్చు.

జీవుల ప్రాణాధారమైన అవశ్యకమైంది అన్నం. దాని ఉత్పత్తికి ఆవశ్యకమైన సస్యం భూమినుండి పండించుకోవాలి. కృషికిగల ప్రాధాన్యం ఇక్కడే స్పష్టమౌతుంది. కృషికర్మప్రాధాన్యంగూర్చి ఋక్కులు అమోఘంగా గానం చేశాయి.

క్షేత్రస్య పతినా వయం హితేనేవ జయామసి ।
గామశ్వం పోషయిత్న్వా స నో మృళాతీదృశే ॥

క్షేత్రస్య పతే మధుమన్తమూర్మిం ధేనురివ పయో అస్మాసు ధుక్ష్వ ।
మధుశ్చుతం ఘృతమివ సుపూతమృతస్య నః పతయో మృళయన్తు ॥

మధుమతీరోషధీర్ద్యావ ఆపో మధుమన్నో భవత్వన్తరిక్షమ్ ।
క్షేత్రస్య పతిర్మధుమాన్నో అస్త్వరిష్యన్తో అన్వేనం చరేమ ॥

(ఋ 4—57 1 నుండి 3వరకు)

అన్నానికి ఉత్పత్తిస్థానం క్షేత్రం. క్షేత్రాన్నీ అశ్వాన్నీ పోషిస్తూ క్షేత్రపతి మామేలు కోసం కృషిచేస్తాడు. ఆ బుద్ధిశాలి పవిత్రమైన విజ్ఞానం గడించి మాకు సుఖం కలిగించుగాక. ధేనువువలె అతడు తియ్యని క్షీరధారలతో ఈ లోకాన్ని నింపుగాక. అన్నోత్పత్తికోసం ఆ క్షేత్రస్వామి మధురగుణాన్వితుడగుగాక. ఓషధులు ద్యావాదుల తేజస్సులు జలము ఆకాశము మధురగుణ సంయుక్తము లగుగాక. హింసాప్రవృత్తిరాహిత్యమే మా ప్రవృత్తి — కర్షకప్రవృత్తి అమృతవాక్కుల్లో అభివర్ణించబడిన సందర్భం ఇది

చతుర్వేదాలలో అథర్వవేదం కడపటిదిగా పరిగణింపబడినా వేదయుగపు సాంఘిక చరిత్ర నందించటంలో అది ప్రథమగణ్యం. ఋగ్యజుస్సామముల కంటే అది సామాన్యజనుల దైనందిన ఆంతరంగిక జీవితాన్ని అద్దంలో చూపిస్తూ చూపుతుంది. ఆచార వ్యవహారాలు వివాహాది సంస్కారాలు ఇల్లువాకిళ్లు పశుపులు పొలాలు కులాలు మతాలు ప్రభుత్వాలు రాచరికాలు వ్యాపారం వాణిజ్యం కళలు పరిశ్రమలు ఖగోళం భూగోళం వేదాంతం ఆత్మతత్త్వం మొదలైన ఎన్నో విషయాలు అథర్వవేదం మనకు చక్కగా అందిస్తుంది. సామాజిక చారిత్రిక విశేషాలు అందించటంలో అథర్వవేదం అమూల్య నిక్షేపం.

మనుష్యుడు అన్నాది పదార్థాలను సంపాదించి ప్రాణుల్ని పోషించాలనీ గోవృషభాశ్వాది జంతువులు కూడా అన్నగత ప్రాణులే కనుక ప్రాణిరక్షణకు సుసమృద్ధిగ ఉన్న సంపాదన చెయ్యాలనీ చెప్పే ఈ క్రింది అథర్వమంత్రం నాటి ఆర్య కర్షక సంస్కృతికి ఒక విజయపతాకగా కనిపిస్తుంది.

యస్యాశ్చతస్రః ప్రదిశః పృథివ్యా యస్యామన్నం కృష్టయః
సంబభూవుః।
యా బిభర్తి బహుధా ప్రాణదేజత్ సా నో భూమిర్గోష్వప్యన్నే దధాతు॥
(అథర్వ-12 1 4)

ఆనాటి వైద్యులు కూడా వృక్షజీవనులై బ్రతకటానికి వారికి గల ఆరోగ్యాదర్శమే నిదర్శన మని గ్రహించి సప్రమాణంగా పేర్కొన్నారు.

ఇప్పుడు మాటలెందుకు? భారతీయ సంస్కృతికన్న తొలినాళ్ళ కృషి. నేటికీ భారతదేశం వ్యవసాయిక దేశమే. అయితే అర్షకుటుంబవ్యవస్థను ప్రభవించిన నాటి జానపద కర్షక సంస్కృతికీ యాంత్రిక పట్టణజీవిత ప్రభావితమైన నేటి ఆధునిక కుటుంబనాగరికతకూ ఎంతో అంతరం వుంది. నాటి ప్రశాంత జీవన పద్ధతులకూ పరుగులువారె నేటి బ్రతుకు తొందరలకూ సామ్యం లేదు. సహజసిద్ధంగా లభించే నాటి సుఖశాంతులు నేడు విశ్వ

ప్రయత్నించినా అసాధ్యంగానే ఉన్నాయి. జనసంఖ్య నాడు పరిమితమైనా నేడు లక్షలమైనందువలనే జీవనసౌఖ్యం మృగ్యమైందనీ చెప్పటం తథ్యమైనా ఒరుగు తున్న ... టికి-పాశ్చాత్యనాగరికతావ్యామోహంతో ఆర్షకుటుంబవ్యవస్థలోని మేలిగుణాల నుపేక్షించటంవల్లనే నేటి నాగరిక సంసారజీవనం సుఖాంతం కాక దుఃఖాంతమైనట్లు స్పష్టమౌతుంది. సంసారంలో బాధ్యతల్లో వ్యాలమైన సుఖానందాలు సమ కూడాలంటే నాటి ఆర్షకుటుంబవ్యవస్థను అవగాహనం చేసుకోవటం ఆవశ్యకం. ఇటువంటి విశాలాశయంతో పరిశీలించారు రచయిత గ్రంథంలో ఆర్షకుటుంబం.

కుటుంబం అని అనగానే అనేక సభ్యులతోకూడిన ఒక వ్యవస్థ జ్ఞప్తికి వస్తుంది. కుటుంబి కుటుంబిని కుటుంబసభ్యులు పత్నులు బాంధవులు అతిథులు అభ్యాగతులు కుటుంబపోషణ అనూచానంగా వస్తున్న వృత్తులూ విద్యలు అనుబంధపరిశ్రమలు అధ్యయనపద్ధతులు కళలు పండుగలు పర్వములు శుభకార్యాలు యజ్ఞయాగాదులు సర్వం ఈ వ్యవస్థలో భాగాలే. అన్నిటినీమించి అభిప్రాయ భేదాలు పొడసూపినప్పుడు కుటుంబసభ్యులను సమాధానపరచటానికి చెయ్యవలసిన ధర్మోపదేశాలు ధర్మనిర్ణయాలూ అవసరమే. ఈమొత్తం కలిసి కుటుంబమనేది దానియంతట అదే ఒక చిన్న సామ్రాజ్యంగా తలపిస్తుంది. ఈసామ్రాజ్యానికి కుటుంబయజమాని ప్రభువువంటివాడనవచ్చు కాని అతడట్లా అనుకోడు. విద్యుక్తధర్మనిర్వహణం చేసే ధర్మపరివర్తకుడనని మాత్రమే అనుకుంటాడు. కుటుంబసభ్యులందరి ప్రేమాభిమానాలు చూరగొంటూ వారి బాగోగులు చూస్తూ వారి క్షేమం కోసం పాటుపడే బాధ్యతగలవ్యక్తి అతడు. గార్హస్థ్యధర్మం తెలిసిన వ్యక్తి గృహస్థు లక్షణం ఇదే. దీన్ని దృష్టిలో ఉంచుకొనే ఈ గ్రంథరచయిత ఆ కుటుంబ రచనా ప్రణాళికను సంతరించారు. ఆర్షకుటుంబ సంప్రదాయానికి జోహారులర్పించే సామరస్యంతో ప్రతిపాదించి, దాన్ని నివాళి అని పేర్కొన్నారు.

ఇతరమైన కుటుంబ వ్యవస్థ లన్నిటికంటె ఆర్షకుటుంబ వ్యవస్థలో గ్రంథకర్త ఒకప్రత్యేకత గుర్తించారు. అదే నిష్కామకర్మ. కుటుంబానికి

సంబంధించిన ఈ వ్యాపారం నాకోసమే కాదు విశ్వవిభువ ర్తిస్తున్నాను (ఋద 11) అనేకహృదయస్పందనంకలవాడు ఆర్షకుటుంబి అలిసి దృష్ట ధర్మ సంగ్రహం ధర్మస్వరూపం చాలావిలక్షణమైనది విశిష్టమైనది ఆ ఆప్తవాక్యంగా గ్రహించద ం... ఆప్తుడంటే ధర్మోపదేశం చెయ్యగల అధికారి (ఆపదలో ఆదుకొనేవాడనేది సామాన్యార్థం) యఃసర్వాన్ ధర్మాత్మాన్ అవాప్నోతివా సర్వైః ప్రాప్నోత్యధి రావ్యతే ఫలాదికవాతః స ఆప్తః సర్వధర్మాత్ములన్న పాలించేవాడు సర్వధర్మాత్ములకు ప్రా ించతగినవాడ ఆప్తుడు కపటత మొదలైన దుర్గుణాలు లేనివాడు ఆప్తుడు ఇందువల్లనేఆప్తవాక్యం ప్రమాణమైంది ఇంతకూ ధర్మ లక్షణం ఏమిటి?

ఒక్కొక్కమతానికి ఒక్కొక్క విశ్వాసం ఉంటుంది ప్రమాణగ్రంథా లుంటాయి క్రైస్తవులకు బైబిలు మహమ్మదీయులకు కొరాన్ అట్లాగే హిందువులకు వేదం వేదంతోపాటు వేదాన్ని గుర్తుకుతెస్తూ ఆప్తవాక్యంగా చెప్పబడే స్మృతులూ ఉన్నాయి మనుస్మృతి ధర్మలక్షణాన్ని ఇట్లానిర్వచించింది

వేదః స్మృతిః సదాచారః స్వస్యచ ప్రియ మాత్మనః
ఏత చ్చతుర్విధం ప్రాహుః సాక్షిద్ధర్మస్య లక్షణమ్
[మ స్మృ ౨–౧౨]

వేదము స్మృతిశాస్త్రాలు సదాచారం (సత్పురుషుల నడవడి) ఆత్మకు ప్రియమైన సత్యభాషణం – ఈనాలుగు ధర్మలక్షణాలుగా చెప్పబడినాయి

ఆర్ష కుటుంబం అవలంబించే ధర్మము యొక్క లక్షణం ఇదే

వివాహ మనేది వెయ్యేళ్ళపంట ఇందుకే భార్యాభర్తలు పరస్పరం సుప్రసన్నులై యుండాలి సంతుష్టాత్ములై యుండాలి అప్పుడే ఆకుటుంబం నిత్యకల్యాణం పచ్చతోరణంగా ఉంటుం దంటాడు మనువు

సంతుష్టో భార్యయా భర్తా భర్త్రా భార్యా తథైవచ
యస్మి న్నేవ కులే నిత్యం కల్యాణం తత్ర వై ధ్రువమ్
(మ స్మృ ౩ ౬౦)

ఇక్కడ కుల శబ్దం కుటుంబ పర్యాయంగా వాడబడటం విశేషం ఇది నేడు మనంవాడే బ్రాహ్మణాది కులవాచకం (Caste) కాదు కులసతి అంటే కుటుంబిని సంసారస్త్రీ అనేకదా అర్థాలు।

కుటుంబమంటే ఆలుమగలుమాత్రమే కాదు పలువురు సభ్యు లుంటారు పిల్ల పాప అన్న తమ్ముడు అక్క చెల్లెలు తల్లి తండ్రి ముసలి ముదుక మొదలైనవారెందరో। వీరందరు పరస్పరం అవ్యాజమైన ప్రేమానురాగాలతో మసలేందుకు మూలసూత్రాలేవో వాటిని విపులీకరించారు గ్రంథకర్త ప్రసాద్‌గారు

కులవృత్తుల రూపంలో కొనసాగిన ప్రాచీనకాలపు గృహవిద్యలకు నా కాంతులు వెదజల్లే నాటి అంబుపరిశ్రమలే మహాత్ముడు కలలుగన్న కుటీర పరిశ్రమలు వాటికంటే భిన్నమైనవి కావు

అయో దారు కాంస్య స్వర్ణ శిలా శిల్పాలు గ్రామసీమల్లో గృహవిద్యలుగా రాణించిన తీరు తెన్నులు ఈగ్రంథంలో సందర్భోచితంగా వివరించబడినాయి (పుటలు 121 – 125) ఋభువులు త్వష్ట మయుడు మొదలైనవారు వాస్తు శిల్పయంత్రనిర్మాతలైన విశ్వకర్మ లనేఅంశం సుప్రసిద్ధం (పు 62 63)

గ్రామసీమల్లో కుటుంబాలు కేంద్రస్థానంగా వాడు పర్థిల్లిన సర్వభారతీయ సంస్కృతిని అద్దంలో చూపినట్లు గ్రంథకర్త సోదాహరణంగా వివరించారు ఈమార్గంలో గ్రామపునరుద్ధరణం జరగవలసిన అవశ్యకంకూడా సూచించినట్లైంది గ్రామ పంచాయతులు నేడు ఉండవలసినంత ఉత్సాహోత్తేజాలతో లేవని గ్రంథకర్త అభిప్రాయం దీనికి వీరుచూపిన కారణం ఇది

వ్యవహారమంతా ఉద్యోగబృందమే నడుపుతున్నది ఉద్యోగుల సంఖ్య మితిమీరి ఉన్నది ఇది ఆయమును మించిన వ్యయము మనకతప్పదు ఈ ఉద్యోగముల జీతబత్తెములకే చాల ధనం వ్యయమౌతున్నది వీరివేతనాల

కిస్తున్న ధనమును గ్రామాలకు వినియోగించివుంటే ఎంతో పని జరిగేది అంతేకాదు ఇంతింత పెద్దవేతనాల ఉద్యోగుల పంచాయతుల కవసరం లేదు ఈ పరిస్థితులు మారవలెను

గ్రంథకర్త శ్రీ ప్రసాద్‌గారు సూచించిన ఈమార్పులు వీటిసాధక బాధకాలు పరిశీలనార్హములు

సైనిక బలం ధర్మదృష్టి వెన్నుగిల్లిననాడే పరిపాలన సామర్థ్యంకూడా కుంటుపడటం తథ్యం ధర్మప్రచారం కోసం ధర్మనిర్వహణం కోసం నాడు అశోకుడు ఒక ప్రత్యేక ప్రభుత్వశాఖనే నెలకొల్పాడు. ఆశాఖ నిర్వహణంలో ఉన్నతాధికారులే ధర్మమహామాత్రు లనేవారు

తిరిగి ఆ ధర్మమహామాత్ర పదవి పునరుద్ధరించబడటం జరిగింది లోకాయుక్తాది విధులకంటె ధర్మమహామాత్ర విధులు ఎట్లా విశిష్టమైనవో వివరించవలసిన ఆవశ్యకంకూడా ఏర్పడింది

ఈ గ్రంథం ముప్పైఏళ్ల క్రిందట వ్రాయబడిందే అయినా గ్రంథకర్త పేర్కొన్న అనేక సాంఘిక రాజకీయ విషయాలు నేటికీ నూతన విషయాలుగానే వుండి అనుసరణీయాలుగానే కనిపిస్తున్నవి అటవీసంపదపరిరక్షణ మొదలైన అంశాలు ఇందు కుదాహార్యాలు

ముఖ్యంగా రచయిత ఆశించిన కుటుంబధర్మసామ్రాజ్య మనేది ఒక ఆదర్శరాజ్యం వంటిది అంతరంగశుద్ధిలేనిదే అది ఆచరణసాధ్యంకాదు

పైగా అమలిన గంగానదివంటి అలనాటి గ్రామజీవనపు ప్రశాంతతకు నేడు పొంగులువారుతూ సుడుగులుగ్రక్కే నాగరికపు బస్తీ బ్రతుకుల సముద్రపు హోరుకు పొంతన లేకపోవటంవల్ల ప్రసాద్‌గా రుద్దేశించిన ఆదర్శ గ్రామరాజ్యం ఆచరణలో అందిరావటం అసాధ్య మనిపించవచ్చు

ఆర్షకుటుంబ సంప్రదాయాలను పద్ధతులను వడగట్టి అందులోని మేలిమిని మాత్రమే తేర్చి ప్రస్తుత గ్రంథరూపంగా మన కందించారు ప్రసాద్‌గారు ప్రాతదంతా భవ్యమనీ నవ్యమంతా గర్హ్యమనీ ప్రతిపాదించటంకోసం పుట్టిన గ్రంథం కాదిది

ఉత్తమమైన క్రొత్త సంస్కారాలు సర్వదా వాంఛనీయమనే ధోరణి ఈ గ్రంథంలో స్పష్టంగా చూడగలం అటువంటి సంస్కారాలకు దోహదం కలిగించే సందర్భాలనుకూడా ఆర్ష సంస్కృతినుంచి ఉద్ధరించి అందించే ప్రయత్నంచేశారు గ్రంథకర్త

ఉదాహరణకు స్త్రీ పునర్వివాహం (పుట 34)

నష్టే మృతే ప్రవ్రజితే
క్లీబేచ పతితే పతౌ
పంచ స్వాపత్సు నారీణాం
పతిరన్యో విధీయతే

(పారాశరస్మృతి 4 30)

వర్ణవ్యవస్థ స్మృతులలోని న్యూనతాధిక్యముల భ్రాంతి స్త్రీశూద్రాదులతోసహా సర్వులకు వేదాది విద్యావ్యాసంగం వర్గవైషమ్యరాహిత్యం ప్రజాస్వామ్యం మొదలైన అనేకవిషయాలలో గ్రంథకర్తకు స్పష్టమైన అభిప్రాయాలున్నాయి వీటిలో అనేకం వారి సంస్కారానికి ప్రబల నిదర్శనాలుగా గోచరిస్తాయి

దేశముయొక్క సర్వసౌభాగ్యానికీ మూలం గ్రామసౌభాగ్యం అది ఆర్ష సంప్రదాయబద్ధమైన కుటుంబ వ్యవస్థమీద ఆధారపడివున్నది కనుక ముందుగా కుటుంబవ్యవస్థను బాగుచేసుకోవలసిన అవసరం ఎంతైనా ఉన్నది

అందుకు ఈ ఆర్షకుటుంబ మనే గ్రంథం ఎంతైనా ఉపకరిస్తుంది

శ్రీ ప్రసాద్‌గారిచేత 1914లో రచించబడిన ఈ గ్రంథం వ్రాతప్రతిని ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయం పరిశోధనాలయం వారు తమ ప్రాతప్రతుల కొనుగోలు సంఘం ద్వారా ది 2-8-1977న కొనుగోలు చెయ్యటం జరిగింది* దాని నిప్పుడు ముద్రించే అవకాశం కలిగింది

భారతీయమైన సంస్కృతీ పునరుద్ధరణకు దోహదం కలిగించే ఈ గ్రంథం సంస్కృతిప్రియుల సందడిని అలరించగలదని నా ఆశంస

ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయం పరిశోధనాలయం ద్వారా ఇటువంటి గ్రంథాల ప్రచురణకు అవకాశం కలిగిస్తున్న ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వానికి నా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతాంజలి

వాసలి వేంకట లక్ష్మీనరసింహారావు

1-11-1988

డైరెక్టర్

హైదరాబాదు-7

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత
గ్రంథాలయం పరిశోధనాలయం

---

* ఈ గ్రంథాలయంలో లభ్యమగుచున్న వ్రాతప్రతి అక్సెషన్ నంబరు 8710
కాల్ నంబరు – T 10-8

ఆర్ష కుటుంబము

తొలి నివాళి

ఆర్ష కుటుంబము అంటే?

ఋషియే ఆర్యుడు. ఆర్య పదమునకు — పూజ్యుడు — ఆచార్యుడు — అతిథి — సంస్కారి — గృహపతి (కుటుంబి) — పెద్దమనిషి మొదలైన అర్థాలు కనిపించుచున్నను కొందరేమంత లోతుగా ఆలోచిస్తే ఇది క్షణమున కష్ట యిస్తుంది. ఈ మాటను జాతివాచకముగ అంగీకరింపక పోవచ్చు గాని దానికి నిదర్శనములుండనే యున్నవి. ఈ విశ్వాసము గలవారుండనూ ఉన్నారు.

ఈ దేశములో (భారతదేశములో) ద్విజాతులలో — బహుజాతులలో ఉండి రనుట స్పష్టమైనది గాదనుకొందుము. ఈ భావనలె సమాజములో గౌరవ్యులుగా పరిగణించుచున్నవి. వాని దుష్పరిణామములు గూడా అనుభవించినాము.

ఆర్యపదమును జాతిపరముగా మున్ముందుగా ఉపయోగించినవారు మాన్యులు శ్రీమాక్సుముల్లర్ (Maxmuller) పండితులు. అయితే వీరు కూడ ఋ ధాతువు నుండి ఆర్య శబ్దము పరిణమించినదని ఋ ధాతువునకు దున్నుట అర్థమని అర్య అను హ్రస్వరూపమే ఆర్య అను దీర్ఘరూపముగా పరిణామమొందినదనీ అంగీకరించినదే। తరువాతివారు ఈ ధాత్వర్థము నట్లుదాహరించినవారూ ఉన్నారు.

నేడు విలక్షణంగా కనుపించినా వైశ్య లోకానికైనా ఏక వృత్తి గలవారనుట స్పష్టమే. ఆనాడు వారిని ఆర్య లనేవారు. నేటికి కొందరు తాము ఆర్యవైశ్యులమని చెప్పుకొందురు. కనుక ఆర్యులు కర్షకులు—రైతులు. ఈ ఆర్యుడను పదమే క్రమముగా అర్య గా అయినది. భాషలో ఇట్టి పరిణామములు సహజమే. ఆంధ్ర పదము చేత ఆంధ్రగా వ్యవహరింపబడుచున్నదిగదా. ఇంకా ఆర్య పద మెక్కుడున్న విశేషముగానే కన్పి

ప్రత్యేకించి విశేష్యంగా లేదు అందుచే ఆర్య శబ్దము ఒకదాని గుణములను చెప్పునదే యగును కాగా ఈ ఆర్య శబ్దము కృషి వృత్తి పరమే గాని జాతి పరముగా జాలదు

ఆర్షకుటుంబము

మన వేదవాఙ్మయంలో ఆర్యశబ్దము జాతివాచకముగా ఉన్న ప్రయోగములు కనిపించవు

ఇంకా తాము కృషికులమని తమది కృషికులదేశమని వారే సగర్వంగా చెప్పుకున్నారు సంధ్యావందనములో ... ఇందలి కృష్టశబ్దమునకు సహజంగా కరకుదగు అర్థము ... వేదములో కృషి తెక్కుడ కృష్టిలో (యస్యామన్నం కృష్టయ సంబభూవుః ... 17 | 1) ... సంస్కృతికర్త తొలినాటి కృషి నాడే కాదు నేటికి ఇది ప్రముఖమైనదే ఈ వృత్తి చెరిగి మనుగడే లేదు

ఇంతటి ప్రధానమైన వృత్తిగాన వారు దాని నత్యంతముగా గౌరవించిరి ఆవృత్తి నిర్వహణము ఒక పవిత్రకర్మముగానూ తలచుచుండిరి ఈ వృత్తి గలవారిపై గురుతరబాధ్యత యుండెను ఇది కేవలము తనకోసము — తనవారి కోసమె గాదు లోకమును పోషించు బాధ్యత గానెంచి తనవారు తాను అనుభవించవలెనని త్యాగము జూపవలెనని (తనవంటివే యితరప్రాణులూ అనే దృష్టితో లోకమును పరామర్శించుమట) విశ్వ సౌహార్దము వృత్తికిగల ధర్మగుణాలు ఈ వృత్తి ధర్మములు గౌరవములు గూర్చి ఉత్తేజకములైన ఆదేశము లిచ్చుచున్నవి (ఋగ్వేదము — 4 57-1-8 X— 17) ఉదాత్తములు ఉదాత్తములు అయిన యీ ధర్మములనుబట్టియే ఆర్య శబ్దమునకు పూజ్యత మొదలైన అన్వయములు అర్థములు రూఢములై యుండెను ఆ ధర్మముల దప్పినవారి నెల్లరను అనార్యులనుచుండిరి ఈ ధర్మముల పాలించుచుండవా రెల్లరు ఆర్యులని వ్యవహరింపబడిరి ఈ మర్యాదల ననుసరించి జీవయాత్ర సాగించుచుండు గృహస్థ కుటుంబము ఆర్షకుటుంబము ఇట్టిపై దాని తీరు తెన్నుల తిలకింతము

ఆర్షకుటుంబము

ఆర్ష కుటుంబము

మళి నివాశ

ఎప్పుడు ?

ఈకాల మహత్మ్యము అగోచరము. ఎంతటి పురాతన మది. ఇతిహాసపూర్వకాలమునుగురించిన దేది తడవినా ఇంతే! భారతీయ సాంప్రదాయిక విశ్వాసము కాలప్రవాహము అంతులేనిదని. అనేక ప్రళయాలు మహాప్రళయాలు జరిగిపోయినవి. ఆ ప్రళయాలు మహాప్రళయాల పరంపరలో ఎన్నో సృష్టులు తొట్రిగిల్లిపోయినవి. అట్లే ప్రతిప్రళయ – మహాప్రళయముల వెన్వెంటి మరల మరల – సృష్టులు పుట్టుకొచ్చినవి. ఇట్లే కాలచక్రము అంతు లేకుండా క్రింద మీదుగా తిరుగుచున్న దందురు. ఒక మహాప్రళయము ఎరుగాని ప్రళయము లలో చివరి ప్రళయపు నాలుగుయుగాలతోడి కాలమిప్పుడు నడచుచున్నదని వారి మతము. ఈ చాతుర్యుగమానము ఆద్యంతిమములు 10 12 వేల సంవత్సరములు

ఈ లెక్కప్రకారము గడచిన ప్రళయము తరువాత మరల సృష్టి మొదలైన కాలము దాదాపు పదివేల సంవత్సరముల క్రిందట. అదే కృతయుగారంభము

భూగర్భపరిశోధకులూ నిక్షేపపరిశోధకులూ చెప్పిన ఆఖరి మహాప్రళయపు కాలముగా వేసిన అంచనాలు దాదాపు ఈ కాలములోనే అందుకొంటున్నవి. మాన్యుడు హెచ్. జి. వెల్సు పండితుడు కూడ ఈ శిలాయుగంగా చెప్పు కాలమూ దాదాపు దీనికి సరిపోవును. మానవులు పాశవికావస్థనుండి సంస్కృతి వైపునకు మొగ్గుచున్న (వైజ్ఞానికుల మతం) తొలినాళ్ళవి కాన ఇప్పటికి పదివేల యేండ్ల క్రిందటే కర్షక సంస్కృతి వెలసినది

ఆర్షకుటుంబము

ఇక మనదే మిన్న పురాతనముగా సంస్కృతి నెలకొనినదై యున్నది ఆనాటి సాంస్కృతిక దేశముల సంస్కృతు లెంతటి పురాతనములో మనదే సంస్కృతి అంతటి పురాతనమైనదే క్రీ పూ 3000 సంవత్సరములకు పూర్వమే దేశమున సంస్కృతి సభ్యతలు వికసించియున్నవని పురాతత్వ పరిశోధకులు తెలుపుచున్నారు ఆ నిక్షేపాలలో గోధుమలూ లభించినవి ప్రపంచ వాఙ్మయ మంతటిలోని పురాతనములు మన వేదములు ఈ వైదిక కాలము గురించి వా వివాద మెంతో కలదు పాశ్చాత్య విద్వాంసులు వారి ననుసరించిన కొందరు మంది భారతీయులైన విద్వాంసులు వైదిక కాలమును తగ్గించి కుదించిరి వారి కాలము సరియైనది కాదని మన దేశపు విద్వాంసులు విమర్శించిరి ఈ వైదిక కాల గుణకారములు ప్రాచ్య విద్వద్వరేణ్యులు లోకమాన్య బాలగంగాధర్ తిలక్ మహాశయులు జ్యోతిశ్శాస్త్ర యుక్తితో నిరూపించిరి అది ఖగోళశాస్త్రము ఉన్నదిగదా నాటికి సంవత్సరాలు పోయినా నక్షత్రాలు పోవలని అట్లే వేదాలలో పేర్కొనబడిన ఆయా నక్షత్రాల స్థానముల గుణకారముతో ఆ కాలములు నిర్ణయించిరి ఋగ్వేదములో విషువత్ పునర్వసులో ఉండుట పేర్కొనబడినది అది క్రీ పూ 6 వేల యేండ్ల క్రిందటి అట్టిది కానగును కాన వైదిక కాలము క్రీ పూ ఆరువేల సంవత్సరములకు పూర్వమని నిర్ణయించిరి వేదములలో కృషి గోరక్ష్యము వాణిజ్యము సాంఘిక వ్యవస్థలు వికసించి సంస్కృతి పుష్టిగొన్న తీరు స్పష్టంగా కనిపిస్తున్న క్రీ పూ 6 వేల సంవత్సరముల నాటికే మన ఆర్యప్రజ కుటుంబ వ్యవస్థ కుదురుకొన్న దనదగును

ఆర్యకుటుంబము

ఆర్ష కుటుంబము

మూడవ నివాళి

ఎక్కడ?

ఇతిహాసకాలమున కెంతో యెంతో పూర్వమునాటి ఈ విషయము నిక్కచ్చిగా నిరూపింపరానిదే. ఈ విషయమున వాదవివాదా లెన్నో ఉన్నవి. ఇట్లు గజిబిజిగా నున్న వాదాలలో నిశ్చయ మెట్లు కుదురును? అయితే నేడేమో ఆర్యులు ఈ దేశీయులు కారు వలస వచ్చినవారనే వాదము చెల్లుబడి యగుచున్నది. ఆబాల్యంగా పాఠశాలలలో ఈ భావము విద్యార్థుల మస్తిష్కాలపైన ముద్రిస్తున్నారు. అందుకే ఆ చెల్లుబడి. నిజానికి మన దేశ చరిత్ర ఇప్పుడున్నది నిండైన దనలేము. ఇంకెంతో పరిశోధనలు జరిపి నిగ్గు తేల్చవలసి యున్నది. మన పురాణాలనెంతో తరచి మన సాంప్రదాయిక విశ్వాసాలతో సరిచూచి పౌరాణిక కథల కన్వయములు అన్వర్థములుగా కుదుర్చుకొనవలసి యున్నది. అట్లే వైదిక ఋషులు రాజన్యుల విషయమున పరిశోధనలు గావింపదగియున్నవి. అంతా అతిపురాతనమునాటి ఈ దేశమున నాటి సభ్య దేశములతో సంబంధమున్నది కాన ఆ సభ్య దేశాల పురాతన చరిత్రనూ సంప్రతించదగును. వైదిక రాజన్యుల రాజ్యములు మధ్య ఆసియా ఆఫ్రికా మొదలైన చోటులకూ వ్యాపించినవని కొందరు తలంచుచున్నారు. వైదిక రాజన్యుల పేరులు ఆ రాజవంశములు మధ్య ఆసియాలో కనుపించుచున్నవట. అదట్లుండనిండు!

అసలు ఆర్యులు తామెక్కడినుండో ఈ దేశమునకు వలస వచ్చినామని వారి వాఙ్మయంలో ఒక్కచోటనైనా చెప్పుకోలేదు. అయినప్పుడు వారిని వలసవచ్చినవారుగా ఎల దలచవలెను? ఇండాలజిస్టైన జిమ్మరుగారు (Zimmer the Indologist) అంటారు "వైదికార్యుల నిజనివాస మింకెక్కడో వెలుపల నున్నదని చూపుటకు వేదాలలో నేమీ కనిపించదు" అని. శ్రీ జెనైడి ఎ. రగోజిన్‌గారి (Sri Zenaide A Ragozine) మాటలువినండి. ఇంకా

వారు అసంస్కృతులో అర్ధ సంస్కృతులో అవిగాని దేశద్రిమ్మరులని గాని నిరూపింప వీలు పడదు వారి విజ్ఞాన వికాసములబట్టి వారు దేశద్రిమ్మరు లన రాదు వారిది పశుసంపద అని మొకలు గొఱ్ఱెలవలె దేశద్రిమ్మరితనము కనుపైనని గావు కనుక పశుసంపదగల ఆర్యులు దేశద్రిమ్మరులు గారు అని ఇంకా శ్రీవివేకానందులవారు (పారిస్ ఎగ్జిబిషన్ 1899–1900 శ్రీ వివేకానందుల ఉపన్యాసము) శ్రీ కావ్యకంఠగణపతిశాస్త్రి గారూ మొదలైన వారు కొందరు ఆర్యులీదేశీయులే(భారతదేశమునబుట్టి భారతదేశమున పెరిగిన వారే) ఏదేశమునుండో యీదేశమునకు (భారతదేశమునకు) వలస వచ్చిన వారు కారని విశ్వసించు సుప్రసిద్ధులింకా కొందరు కలరు

అసురులు—అనార్యులు మొదలైన కొన్ని పదములను వాఙ్మయమునుండి యెత్తిచూపి వీటి నేమంటా రని ప్రశ్నింతురు ఈ మాటలను బట్టి వారు భిన్న జాతిగా భావిస్తున్నారు అసురులూ అనార్యులూ భిన్నజాతీయులూ రందురు వారు ఆర్యులలోని భిన్నసంప్రదాయముగల గణముల (తెగల) వారేగాని వేరు కారు [ఇంద్రుని గూడ అసుర అని సంబోధించిన దొకచోట ఋగ్వేదము] ఆర్యులన్న మాటను గురించి వెనుకనే (ఒకటవ ప్రకరణంలో) వివరించితిని ఆర్యధర్మములు పాలించని వారల్లా అనార్యులే రాక్షసులు వేరుగారు ఆర్యుల బాంధవ్యం స్పష్టంగా కన్పిస్తున్నది వారికి చూడండి రావణుని తండ్రి పులస్త్యు డార్యుడే కంసుని తండ్రి ఉగ్రసేను డార్యుడే శిశుపాలుని బంధువు లార్యులే ఇంతదేనికి ? శ్రీకృష్ణభగవానునికే వీరు రక్తసంబంధులు ఇట్లే నాగులు గరుడులు మొదలైనవారూ ఆర్యులలోని భిన్నగుణాలవారు అది చెప్పవలెనంటే చాలా పెరుగుతుంది

ఇంతకూ ఆనాటి భారతీయు లీజాతి భేదము నెరుగరు ఆర్య సంస్కృతి సభ్యతల ననుసరించిన వారంతా ఆర్యులుగానే వ్యవహరింపబడిరి ఆ ఆర్య సంస్కృతి కర్షక సంస్కృతియని వెనుకనే తెలిపితిని ముక్కు మూతి నుదుటి తలలతీరుతీయములతోగాని ఒడలి చాయలతో గాని ఆర్యత్వపు టు ధుల నాకట్టలేదు వారు

ఆర్యకుటుంబము

ఆర్ష కుటుంబము

నాల్గవ వివాళి

మానవావతరణము మానవోదయము

మానవ సమాజమంతా మూలములో ఒకే మిథునము (స్త్రీ—పురుషుల జంట)కు కలిగిన సంతానపరంపరయంతే విస్తరించినదని మొట్టమొదటి దాక విశ్వసించుచుండిరి. ఈ విశ్వాసము ననుసరించి ఆది నర సమాజమేదో ఒకే చోట వెలసిన దనవలెను. ఆ ఆదిమ సంజన్మడోలిక యేచోటనో నిశ్చయించుటకు కొందరు యత్నించిరి. ఆ కృషిచేసినవారు నరుని పురిటిల్లు నిరూపించుటలో తలకొకతావును చూపిరి. మన కాశ్మీరమునకు ఆ గౌరవస్థానము పొందించిన వారు ఉన్నారు.

ఈ తలపులు తగవని ఇటీవల క్రొత్త వాద మొకటి వెలిసినది. శ్రీ డార్విన్‌గారి పరిణామ వాదము ననుసరించిన దిది. మానవ సమాజ మొకే మిథునపు సంతానము గాదు. అనేక మిథునము లాదికాలమున నే తమతమ సంతానముల పెంపొందించిరి. నరు డొక్కసారిగా ఊడిపడలేదు. పరిణామశీలమైన దీజగత్తు. ఈ జగత్తులో పరిణామ పరంపరల ఫలముగానిదే నరుడూ తన రూపమును దాల్చినాడు. ఇతర జీవు లన్నిటి వలెనే నరుడూ పరిణామ మొందిన జీవియే. అయితే పరిణామ సోపానాలలో నరు డింకా పైమెట్టున మెట్టినాడు. వానరపు దాయాదియే నరుడు. కోతిగా పరిణమించిన జీవులు ఆటుపైన మరికొన్ని పరిణామ దశలను క్రమముగా నందికొని నరులుగా పరిణమించినవి. వీని యీపరిణామ పరంపరలో వానరమునకు నరునకు నడుమింటి పరిణామ దశలందు వానర—నరుల కలగలపు రూపము లుండియుండును. వారిని వానరనరు లనవచ్చును. అయితే ఆరూపముల తెలుప గలవి లభించుటలేదు. ఆకొక్కెములూడి కనుమరుగైనవి. ఇంకా ఆదిమానవు లొకేతావుననే అవతరించలేదు. వానరులు నరులుగా పరిణమించ దగినట్టు

ఎప్పుడెప్పుడు ఏ ఏ శాఖల పరిసరాల పరిస్థితులు ప్రబలునో అప్పుడప్పుడ ఆయా శాఖలవల్లా నరులు వెలసినారు అని అపవాదము

డార్విన్[1] గారిపరిణామవాదము నంగీకరిస్తే వీరి యీనిరూపణము సంభావ్యమే ఇది యొప్పదమైతే ఆ వెంటనే నరు లోకేశాఖన గాక వేరువేరు శాఖల వెలసి రనక తప్పదు ఇప్పు అది మానవ పరిణామ మంతా ఒకే శాఖన గావట్లేయొకే సమయాన జరిగినదీ కాదనవలె వేరు వేరు సమయాలలో జరుగుటా సంభవమే

ఆదిమనరులు సమజీవులుగా నుండిరని కొందరుతలచుచుండగా ఎవరంతట వారే జీవించువారని మరి కొందరు తలచుచున్నారు అంటే నరుడు సమాజ జీవియని కాదని వివాదము ఇది తెమలనిదే అయినా ఒక విషయ మాలోచింపదగును సృష్టిలో సమాజ జీవితమే ప్రకృతి నియమమేమో! జీవులలో అనేకము సమాజజీవులే తిర్యక్కులు పక్షులు తుదకు ఎపీలికములు మక్షికములు సంఘజీవులే కాగా బుద్ధి విశేషంగల నరుడు సంఘజీవి కాకుండెనా?

నరుడు సంఘజీవియే యనుకొందము కాని ఆ ఆదికాలపు సాంఘిక జీవిత మంతగా నిబ్బరమైనది నిలుకడైనదిగా నుండక పోవచ్చు అవసరమైనప్పుడు విడివిడి యొంటరిగా తనవెరవు దాను చూచి కొనుచూ ఉండి యుండవచ్చును ఇంకా ఒకే సంఘము నంటిపెట్టుకొని యుండక ఎప్పటి కేసంఘము అందు దాటో ఆ సంఘమున జేరుచుండుటా సంభవమే వ్యక్తులు సేకరించిన సంభారాలను సమిష్టిగా ననుభవించు టనునదీ లేకుండి యుండును

ఆనాడు నరుడూ మృగాలవలెనే యెప్పటి భుక్తి కప్పుడు సేకరించుకొని దాని ననుభవించుటే నేర్చెను రేపటి కనేచూపుతో సంపాదించి దాచికొనుట నెరుగడు ఆపైన స్త్రీ పురుషుల బంధాలు లేవు పోషించువాడు పోషింప బడు

---

1 డార్విన్‌గారి సిద్ధాంతములు నిర్దుష్టములుగా వసువా రున్నారు

వారు అనే బాధ్యతలు స్వత్వాలు(హక్కులు) లేవు కనుక ఎవరి పొట్టత్రిప్పలు వారివే దాగా నెవరికందినవి వారే అనుభవించుచుండి రనదగును ఈ తీరున కేవలమూ వ్యక్తి జీవితము కాని విలక్షణ జీవితముగలవా రనుకొందము

ఆనాట వీరి అవసరములూ చాలా పరిమితమే నాడు వారికి కావలసిన సంభారములు ప్రకృతి కొల్లలుగా నొసగుచుండెను సంఘమున కంటే ఎంతో విశాలముగా నాడు దేశ ముండేది కాన ఒకచోట సంభారాలు సన్నగిలితే అవి పుష్కలముగా గల మరొక తావునకు తరలువారు ఎవరి అవసరములు వారే నెరవేర్చుకోవలె గాన అందరూ శ్రమచేయుచుండిరి అందుచే వారు దృఢ కాయులు ఆరోగ్యవంతులుగా నుండిరి సాహసులుగాను దీర్ఘజీవులై స్వేచ్ఛా ప్రియులై యుండిరి అవసరమెత్తు సంచయము ప్రకృతియే కొల్లగా నిచ్చు చుండగా ఆస్తి పాస్తుల ఆరాట మెందుకు ? ఆ గొడవ లేనందునా స్త్రీ పురుషుల బంధాలు పోషణ బాధ్యతలు లేనందున లోభము మోహము క్రోధము—ఈ పీడ వారెరుగ రనవచ్చును వీని బెడద లెప్పుడు లేవో అప్పుడే వా రాడితప్ప ననరముండదు ఇట్లు సత్యసంధులగుటచే వారి కానా దేవ్యవస్థల యక్కరా లేకుండెను మనదేశమున నిట్లు కృతయుగపు చరమ కాలా ననే సంఘజీవితపు కుటుంబములు కుదురుకొనసాగినవి

ఆర్షకుటుంబము

ఐదవ ప్రవాహి

కుటుంబము

అంబుజనాభ యేర్పడఁ గృహస్థ సమర్థముగాఁ బ్రవృత్తి ధ
ర్మం బొనరించె నార్యజన మాన్యము దాని దెలుంగు దాల సూ
క్ష్మం బతికాంక్ష చేత తగు కాలమునన్ సముచిత్త వృత్తి ని
త్యం బగు ధర్మముఖ్యముగ సర్వముఁ గామము సల్పు టొప్పగున్
(భార — అను ఆ — ౫ ప ॥ ౩౦)

క్రమ క్రమముగా సంఘము పెద్దదైనది వివేకమూ వికసించినది సకల జీవకోటికీ సమాదరణీయము ఆహారము దాని కాలంబనము కృషి ఆద్య వృత్తి ఈ వృత్తి నభ్యసించిరి దానితో వారి జీవిత విధానములో మార్పు వచ్చినది స్థిరావాసములు వివాహ బంధములు మొదలైన సంస్కారము లేర్పడినవి తత్వాభినివేశము గలిగినది వీనితో కుటుంబ మనే సంస్థ రూపొందినది

ఈ కుటుంబ సంస్థ అన్ని దేశాలలోనూ ఉన్నది బాహ్యలక్షణములబట్టి పరికిస్తే అన్ని దేశాలలోని కుటుంబాలు ఒకే మచ్చువిగా కనుపిస్తవి ఆస్తిపాస్తుల నార్జించుట రక్షించుట ఆలుబిడ్డల పోషించుట పాలించుట సంతానము గనుట మొదలైన ధర్మాలే అన్నిదేశాల కుటుంబాలలోనూ సహజం। గోచరిస్తవి లోతుగా చూస్తే ఈ కార్యకలాపాలన్నిటా ఆర్షకుటుంబపు లక్ష్యం వేరుగానే కనుపించును

ఆర్షకుటుంబి ఆస్తిపాస్తుల నార్జించినా దానిని రక్షించినా ఆలు బిడ్డల పాలన పోషణములు జరిపినా సంతానమునగన్నా మరేమి చేసినా వాట

చెప్తూ ఈ వ్యాపారం నా కోసమే కాదు విశ్వవిభున కర్పిస్తున్నాను అనే హృదయ స్పందనం స్ఫురిస్తూ ఉంటుంది అదే నిష్కామ వ్యవసాయము

ఇట్లు విలక్షణమైనది ఆర్షకుటుంబము ఆర్ష సమాజమున కదే పునాది ఆర్ష సమాజపు సర్వస్వమూ దాని నుండియే అలలు సాగినవి వారి సాంఘిక ఆర్థిక రాజనైతిక ధార్మిక ఆధ్యాత్మికాది సమస్త సంస్కృతీ సంస్కారము లవీ ఇందే బీజబంతులు ఈ సంస్థ బాధ్యతలూ హెచ్చే సమాజపు ధారణ పోషణలె (ఉనికి — మనికి) ధర్మము ఈ ధర్మము ప్రేయము — (ఐహికము = ఇంద్రియాలకు హాయి యనిపించునది) శ్రేయము (ఆధ్యాత్మికము = ఆత్మకు నిజమైన తుష్టి కలిగించేది) అని రెండు తీరులు వీనిలో శ్రేయో ధర్మమే లక్ష్యము కాదగినది అయితే ప్రేయోధర్మమును తిరస్కరింపమని కాదు శ్రేయోధర్మమునకు వికటింప కుండునట్లు ప్రేయోధర్మమునూ దిద్దికొని యనుభవించు కౌశలమును సాధన చేయుట యీ కుటుంబ సంస్థ లక్ష్యము

వీరి సాంఘిక వ్యవస్థలు శ్రమవిభజనమనే సూత్రముతో రూపొందినవి వీరి సమాజమున కాద్యవ్యవస్థయైన కుటుంబమునందూ ఈ శ్రమ విభజన కుదురుకొని యున్నది వారి తాత్త్విక భావనలె వారి కీ శ్రమ విభజనపు ప్రేరణ గలిగించిన వనుకొందుము ఈ విశ్వవ్యాపార మపారము బృహత్తరమైన ఈ సమిష్టి వ్యాపారమునంతా భూత పంచకము నిర్వహిస్తున్నది ఆ నిర్వహణ ములో నొక్కొక్క భూతి ఒక్కొక్క వ్యాపారము ధర్మము శ్రమను పంచుకొని పూటంతి నడుపుతున్నవి ఇంకా ఆపై దేనివ్యాపారం శ్రమ ధర్మం దానిదే తప్ప మరొక దాని వ్యాపారములో కల్పించుకొనవు అట్లని వేని కవి యెడ పెడ మొగములుగానూ మెలగవు పరస్పరము సహకరించుకొంటూ సమిష్టి విశ్వవ్యాపారమును క్రమము దప్పక నిర్వహిస్తున్నవి ఇట్టివి నియమ నియమితము సమిష్టివాతమును గమనించి దేని వ్యాపారము నది నిర్వహించుటచే విశ్వకల్యాణ మొదవుచున్నది జీవి శరీర విధానము పరిశీలించినా ఈ శ్రమ విభజనమే కనిపించును మానవునే చూడుడు మానవుని జీవయాత్ర నిశాలము ఈ సమష్టి వ్యాపారము వేరు వేరు అంగ ప్రత్యంగాల వ్యాపా

రము ధర్మక్రమములతో గుదిగూడియున్నది శారీరక మానసికాది వ్యాపారాలను ఆయా ఇంద్రియాలు పంచుకొని వేని వంతు వ్యాపారమున కవి క్రమము దప్పక నిర్వహిస్తున్నవి ఈ యింద్రియాలు ఒకదాని కార్యకలాపాలలో నింకొకటి కలుగ జేసికోవు వీనివ్యాపారము నియమ బద్ధమే ఇవి పరస్పరము సహకరించుకొంటూనే సమిష్టి జీవయాత్ర నిర్వహించుచున్నవి ఇట్లివి పరస్పరము సహకరించు కొంటూ వేనిపని నవినిర్వహిస్తూ ఉన్నందున నింద్రియాలు శరీరము మనస్సూ కూడ మేలొందుచున్నవి ఈ భావముతే వారి కుటుంబ సంస్థలో శ్రమ విభాగ కల్పనకు అద్దు పట్టు లనవచ్చు

వీని ననుసరించే కుటుంబపు సమిష్టి శ్రమ కుటుంబ సభ్యులకు పంచ బడును. అట్లు తమ తమ వంతులకు వచ్చిన ఆయా కార్యకలాపాలను కుటుంబపు టాయాసభ్యులు పూటబడి (పూనుకొని) నిర్వహించుచుందురు ఒకరి కార్యకలాపాలలో నింకొకరు దూరబోరు

ఈ కుటుంబ సంస్థ (గృహస్థాశ్రమము) మిగుల గౌరవముగలదిగా నుండెను యుధిష్ఠిరుడు అరణ్యవాసమం దున్నప్పుడు తాను గార్హస్థ్య ధర్మము చక్కగా పాలింపవెరవు లేదని వేదనపడ్డాడు. తాను తనవారి భుక్తికి సౌఖ్యములకు లేకపోయినదని కాదా మహనీయుని చింత।

అఖిలతాశ్రమంబులందు గృహస్థాశ్ర
మంబకాదె యుత్తమంబు వినఁగ —భా ఆర 1—10

అని దానిని ప్రశంసించి అట్టి యుత్తమమైన దాని ధర్మము పాలించ లేకున్నానని విజ్ఞులను ఆశ్రితులను ముక్కాలి ముదుసళ్లను సాధువులను తుష్టి గొలుపుట ఆ ఆశ్రమ ధర్మము దానికి జాలకున్నానని భూసురోత్తమ గార్హస్థ్యమునకు సరియె అని నద్దుని నోట ప్రశంసింపించిరి ఆంధ్ర కవితాపితామహా అల్లసాని పెద్దనగారు లోకానికంతా ప్రాపు ప్రోపైన సంస్థ కానసే ఈ ప్రశంసలు

ఆర్ష కుటుంబము

ఈ కుటుంబ సంస్థ ఆస్తులపై స్వామ్య మరొక తీరైన దినవచ్చు కుటుంబ సభ్యులకు ఉమ్మడియంగా వారివారి భాగా లేర్పడును కాని ఆ భాగాలు విభజింపబడవు అందువల్ల ఈ వస్తువు లేదా యీ భూభాగం ఈ వ్యక్తిదని నిర్దిష్టంగాను కనుక కుటుంబపు ఆస్తిని దేనిని ఏ వ్యక్తి వ్యష్టి స్వామ్యంతో వ్యవహరింపలేడు అంటే వ్యష్టి సమష్టి స్వామ్యముల మిశ్రమస్వభావ మున్నది ఇందువల్ల కుటుంబపు ఆస్తికి చాల వరకు రక్షణ యున్నది కుటుంబపుటాస్తులను కుటుంబములోని స్త్రీ పురుషులందరి హితము కొరకు కుటుంబ నిర్వాహకుడు పాలిస్తూ ఆయమును అందరి హితము కొరకు వ్యవహ స్తుంటాడు కుటుంబ సభ్యులు వ్యక్తిగతంగాను (ఎవరికివారు) వేరువేరుగాను ఆస్తుల నార్జించవచ్చు అట్టి దాయా సభ్యులకు వ్యష్టి స్వామ్యము కలదు అయితే ఈ స్వార్జితమునకు మూలము పైతృక ధనము (పూర్వులార్జించి పెట్టినది — కుటుంబ ధనం) కారాదు అట్లు పైతృకధనము తోడ్పడితే ఆ ఆర్జించినది పైతృకమగు కుటుంబధనమే యగును కనుక పైయుక్తికి ఆస్తులు చాల పరిమితము వివాహాదులలో ఇచ్చిన బహుమానములవంటివి యుండును

కుటుంబములో స్త్రీలకు మాత్రము ప్రత్యేకించి ఎవరికివారికి కుటుంబపు వారివారి ఆస్తులపై ఆయా స్త్రీలు వ్యష్టిస్వామ్యము గలిగి యుందురు వీరి యీ ఆస్తులను స్త్రీ ధనమని సామాన్యంగా వ్యవహరింతురు వివాహ కాలమున వధువునకు వైవాహికాగ్ని దగ్గర నిచ్చునవి బంధువులు వారిచ్చు ఇచ్చు ఆభరణములు స్త్రీకి సొంత ఆస్తిగా వైదిక వాఙ్మయంలో కనిపిస్తుంది ఈ యాస్తిపై నామెకు గల అధికారము (స్వామ్యం) మాత్రము కాలమున నింకా పుష్టిగొన్నది స్మృతి కర్తలేమో యీ స్త్రీధనమును రెండు తీరులుగా విభజించి యున్నారు (1) వైవాహికాగ్ని దగ్గర నిచ్చునది (2) వధువు నూరేగించునప్పు డిచ్చునవి వివాహసమయాన వధువుకు ప్రియపూర్వకము నిచ్చునవి వధువుకు ఆమె సోదరులు తల్లి తండ్రి ఇచ్చునవి స్త్రీధనాలు మంటాడు మనువు
అధ్యగ్న్యధ్యావాహనికం దత్తంచ ప్రీతి కర్మణి భ్రాతృమాతృ పితృ ప్రాప్తం షడ్విధం స్త్రీధనం స్మృతమ్ (మను IX–194) ఈ యాస్తి నామె స్వేచ్ఛగా

ఉపయోగించుకోవచ్చు వివాహానంతరం తనవంక బంధువులవల్లనేగాని భర్త వల్లనేగాని భర్తవంక బంధువులవల్లనేగాని స్త్రీకి ఇచ్చు బహుకరణములు ఆమె యనంతరము ఆమె సంతానమునకు చెందును ఆమె భర్త జీవించియున్నా భర్తకు చెందదంటాడు మనువు

> అన్వాధేయంచ యద్దత్తం పత్యా ప్రీతేన చైవ యత్
> పత్యౌ జీవతి వృత్తాయాః ప్రజాయా స్తద్ధనమ్ భవేత్
> (మను IX 196)

స్త్రీధనము వృత్తి ఆబధ్యము అని రెండురకాల దంటాడు. కౌటిల్యుడు జీవనాధారము కోసర మేర్పడినది వృత్తి అలంకారములు (నగలు మొదలైనవి) ఆబధ్యము. జీవికనుపైన యేర్పాటు చేయకనే భర్త దేశాంతరము కు పోతే భార్య ఈ ఆస్తులలో సంతానమును పోషించ వచ్చునట ఇంకా ప్రతిబాధక (నిబంధించబడినప్పుడు) వ్యాధి దుర్భిక్ష భయాలను నివారించుకొనుటకు ధర్మకార్యాలకూ భర్తకూడ ఈ ఆస్తులను వినియోగించ వచ్చునంటాడు కౌటిల్యుడు అయితే భర్త వినియోగించుటకు కొన్ని నియమాలను విధించినాడు అదే ధర్మవిధిని వివాహమాడినవాడు కావలె అట్లు వివాహితులైన దంపతులు సంతానవంతులై యుండవలె ఆదంపతులు మూడు సంవత్సరాలుగానైనా సమోద్వృతితో (సఖ్యతతో) సంసారము చేయుచుండవలె ఆపైన భార్య అనుమతించవలె గాంధర్వ వివాహితులైన వారైతే వృత్తిని (జీవనాధారం) దంపతులు కలిసి వినియోగిస్తే భర్త అధనమును వడ్డీతోకూడా భార్యకివ్వ కోవలె రాక్షస పైశాచి వివాహితులైతే ఆ సొత్తును భర్త అపహరించినట్లే భావించి భర్తను శిక్షింపవలె

వివాహ సమయాన హోమాగ్ని దగ్గర ఎరుని ఎంతవారు వధువుకిచ్చు ఆభరణములు సౌదాయ మని మితాక్షరు డన్నాడు ఈసౌదాయముపైన భర్తకు గాని సంతానమునకుగాని హక్కులేదు ఆమె దానిని యథేచ్ఛగా వినియోగించుకోవచ్చు అని మితాక్షరు డన్నా సౌదాయముగాక ఇతర నమ

అర్థకుటుంబము

మూలలో స్త్రీకి వచ్చు బంగారాభరణములు మొదలైన ఆస్తులను భర్త వినియోగించుకోవచ్చునంటుంది స్మృతిచంద్రిక అయితే భర్త వినియోగించుకోవటము సామాన్యమూ సామాన్య పరిస్థితులలోనూ గాదు కౌటిల్యుడు చెప్పిన పరిస్థితులలోనే ఆనియమాలకు లోబడే

అసలు స్త్రీల ఆస్తిని పవిత్రముగా భావించడం అనేది మన సంప్రదాయంగా నేర్పడినది స్త్రీ ధనాన్ని వినియోగించుకొంటే వానికి సంఘంలో గౌరవముండదు స్త్రీ ఆస్తిని వినియోగించుకోవటం పురుషకారమైన జీవితంగా ఎంచరు

అది వివాహితలైన కన్యలకూ కుటుంబపు సాముదాయకపు ఆస్తిలో భాగమున్నదంటవి కొన్ని స్మృతులు కుటుంబపు సభ్యుల పోషణా బాధ్యతా కుటుంబపు ఆస్తి నిర్వాహకుడి యందుండును

ఇక కుటుంబపు ఆస్తిపై ఏర్పడే ఆదాయం నాకు ఎంతుంటే వారు మాత్రమే భోగించతగదు అతిథి అభ్యాగతులు ఆర్తులు అనాథలు మొదలైనవారి నాదరించుటకు ప్రజోపయోగమునకైన ధర్మకార్యాలకూ వ్యయించవలసిన బాధ్యత యున్నది ఇంకా భూత (పశు — పక్షి — ఇతరాది జీవులు) తృప్తికి పాలుపంచుకోవాలనెను కలవారు ఆయా ఆస్తులకు ధర్మకర్తలని భావ్యులు మహాత్మాగాంధీజీ అన్నమాట వినదగినది యదికియున్నది మహాత్మాజీ ఆస్తిపరులు దని అన్నారు ఈశావాస్యోపనిషత్తు దీనిని కొంత బలపరుస్తుంది అయితే నేడు కొందరు వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యమును వికల్ప పదగోరుతూ మహాత్మాజీ అన్న ఆమాటను వేళాకోళము చేయుచున్నారు ఈశావాస్యోపనిషత్తు ప్రవచించినది

ఈశావాస్యమిదం సర్వం యత్కించ జగత్యాం జగత్
తేన త్యక్తేన భుంజీథా మా గృధః కస్యస్విద్ధనమ్ [యజు అ40 మం 1]

ఈ సృష్టిలో నేది యున్నదో వాటిఅన్నిటా ఈశ్వరుడు నిండియున్నాడు కనుక త్యాగభావము కలిగి నీవు అనుభవించు ఎవరి సొత్తునకు ఆశపడకు దీనిలో ఆశ కలిగియుండరాదని వేదము లోకంలో అంతా నివే అనిట్లు కోవలె ననే తృష్ణ అహంకార మమకారముతో కూడిన ప్రవృత్తి నిషేధించుచున్నది

ఆస్తికుటుంబము

ఏ కొంచెము ప్రాప్తించినదో దానితో తృప్తిగా నుండుము నీవు నీ కుటుంబమే గాదు నీతోటి మానవులూ ఉన్నారు అంతేగాదు ఇతర ప్రాణులూ ఉన్నవి నీవంటి ప్రాణులతో వారియెడల నీ బాధ్యత లున్నవి అవి నిర్వర్తింపుము అని ఉపదేశము

దీనిబట్టి కుటుంబిగాని కుటుంబ సభ్యులుగాని వారివారి పోషణ దార గా దిశములక వ్యక్తిగతములైన వ్యయాలకు ఎక్కువ మొత్తాలు వినియోగించ రాదని గాని దైన్యపు జీవితముతో వెళ్ళబుచ్చమని గాని గాదు లౌభ్యము (లోభము) చూపక త్యాగబుద్ధితో అనుభవింప దగినవి అట్లని దుర్వ్యయాలు దుర్వ్యాపారాలు కూడా తగవు అవి త్యాగాలు గావు వ్యయాలు సత్ప్రయోజనమైన వ్యయమే త్యాగము కుటుంబమందలి ప్రతి వ్యక్తి కుటుంబము కొరకు ఏదో పని చేయుచుండవలె నిర్వ్యాపారిగా నుండరాదు అంగవికలుడో ఆర్తుడో అయిన తప్ప ఈ పని చాలను ... బాధ్యతల గుర్తించిన ప్రవర్తనము ఉపలు అర్హైశవముగా పెద్దదైతే వారి శక్తి కొలది సక్తి గలిగియుండి అది తన బాధ్యత (ధర్మము) అన్న భావము అప్రయత్నంగానే అలవడుతుంది ఇతర అంగాలలోను ... ఇదే ప్రథమ శిక్ష శ్రమ విభాగ ... కిదే ఆద్యభావం ...

క్రమక్రమముగా వారి విజ్ఞానము కళలు వ్యాపారాలు వికసించినవి వృత్తులు పెక్కైనవి వ్యాపకమూ ఎక్కువైనది గాగా సమాజమును వ్యవస్థీకరించుట కొరకు పథకము కావలసి వచ్చినది దానితో వర్ణవ్యవస్థ వెలసినది కుటుంబములో చిన్న మొత్తమున్న శ్రమ విభాగమే పెద్దమొత్తమున కుదురు గాల్సగా వర్ణ వ్యవస్థ అయినది వర్ణ వ్యవస్థ కిట్లు కుటుంబమే మొదలగు మాతృక యనదగును కుటుంబపు శ్రమ విభాగము ... కుటుంబ కార్యము లకూ ఆ కుటుంబ వ్యక్తులకూ పరిమితము వర్ణవ్యవస్థలో శ్రమను కొన్ని కొన్ని కుటుంబాలకు పంచిరి ఒకే రకపు శ్రమను నిర్వహించు చుండెడి కుటుంబా వారి నందరి ... వర్ణముగా పేర్కొనిరి కాలక్రమమున నీ వ్యవస్థలో సంకుచిత కృషి వెలసినది నాటి నుండి ఇది వికారమై

అర్ధకుటుంబము

వికసము కొసాగినది ఒకనాటి వ్యవస్థ నిర్వహించిన ధర్మము విస్మరింప జాలము నాదది దేశ సుఖశాంతుల భద్రపరిచేది

ఇదేకాదు శ్రేణి వ్యాగము నిగము మొదలైన వృత్తి వ్యాపార ధార్మిక నిధి నిర్వాహాది సంస్థలేమి గ్రామ పంచాయతి నగర పట్టణాదుల పాలక సంస్థలేమి రాజ్యాంగ సంస్థ సైనిక సంస్థ మొదలైన వేమి ఈ కుటుంబవ్యు మున్ననే వెలసిన వనవచ్చు శ్రమ విభాగ మనేదే యిందలి ప్రధానసూత్రము ఒక్కొక్క సంస్థ నొక్కొక్క కుటుంబముగా తలచండి అందలి కార్య విస్తృతిని బట్టి వేరు వేరు కార్యాలను నిర్వహించుటకు కుటుంబ వ్యక్తుల స్థానంలో వేరువేరు ఉప సంఘాలుండి వాటివాటి సంతు కార్యాలను అవి నిర్వహించేవి ముఖ్యంగా ఈ తీరు రాజ్యాంగంలోనూ సైనిక సంస్థలోనూ కనిపిస్తుంది మౌర్య చంద్రగుప్తుని నాటి పరిపాలనా విధానములో సంఘాలు వాటి ఉపసంఘాలు వాటికి వాటికి పంచబడిన కార్యకలాపాలు చూస్తే కుటుంబానికి అందలి సభ్యులకు గల సంబంధము బాగా స్ఫురిస్తుంది ధార్మిక (మత సంబంధమైన) సంఘాలు ఉండేవి ముఖ్యంగా బౌద్ధులవి వాటితీరు ఈలాగే ఆయా కార్యాలను పంచుకొని నిర్వహించుటగానే యున్నది

ఆర్షకుటుంబము ఆలుమగలకు యుక్తవయస్సు నిండనివారి సంతానమునకు మాత్రమే పరిమితము గాదు అది చాల విస్తృతము కుటుంబి ఆయన మాతాపితలు అవివాహితలైన కుమార్తెలు కోడండ్రు మనుమలు మనుమరాండ్రు మునిమనుమలు మునిమనుమరాండ్రు పితృవ్యులు వారి పత్నులు సంతానము మొదలైన పరివారము సోదరులు వారిపత్నులు సుతులు కుమార్తెలు కోడండ్రు మొదలైన పరిజనము కలసిమెలసి కళకళ లాడుతూ ఒకే కుటుంబముగా మెలగుచుందురు (సామాన్యంగా మూడుతరాల వరకు సమిష్టి కుటుంబముగా నుండెడివారు శ్రాద్ధంలో నాల్గవ తరానికి గాని పిండ విచ్ఛిన్నము కాదు ఇది పురాతన సమిష్టి కుటుంబపు పరిధిని సూచిస్తున్నది మూడు తరాల దాక కుటుంబాలు విభక్తములుగా నున్నటు కౌటిల్యార్థ శాస్త్రము (పుట 60) నిరూపిస్తున్నది మనదేశమున ఒక శతాబ్ది క్రిందటిదాక నిట్టి విశాల కుటుంబాలుండేవి) ఆనాడీ విశాల కుటుంబాల ప్రయోజన మెంతో యుండే

కుటుంబ వ్యయ మెంతో కూడి వచ్చెడిది నిత్యకృత్యాలను చాలవరకు కుటుంబవ్యయమునే నిర్వహించేవాడు వ్యష్టి దృక్పథము కంటె సమష్టి దృక్పథము బాగా వికసించెడిది అందువల్ల సామాజిక భావము కోసరమైన సాముదాయిక కార్య కలాపాలలో పరస్పరము సహకరించుకోవలెననే విశాల భావం సులువుగా వొత్తుకొనేది కుటుంబసభ్యు లేదేని కార్యతత్పరులుగా నుండు వారు కాన పొరపొచ్చాల రెక్కలుచ్చు పొల్లు తలపుల కవకాశము తక్కువ అలసుల తలపులు వేలకువేలు వెర్రి తలలు వేస్తవి బహుశాఖా హ్యనంతాశ్చ బుద్ధయోఽవ్యవసాయినామ్ అని గీతయన్నట్లు ప్రొద్దుపోని సోమరులలోనే కీచులాటలు ప్రొద్దుపోని మంగలి పిల్లితల గొరుగుతాడు అన్న సామెతగా సదా కార్యతత్పరులై యుండగా వారికి పొరపు లెక్కడ? వారి వారి పనుల దిద్దుకొని విశ్రాంతి గొనునపుడు అంద రొకచోట జేరి ప్రేమ ప్రతిలిపార నొండొరుల బలకరించు కొనుచు హృదయాలు విప్పి తమ తమ పనులలో తమకు తమ కొదవిన అనుభవాలను కష్టసుఖాలను లాగామ లను సాధక బాధకాలను కార్యపథకముల పూర్వ కూర్పులను యోగక్షేమ ములు మొదలైన వాటిని గూర్చి మాటాడుకొనుచుందురు ఈ తీరున కుటుంబ నివేదికలు పథకాలు కార్యవిధానాలు ఎప్పటి కప్పుడు సాగిపోతూ ఉంటవి ఇదంతా మౌఖికంగానే వారి హృదయాలూ మస్తిష్కాలే వారి మినిట్సు-యాదాస్తు పత్రాలు

ప్రేమ దేవతకు ప్రథమార్చనా కుసుమ మొక్కడనే ప్రేమ పవిత్రము ప్రేమింపదగినది కేవలము భౌతికముగాదు దానియం దంతర్హితమై యున్న ఆత్మ తత్త్వము అది పరమాత్మాంశ సర్వతోగతము కావ దానిని ప్రేమింప గలిగి యుండవలె గృహస్థు తన దారసుతులను పరివారమును ఆప్తసఖులను ప్రేమించినా ఇష్టదైవాల నర్చించినా ఈ దృష్టితో వ్యవహరించుచు అలవరచు కోవలె అని యాజ్ఞవల్క్యుడు మైత్రేయి కుపదేశించెను (బృహదా ౪ బ్రా ౫)

ఈ కుటుంబ సంస్థ యొక చిన్న ప్రజాస్వామిక రాజ్యము ఇ సహజమైన సంయోజనము సహకారముల పొలుపను గలది దీని నిర్వహణ తంత్రము సూక్ష్మము దీని నీతిలో తృష్ణను తొంగి చూడనీయరాదు అట్లని

అర్థమును కామమును తన్నివేయరాదు అయితే వాటిని వాటికి తగిన స్థాయాలలో ఏ ధర్మానికి వెలిగాకుండాగా అనుభవించవలెను ఈ రాజ్యమునకు కుటుంబి గేస్తు అధ్యక్షుడు* ఆరాజ్యమునకు కుటుంబిని మంత్రిణి లేదా కార్యదర్శిని ఇటువంటి కుటుంబాలు సామంతరాజ్యాలు గ్రామ మండలి కుటుంబాలు రాజ్యమండలి ఈ కుటుంబ రాజ్యపు బాహ్యవ్యవహారాలు నిర్వహించవలసిన బాధ్యత అధ్యక్షునిది అంతరిక వ్యవహారాల నిర్వహించవలసిన బాధ్యత మంత్రిణిది (కుటుంబినిది) గేస్తురాలిది అర్ధాంగి అని వ్యవహరిస్తారు పురుషుని అంగములో (శరీరములో) స్త్రీ సగభాగమనీ దానివల్ల స్త్రీని అర్ధాంగి అనుట అని సామాన్యంగా చెప్పుదురు ఈ అన్వయ మదికియున్నదా? పురుషుని శరీరములో స్త్రీ సగమగుచెల్లు కుటుంబ సంస్థ యొక్క సగము పురుషుడు పూని యుండగా మిగతా సగము బాధ్యతను స్త్రీ పూనియున్నది కాగా ఆ కుటుంబ సంస్థకు అర్ధ (సగము) - అంగము (అవయవము=భాగము) శక్తి (బలము) స్త్రీ ఇల్లు అర్ధభాగముగానైనది గాన అర్ధాంగి అని నేనంటాను ఈ రెండు అర్థాలు (సగాలు— స్త్రీ—పురుష బాధ్యతలు) కలిస్తేనే సింద్తైన కుటుంబసంస్థ ఇట్టి కుటుంబ రాజ్యాల సమాఖ్యతే శ్రేణులు (వృత్తుల సంఘాలు) ఆ శ్రేణుల సమాఖ్యలే గ్రామం ఈ సంస్థలన్నీ ప్రజాతంత్రాలవే అయితే వీటి యెన్నికల తీరు పోటీలు కక్షల కతీతంగా పరస్పర సౌమనస్యము ఆంతరిక దృక్పథం గల చింతనలతో కుదురొందినవని పూర్వ మీసంస్థలు నిర్వహించిన బాధ్యతలు చేసిన లోకసేవ న్యాయారాధనము ధర్మానురక్తి చరిత్ర ప్రసిద్ధములు— చిరస్మరణీయములు

ఈ కుటుంబ సంస్థకూడ కాలప్రవాహపు టొరిపిడుల నొందక పోలేదు ఆటుపోటు లనుభవించినవే ఆయాకాలముల కనువైన మార్పులూ చేర్పులూ కలిగినా ప్రధానమైన ధర్మధార తెంపులేక దానిలో కాలువారు బాగే ఉన్నది

* కుటుంబాధ్యక్షః —ఈ ప్రయోగము కౌటిల్యార్థశాస్త్రం 4 అధి 84 అధ్యా కంటకపరిశోధనం—సర్వాధికార రక్షణంలోది

ఆర కుటుంబము

వారి సంస్కృతి విజ్ఞానము తత్త్వాభిలాష కళాభినివేశము తపోపాసన త్యాగ జీవనము ఆధర్మములో గర్భితములై యుండసూ యున్నవి

ఆర్షకుటుంబపు తీరుతీయములు కొంత తెలిసకొంటిమి గదా! దాని కర్మ క్షేత్రపు వైశాల్యము నొకింత పరికింపుడు దేవాలయము అధ్యయన మందిరము యజ్ఞశాల ధర్మాసనము పరిశ్రమాలయము కళానిలయము ఆర్షకుటుంబంబు —ఇవే

వానికి నఖిలాశ్రమ ములి
ధానంబులకు గృహస్థతయు నెలవగుటన్
దాని పదాలవ పాలి స
మానముగా దరయ నాశ్రమం బెయ్యదియున్

(భార—అను 60 22వ)

ఆర్షకుటుంబము

అదర్శవాణి

కుటుంబి

కుటుంబి ధ్యేయ మానందము. భూభోగోత్తుల సౌఖ్యముల దొరలుటలోనా? ఎక్కడెక్కడికో మెక్కుటకోసమా? వింతలు వినోదాలు విలాసాల వియ్యాలలోనా? లేదు. ఆనందము చెమట నోడ్చి జీవించుటలో చెట్టుక్రింది కాపురాలలో దరిద్ర నారాయణుల సేవలో. నానంద జ్యోతి లేదా? తన విశ్వాసం కోసరం స్వతః స్వతంత్రతా ప్రవృత్తి కోసరం సామ్రాజ్య శక్తిని ధిక్కరించి ఆలు బిడ్డలతో అడవుల పాలైన మహనీయ స్వాతంత్ర్య ప్రియుడు రాణాప్రతాపుడా? విప్లవముపై విప్లవము నెమరుకొనుచూ జీవితమంతా పతపతమగుచుండిన మొగల్ పాదుషా ఔరంగజేబా? ఎవరు? హాయి నొందినవారు? ప్రాణములు మొదటివారి వంకకే మొగ్గును. ఎలా? ఆనంద మాధిభౌతికము కాదుగా! కొంత వరకది మానసికము. ఇంకా చొచ్చుకొని చూస్తే ఈ రెండింటికీ దాటిన ఆధ్యాత్మికము. అది బ్రహ్మమయే. ఆనందో బ్రహ్మేతి (తైత్తి భృగు వల్లి) అని యున్నదే గదా ఉపనిషద్వాక్యము. ఆనందము ఆత్మికమునైన ఆధిభౌతిక సుఖాల పరిధిని దాటినది. స్వార్థమున కందు చోటు లేదు. స్వార్థ పరాకులంటని త్యాగము సాత్త్వికవృత్తి ఆనందము. కష్టాలు కావలసిన పెట్టినా నిర్వేదింపక ఉద్వేగ మొందక డీలపడక కార్యతత్పరుడై ఉత్సాహియై శ్రమించి కష్టాలనే సుఖాలుగా దిద్దగల ఉపజ్ఞత ఆనందము.

ఆ కుటుంబి కర్మక్షేత్రములో సామాన్యంగా సాతని నిత్యవ్యాసంగము బ్రాహ్మీముహూర్తాన (ఉషఃకాలాన)నే మేల్కొనును. ఈశ్వరుని స్మరిస్తూ లేచును. కాలకృత్యములు తీర్చుకొనును. ఉదయ స్నానము చేసి శుచియై ఈశ్వరు నుపాసించును. అంతట కులవృద్ధులను గురువులను దర్శించి వినయాభివందన మొనర్చి సగౌరవముగా వారలను పరామర్శించును. ఆతురుల ంటి

ఆర్షకుటుంబము

కుశలాదిక మడిగి వారికి వారికి గావలసిన సౌకర్యములు చికిత్సాదుల నేర్పా టులు చేయును. అటుపై గేస్తురాలు ఇల్లాలితో ఆనాటి కార్యక్రమా లాలో చించి నిశ్చయించును. ఇంటికి అవసరమైనవి ఆమె వలన దెలిసి కొని వాటి వాటికి తగిన ఏర్పాటు లొనర్చును. ఆ కార్యముల నిర్వహించుట కాయా వ్యక్తులను నియోగించును. ఇక స్వాధ్యయనము (స్వవృత్తి విద్యను తాను నిర్వహించుట) అధ్యాపనము (తన శిష్యగణము—కుటుంబపు బాలురూ ఇతర బాలురకుకూడ) తన వృత్తి విద్యను నేర్పుట జరుపును. ఈ అధ్యయన అధ్యా పనములె బ్రహ్మ యజ్ఞము.

కాస్త తీరిక చేసికొని ఇల్లు వెడలి పౌరవృద్ధుల గోష్ఠులకు బోవును. ధర్మకార్యాలను గూర్చి లోకయాత్రను గూర్చి మాటామంతి జరుపును. అవసరమైన ఎడల ధర్మాసనములందైనా వ్యవహరించును. మరల నిలుజేరి విధుల నెరపించు. అతిథి అభ్యాగతుల కర్ఘ్యపాద్యము లిచ్చి యర్చించు ఆదరించును. అంతట భూతబలు లిచ్చును (ఎలుక—పక్షులు—పిపీలికాదుల కాహారము లిడుట) అతిథి అభ్యాగతులతోనూ కుటుంబ సభ్యులతోనూ గూడి భుజించును. అటుపై దేశ దేశాంతరాగతులై విజ్ఞులైన అతిథి అభ్యాగతులతో నానాదేశముల విశేషములను గూర్చి ఆయావిద్యల మర్మములూ ధర్మముల గూర్చి గోష్ఠి జరుపుచూ విశ్రాంతి నొందును.

ఎదప మరల వృత్తిని గాస్త నిర్వహించును. కర్షక కుటుంబి అయితే పొలము పశుగణము మొదలైన వాటిని పరామర్శించ వచ్చుచుండును. పని జనుల పరామర్శించు వారి వారి శక్తియుక్తుల గమనించును. వారిలో ఇబ్బ ందిన వారికి తగినైన సహాయ మొనర్చును. ఆదరించును. మాపటి నాయా కార్యముల నిర్వహించెడి కుటుంబ సభ్యులతో గోష్ఠి నెరపును. మనుషులందరి వారి వారి యోగక్షేమాలు వారి వారి సతీసుతాదుల యోగ క్షేమాలు వారి వారల అక్కరలు విచారించును. వారలవారల అభిమతాల దీర్చుటకు తగినయేర్పాటు లొనర్చును. అవి సొసగింప వీలుపడనిచో నాటి వాటి సాధక బాధకములను సహేతుకముగాను సాంత్వనంగాను ప్రియభాషణతో వారికి వారికి తెలియ జెప్పును. కుటుంబ ఆర్జనమే (సదా

స్వభావం) కుటుంబసభ్యుల కాయనయెడల విశ్వాసము ప్రేమ కుదిరించును ఇంక కుటుంబ ఆయా కుటుంబ సభ్యులు నిర్వహించెడి ఆయా వ్యవహారాలను గూర్చి ఆయావ్యవహారాల నిర్వహిస్తున్నవారితో సంప్రదించును ఆయా వ్యవహారాల సాధక బాధకాలూ వాటికి వాటికి తగిన నివారణోపాయాలు చర్చించి నిశ్చయాలొనర్చి వారికి వారికి సలహా లిచ్చును

తరువాత కుటుంబ సభ్యులతో కూడి భుజించును అపైన విశ్రాంతి గొనుచూ అప్పటప్పటి కుటుంబ సభ్యులతో కుటుంబపు రాబడి వ్యయాలు న్యాయంగా న్యాయమును పెంపొందించు పెంపులు ఆలోచించును కుటుంబ సభ్యుల కేమే విషయాల అభిరుచులు అభినివేశాలు ఉన్నవో గ్రహించి వారి వారి నాయా కార్యాల నియోగించును కాసేపు పిల్లలతో వినోదించును కొంచెము సేపు గ్రంథావలోకనము ఆ సమయమున కులవృద్ధులు స్త్రీలు పిల్లలు గూడ సమావేశమగుదురు అకాసేపు అదొక వైజ్ఞానిక సభ ఆ సందర్భంలో అనేక ఇతిహాసాలు శాస్త్రచర్చలు ధార్మిక నైతిక ప్రసంగాలు దొరలి పోవును కుటుంబపు పిల్లలంతా కూడి భజనలు కోలాటలు బాలక్రీడలు నెరపుచుండ చూచి పెద్దలు వినోదింతురు

ఇంకా సాయంకాల వినోద సమావేశాలనూ కుటుంబులు పదుగురు కలసి జరిపింతురు ఇట్టి వినోదాలలో నిత్యంగా జరుగునది పురాణ శ్రవణము ఇదిగాక అప్పుడప్పుడు జరిపించునవి గానసభలు విద్వద్గోష్ఠులు బొమ్మలాటలు వీథినాటకాలు మొదలైనవి ఇట్టి నిత్య నైమిత్తికములైన క్రీడలు ఉత్సవాలింకెన్నిటినో వాత్స్యాయనుడు వివరించెను

ఇట్లు కుటుంబి దినమంతా పరిశ్రమించి విశ్రమించి వినోదించి ఈశ్వరుని స్మరిస్తూ శయనించును ఇంతకార్యకలాపం। అందుకే ఇదొకచిన్న ప్రజాతంత్ర రాజ్య మన్నది

దీనిని నిర్వహించు బాధ్యత సామాన్యంగా తండ్రి నుండి జ్యేష్ఠ పుత్రునకు వెలుతుంది కుమారులు యుక్త వయస్కులగానున్న యెడల కుమారుల

ఆప్తకుటుంబము

పెదతాత ల తాటలో తండ్రి సోదరులతో ఈ బాధ్యత నిర్వహించుచూ కుమా రులు యుక్త వయస్కులైనారుడు. జ్యేష్ఠునకు పెత్తనమప్పగింతురు కొన్ని సందర్భాలలో ఆధా షు సట్లప్పగింపక ఆ పెత్తనదారి జీవించి యున్నంత కాల మట్లే సాగనిత్తురు ఇంకా ఒకకుంటుంబములో ఈ పెత్తనము జ్యేష్ఠు గాక ఇతం సోదరు లెవరైన నిర్వహింప బూనుట గలదు వీటిని బట్టి చూస్తే ఎవ రెందుకు తగునో వానికే ఆ పని అన్న సూత్రమును వా రనుసరించిన ట్లగుపడును అందువల్లనే దక్షతగలవాడే ఇంటిపెత్తనమును తనయందు వాడ అందు పరుసు అసంతృప్తులైనట్లు గాని తిగపఖాడినట్లుగాని యగపడదు దీనిని సంభాళించుట సుళువా?

సాంప్రదాయికపు వాసనలు గురుస్థానపు గౌరవము పరిసరాలు ఎంతగా గురి గూర్చిపట్టినా వైయక్తిక తత్త్వము స్వభావ ప్రభావము కొంత ఉంయుండిగా । అందుచే వైయక్తి భిరుచులలోని ఎదో కొంత వైలక్ష్యము ఉంటుంది గాగా ఇట్టి భిన్న రుచులను సమన్వయించి ఒకొకొక సమస్థాయిని ప్రతిపాదించి వ్యవహారింప తె కుటుంబి

కష్టగిడ్డలు కావలె నంటూ శోక కుటుంబ సభ్యుడు చంపి పిల్లకు జబు బని యిల్లాలి ఒటుదు పశువులు పంటచేను మేసినవని జీతగాని ఎన్నుం పాలి కాపు పా లెగబెట్ట నున్నాడని ఒక సోదరుని భార్యాదు తన భాలం దిమ్మ కోసరం డబ్బు ఇమ్మని మరొక సోదరుని అభ్యర్థనం తీర్థయాత్రకు సనా హాములు చేయింపుమని ఇత్కృదేవతల ఆదేశం రాచకార్యములు దిద్దుకుక రమ్మని పురివృద్ధుల ఎలువు యాచకుల యాచనలు ప్రభృతి ందప చూ వి ఇట్టి సమస్యలు ఒన్నవీ పెద్దవీ యెన్నో కుటుంబిని నిత్యమూ యుసరి కొంటూ ఉంటవి ఇలాంటి తావులంది తకిటికీధైనాడు పాపమొక కుటుంబి ఆయన సొద వినండి

ᶠ గురుపులరాక దాంప మృతి గుట్టువు దాడియు నల్లనలుయున్
వరసతి గర్భవేదన విషాహాము విత్తులు చల్లు కాత్తెయున్
సొదుగున నప్పు బాధ చెవిపోటును పీడిప దొమ్మరాటయున్
కలవు నరిద్ర మాల్దికము కల్గినొకప్పుడు కృష్ణఘూరా॥

ఇరుగు పొరుగు కుటుంబాలు ఉపాంత రాజ్యమండలం వారితో వ్యవహరించుటలో కుటుంబి సమానము సౌమ్యము పరిశుత్వము దక్షత కలిగి మెలగ వలెను ఆ ఇరుగుపొరుగుతో కుటుంబి సఖ్యము సౌమనస్యము విశ్వాసముల పెంపొందించుకోవలెను వారి కష్టసుఖాల దెలిసికొంటూ వారికి తనచేతనైన సహాయ మొనర్చుచుండవలెను ఇరుగు పొరుగు పరస్పరము సహకరించుకొనుట శాంతిమయ జీవితమునకు అవసరం ఇట్టి శాంతిమయ జీవితము నభిలషించుసముదాచారమును కుటుంబులు ఉపాసించవలెను శాంతి మిగుల విలువ గలది అది కన్న కానుపు అభ్యుదయము ఆధ్యాత్మిక సాధనకు శాంతిమయ పరిసరా లవసరమేగదా। అట్లే ఐహికోన్నతికీ శాంతిమయ పరిసరా లవసరమే। కక్షలవల్ల కలిగి వచ్చేది లేదు అనర్థా లన్నిటికీ అదే ఆకరం

మునిముందుగ మనసు మలిన పడును బుద్ధి పెడతల బట్టును ఆరోగ్యము భంగపడును అర్థమూ వ్యర్థమగును ఈ వ్యయంవల్ల సృజింపబడేది ప్రాణికోటికి ఉపయోగించేది యేదీ ఉండదు అభివృద్ధికరాలూ కల్యాణకరాలు నైన కార్యపథకాల నాలోచించుటకుగాని నిర్వహించుటకు గాని తీరికా ఉండదు డబ్బుకూ ఇబ్బంది గౌరవము పరపతీ దెబ్బతినును కనుక వైమనస్యాలకు తిరుగుడుగా ప్రేమ నారాధింపవలెను పరహృదయమును నాకళించు కొనెడి ఉపజ్ఞతే పొలుపు గూర్చును కవ్వులూ మచ్చరాలూ కావు తరతరాలుగా ఈ సత్యమునే మనవారు చాటుచున్నారు చూడండి

ఏమి గతిః దలంచనం బగకు మేలియు లెయు ధ్రువంబు కేశవా!

[ఉ ప శిఆ 2|ప] అని యుధిష్ఠిరుడు పలికియున్నాడు. †వైరం వల్ల వైర

---

† నహి వేరేన వేరని సమ్మంతీధ కుదాచనం।
అవేరేనచ సమ్మంతి ఎస ధమ్మో సనంతనో (ధమ్మపదం)

నహి వైరేణ వైరాణి శామ్యంతీహ కదాచన
అవైరేణచ శామ్యంతి ధర్మ ఎష సనాతనః ధర్మపదమ్ —
యమక—(5 శ్లో

మెప్పుడూ పోదు మైత్రి వల్లనే అది శమిస్తుంది అని బుద్ధభగవానుని ఉప దేశము సుహృల్లోకపు సహకారము సంప్రదింపులు సమన్వయాలతో సద్భా వాలతో శత్రువులను తొలగించు కోవడము ఆర్ష సంప్రదాయం

శ్రేణులు (వృత్తుల సంఘాలు) గ్రామపంచాయతులు మొదలైనవి వరుసగా ఉన్నతోన్నత సమాఖ్యలు వాటితో కుటుంబి పూర్తిగా సహకరించు చుండును ఆ సమాఖ్యలు నిర్వహింప బూనిన కార్యకలాపాలలో ఆయా కుటుంబి తన శక్తి ననుసరించి చేయగలిగినది చేయవలసినది కాను చేయును అది ఆర్థికంగాను కావచ్చు శ్రమపూర్వకంగాను కావచ్చు ఇంకా ఉభయ రూపాలా సహకరించుటా కలదు ఇవి కుటుంబి విధులుగాను గౌరవించువారు

అతడు లోకానికాశ్రయ దాతయని ముందుగా ప్రస్తుతించినారు విరు వంపుగానే ఉన్నది బాధ్యతలో క్రుంగదీసేది ఆ బాధ్యత లెన్ని తగిలించిరో చూడండి ఉత్తముల సంపద ఆర్తుల నుపకరించుట కని కాళిదాస మహా కవి వచించిరి ఋగ్వేదం ఋణముక్తి నంటిస్తున్నది లోభులకు

కుటుంబి నిత్యమూ సాయంప్రాతముల విధిగా పంచయజ్ఞాలు నిర్వర్తింప వలెను అవి (1) బ్రహ్మయజ్ఞం (2) దేవయజ్ఞం (3) భూతయజ్ఞం (4) పితృ యజ్ఞం (5) మనుష్యయజ్ఞం యజ్ఞాలంటే పశువులను వేల్చుట కాదు తమ తమ వృత్తులను విద్యలను తెంపులేకుండా కొనసాగించుట లోకసంగ్రహ బుద్ధితో దైవ శక్తులను తమతమ పూర్వ పితరులను స్మరించి అర్చించుట జీవకోటిని పేదసాదలను అతిథి అభ్యాగతులు మొదలైన వారిని తృప్తి పరుచుటకే యీ యజ్ఞాలు వీనిని గూర్చి తెలుపవలసిన దెంతో ఉంది అది వేరుగా వివరింతును ఆయా కుటుంబాల కుండు స్థితిగతులను బట్టి ఉండును ఈ యజ్ఞాల నిర్వహించెడి విస్తృతి ఆకుటుంబపు జీవిత వ్యాపారమునకు కుంటు

ఆపన్నార్తి ప్రశమనఫలాః సంపదో హ్యుత్తమానామ్ పూ మే 57

ఋ మం 10—సూ 117

పరుచునంత బాహుళ్యముగారాదని అందుచే ఏ సందర్భంలోనూ స్వాధ్యాయ ప్రవచనము మరవరాదని తైత్తిరీయము ప్రవచనం [తై—శి అ॥—మం॥] ఇంటిలో ఇతర కార్యాలు నిర్వహించుటకు చాలినంత హంగులు లేకుంటేనూ జీవన వృత్తి లేని తావలమ్ము అన్నట్లు తన రెక్కలపైనే కుటుంబ పోషణ జరుగవలసి యుంటేనూ శ్రీ యజ్ఞాలు సంగ్రహంగా జరుపవచ్చు మొత్తాన యజ్ఞాల నేదో తీరున జరుపుటె మానరాదు ఈ విసంగ్రహరూపమును మంత్రి ఒప్పన చూపెను ఇట్లు—

క॥ పెక్కండ్రు లేక యున్నను
నొక్కఁడు దిరువదైనఁ బంక్తి కొఁగుడుపక తా
నొక్కండు భుక్తి గొను టది
యెక్కుడు నింద్య మరిచెప్ప శిద్ధ చరిత్రుల్॥ (చారుచర్య)

కుటుంబి బాధ్యతలను భారత మిట్లు నిరూపిస్తున్నది

శయనంబును భీతున కభయంబును దృషితునకు జలంబును బుభుక్షితునకు నన్నంబును శ్రాంతునకు నాసనంబును నిచ్చుట సనాతనంబైన యుత్తమ గృహస్థధర్మంబు భా ఆ 1—31

పశువులకు గడ్డి నీరు ఇచ్చుట ఇంటికి వచ్చినవారిని ఆదరించుట ప్రియముగా మాటాడుట ఇవి తేలికగా అందరూ నిర్వహింప దగినవి తనకోసరమే వండుకొనుటను ఎవరూ చూడకుండా దాచుకొని తినుట నిష్ప్రయోజనముగా పశువులను వధించుట నింద్యములు ద్విజులు చక్కగా పరామర్శింప వలెను అతిథులను బంధువులను విద్వాంసులను గురువులను మిత్రులను స్త్రీలను చక్కగా ఆదరింప వలెను పశువులకు పక్షులకు కుక్కలు మొదలైన జంతువులకు ఆహారము పెట్టవలె ఇది వైశ్వదేవము నిత్యమూ సాయంప్రాతముల కుటుంబి నిర్వహింప వలెను (భార ఆర 6 1వద 31) మిత్రులను పరివారమును భృత్యులను భుజింపజేసి అటు పిమ్మట కుటుంబి భుజింప వలెనట ఇట్లందర నాదరించి పూజించి తృప్తుల జేయగా మిగిలినదే అమృతము—విఘసమ నట అట్టిది భుజించు వాడే అమృతాశి—విఘసాశనుడు

ఇవిగాక కుటుంబి అప్పటప్పుడు చేయుచుండు దానాలు ధర్మాలు ఉండును. ఇవి ముఖ్యంగా ఏడు తీరులవి. వీనినే సప్తసంతానము లన్నారు. వీటితీరు చూస్తే ప్రజాహితైక దృష్టితో ప్రోత్సహించిన వని తేలును. ఈ తీరున మానవులలో గర్వితము లైయున్న సౌజన్యము ఆస్తిక్యభావము త్యాగ గుణములకు గిలిగింతలు పెట్టి లోకహితమును పూరించిరి. ప్రభుత్వ సహాయం కోసం పరిదేవనము చేయక ఆయాస్థానికపు టవసరాల నీతీరున ఎక్కడివా రక్కడే సాధించుకొనువారు. త్యాగము నిట్లు ఉన్నత స్థాయి నొందించిరి. దాని సత్ఫలితములను సమాజముచే ననుభవింప జేసిరి.

శిష్యుడు కృతార్థుడై అధికారియై (ఆయా విద్యల ప్రజ్ఞ గూర్చుకొని) గురువుగారి నుండి సెలవుగొనునప్పుడు ఆచార్యు లుపదేశిస్తారు. ఆ శిష్యుడు భావిలో జీవిత క్షేత్రమున అడుగిడు టెట్లు మెలగదగునో సూచిస్తుం దాఉపదేశం. అదే స్నాతకం. వివరా లింకొక చోట తెలుపుదును.

పురుషుడు నాలుగు ప్రయోజనాలను సాధింపవలెనట. 1 ధర్మము 2 అర్థము 3 కామము 4 మోక్షము. ఇవే పురుషార్థాలు. వారికి పరమగమ్య మేమో నాల్గవదైన మోక్షము. వారి జీవితసర్వస్వమూ దీనిలో కేంద్రీకరింప బడినది. నారి విద్యలే యేమి శాస్త్రములేమి కళలేమి అన్ని దానిలో పర్యవసించును. పోగా మిగిలిన మూడిటిని ఒకదానికొకటి దీటిక్కా లాకకుండను ఒకదాని నింకొకటి చెరప కుండను పొసగించి పొందించి మూడింటినీ అనుభవించ మనును ధర్మశాస్త్రము. అదే ధర్మకౌశలము. ఎప్పుడైనా ఏ సందర్భంలోనైన పొసగింపు కుదరకపోతే ధర్మమునకే ప్రాముఖ్యము. ధర్మము వారికి ప్రాణాధిక ప్రియము. ధర్మం కోసరం వారు మహత్తర త్యాగాలు చేసిరి. ధర్మమే సత్యముగా *సత్య ధర్మములె ఈశ్వరుడు గాను ఉపనిషత్తులు ప్రతిపాదించినవి. అంతటి ధర్మాభిమానము.

సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ తైత్తి–బ్ర–అ–1 మం–1
తత్సత్యస్య పరమం నిధానమ్ ముండకో ౩–1–6
బ్రహ్మణో నామ సత్య మితి ఛాందో–8–3–4

కష్టపడి యేతీరుననైన ధన మార్జించి గెల్చునీగుటను అర్థము సహింపదు *ధర్మము దప్పకుండానే సంపాదింపవలెను అట్లు సంపాదించిన దానిని జాగ్రత్తగా కాపాడి న్యాయంగా పెంపొందించి యోగ్యము లైన కార్యాలకే వ్యయింపవలెను అర్థము నార్జించుట మొదలు వ్యయించుటవరకూ నియమబద్ధమే అయితే యిది యేదో ఒత్తిడుల కొరకుగాదు ధార్మిక చింతతో ప్రసన్నమైన స్వబుద్ధి ప్రేరణమువలన అట్టులార్జించిన ధనము నెందుకోసం మెంతెంత వ్యయింపదగునో వారివారి మతాలలో తెలుపబడినవి [1]ఆదాయమును మూడు భాగాలు చేసి ఒక పాలు ధర్మం కోసరము ఒకపాలు కామం కోసరము ఒకపాలు దాచి పెంపొందించుటకు వినియోగించవలెనట

(భీష్మమతము)

వచ్చేది [2]ఆదాయమున సగభాగముగాని మూడవ పాలుగాని నాల్గవ పాలు గాని ధర్మము అర్థము కామాల కోసరం వినియోగించి మిగిలినది దాచవలెనని నారదమతం తన కుటుంబం [3]జీవించుట కెంతకావలెనో అంతా

---

* ధర్మావహం పాపనుదం భగేశం శ్వేతా 6—6
న ధర్మ స్సత్యంవై తత్ బృహదా—1—4—14

† అలబ్ధ మీ హేద్ధర్మేణ లబ్ధం యత్నేన పాలయేత్
పాలితం వర్ధ యేన్నిత్యా వృద్ధం పాత్రేషు నిక్షిపేత్ యాజ్ఞవల్క్యులు

1 ధర్మేణార్థ స్సమాహార్యో ధర్మ లబ్ధం త్రిధా ధనం
కర్తవ్యం ధర్మ పరమం మానవేన ప్రయత్నతః
ఏకేనాంశేన ధర్మార్థే కర్తవ్యంభూతి మిచ్ఛతా
ఏకేనాంశేన కామార్థమేక మంశం వివర్ధయేత్ భార శాం

2 కచ్చి దాయస్యచార్థేన చతుర్భాగేన వా పునః
పాదభాగై స్త్రిభిర్వాపి వ్యయ స్సంశోధ్యతే తవ
(భార — సభా— నారదోపదేశము)

3 యావ ద్విత్తస్య వృద్ధాత జీవనం పుత్రపౌత్రపౌత్రయోః ।
తావ ద్ధనం స్థాపనీయం శేషద్రవ్యం ప్రదాపయేత్॥
—వృద్ధమనువు

వర్ధిల్లాగల మూలనిధి నుంచుకొని మిగతా ధనమును ధర్మార్థ కామములకు వినియోగించ వలెను అంటాడు వృద్ధమనువు

కుటుంబ సంస్థ బాధ్యతలు దాని నిర్వహణలో గలభారము చూచితిరిగా దీనిని చక్కగా నిర్వహించుట కెంతటి దక్షత కావలె। కేవలమూ యుక్తి ప్రయుక్తులే చాలవు తంత్రశక్తి చాలదు నైతిక సూత్రాల నిండుగా చాలవు ఇవన్నీ భౌతికపుటవధులుగా దాటినవి గావు వారి లక్ష్యమో యీ అవధులు దాటి యున్నదని తొలుతనే తెలిపినారు ఆ ధర్మక్షేత్రములో వ్యవహరించవలె నంటే ఆంతరికదృష్టి విశ్వవ్యాపకమైన ప్రేమలూ గావలె ఇందుకు కుటుంబి క్రమంగా సంస్కారము నొందవలెను కొన్ని వ్రతాలను సాధనచేస్తూ క్రమ క్రమంగా కుటుంబి తన జీవితమును ఉన్నతోన్నతముగా పరిణతి నొందించు కొనును ఆ సాధనలు లేదా సంస్కారాలనే పతంజలి యోగసూత్రాలలో అష్టాంగాలన్నారు అవి 1 యమము 2 నియమము 3 ఆసనము 4 ప్రాణాయామము 5 ప్రత్యాహారము 6 ధారణ 7 ధ్యానము 8 సమాధి బౌద్ధులు వీటినే శీలము లన్నారు వీటిని వివరింప బూనితే అసలు విషయము గంభీర యగును కాన కొలదిచోట వీటిని గూర్చి వివరింతును

వీటిలో యమ నియమాలు ఆయావ్యక్తుల ఆధ్యాత్మిక వికాసాన్నేగాదు సమాజ వ్యవస్థీకరణను ప్రత్యక్షంగా ప్రభావించునవి ఆసనాలు ప్రాణాయామాలు లౌకిక జీవితానికేమి ఉపకరిస్తవంటారు ఆరోగ్యమునకవి అమూల్య ప్రక్రియలు కాయపీనము ఖర్చులేనివి ఆచరణలో వాటి ప్రభావంగ పడినది వాటిని సాధన చేసినవా రాలాభము ననుభవిస్తూనే ఉన్నారు వాటిని ప్రశంసిస్తూనే యున్నారు ప్రచారమూ చేస్తున్నారు అయితే వీటిని పుస్తక జ్ఞానముతో సాధింతామంటే సాగదు అట్లు సాగిస్తే ప్రమాదాలు కలుగవచ్చు కాన గురువు పర్యవేక్షణలో గురుశిక్షణలో క్రమక్రమముగా అభ్యసించవలెను ప్రత్యాహారం వల్ల ఉద్వేగాలు తొందరపాటు శమిస్తవి ఇట్లు ఇంద్రియములు నిగ్రహించుట వల్ల ఆరోగ్య మొదవునుగదా। ధ్యానం వల్ల మనః ప్రసన్నత శాంతి ఆత్మోన్నతి విషయ వైశద్యము సమబుద్ధి కలుగును వీటి అన్నిటి పర్యవసానమైన స్థితియే సమాధి–ఆనందము

శాంతి ప్రియుడు లోకహితాభిలాషి దేవానాంప్రియుడు ప్రియదర్శి అయిన అశోకవర్ధనుడు జనాళి కిచ్చిన సందేశమేమి?

బంధు మిత్రుల యెడల బ్రాహ్మణుల యెడల పరివ్రాజకుల యెడల నౌదార్యముగా నుండవలెను (1వ శిలాశాసనము) అహింస పౌరుష వాక్ప్రియత్వములు మిగుల శ్రేయస్కరములు అనృత మాడకుండుట భూతదయ ఆచార్యుల యెడ వినయము అనుసరింపదగును (మూడవ శిలాశాసనము)

ఇంద్రియ వశీకరణము ఆత్మవిజయము చిత్తశుద్ధి కృతజ్ఞత విశ్వాసము—ఇవి మానవులకు దుస్సాధములు గావు (రెండవ లఘుశిలాశాసనము)

సద్ధర్మాచరణ ముత్కృష్టమైనది ధర్మమంటే ఏమిటి? మనశ్శుద్ధి దయ సత్యము శౌచము పరోపకార పారీణతయే (ఏడవశిలా శాసనము)

ఇవి ఆర్షసాంప్రదాయికము లైన యమనియమాదుల సంగ్రహమే

కుటుంబి ఈ తీరున తన బాహ్యాభ్యంతర వృత్తులను క్రమక్రమంగా సంస్కరించుకొని ఆంతరిక దృష్టి నలవరచుకొని క్లిష్టమైనకుటుంబ సంస్థలోనూ ఆనంద మనుభవించును అతడు కర్మకుశలి స్థితప్రజ్ఞుడు ధన్యజీవి

ధర్మముఁ బల్కుచుం దగిలి ధర్మపథంబునఁ జేయ నర్థమున్
నేర్మియుఁ గాంచి ధర్మనిధి బెండ్లియునై ప్రజలన్ సృజించి స
త్కర్మములం బ్రశస్తములఁ గ్రతువుల్ పొనరించు సజ్జనుల్
ధర్మజ! యిందు నందును సుఖంబునఁ గాంతు రభీష్టసంపదల్
భార—అర—అ4—ప 178

ఆర్ష కుటుంబము

ఏడవ నివాళి

కుటుంబిని

ఆనందాభిముఖంగా సాగినాడు కుటుంబి. ఈ ధర్మయాత్రలో అతనికి తోడు నీడ ఉన్నది కుటుంబిని. ఆమె సర్వదా సహకరిస్తుంది. ఈ యాత్రలో కుటుంబి సాధన సంపత్తు (శీలాదులు) ఎంత ఉదాత్తములు! ఊర్జితములు! అతని సహచారిణి కూడా అంతటి ఉదాత్తములూ ఊర్జితములూ అయిన సాధనాలు గలది కావలదా! ఆర్షసాంప్రదాయిక వివాహమునకు లక్ష్యమిదే. ఐహిక సుఖాల జుర్రుకోవలెననిగాని ఇంద్రియాల లాలింపవలెనని గాని కాపత్యప్తి కోసంగాని కాదు. వారు సంతానము ఫలించినా ఆ ఉన్నతాశయముతోనే వంశపరంపరకూడా వికసిస్తూ వచ్చి తమకు సంక్రమించి తాము కౌశలముతో కొనసాగించిన స్వాధ్యాయ–ప్రవచనాలు తమతోనే తునిగిపోకుండా కొనసాగి ముందుకు ముందుకు అల్లుకొని పోవలెననే అభిలాష. బహు సహస్రాబ్దుల క్రిందటే వెలిగింపబడిన జ్ఞాన జ్యోతి మలిగిపోకుండా మనదాక తెచ్చి అంటించగలుగుట ఈ లక్ష్యప్రభావముననే. ఈ తీరున తమతమ కుటుంబాల సత్సంప్రదాయాలు వృత్తి విద్యలు శాస్త్రాలు కళలు వాటి వాటి మర్మాలు తరగని చికిలి దీరుస్తూ తరతరాలుగా తరలించుకొని వస్తూ ఉన్నారు.

భార్యతో చరించుటలో గాని సంతానముగనుటలోగాని పాలించుటలో గాని స్వాధ్యాయ ప్రవచనాల మరవకుము అని ఉపనిషదాదేశము.

> ప్రజాచ స్వాధ్యాయ ప్రవచనేచ ప్రజనశ్చస్వాధ్యాయ ప్రవచనేచ
> ప్రజాతిశ్చ స్వాధ్యాయ ప్రవచనేచ (తైత్తి శిక్ష 9—1)

దీనిభావమూ అదే

వివాహములు కామ రాగాల ముడులు సత్సంతానము పడయుట కీవి సాధనాలు గావు. ఉదాత్తమైన ఆశయాలు గలసంతానము కావలెనంటే దంపతులు

ఉత్తమోత్తమ సంస్కారముల నొందవలె అవి ఇంద్రియ ద్వారముచే గాక ఆత్మ ద్వారముగానూ ఉండవలె ఆ సంస్కారాలింకా పరస్పరమూ ఒకరితో నొకరికి బాగా పరిచితములు ఆకళించు కొన్నవి అనురూపాలు పెనగొన్నవి ఆస్వాదించినవిగానూ కావలెను దంపతుల హృదయాలు సమైక్యంగా కూర్చి కొని పోవలెను ఈ ఋక్కు దానినే ప్రవచించినది ఈ నీ హృదయము నాదియగును గాక। నా హృదయము నీది యగును గాక। యదేతత్ హృదయం తవ తదస్తు హృదయం మమ। యదిదం హృదయం మమ తదస్తు హృదయం తవ (మం X అష్ట 8 సూ 86—ఋ 44 4)

చిరకాల సాహచర్యము వల్లగాని ఇంతటి సమైక్యము సిద్ధించదు డాక్టర్ గార్డెన్ విట్జ్ (Dr Garden witz)గారు అంటారు*

ఇట్టి చిరసాహచర్యమువల్ల దంపతుల ఆలోచనల సంవేదనలలోనూ సామనస్యములోనూ అభిప్రాయాల విశదీకరించుటలోనూ అలవాట్లలోనూ చాలా సామ్య మేర్పడును

ఈ మహాశయమును లక్షించే వివాహము పవిత్ర ధర్మము (Sacrament) గాను విడదీయరాని అనుబంధముగాను నిర్వచించినవి ఆర్ష శాస్త్రాలు ఒక మారు వివాహమైతే అది కలకాలము అట్టే ఉంటుంది అని ధర్మ సూత్రం ఇది ఏకపాక్షికం గాదు వధువు కెంతగానో వరునకూ అంతగానూ వర్తిస్తుంది శాంతిదూత మహనీయుడు ఏసు వివాహ బంధమునుగూర్చి యిట్టిభావమే కలిగియున్నట్లు కనిపిస్తుంది ఉత్తమము పవిత్ర మునైన ఈ యాదర్శము కోసమే పాతివ్రత్యం ఏకదారిణీ (ఒకే భార్యను కలిగి యుండుట) వ్రతాలను చాలా ప్రశంసించిరి వాటికి ఉచ్చ స్థానము

---

* That husbands and wives in the course of years very frequently resemble each other physically and that the growing harmony in their views and habits of that expresses itself in their physical features

A New Race Theory (Modern Review August 1921)

గౌరవమును ఇచ్చిరి అరుంధతి సీత సావిత్రి మొదలైన పతివ్రతా మతల్లుల పూజించిరి అట్లే ఏకదారిణీ వ్రతులు శ్రీరామచంద్రాదులు మన్ననల నందిరి ఇంకా ధర్మవ్యాధుడు తన శీలమును తెలుపుటలో ఏకపత్నీకతావ్రతము* నొక విశిష్ట శీలముగా చెప్ప కొన్నాడు ధర్మవ్యాధున కున్న గౌరవము లోకప్రసిద్ధమేగా।

అయితే ఇంద్రియ దౌర్బల్య మున్న దాయె। సార్వజనీనకంగా ఇంతటి ఉత్కృష్ట ధర్మపాలనము సాధ్యమా। అది వారు గుర్తింపక పోలేదు ఈ కారణంగా సమాజపు వ్యవహారంలో ఒదవిన సమస్యలనూ వా రుపేక్షింప లేదు అందుకే ఈ లక్ష్యమునకు కొన్ని అపవాదములు (మినహాయింపులు) అంగీకరించిరి వాటికి వాటికి మర్యాదలు చేసి శాస్త్రీకరించిరి కొన్నిసందర్భాలలో[1] కొన్ని నియమాలకు లోబడి వివాహాలు విఛేదించుకోవడము (విడగొట్టు కోవటం) స్త్రీలూ పురుషులూ కూడా పునర్వివాహాలు ఆడుటకు సమ్మతించిరి పౌరాణిక (మధ్యయుగం) కాలం నుండి మాత్రం ఈ వాస్తవిక దృక్పథం లోపించసాగినది అయినా వేరువేరు పరిస్థితులలో వివాహ ప్రమాణాల వల

---

* సతతోపవాస నియమ
వ్రతములఁ జరియింతు నేక వనితా ప్రియుఁడన్
ఋతుకాలరతుఁడ నిందా
స్తుతులందు సమంబు నాకుఁ దుల్యత నుండన్ (అర—5—395)

1 భర్త జాడ తెలియకపోతేనూ భర్త మృతుడైతేనూ సన్యసిస్తేనూ నపుంసకుడైతేనూ కులంనుండి వెలివేయబడితేనూ ఈ అయిదు సందర్భాలలో స్త్రీ పునర్వివాహము చేసికోవచ్చునని నారదుడు (నారద XII 103 97)

2 మనువు IX—17

క్రమించి నందుకు భర్త కంటుకొనే సేంపు పరిమితికి విస్తృతమైన నియ
మాలే చేసినాడు మనువు అనా దంకురించిన సంకుచిత తత్వము క్రమ
క్రమముగా పెంపొంది ఈ నాటికి స్త్రీస్థితిని దుస్సహంగా చేసింది జన
సామాన్యంలో మాత్రం ఆ పురాతన సంప్రదాయము నేటికీ చెల్లుబడిగా
ఉన్నది మారు మనువు అన్నది కొన్ని తెగలలో ఆచారంగా ఉంది
తొలి కాలాన అంతగా బహుపత్నీకత[1] అగపడనట్లున్నది మధ్య యుగా
ననే ఇది బలుపొందినట్లున్నది కాని విశృంఖలంగా లేదు భార్య గుణ
వతియై యుండి వంధ్య అయితే ఆభార్య అనుమతి లేకుండా మరొక భార్యను
వివాహమాడరా దంటాడు మనువు భార్యపైభార్యను పెండ్లాడుటకు ఇతర
సందర్భాలలోనూ చాల నియమాలు ఉన్నవి వాటన్నిటినీ బట్టి ఆలోచిస్తే మొదటి
భార్య అనుమతి పొందిగాని మరొకతెను వివాహమాడ వీలుపడ దనిపిస్తుంది

---

1 బహుపత్నీకతను గూర్చి నా అభిప్రాయం

ఇది ముందుగా పాటకపు జనులలో తలచూపి వుంటుంది ఆ
వారికి ఆర్థిక సౌష్ఠవము కోసం సామాన్యంగా శ్రామికపు జనుల కుటుంబాలకు
జనబాహుళ్యము అవసరం ఎంతమంది జనులుంటే అంత యెక్కువ పని
నిర్వహించి అంతయెక్కువ గడింప వీలుపడను ఆ కుటుంబానికి స్వజనం
మీద పెత్తన ముండి ఆ ధనమును వినియోగించుటలో కలిసి వస్తుంది
కాన బహుభార్య లుండుట వాంఛింతురు ఆపైన రాజలోకంలో ఇది పొడు
కొని వుంటుంది వీరి వివాహాలకు రాజకీయప్రాధాన్య ముండను
16 తీరుల సంధులలో సంతాన సంధి ఒకటి (కపాల ఉపహారాఖ్య
సంతానస్సంగత స్తథా॥ కామందకం 9 సర్గ-2) బలీయుడైన రాజు
నకు తన కూతునిచ్చి పెండ్లిచేసి చుట్టరికము నెరపి ఆ మూలాన సంధి కూర్చు
కొనుట సంతాన సంధి ఇదే క్రమంగా కాముకతా భోగలాలసతలను మర
గించి యుండును ఇట్లు శ్రమోపజీవుల కిసి సంపాదన కోసంగా
శ్రీమంతుల కిది విలాసంగా మారినది

భార్యా ఎకచారిణీ గూఢ విస్రంభా [1] అన్నాడు వాత్స్యాయనుడు దానికి భార్యేతి గూఢ విస్రంభా అని యశోధరుడు భార్య అయిన స్త్రీ (అనగా పురుషుని చేపట్టిన యువతి) ఏకచారిణిగా నుండునట్టిది తక్కిన నాయికల వలె కపట వ్యవహారాలు గలిగి యుండక గూఢమగు విశ్వాసము గలదియై అని శ్రీపంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రులు వివరించిరి వీటిని బట్టి యేమి యూహింపగలము? బహుపత్నీకతలో కంటే ఏ పత్నీకత (ఒకే భార్యతో నుండుట) లోనే ప్రేమమాధుర్య మున్నదనవలె ఆ ఏక పత్నీకత— ఏక చారిణీత్వమే వాత్స్యాయనుని కాలాన సముదాచారముగా మాననీయముగా ఉండె ననవచ్చుగా।

ఋగ్వేద కాలాన సహగమనము గాని విధవల విరూపణముల జేయుట గాని కనిపించదు అధర్వణ వేదంలో సహగమన మగపడుట నిజమే అయితే అది నిర్బంధమైన విధిగా నున్నట్లు లేదు ఆయా స్త్రీలు ప్రేమవివశలై ఎం వియోగమును సహింపలేక సాహసించి పతి ననుగమించుటగానున్నది

స్త్రీ శీలమును గూర్చి వారు పరాకాష్ఠగా నుండిరి అయితే కృత్రిమ రక్షణ కూడదనిరి ఆమె శీలమును ఆమెయే రక్షించుకోదగునని స్పష్టంగా చెప్పిరి స్త్రీలకు పరదా (ఘోషా) లేదు ఆట పాటలు మొదలైన వినోదాలను దర్శించుటకు బహిరంగంగానే వెళ్లువారు ఉత్సవాలు క్రీడలు మొదలైన వాటిలోనూ పాల్గొనుచుండిరి యుద్ధయాత్రలలోనూ రాజులతో వెళ్లుచుండిరి రాజులతోపాటు రాణులు సభలలో కూర్చుండు వారు ఇస్లాం యుగపు తొలి కాలాన కూడ నిట్లే జరుగుచుండెను

కుటుంబిని నిత్యకృత్యములు గమనించండి కుటుంబి వలెనే యామె వేకువనే ఈశ్వర పరమైన మనస్సుతో మేల్కొనును నిత్యకృత్యముల దీర్చుకొనును ఎదవ ఇంటి శౌచము నిర్వర్తించి అలంకరించవలెను

---

1 వాత్స్యాయన కామసూత్రమ్ ఏకచారిణీ వృత్తమ్

2) స్త్రీని బలప్రయోగంతోగాని నిర్బంధంతోగాని కాపగలవా డెవడూ లేడు. వారిని వారే కాచుకోవలె మనువు ॥ అ

వాటిని వాత్స్యాయనుడు ఇట్లు వివరించినాడు[1] చెత్తా చెదారము పొం చుట్టూ చిమ్మిగాని శుభ్ర పరచవలెను నేల గోడలు గోగ్గులు లేకుండా చదును చేసి మన్ను దీర్చి అలికి ముగ్గులు పెట్టవలెను ఈ ముగ్గులను తండుల బలి వికారా లన్నారు అంటే ఇవి ముంగిళ్ల లందు శోభ గూర్చుటకే కాక చీమలు చిన్న పిట్టలు మొదలగు జీవుల ఆహారము కోసము కల్పింపబడినవి ఏయే చోట—ఏ యే తీరుపూలు—ఏ యే రకాల దండలు – చెండ్లు అందగించునో గుర్తించి చూడనింపుగాను ఉల్లాసము గొలుపునట్లుగాను ఇంటిని తీర్చి దిద్దవలెను దేవ గృహము (దేవుని గది పూజా మందిరం) బాగా అలంకరింపవలెను

ఇంటి ఆచారాలు మర్యాదలు సంసారంలోని సాధకబాధకాలను గూర్చి తగిన సలహాలనిస్తూ మార్గము చూపువారు అత్తమామలు కులవృద్ధులు వారికిని తగిన గౌరవముతో సత్కరించి వినయంతో అభివందనాది సముదాచారము జరుపవలెను మాటలలోను చేతలలోను వారి హిత చింత చూపవలెను

వాడుకకు నీరు తెచ్చుట నిత్యమూ వాడుకొనెడి గుడ్డల నుదికి తెచ్చుట వంట చేయుట పిల్లల పోషణ పాలనము వంట పాత్రల శుభ్రపరచుట వృత్తికి సంబంధించిన పనులలో భర్తకు తోడ్పడుట కుటుంబ సభ్యులను వారి పిల్లలను పరామర్శించుట మొదలైన కార్య కలాప మెంతో ఉన్నది ఆయా కుటుంబాల ఉపపత్తి కుటుంబ బాహుళ్యమును బట్టి కార్య బాహుళ్యమూ ఉంటుంది కుటుంబంలో పురుష సభ్యులవలెనే స్త్రీ సభ్యులూ కుటుంబ ఆంతరిక కార్యకలాపములను తలకొకటిగా నిర్వహించుచుందురు కలిగిన కుటుంబమయితే పరిచారికలూ ఉందురు

ఇట్లింతతో దీరినదా కుటుంబిని బాధ్యత? వాత్స్యాయను డింకా చెప్పినాడు వంట యింటిని శుచిగాను గాలి వెలుతురు ధారాళంగా వెలయింపవలె శుచిగా చూడనింపుగా నుంచవలె వంట పరికరాలు సంబారాలు ఎప్పు

1 వాత్స్యాయన కామసూత్రం ఏకచారిణీ వృత్తాధ్యాయము

దేని కావలసవస్తే అప్పు డది చిప్పున నందికొనుటకు వీలుగా వంటయింటలో సమకూర్చవలెనని మంత్రి అప్పని చెప్పినాడు భోజన శాలను గేస్త్రాలు అలంకరించి యుంచవలెనట। ప్రసన్న హృదయముతో భుజించినదే ఆరోగ్య ప్రదమట వాత్స్యాయుని మాటలు ఇంకా ఉన్నవి గృహిణి ఆమె (కుటుంబిని) తన శరీరమును సర్వదా శుచిగను శోభస్కరంగాను ఉంచుకోవలె పాడి పశువుల పోషణపాలనముల విచారించుచుండవలె తన చేతి క్రింద పనులు చేయు పరిచరులు మొదలైన వారికి తగిన ఆదరం చూపుతూ వారి యెడల ఔదార్యముతో వ్యవహరిస్తూ మాటలలోను చేతలలోను వారికి హితము చూపవలెను ఏనాటి ఆయవ్యయాలు ఆనాడు లెక్కించి వాటిని సరిచూస్తుండవలెను

అతిథుల పరామర్శించుట భిక్షువులను సంభావించుట దేవతాపూజలకు పూలు గ్రుచ్చుట అలంకరించుట శయనాలు ఆసనాలు మొదలగు వాటిని విచారించుట కూడ ఈమె పనులే

ఇవిగాక అప్పుడప్పుడు నిర్వహించవలసిన పనులున్నవి పీటలు పెట్టెలు దాపులు మొదలైనవి కొయ్యసామానులూ వంట పాత్రలూ నీళ్ల కాగులూ పళ్లెములు ఉప్పు పేటలు ఎరువులు కట్టె పుల్లలు మొదలైన నానా సామాన్లు ఇంకా ఇట్టివి అన్ని తీరుల గృహోపకరణాలూ ఎప్పుడెప్పుడు ఏవేవి యెక్కడెక్కడ సరసంగాను మేలైనవిగాను దొరకునో అప్పుడప్పుడు వాటిని ఆయా తావుల కొని కూర్చి యుంచవలెను ఇంటి వాడకమునకు కావలసిన ఉప్పు పప్పు నెయ్యి నూనె మొదలైన సంబార ద్రవ్యాలనూ ఇలాగే ఆయా తావుల ఆయా సమయాల సరసంగా కూర్చియుంచవలె ఇట్లా వైద్యాల కుపయోగించు శొంఠి వాము పిప్పలి మొదలైన ద్రవ్యాలను అసాధారణములైన సైంధవ సౌవర్చాది లవణాలు కొవ్వులు మొదలైన స్నేహ ద్రవ్యాలు కటుకౌషధాలు చందనాది సుగంధ ద్రవ్యాలు సేకరించి చెడిపోకుండా దాచవలె ఆకు కూరలు దుంప కూరలు కాయగూరలు మొదలైన కూరల విత్తనాలను ఆయా కాలాలలో సేకరించి పాడుగాకుండా భద్రపరచి ఉంచవలెను

వరకు ఖండము

ఇంటి పెరటిలో ఆయా ఋతువులలో ఆయా కాలాల విత్తులను చల్లి పైరు చేయవలెను. ఒక కొరకు అపురూప ఔషధములను (ఓషధులను) పెంచు చుండవలెను. పూలచెట్లు పొదలు పండ్ల చెట్లు వాటి మనోహరమైన పూదోటలను పెంచవలెను. ఇది ఉద్యానముగా అందచందాలు దిద్దుటకు కుటుంబసంపత్తి చాలకపోతే ఎంతటిదైన పుష్పవాటికైన నెలకొల్పవలెనట. అట్టి విరితోటలో విలాస వినోద స్థానముల కంతగా అవకాశ ముండదు. అయినా కనీసం విశ్రాంతి కోసం వేదికనైనా నిర్మింతురు.

ఇక ఆర్థిక రంగంలో ఆమె తీరు చూస్తే ఆయవ్యయాలను గమనిస్తూ ఆయమును మించకుండ వ్యయమును సరిచూచుకొనవలసిన బాధ్యత ఆమెదే. ఇంకా వినండి. ఉత్సవాలు క్రతువులు సంతర్పణములు మొదలైనవి జరిగినపుడు వాటిలో మిగిలెడి ద్రవ్యాలు సంభారాలు వమ్ముగాకుండా ఆమె జాగ్రత్త చేయవలెను. ఆయా సందర్భాలలో మిగిలెడి వెన్న నేయి నూనెల వంటి వాటిని దాచి ఉపయోగించుట, పాలు ఆకులు నూనెలు చెఱకు వంటి వాటిని కూర్చి వాటి వాటి నుండి నేయి నూనెలు బెల్లం మొదలైన వస్తువులను కల్పించి ఇంటికి వాడుట విక్రయించుట. ఇట్లే నిత్యమూ ఇంటిలో వాడుకొను వస్తువుల నుండి యేర్పడెడి ఆయా ఉపద్రవ్యాలను వృథాగాక యేదో తీరున వినిమయం చేయవలె. వచ్చుకు గంజి పల్లినీళ్ళు మొదలైన వాటిని సేకరించి ఉపయోగింప దగును. ఇవి పుష్టికరమైనవి ఆరోగ్యకరములు. వీటిని పశువులకు కుడితిగా పెట్టవచ్చు. ధాన్యము దంచుటలో వచ్చునూకలు పశువులకో కోళ్ళకో ఆహారము వినియోగింపవచ్చును. అందుండి వచ్చెడి ఇట్లు తౌడు పశువుల కాహారమునకు ఉపయోగింపవచ్చును. ఊక—ఊసగ

---

* ఉద్యానాలలో వినోదించుటకు విలాస స్థానము లెక్కువగా నుండును. అవి వేదికలు లతాగృహాలు తీరుతీరుల డోలలు ధారాగృహాలు కొలకులు విహారనౌకలు క్రీడాశైలాలు మొదలైనవి. అవి మనోహరములైన శిల్పాలు హొయలుగొల్పునవి. వీటి అందచందాలు వివరించుటకిది తావుకాదు. ఆ తీరుతీయములను ఉద్యానకళలలో చూడని

ఆరశు ఎంబము

పొలుసుల వంటివి ఇంధనముగాను గోడపు తలకును ఉపయోగింపను కుమ్మరి ఆవముల కోసరము అమ్మవచ్చు పొయ్యిలో మిగిలెడిబొగ్గులను కంచరి కమ్మరి స్వర్ణకారులు మొదలగువారికి అమ్మి సొమ్ము చేయదగును పాతగుడ్డలకు రంగులు వేయించి పరిచారకులకిచ్చి వారి సద్భావము పొంద నగును అందుకూ కొఱగాని పాతలను పొత్తిళ్ళకు ఇంకా పీలికలైనవాటిని దీపపు వత్తులకు కూడా ఉపయోగింప నగును ఎంతటి పొదుపు। ఏ వస్తువూ వ్యర్థాకారాదు। ఏదో తీరున వాటిని చివరంట వినిమయము చేయవలసినదే

భర్త పరివారమును ఇతర పరిజనులను దయతో చూస్తూడండవలె కుటుంబ మిత్రులను సగౌరవంగా ప్రియంగా మధురభాషణములతో ఆదరిస్తూ ఉండవలె ఎవరే పరిజనులు ఎయె పనులు నిర్వహింపజాలుదురో చక్కగా గుర్తించి వారిని వారిని ఆయా కార్యములకు వినియోగిస్తూ ఉండవలె పండుగలు పబ్బాలలో వారివారి యోగ్యతలకు తగినట్లు వారికివారికి భోజన పానీయముల నిచ్చి ఆదరిస్తూ ఉండవలె

ప్రత్తిని సేకరించి ఏకించి ఏకులుచేసి వడికి గుడ్డలు నేయింప వలెను కుటుంబపు వాడుకకు కావలసిన గుడ్డలన్నీ యేకుటుంబమునకు ఆ కుటుంబము వారే తయారు చేసుకుంటూ ఉండేవారు వంట యెంత ప్రధానము ఆవశ్యకమూ నైన కార్యమో గుడ్డలకుగాను నూలు వడకుటా అంతటిప్రధాన కార్యముగా నుండెను [1]భార్యలు భర్తలకు మాతలు బిడ్డలకు కావలసిన గుడ్డ

---

1 వాసో యత్పత్నిభి రుతతన్నయోన మువన్స్పృశాత్
(అథ 14–2–51)

భార్యనేసిన వస్త్రము నాకు సుఖదాయకమగుగాక।

వితన్వతే ధియో అస్మా అపాంసి వస్త్రా పుత్రాయ మాతరో వయన్తి
(ఋ–5–47 6)

తల్లులు బిడ్డలకోసం నేస్తున్నారు

ఆర్షకుటుంబము

లను నిర్మించుమందిరి చొక్కాలు లాగులు రవికెలు మొదలైనవి బహు పురాతన కాలానికే ఉన్నవి వాటిని కుట్టుట కుటుంబినుల పనే దారములతో అల్లికపనులు (లేసులవంటివి) బుటేదారుపనులు చేయువారు

ఆమెకు తీరిక ఉంటేనూ ఓపిక ఉంటేనూ ఇంటికి చెందని పనులనూ నిర్వహించవచ్చునట అయితే ఈ పనులకు పూనుకొనుటకు భర్తతో సంప్రతించి ఆయన అనుమతి పొంది మరీ ప్రవేశించమంటాడు వాత్స్యాయనుడు ఆ వ్యాపారాలు ఇవి

1 పశువులు గుఱ్ఱాలు మేకలు గొఱ్ఱెలు మొదలైన వాటిని పరామర్శించుట వాటిపోషణ మొదలగు పనులను విచారించుట

2 కృషి చింత వ్యవసాయమునకు సంబంధించిన ఆయాపనుల (పరిమాణమును నిరూపించుట) విచారించుట ఆయాపనులు చేయు పరిజనుల జీతాలు బత్తెములు—ఆయాపనుల పరిమాణములను నిరూపించుట నిర్ణయించుట

3 వాణిజ్యచింత వ్యాపారమునకు సంబంధించిన ఆయాకార్యాలను పరామర్శించుట ఇవి పురుషులు నిర్వహింప దగినవి ఇంటిలో ఉండి నిర్వహించుట కందుకొనైనవి కావు కనుక భర్తకార్యకలాపములలో తాను కలుగజేసుకోవటం ఆయన అనుమతి లేనిదే తగదని వాత్స్యాయనుడు నిరూపించుట యుక్తమే

4 కుటుంబ రాజ్యాధిపతికి ఈమె మంత్రిణి అన్నమాట! ఆ మంత్రాంగ మెట్టిది? భర్తతో పిల్లల పోషణ పాలన విద్యాబుద్ధులను గురించి సంప్రతిస్తూ ఆయాసమయాలలో తగిన నిర్ణయములు చేయించును ఇంటిలో జరుగు పండుగలు సమారాధనలూ శుభాశుభ కార్యాలూ ధర్మకార్యాలూ మొదలైన వాటిని గురించి భర్తకు సలహాలిస్తూ వుంటుంది కుటుంబములో అప్పటప్పుడు పొటమరించెడి సమస్యలను సర్దుటలో భర్తకు ఆలోచనలందిస్తూ సహకరిస్తుంది భర్తగాని కుటుంబము వారుగాని సంకల్పించిన ఆయాకార్యాల యోగ్యత అయోగ్యత వాటి వాటి ఫలితాలు పరిణామరూపాలు మొదలైనవి భర్తతో చర్చించి సలహాలిస్తూ ఉంటుంది కుటుంబఆర్థిక పరిస్థితులగూర్చి

కూడా చర్చించి సలహాలిస్తు ఉంటుంది[1] భర్త తమకుటుంబపు శక్తికి మించి వ్యయిస్తేను అపాత్రదానాలు అనర్థకరవ్యయాలు చేస్తూఉంటేను భార్య భర్తకు హితం చెప్పవలెనంటారు వాత్స్యాయనులు ఈ హితబోధ భర్త మనస్సు నొచ్చకుండా మధుర భాషణతో హేతుగర్భితంగాను నీతిపూర్ణంగాను రహస్యంగా భర్త ఒంటరిగా నున్నప్పుడు ఆతనికి విలిచిచెప్పవలెనట ఇంకా భర్తప్రవర్తనలో లోపములు కన్పించిన ప్రసంగసందర్భము కల్పించుకొని భార్య భర్తను మృదువుగా మందలించవలెను[2] ఆ మందలింపు ఆవేశంతో రుసరుసలాడుతూ ఆడిపోయునది గారాదన్నారు గంభీరంగాను తొట్రుపాటు లేకుండాను కొంచెమంత కినుక తెల్పునదిగాను ఉండవలెనట ఆ మందలింపు।

ఇటి ఇంటిగుట్టులనుగాని తమ ఆస్తిపాస్తుల స్థితినిగాని పరులకెప్పుడు తెల్పనీయరాదన్నారు వాత్స్యాయనులు ఇల్లు పరులకెరుకపడనీయరాని వింతా ఉన్నవని చూపుచున్నది నీతిశాస్త్రము* ఆయువు (వయస్సు) తమతలిదండ్రుల కుటుంబపు పోరుపులా మంత్రం(భర్తతో చేసిన ఆలోచనలు) తమ దగ్గర నున్న మందులు కామ విషయాలు తాము చేసిన దానాలు ధర్మాలు తమగొప్ప తమకు గలిగిన అవమానము ఇవన్నీ రాజ్యములకూ గుట్టుగా నుంచదగినవే ఈ కుటుంబ రాజ్యమునకూ అదేనీతి రాజ్యములకు వీటి గోపనబాధ్యత మంత్రులది గదా। అట్లే కుటుంబ రాజ్యమున వీటిని గోపనముగా నుంచు బాధ్యత దాని మంత్రిణి అయిన కుటుంబిని దన్నారు

---

1 అతివ్యయం అసద్వ్యయం వా కుర్వాణం రహసి బోధయేత్
(902–4–1–14)

2 నాయకాపచారేషు కించిత్కలుషితా నాత్యర్థం నిర్వదేత్
(907 4 1–19)

3 సాధిక్షేపవచనం మిత్రజన మధ్యస్థ ఏకాకినం వాప్యుపాలభేత
నచమూల కారీస్యాత్ (908 4 1–20)

* ఆయుర్విత్తం గృహచ్ఛిద్రం।మంత్ర మౌషధ సంగమం
దాన మానాపమానాశ్చ।నవగోప్యా మనీషిభిః

ఇంత శ్రమకు కొంత విశ్రాంతి కొంత వినోదమూ ఉండవద్దూ, అందుకే పుష్పవాటికలు పుష్కరిణులు పురుషులు స్త్రీలు గూడ నిత్యమూ ఇంటి తోటలో విహరించుచుండువారని వాత్స్యాయనుడు చెప్పెను. పాటలు పల్లెల ఆటలు పురాణ శ్రవణము పచ్చీసు చతురంగము వంటి ఆటలతో వినోదింతురు. ఈ ఆటలెన్నో తీరుల ఉన్నవి. వాటిని వాత్స్యాయనులు వివరించినారు. ఇవి నిత్యమూ అనుభవించెడివి. ఇవిగాక అప్పుడప్పుడు అనుభవింప దగిన వినోదాలను చాల తెలిపినారు వాత్స్యాయనులు. ఇవి నైమిత్తికము అన్నారు. పండుగలూ సామాన్యంగా ఇట్టివే. వసంతోత్సవం వనభోజనం జలవిహారాలు మొదలైన వీతరంగతి. ఈ ఉత్సవాలలో ఆటలు పాటలు నృత్యాలతో వినోదింతురు. కుటుంబినులు నృత్యగీతములు నేర్చియుండు వారనీ ఉత్సవాలలో వారూ వాటిని జరుపు వారనీ చూపణాలిక నిదర్శనము పెన్నో ఉన్నవి. రాసక్రీడ జలక్రీడలు సర్వసామాన్యము. నేటికీ ఉత్తరదేశాన ఇవి కనుపిస్తున్నవి. వీరి యీ వినోదములలోనూ నేడు ప్రచారం తాపుగొన్నది. నిత్యమూ ప్రతి వ్యక్తి ఇంటితోటలో విహరించి మనః ప్రసన్నత నొందుటే గాక ప్రకృతి శోభగల విశాలోద్యానాలకూ అప్పుడప్పుడు మిత్రులు బంధువులతో యాత్రలు పోయి పోయి అనుభవించువారు. ఇది మనకు దు ర్లభమైనది.

ఆమె ఇంత శ్రమించి కొంత విశ్రాంతి వినోదముల నొందినది. సరే, ఆమె ప్రతిపత్తి (హోదా) దిగజారిన యీనాటి హైందవ కుటుంబిని స్థితిని బట్టి నిర్ణయింపదగదు. సహధర్మిణి అన్న పదమునకు అపవ్యాఖ్య అర్థము నతిక్రమింపదగదు. భర్త యేయే గుణశీలాలు తత్త్వము (సాత్త్విక-రాజస-తామసములు) గలవాడో భార్యకూడ చాలవరకు ఆయా తీరుల గుణశీలాలు తత్త్వము గలదిగా నుండ దగునని మాత్రమే దాని భావము. అట్టి సమధర్మములు లోకిలోనే (వధూవరుల అన్వేషణ వరణము లప్పుడే) విచారించి అనురూప ధర్ములుగల వారే వివాహమాడు టుచితము. అయినను డాక్టరు రిట్జు గారు నిర్వచించినట్లు— చిరంతన సాహచర్యం వల్లనూ కొంత వరకీ సమధర్మాలు కుదురుకొంటవి. అందరూ నిర్వచిస్తున్నట్లు మానసిక

మను మంట గలిం భర్తకు తొత్తుగానో భోగపరికరంగానో పడియుండుటగా అన్వయించుట సరళము గాదు. వైదిక కాలము నుండి దాదాపు మూడ్నాం యుగముదాక ఆమె ప్రతిపత్తి ఉజ్వలము చూడండి. వివాహంలో భార్య భర్తకు 'నేను నీకు విధేయురాలని'[1] అని మాట పడనక్కరలేదు. అట్లా మాట పడకపోగా నీతో సమాన ప్రతిపత్తి గలిగి ఇల్లు దిద్దుదును అనే భావంగల మంత్రం వివాహ తంత్రంలో వధువు పఠిస్తుంది. ఇట్లు సుఖము గోరి నీది హస్తమును నేను స్వీకరిస్తున్నాను. ముది మువ్వపు దాక (ఈయన) నాతో కూడి యుండుగాక। అర్యమా। భగా। సవితా। ప్రమోదీ। వీనితో గూడి నేను గృహమును పాలింప నన్ననుగ్రహింపుము

ప్రజాపతి మాకు సంతానమును అనుగ్రహించుగాక। వార్ధకము దాక మమ్ములను కమైక్యముగా అర్యముడు ఉంచుగాక। శుభ ప్రదముగా భర్త గృహమును ప్రవేశింతువు ఓ వధూ। మన నారికి మన పశువులకు శుభ మగుగాక। ఆమె యీ ప్రతిపత్తిని వరుడు వివాహంలో అంగీకరిస్తూ ఇట్లు ప్రతిజ్ఞ కూడ చేస్తాడు. ధర్మంలోగాని అర్థంలోగాని కామంలోగాని భార్య నతిక్రమించ నడవను. ధర్మే చార్థేచ కామేచ భార్యాం నాతి చరామ్యహమ్

వధువు తొట్టతొలిగా భర్త యింట అడుగిడు నప్పుడు ఆమెను కొత్త చుట్టాలు ఆహ్వానిస్తారు. ఆ సందర్భంలో వారి స్వాగత వచనాలు. సంపద సంతానము గలిగి, నీ విక్కడ ఆనందింపుము. ఈ యింటిని శ్రద్ధాళువవై చూచికొమ్ము. పతితో ముది ముప్పులదాక వెళ్లబుచ్చుము. గృహమును పాలింపుము. ఇప్పుడిందున్నవా రెవ్వరూ ముందు పొగ్గొనువారు గాదు. దీర్ఘకాల మానందింపుము. కుమారులను మనుమలను గనుచూ ఆనందింపుము. నిండు మనసుతో నీ యింట నుండుము

---

1 ఇది క్రైస్తవుల వివాహంలో వధువు చేయవలసిన ప్రమాణం

2 ఋ-వే-X-85

ఎల్లలను ఎల్లలకు ఎల్లలను ప్రజాపతి మీకు ప్రసాదించుగాక। అర్యముడు మీకు ముని ముప్పులదాక ఐశ్వర్యము గలుగ ఆశీర్వదించుగాక। పతి గృహాంగణము మెట్టుము ఇంటి పరివారము పశువులు ప్రబలుగాక। కుటిల దృష్టి లేకుండుగాక। దాంపత్యానురాగము తఱుగ కుండుగాక। పశువులకూ సుఖదగుగాక। మార్దవహృదయము వికాస వదనము గలిగి వీరులను కంటూ దేవతల నర్చిస్తూ సుఖాల జూరగొనుడు

దయాళా। ఇంద్రా। సుభము సంతానము గలుగ ఈ వధువును అనుగ్రహింపుము ఆమెకు పదుగురు పాపల నిమ్ము పదునొకండవ వాడుగా ఉంటాడు భర్త వారిని పరిపాలించనిమ్ము పతియొక్క తల్లిదండ్రులు సోదరీ సోదరులపైన ఆమె పెత్తనము చెల్లనిమ్ము

గృహస్థ ధర్మం తప్పబలికిన భర్తను భార్య మందలిస్తుంది ఆ కథ ఇది[1] పద్మదనే కుటుంబి కార్యాంతరమున నెచటికో పోయినాడు అదే సమయానికి భృగువు పద్మని దర్శించి ధర్మ మర్మములు ఆయనవలన తెలిసికొ నెంచి పద్మనియింటికి వస్తాడు. పద్మదు ఇంటలేడని విని తిన్నగా వనీ పారణ్యమును జేరి కొంటాడు పద్మనిరాక కెదురెదురు చూస్తూ ఆ అడవిలో తపస్సు ఉంటాడు. వారం దినాలకు పద్మ డిల్లు చేరికొంటాడు పద్మనిపతి భృగుని రాకను భర్తకు నివేదించి మీరు పోయి భృగుని సత్కరించి ఇంటికి తీసుకొని రావలసి యుంది. పద్మనికేమో రాజసం బలుస్తుంది తనకల్మికి గర్విస్తాడు. ఒకరిని చూచే కర్మం నాకేమిటని కసరికొంటాడు అపుడు భార్య కోపము నాపుకొండి అది పొంప్పది శాంతంగా సముదాచారమేమిటో ఆలోచించండి ఆశాశలతో వచ్చిన అర్థిని అవమానిస్తారా? తిరస్కరిస్తారా? కుటుంబి కిది ధర్మమా। అని వాతం చెప్పతుంది ఎంతటి మెత్తని మందలింపు। దానితో పద్మని తిక్క దిరిగినది తన పొరబాటు దిద్దికొన్నాడు గొప్ప పాపము నుండి నన్ను తొలగించావని సతిని ప్రశంసిస్తాడు

---

1 భార—శాంతి 66 పద్మని దర్శింప గోరిన అభాగ్యుని కథ

మరొకకథ[1] కౌశికు డొక బ్రాహ్మణుడు మహాకోపి. అత డొకనాడు భిక్షకోసం ఒక యింటికి పోవును భిక్షాందేహి అనును కుటుంబిని ఆ అభ్యర్థనం విని భిక్ష తీసుకుని వస్తూ వుంయుంది. ఆ తెచ్చేలోగానే కౌశికునకు నిలుపు లేకపోయినది. తీంద్రించి భర్త్సనగర్భంగా (బెదరింపు లాంగిన మాటలతో) ధర్మోపన్యాసాలకు దిగినాడు. ఇంతలో కుటుంబిని భిక్షగొని వస్తుంది. ఆ కౌశికుని తీరు చూస్తుంది. నాయనా! ఈ దుందుడుకుదనం బ్రాహ్మణ్యం కాదయ్యా! అంటూ మృదువుగా హేతుగర్భంగా మందలిస్తుంది. ఎదప ఆ సాధ్వీమతల్లి బ్రాహ్మణధర్మపు నిజస్వరూపమును కౌశికునకు ఉపదేశిస్తుంది. ధర్మవ్యాధు డున్నాడు ఆయన దగ్గరకు పో; ఆయన ధర్మస్వరూపాన్ని నీ కింకా చక్కగా తెలియజెప్పుతాడు అని అంటుంది. ఇక ఇప్పుడు తీరుపీయండి— స్త్రీ భర్తను తొత్తా! ధర్మసచివయా!

గృహకృత్యాల నిర్వహించుటలో ఈమె ప్రతిపత్తి తెలిసినదిగదా! ఇక ధార్మిక రంగంలో చూతాము. కుటుంబి యే క్రతువు చేసినను భార్యతో కలసియే చేయవలె. లేనిచో ఆ క్రతువు పూర్తియైనట్లుకాదు. నిత్యవిధులువంచ యజ్ఞాలు పురుషులట్లే స్త్రీలు నిర్వహించవలెను. ఇంతేగాదు క్రతువులు మొదలైన ధార్మిక కార్యాలలోనూ పురుషులట్లే స్త్రీలు ఆయా ప్రముఖ పదవుల నధిష్ఠించి ఆయా కార్యాల నిర్వహించిరి. బ్రహ్మస్థాన మధిరోహించిన స్త్రీ లున్నారు (ఋ – 8 – 33 19). బ్రహ్మస్థాన మంటే సామాన్యము గాదు. క్రతువిధి విధానము నంతా పరిశీలిస్తూ దోషాలను పరిహరిస్తూ వుండే అధికారస్థానం. ఈ సందర్భంలో ఆ బ్రహ్మపదస్థుని తీర్పు తిరుగులేనిది. యజ్ఞము కోసరము అగ్నిని రగుల్చుటలో అరణిని మథించుటకు భర్తకు ఈమె సహాయపడుతుంది. ఈ క్రతుకలాపాలలో ఆమె స్థానము పూర్వము భర్తకు కుడివైపునకుండేది. నేటి కది తారుమారైనది. కాని నాటి సంప్రదాయపు గురుతులు నేటికీ పూర్తిగా మాసిపోలేదు. వివాహంలో నేటికీ యజించునపుడు మాత్రం కన్యను వరునకు కుడివైపుననే కూర్చుండ బెట్టుదురు.

1 భార–అర–అ–6 కౌశికునికథ

అప్పుడామెకూడ యజించనూ యజిస్తుంది ఆ యజనము కాగానే ఆమెను ఎడమ వైపునకు మారుస్తారు యజ్ఞాలలో భార్య మంత్రాలు పఠించవలె నంటవి శ్రౌత సూత్రాలు భర్త ఇంట లేకున్నా నిత్యవిధుల నావల వాటిని భార్య నిర్వహిస్తూ ఉండవలె దీనికి ప్రసక్తించినకథ[1] పద్ముడనే కుటుంబి కార్యాంతరమున పోవును కొంతకాలమైన పిమ్మట పద్ముడు తిరిగి రాగా భార్య తగిన సత్కారాలు నెరపి విశ్రమింపజేస్తుంది అట్లు విశ్రాంతిగొనుచు పద్ముడు భార్యను మునిముందుగా ప్రశ్నిస్తాడు సతీ! కుశలమా! దేవతాది పూజలు సరిగా సాగుచున్నవా? అని అందు కామె* మీ తిరు పున్నదిగా అంత తెలయక పోవటము పొసగదు దేవపూజలు అతిథిపూజలు అన్నీ సక్రమంగా ఎప్పటికి వలెనే సాగుతూ ఉన్నవి సుహృజ్జనులవాతము ప్రియము ఎప్పటిలాగే యేమీ లోటే లేకుండా సాగిస్తూ ఉన్నాను అని బదులు చెప్పినది

పురుషుల వలెనే స్త్రీలు అన్ని తీరుల దానధర్మాలు చేయువారు ఆత్మోన్నతికి ధార్మిక జీవితమునకు సువ్యవస్థకు సాధనాలు శ్రేయము ప్రేయము వాటిని గూర్చినవైన అష్టాంగాలను శీలాలను పురుషులవలెనే స్త్రీలు సాధన చేయదగును శాతవాహనుల కాలానగూడ స్త్రీల స్థితి దిగజారలేదు

కుటుంబి సాగించిన ఆ ఆనంద యాత్రలో ధర్మయాత్రలో తగిన సహాధ్యాయినిగా భార్య కుటుంబిని అందు ఇరువురకూ ప్రాముఖ్యమూ ప్రాతినిధ్యమూ ప్రతిపత్తీ సమానాలై అనివార్యములూ అవిభాజ్యములూ ఎవరి ఆధ్యాత్మిక అభివృద్ధిక గుణధర్మాలు వారికి ఉన్నట్లు కనుపించినా పరస్పర మవి దోహదించుకొంటూనే ఉండును జీవితంలో వారిరువురూ భిన్న వ్యక్తులు గానే

---

1 భార—శాంతి—అ 6—పద్మునికథ

* ఆతనితోడ నిట్లనియె అంత యొకింగమి లేదు నీదు కీ
ర్తిశయంబు కల్మి భుజగాధిప! నాకుఁ దగన్ సమస్త దే
వాతిథిపూజనంబులు సమగ్రములై నడచున్ సుహృజ్జన
ప్రీతియు మున్నువోలె నవిభేదత నొప్పఁగ నిర్వహించితిన్
భార—శాంతి అ6—పద్మునికథ

కన్పిస్తారు ఆ భిన్నత్వము చాటున ఏకత్వ మొదిగియున్నది ఇంకా కొన్ని సందర్భాలలో ఒకటి దానికి రూపు కల్పిస్తూఉన్నది మరొకటి రూపురేఖలు తీర్చి దిద్దుతూ ఉన్నది

ఆతడొ ఋక్కీమెయో వాక్య మాత డేమె
ఆకసం బీమెయో పృథ్వి యతడో పురుష
డీమె స్త్రీ కల్గు పాపలకేమె తల్లి
దండ్రులై యొప్పిక నిలు దిద్దంగ శుభము ॥

ఆర్ష కుటుంబము

ఎనిమిదవ నివాళి

కుటుంబ సభ్యులు

కరి తురగాది ఘట్టనయు గాలియు నొంపదె యెంటియున్న యా
త్తరువు ననేక భూరుహవితానము గుంపయి పేర్చి బాధలన్
బొరయునె యన్నదమ్ములును బొందిన నేరి కసాధ్య మట్లుగా
కెరవయి నిల్చినం గెలని కెల్లిదమై పరివోదు రెంతయున్

(భార—ఉద్యో—ఆ—౨—ప ౮౮)

పరిస్థితి యేమిటి? కుటుంబ సంస్థను గూర్చి తెలుపుటలోనే యింకొంత తడివితిని ఇపుడింక కొంత నిత్యవిధులు లాలూ అందరూ పాలించవలె నవే కుటుంబములోని యితర సభ్యులు దానధర్మాలు క్రతువులు చేయువారు వారి కట్టి అర్హత యున్నది ఈ కార్యముల కోసం కుటుంబపుటాయము నుండి వ్యయించు స్వత్వము (హక్కు) వీరి కున్నది అయితే ఆ వ్యయాలు కుటుంబ స్థితికి తగినంతగానే యుండదగును కుటుంబపు కార్యకలాపాలను కూడా పరీక్షిస్తూ వాటికి సమన్వయం కూరుస్తూ పొసగించి ఇల్లు నడుపుచుండు వాడు కుటుంబి

కుటుంబినులనూ వివరించితిని కుటుంబమంతటినీ దిద్దెడి కుటుంబి కుటుంబినులకూ కుటుంబపు ఆయా కార్యాల నిర్వహిస్తూ ఉండే కుటుంబ సభ్యులకూ గల సంబంధము ఒక అధికారికీ ఆయన క్రింది ఉద్యోగులకూ నడుమనుండు సంబంధమును బోలినది కాదు కృతక నియమ నిబంధన లిట లేవు అంతఃకరణాలు లోకగా విప్పారిన హృదయాలు ప్రస్ఫురించు ప్రేమయే వారి నియమాలు నిబంధనలు ఒకరి ఉత్తరవుల కోసం ఎదురెదురు చూస్తూ ఉండనక్కరలేదు వారివారి కార్యకలాపాలలో వారువారు స్వతంత్రులే ఏపనిని ఎప్పుడు ఏ తీరుగా చేయవలెనో ఎవరికి వారే నిర్ణయించు కొందురు నిర్వహింతురు

అయితే కుటుంబ నిర్వాహకునకు అప్పటప్పట ఆయా కార్యాలలో తెం ల్పులూ ఉంటారు కుటుంబ నిర్వాహకుల (కుటుంబి కుటుంబీకుల) సంహాలూ సంప్రదింపులు ఉంటూనే ఉంటవి కుటుంబ నిర్వాహకులు సామాన్యంగా వారి వారి కార్యాలలోని సాధకబాధకాలు మంచిచెడులు వారలతో సమాలోచించు చుందురు కాని వారి వారి కార్య కలాపాలను అడ్డుకోరు ఆయా కార్యకలా పాలలో లోపాలో ప్రమాదాలో తోస్తే వాటిని ఆయా కార్య నిర్వాహకులకు తెలి యునట్లు చూపుతారు ఆ తరుణములలో పూర్వంగా కలుగుంది అసలు దోషాల సవరించునలా కుటుంబాధినేతలే ఆ అధినేతలు కాపెడి వాని అవ గతంలో ... ఒక ... వ్యవహ రిస్తారు ... పిల్లలు ఎట్లు ప్రవర్తించవలెనని అనుకొంటారో పిల్ల ... అట్లా ప్రవర్తింప ... ధర్మసూత్రం దీనివల్ల ఎదుట ... తో నేను ... చేయి ... వాటిని ... ఆలోచించుట అలవా టగును అంటే ఒక విషయము మంచిచెడ్డలు ఆలోచించుటలో తనదృక్కో ణంతో ... వారి దృక్కోణములను ... యించుట కలుగును ఇందుచే సమైక్యం ... రిస్య ... పెంపొందును కుటుంబమున ఈ విధముగా మొదలిడిన ధర్మ పాలన క్రమంగా విస్తృతమై విశ్వవ్యాప్తమగును

కుటుంబసంస్థ ... సభ్యులకూ క్రమశిక్షణ వినయము విధేయత ... సరిమే। కుటుంబాధినేతల యెడల సభ్యులు గౌరవము వినయము విధేయత గలిగి యుందురు ఏ సంస్థకైన అదుపు ఆజ్ఞ అవసరమేగదా ఆ సంస్థలో రు దాని అధినేతలను గౌరవించుట ఆయా ఆదేశాలను మన్నించుట అవసరం ... అలా కాకుంటే ఆ సంస్థ కకావికలై పోవును అయితే ఈ కుటుంబ

ఒరు లెవేవి ...
సరవర యత్నము దన మనంబున కగు ...
నొరులకు నవి సేయకునికి
పరాయణము పరమ ధర్మపథముల ... భా—శాంతి 5—2?0

సంస్థలోని వినయ విధేయతలకు ఇతర సంస్థల క్రమశిక్షణకు తేడా ఉన్నది. వినయమంటే చాలా అపోహలున్నవి. దీనిని గూర్చి చెప్పవలసినవి చాలా ఉన్నవి. అందుకిది స్థానము కాదు. సారభూతంగా తెలుసుకుందాము. వినయ శబ్దానికి అర్థం వి(విశేష) + నయము (నీతి). ఈ వినయం బెత్తపుదెబ్బ కొంచెం ఒప్పేది కాదు. ఉత్తుత్తి దేవరా! బాబూ! అంటూ చేతులు నలుపుకొంటూ తిరగటం కాదు. జీ! హుజూర్! లూ కాదు. బాహ్యమయిన ఈ లక్ష ణాలు కేవలం ప్రదర్శనం వంటివి. ఇంకా వినయమంటే శ్రద్ధతో కాదు. విరామం లేని పరిశ్రమ. విశ్వవ్యాపమైన బృహత్ప్రపంచం విశ్వైశ్వర్యభావం అనంత విశ్వంలో నేనెంత? అనుపత్యమును గుర్తించుతూ నమ్రత (అహంకారము) ఎంచి సేవాభావమున్నవాడైపోతాడు వినయి. అది నిజమైన వినయం. ఈ స్వభావగర్వాహాము నతిక్రమించి సేవానిరతితో మహదకారంలో లయమగుట వినయం.

కనుక వినయ ధర్మము నారాధించుటలో తప్పటడుగు పడదు. సామాన్యంగా అతడెంతసాధువో అంతనిష్ఠాపరుడు కూడ. తనకెంత ఆప్తుడు, మిత్రుడు, బంధువు కావలసినవాడైనను ధర్మపాలనలో మొగమాటపడడు. ధర్మపక్షముననే నిలుచును. అట్టికథ అనేకం. మచ్చుకు వాజశ్రవస ఋషి క్రతువు చేసి భూరిదానాలిస్తాడు. ఆదానాలలో గోదానాలూ ఉన్నవి. దానాలుగా నియబడుచున్న గోవులను చూచునప్పటికి ఆ ఋషి కుమారుడు నచికేతుని మనస్సు చలుక్కుమన్నది. చూడు! పాడిలేని ఈ ముసలి గొడ్లనా దానము? వీటినేం చేసుకోను? మా నాయనగారు చేసే యీ పని మంచిదికాదు. ఇది అధర్మం. వారికిది శ్రేయస్సు కాదు. అని చాల బాధపడ్డాడు. అది ఆపుకోలేకపోయాడు.

నాయనగారూ! నన్నెవరికిస్తారు? అని ముమ్మారు అడిగినాడు. తండ్రి చికాకుపడ్డాడు. ఆ ఆవేశంలో నిన్ను! యమునకు అని నోరు జారినాడు. ఆ వెంటనే పశ్చాత్తాప మొందినాడు తండ్రి. మరల తండ్రి మరొక అధర్మమునకు పాల్పడుచున్నాడని నచికేతుడు పొడగట్టినాడు. నాయనగారూ! అసత్యం మహాదోషం మీకు. అమోఘంకావలె ధర్మం. తప్పకండి నన్ను యమునిదగ్గరకే

పోతాను అని అల్లరి చేస్తాడు అతని ధర్మానురక్తికి యముడు ముగ్ధుడై ప్రసన్నుడై నచికేతుని మరల తండ్రిదగ్గరకు పంపును

ఇంకొకటి ధృతరాష్ట్రునకు ఎదురుడు మిగుల ఆప్తుడు విధేయి కాని ధర్మము చెప్పవలసి వచ్చినప్పుడల్లా నిర్మొహమాటంగా నిక్కచ్చిగానే చెప్పువాడు జూదపు గెలుపు ధర్మంగాదు అప్పటికీ పాండవులాడిన మాటదప్పక నడచుకొన్నారు వారి పాలు వారికి పంచియియ్యకుండా దిగమ్రింగ దలచుట ధర్మమా? మంచికాదు మీరు ధర్మం తప్పుతున్నారు అని చెప్పుచునే ఉండెను ఈ కారణంగా ఒకమారు ధృతరాష్ట్రుడు విదురుని వెళ్ళిపొమ్మనుట విదురుడు వెళ్ళిపోగా మళ్ళీ పిలిపించుకొనుట కూడా సంభవించినది ఇట్లు ధర్మమును ప్రతిపాదించుటలో ఏ అడ్డు అపు లేక జంకుగొంకు లేక ప్రవర్తించెను

తెలియనదిగదా కుటుంబపు అధినేతల యెడల కుటుంబ సభ్యుల కుండు వినయము, దాని అవధులు, కుటుంబములో సాధన చేయమొదలిడిన ఈ సేవానిరతి క్రమక్రమంగా బంధువర్గం సంఘం దేశం మానవాళి విశ్వం— వీటికి సేవగా పరిణమిస్తుంది అప్పుడతని శుద్ధబుద్ధి తనకుటుంబపు హద్దుల దాటి వసుధైకకుటుంబంగా విస్తృతి నొందును

తగినంత ఉపపత్తి లేనికుటుంబమైతే కుటుంబపు పనులను కుటుంబ సభ్యులే స్వయంగా చేసుకొందురు ఒకపాటి ఉపపత్తి ఉన్నా కార్యాసక్తి కుటుంబ సభ్యులకు మించి లేకుంటేనూ స్వయంగానే చేసుకొంటూ ఉంటారు మగవారిలో ఒకరు పశువుల కాపుమేపులు చూస్తూఉంటే మరొకరు పొలం దున్నుట మొదలైన కృషికార్యాలు నిర్వహిస్తూఉంటారు ఇంకొకరు ఎరువులను ఆయాసమయాల గమనించి కొనుక్కొ చేయుట మొదలైన వ్యవహారాలను చూస్తూ ఉంటారు స్త్రీలలోను ఒకరు వంటచేస్తూఉంటే మరొకరు నీళ్లుతెస్తారు ఇంకొకరు పశువులకు పచ్చిగడ్డి తెచ్చుట మొదలైన పనులను చేస్తూ ఉంటారు ఇదే తీరుల ఇతర వ్యాపారాలనూ ఇతర కృషకుల కుటుంబములో కూడ పనులను

ఎందుకొని నిర్వహించెదరు కుటుంబానికేలాగా కుటుంబ సభ్యుల వలెనే ఎవరు చేయవలసినదే వారి విశేష మేమిటో? అన్నిపనులను సమన్వయించుట

శ్రమ జీవనమునకు గౌరవముండెను. తమవినే కుటుంబపు పని పాటులలో సామాన్యగా న దాగరులపై ఆధారపడుట తక్కువ. కుటుంబ తొలి కలాపములు తమకు మించినా కూడ పరిగణించుడను వినియోగించుటకంటే జరుగు వారు తక్కువగా నున్న బంధువులో ఆప్తులో ఉంటే వారిని సహాయకులుగా పెట్టుకొనుట కిష్టగింతురు. ఇది ఒకయ తారకం

భగిని గురుని పుత్రుఁ బంధువు సంజుఁ
వేదపడిన వానిఁ బ్రియము తోడఁ
దనగృహమునఁ గల్గి తనురూపముగ బ్రోవఁ
జెను కృపేయు నాయువునకు నిరికి

(భార-- అను ఆ 4)

తగును గదా ఇది!

ఇలా వచ్చిన కుటుంబమూ వీరికుటుంబంలో భాగంగానే కలసి పోతుంది. వారికి ప్రానవాలో వైశ్యం లేకుండ (తుమ్మ కట్ట కొలవలెకుండ) మాటకే కాదు అన్ని విధాలా తమ కుటుంబములోని వారిని లాగే ఆదరిస్తూ ఉంటారు. వారికి జీతబత్యాల నిర్ణయమంటూ ఉండదు. వారి శ్రమవల్ల వచ్చు దానినీ ఇతర సభ్యుల శ్రమార్జనమును వలెనే సమష్టిగా అనుభవిస్తూ ఉంటారు. ఆవచ్చినవారి ఎల్లారు మొదలైన వారి శుభకార్యాలు ఈ కుటుంబంవారే జరుపుదురు. అంతేగాని ఈ వచ్చిన వారు కూలికి కుదిరినవారనీ తినవచ్చినవారనీ కుటుంబంవారు యజమానులనీ ఇటువంటి ఆలోచనలు వారికిగానీ వీరికిగానీ ఉండవు. కుటుంబానికి తనవ్యాపారం కలిసి వచ్చి వృద్ధిగా ఉంటూ ఉంటే ఆ ఆండగా వచ్చినవారికీ తన దానిలో ఒకపాటి పాలు ఇస్తారు. ఇట్లా అండ వచ్చినవారికి తా స్త కూడనే దానికి తగుపాటిగా అతడూ సొంతంగా వ్యాపారం జరుపుకొనుటకూ ఈ

ఆర్ష కుటుంబము

కుటుంబి ప్రోత్సహిస్తాడు ఇప్పటికీ జైనులలో ఈ ఆచారము కొంత కని
స్తుంది తమవారు—చివరకు ఎంతకు వచ్చిన వాడైనా సరే అతనికి తమవ్యాపా
రంలో ఏ మాత్రంగానైన ఇస్తూ అది కూర్చికూర్చి తగినంత కూడిన తరువాత
అకచ్చినవానికిచ్చి ఏదో స్వతంత్ర వృత్తి చేసుకొన ప్రోత్సహిస్తాడు
ఇలాంటి వరు దొరకక పోతేనూ కుటుంబపు వ్యవహారాలు మిక్కుటంగా
ఉంటేనూ పరివారకులు తప్పనిసరి అప్పుడు పరిచారకుల నియోగిస్తారు

గ్రామజీవులు విస్తృతకుటుంబ అనే కోరువారు పనిపాటులలో గూడి
కుటుంబ సభ్యు లంతా ఒకేతీరుగా పనిచేస్తూ ఉంటారు ఆ మురాకు కుటుం
నాయకుడు ఏపని నిర్ణయించినా మురావారంతా కలిసే నిర్వహిస్తారు ఈ
విధాన వీరు గ్రంథకా ఎప్పటి లెక్కలో ఇది నీవంతు అది అతనివంతు
ఇది నావంతు అనిగాని నీవు ఇన్నిగంటలు పనిచేసినావు అతడన్ని గంటలు
పనిచేసినాడు నేనో ఇన్ని గంటలు పనిచేశాను అనిగాని పాళ్ళపంపకాలు వా
రెరుగరు ఆ వచ్చినదేదో సమష్టిగా కుటుంబంవారంతా అనుభవించేవారు
కుటుంబం ఎంత పెద్దదైతే అంతగా లాభించేది వ్యయమూ కలిసొచ్చేది ఈ
దృష్టివల్లనే కావచ్చు గ్రామికులలో బహుభార్యాత్వం తరుచుగా నున్నది ఏ
తీరు జీవనంలో వారికి హాయి తెలియకపోయెను కలి—యజమాని అనే గొడవలు
ఉండవు పనిపాటులలో పరాయివాళ్ళ ద్వంద్వాలు ఒత్తిడులు ఉండవు పనివేళలు
వెలలు వాటి అతిక్రమణలు అందుకు ప్రతీకారాలు సమ్మెలు మొదలైన
చెడద లుండవు వారికి వారికి తీరిక ఉత్సాహము ఉన్నప్పుడే పని చేస్తారు
కుటుంబం వారంతా పిల్ల జల్లలతో కలిసి కులాసాగా పాటలు పదాలు పాడు
కొంటూ కథలు కబుర్లు చెప్పుకుంటూ పనిచేస్తూ ఉంటారు ఇందువల్ల అపరి
మితములు అవాంఛితములు అయిన గొడవ తొందరపు—వారు చేయు శ్రమ
వారిని పీడించక పోగా అదొక ఆటలాగు అనిపిస్తుంది శరీరానికీ మనస్సు
నకూ గూడ హాయి నిస్తుంది

కుటుంబంలో ప్రతివారూ తమ తమ చరిత్ర (శీలము)లను తామే కను
గలిగి కాచుకోవలె అట్లే తమవారి చరిత్రనూ ఒకి కంట కనిపెట్టుచుందురు

ఇట్లు కుటుంబంలో పరస్పరము చరిత్ర (శీలము)లను కనుగలిగి కనిపెట్టు మందురు ఇటు కుటుంబంలో పరస్పరము చరిత్ర (శీలము)లను కనుగలిగి కనిపెట్టుమండగా దుర్వృత్తిలో దొరలినవారు సులువుగా పట్టుబడుదురు అట్టి దుర్వ్యాపారాల దిగుచున్న వారికి కుటుంబంలోని వారు వాత్సల్యం దెలిపి దారికి త్రిప్పుదురు వాతబోధ మార్గంగాను సోతుగర్వంగాను ఉంటుంది ప్రేమ ప్రదిలి పారుతూ ఉంటుంది ఉదాహరణకు నిగమశర్మకథ అందలి మాటలు వీరు వినదగును

నిగమశర్మ నైష్ఠిక కుటుంబములో జన్మించినవాడు అయితే ఆ వంశ సత్సంప్రదాయాలు అతనికి ఒంటబట్టలేదు విలాసపురుషుడూ నిటగాయు గా అయి నాడు ఆవెట్టి వెదురై నది క్రమంగా పెద్దల ఒద్దిం వృంహాస్థులు త్రెంచుకొన్నాడ చాటుమాటులుచాలించి తెంపెగా తిరుగ సాగినాడ తరతరాలుగా సంపాదించిన మడిమాన్యాలు కర్పూరంలాగు హరించి పోతూ ఉన్నవి ముక్కారి ముదుసళ్ళు పరమసాధువర్తనులు అయిన జననీజనకులూ భార్యా గోడుపడుతున్నారు ఆతనిది నగుబాట్ల బ్రతుకైనది

ఈదుస్థితి అంతా నిగమశర్మ అక్కచెవిని బడ్డది ఆ వెంటనే ఆమె తలంచి పోయినది తమ్ముని దారికి తేదలచినది వెంటనే ఆమె తనపిల్లల తోను భర్తతోను బయలుదేరి పుట్టినింటికి వచ్చినది మరదలి దుస్థితిని కళ్లార గాంచి కడుపు ఉమ్మలింప వాపోయినది సమయం కోసం నిరీక్షిస్తున్నది ఇట్లుండగా ఒకనాడు తమ్ముడు ఎక్కడనుండో ఊడిపడ్డాడు చలిది కోసం తప్పించుకొని పోజూచినాడు గానీ అక్కను చూచి ఒలుకొందినాడ ఆమెకు మ్రొక్కి నిలిచినాడు అతనిని చూడగానే అక్క ఆవేశ మాపుకొని తత్తరిస్తున్న తమ్ముని తమాయించి నీ బాపపంక్తిని నిరీయింతువుగాని ఉండుమని మరదలిచేత తమ్ముని సేవింపించి భుజింప జెస్తుంది తమ్ముడు భుజించి తాపీగా కూర్చుని వుండగా మృదువైన మాటలతో సహానుకంగాను కరుణాళి కరుణంగాను కడుపుతలుగుకొని పోవునట్లు ఇట్లు మందలిస్తుంది

అష్టకుటుంబము

ప్రారంభించిన వెద పాఠములకున్ బ్రహ్మ్యా హానంబునో
యేరా తమ్ముడ! నన్నుజూడఁ జనుదె వెన్నాళ్ళనోయుండి త
జ్ఞారాజీవ యుగమ్ము వాచె నిసుగన్గొన్కె మీనాయుక్
నీరాకన్ మదిఁగోరుఁ జంద్రు పొడువున్ నీరాకరంబున్బలెన్

శ్రీలాలిత్యము నిత్యశుద్ధియు గుణోత్సేకంబునుం గల్గి యు
ద్వేలస్ఫూర్తి దలిర్చు తండ్రియనుపట్టిం జంద్రుఁడై తోఁచనన్
దోలంగాక భరద్వృతం డితరుఁడై యన్యాంబులం బాసనన్
సాలగ్రామశిలిం జనించునెకదా నాత్యల్పపాషాణముల్

ఎనమ్ముడ గడవగఁ ద
లూాయిలా కనుఁ ందు ల్రగజండవునీ వి
శైన కజి నెంతదుఃఖము
యూనీప్రా పాసవదెడు నిరుగుడువులకున్

బటబటఁబొరలుచున్ వడిని ఏట్టౌ తల్లిని తండ్రి నేలలో
పెడలని తమ్ముగుణల నవీన కులాంగన నోరువెని యీ
తౌరకుల బంటుఁడైద వీడద్రోపక ప్రోషఁగ నెంటు నీక పా
ల్పడిపఁ కర్ణునౌదలన భారత సంహాత నిల్పుచాడ్పునన్

నాదు సహోదరుండు గుణన స్తవనీయు నెయప్రవక్త్తి బ్ర
హ్మాదులు మెచ్చఁ దే నతని యజ్ఞమునం గడుఁబూజ్యరాలవై
వేది యలంకరింతువని వేచితిలోఁపల నడుకొందు నీ
వేదియు లేక సర్వగుణహీనుఁడవౌట యెఱుంగఁ దమ్ముడా

శిరావేళ ముదాల్చి సర్వధనము న్వెచ్చింతుగాకేమి ము
క్కాడుంటిందు వఖండ సేతుప్రతముల్ కొమ్మరఖండంపు గే
హారింబుల్ తెగసమ్మఁ గాఁ జనునె నిద్రారుండవే వెన్కా నె
వ్వాడు న్లైరె సహోదరాదులు కులధ్వంసంబు నీ కర్ణమే

ఈ మందలింపులతో శర్మ యొకింత కాలమైన కుదురొందియున్నాడు కుటుంబంలోని వారి విషయమున మాటల తీరులో నలఁపడు. మార్దవము క్రమంగా సహజ ప్రవృత్తిగానే పరిణమిస్తుంది అది సభ్యవర్తనమని నీతి శాస్త్రము తెలుపుచున్నది సభ్యప్రవర్తనమును గూర్చిన సంప్రదాయాలింకా ఉన్నవి పరుషభాషణమును మన నీతిశాస్త్రము నిషేధించినది మాటాడు మర్యాదను గురించి భారత మిట్లు తెలుపుచున్నది

ఎదిరికిఁ బ్రియమును హితమును
మదికింపును గాఁగ బలుకుమాటలదియై —
యొదవినను లెస్స యట్లగా
కిదియది యనకూరకునికి యెంతయు నొప్పున్

చెలిమియుఁ బగయును చెలిమియుఁ
గలతయు ధర్మంబు పాపగతియును బెంపున్
దులువతనంబును వచ్చును
పలుకుబడిన గానఁ బొసగఁ బలుకఁగవలయున్

తనువున విఱిగిన యమ్ములు
ననువునఁ బుచ్చంగవచ్చు నతి నిష్ఠురతన్
మనమున నాటిన మాటలు
విను మెన్ని యుపాయములను వెడలునె యధిపా
(భార—ఉద్యోగ విదురనీతి)

అలుకొని యొందొరుల ప్రో
పులఁ బ్రాపుల నెలమికలిమిఁ బొంది బహుజ్ఞా
తుల నెమ్మిఁగూడఁ దామర
కొలని శ్రియన్ సరిగఁ బట్టగుదు రుజ్జ్వలులై॥
(భార—ఉద్యోగ సంజయరాయబారము)

ఆర్షకుటుంబము

తొమ్మిదవ వార్షిక

వత్సలు

నిండు నిలువెల్ల ప్రేమతో నింపుకొన్న
యొడలు గొన్న రస బ్రహ్మలోయి సృష్టి
నాకళించికోంగ వెదకులాడువార
ఫలము బాల తపస్వుల కెందు శుభము

ఆటలుపాటలు చింతాచికూ లేని చిత్తవృత్తులు అన్నిటిని ఆకళింపుకో వలెననే కులపాటం వారి వ్యాపారం వ్యాసంగం ఇదే నిసర్గమైన విద్యా వ్యాప్తృతి లౌకిక వ్యాపారం మొదలు అతిలోక వ్యాపారం వరకు సకలమూ ఎరి పల్లెనే వారవగతం చేసుకొంటున్నారు

సరే వారి విద్యతీరెలాంటిది? అదుగో విద్య నుపక్రమించబోతూ ముందుగా గురుశిష్యులు ప్రార్థిస్తారు ఆవిద్యాలక్ష్యమును దానికి అవసరమైన పరికరాలనూ ఆమంత్రమే సూచిస్తుంది సర్వశక్తిదాత పరాతత్త్వ మీశ్వరుడు కనుక తమ లక్ష్యము నుని ముందుగా కృతజ్ఞతా పూర్వకముగా స్మరిస్తున్నారు మేమే లక్ష్యము సుసాధింప నుపక్రమిస్తున్నామో ఆ లక్ష్యమే మాకు రక్ష ఆ విద్యా ప్రయోజనమో! ఆనందము శాంతి సంశయ సంభ్రమాలతో ప్రతిపాదించే శాంతి కాదది అభిమానాలకు అభిమతాలకు మునుగైన శాంతికాదు శాంతి నినాదము కాదు నియమిత్రితము—నిర్జీవమునైన శాంతికాదు తుఫానుకు ముందుండు శాంతి కాదు తుఫాను తరువాత నుండు వికటము విరూపమునైన శాంతికాదు వందనలలో పంపాదని శాంతి చేతనాత్మకమైన శాంతి విశ్వకల్యాణ వికాసము కోసమైన శాంతి

ఆర్షకుటుంబము

అభ్యర్థనాలకూ ఆదేశాలకూ అందనిది అంతరమునుండి ఆవిర్భవించు దివ్యశక్తి ఎవరికి వారే దానిని ప్రేమించి ఉపాసించి అనుభవించవలసినదే దాని నెవరో ప్రసాదిస్తారనుకోవటం మరో వెకలిదనం శాంతి నెవరో కొల్లగొంటారనుకోవటం మరీ వెకలిదనం నిజమైన శాంతిసాక్షాత్కారం గల స్థితప్రజ్ఞుడు ఘోరవిపత్తులు తొంగి చూస్తూ ఉన్నా కల్లోలాలు చుట్టూ ముసురుకున్నా చ్యుతపదనుడై నిబ్బరంగా యథాప్రకారం తనకార్యాచరణలు విడువక సాగిస్తూనే వుంటాడు శాంతి కామి వదాలుడు గాదు సెంత భాష విధేయ బుద్ధి లో క్యతత్పరుడు పరాశక్తి విశ్వాసం ఉంకా హాన్యమైన మనఃప్రవృత్తి గాదు శాంతి కలవరింతలతో తబ్బిబ్బు పడని నిబ్బరమైన నిండు మనస్సు స్వభావాలను పవిత్రీకరించెడి దివ్యశక్తి వంకకు సంతతోత్సాహంతో విప్పారుతుంది మాతృశక్తి అట్టి శాంతిలో సుఖస్నానం చేయును శూన్య మనస్సుకూ స్థిరమనస్సుకూ తేడా— మనస్సు శూన్యావస్థలో ఉండే ఆలోచనగాని భావముగాని ఉండవు ఎలాటి మనశ్చలనము లేక భావాకృతి నొందని వస్తువును తెలియగానేశక్తి మాత్రం కలిగివుంటుంది

స్థిర మనస్సు—ఎన్ని వింతలు వినోదాలు గనుగొన్నా ఘోర ప్రమాదాలున్నా చలించదు. ఇట్టిశాంతి శాశ్వతం అభేద్యం నిండైనది ఈ తీరు శాంతితో నిండాలిన మనస్సు మహాశక్తి సామర్థ్యములతో కార్యకలాపాలలో ప్రవర్తిస్తుంది అహంకారం నుండి కలుగు ప్రయత్నాలన్నీ మూని పైనుండి ప్రసరించు దివ్య సందేశాల స్ఫురిస్తూ ఉంటుంది ఉద్రేకించక ఆ సందేశాల కేవేవో కల్పనలు చేయక వాటిని ఉన్నవి ఉన్నట్లుగా వివరిస్తుంది

విద్యా లక్ష్యం ఆనందం శాంతి అన్నారు నరే వాటిని పొందుట కేమి కావలె? వీర్యం అంటే, స్థైర్యం ధ్రఢిమ స్థిరబుద్ధి (సంకల్పం) ఇవి గురుశిష్యుల కిరువురకూ కావలె ఎపరిస్థితులు అవసరం? ఉద్బోధకం ఉత్సాహకం

---

* గీత ౨వ అధ్యాయం శ్లో ౬౮ ౭౦ ౭౧లలో ఇదే భావం వివరింపబడినది

ప్రసన్నం చురుకుదనం ఇట్టి పరిసరాలలో వీరపౌరుషములు లేక సౌమనస్యం నిండియుండవలెను ఇవన్నీ తమకు ప్రసాదింపుమని ఆ ప్రార్థనం[1]

ఓం (బ్రహ్మము) కారమే మాకు రక్ష మేము నేర్చిన విద్య సంప్రయోగ పడుగాక। మాకు వీర్యమును ఆగాల చైతన్యమును భరించి జీర్ణించుకోగల తేజో బలము ఇమ్ము। అట్టి తేజస్సు గల మాకు హాని అన్నది తెలియుగాక। మాలో (గురుశిష్యులలో) పొరపు లేనివ నియమము। శాంతి శాంతి—శాంతి

ఆముష్మిక విద్యనే విద్య అనదగునని దీని సారం ఈ విద్యను బ్రహ్మ విద్య పరావిద్య అనుచుండిరి దీని లక్ష్యం ఉదాత్తమని తెలిసికొన్నాము దానిని ఉపాసించుటకు ఆరంభమూ ఉదాత్తంగా ఉండవలె అందుకు ముని ముందుగా ఇంద్రియాలను అదుపులో ఉంచుకొన్న తేజోవంతులె విద్యార్థి తపస్సు బ్రహ్మచర్యం శ్రద్ధ గలిగి మెలగ వలెనట అంతరిక శక్తులను ఉన్మీలనము గావించు యత్నము తపస్సు సృష్టి స్థితి లయ స్వరూపమైన దివ్యశక్తిని ఆధ్యాత్మిక సాధనాలద్వారా తనలో మూర్తీభవింప జేసుకోవటం[3] తపస్సట బ్రహ్మమును గూర్చి సాగుట (బ్రహ్మతత్త్వం తెలిసికొను ఆలోచన యత్నం) బ్రహ్మచర్యం జీవాత్మ ప్రసన్నతే శ్రద్ధ[4] శ్రద్ధగల బుద్ధిలో విషయాలో బలాలు గొంలవు మిగిలినవి రెండు బ్రహ్మచర్యంలో ఇమిడి యున్నవి

---

1 ఓం సహ నా వవతు సహ నౌ భునక్తు సహవీర్యం కర వావహై
తేజస్వి నా ధీత మస్తు మా విద్విషావహై ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః
(కఠోపనిషత్ ప్రథమవల్లి)

2 తపసా బ్రహ్మచర్యేణ శ్రద్ధయా సంవత్సరం సంవత్స్యథ
(అథర్వవేదీయ ప్రశ్నోపనిషత్—1—ప్ర—2మం)

3 శ్రీ అరవిందుల కర్మయోగ ఆదర్శం

4 విన మునివర వాగ్వృత్తియు మనః ప్రవర్తనము గాంచు మహాశక్తిగా ధీసంపద శ్రద్ధయనం జను నది జీవాత్మ ప్రపంచ సృష్టి సుమ్మీ
(భారత శాంతి అ—౭—జాజలితులాధార సంవాదం)

ఆముష్మిక విద్యను అభిమానించి రంటే లౌకిక వ్యాపారాలను నిరాదరించిరని కాదు. ఐహికంగా సంపదను గడించుట ఏమంత అని ఆదేశించిరి? జీవనోపాధికోసమైన ఐహిక విద్యలను వారు రక్షిస్తూనే వున్నారు. "మా మనోరథము లనేకము మా వృత్తులు ఉద్యమాలు వేర్వేరుగా ఉన్నవి"[1] అని వారు వైదిక కాలానికే చెప్పుకొనిరి. యజుర్వేదపు వాజసనేయ సంహిత పురుషమేధ ప్రకరణంలోనూ వేరువేరు వృత్తులవారు పేర్కొనబడినారు. విద్యకంటే వేరైన ఈ విద్యలను అవిద్య, అపరావిద్య, మానుషీ విద్య అనేవారు. ఈ మానుషీ విద్యల ప్రస్తావన ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో ఉన్నది.[2] గణితం, శకునం, నిధుల నిరూపణ శాస్త్రం, తర్కం, నీతిశాస్త్రం, దేవవిద్య, భూతవిద్య, క్షత్రవిద్య, నక్షత్ర విద్య (జ్యోతిషం), సర్ప విద్య, గాంధర్వ విద్య, సంగీతం మొదలైనవి. ఇంకా శిల్పం, నాట్యం, ఆయుర్వేదం మొదలైన శాస్త్రాలు కళలూ వాటివాటి ఉపశాఖలైన వృత్తులు అనేకముగా పరిఢవిల్లి ప్రచారమందుండినవి. బౌద్ధవాఙ్మయంలోనూ స్మృతులలోనూ అనేక వృత్తులు వివరింపబడినవి. అత్యద్భుతములైన శిల్పాలు కళామూర్తులు దేశం నాలుగు చెఱగులా ఉన్నవి. మానుషీ విద్యలందు వారికున్న అభిరుచిని కళాసిద్ధినీ అవే నిదర్శిస్తున్నవి. భారతమందలి మయసభ వర్ణన, రామాయణమందలి అయోధ్య వర్ణన చూడండి. వారి కళాసక్తి పరాకాష్ఠత కనుపిస్తుంది.

స్త్రీ పురుషు లిరువురూ చాలినంత లోకజ్ఞానమూ కళాకౌశలమూ గలిగి యుండిరి. ప్రతివ్యక్తి 64 కళలలో అభినివేశం కలిగి యుండవలెనట. అట్టి వాడే నాగరికుడుగా నెంచబడువాడు.

---

1 నానానం వా ఉ నో ధియో వివ్రతాని జనానామ్ (ఋ—9—112—1)

2 ఛాందోగ్యోపనిషత్ 7 ప్రపా—1—ఖం 2 మం

వారు యంత్రములను కూడ ఎరిగి యుండిరనుటకు అవకాశమున్నది. శ్రీ దయానందుల వారు[1] శ్రీకృష్ణ శర్మ గారు మొదలైన వారు వేదాలలోనూ యంత్ర శిల్పపు ప్రస్తావన లున్నవంటారు. అట్టి ఉదాహరణలూ వారు చూపినారు. అత్రిమహర్షి తొలుత తురీయ బ్రహ్మతో సూర్యగ్రహణామును తెలుసుకొన్నాడని[3]। తురీయ బ్రహ్మ అంటే వలయంలో నాల్గవ భాగంగా నుండు యంత్రమని సాయనులవారు వివరించిరి. ఈ యంత్రము క్వాడ్రెంట్ (Quadrant) వంటిది కావచ్చు. మంత్రం అగ్ని శక్తితో కూడిన యంత్రమును సూచిస్తున్నది. ఓ అగ్నీ! శిల్పి (త్వష్ట) నీకు మిగుల బలమును (సువీర్యం = శక్తి మంతుని) జేయుచున్నాడు[4]. ఇది భగవంతుడైన గురువు పనిని నిర్వహించు చున్నాడు[5]. ఋభువులు త్వష్ట విశ్వకర్మ వైదిక కాలపు స్థపతులు శిల్పులుగా కన్పిస్తున్నారు. పురాణ కాలాన విశ్వకర్మ మయుడు అనగా దేవతలకు రాక్షసులకు శిల్పులుగా నుండిరి. వీరి శిల్ప నిర్మాణముల గురించిన గాథలు ఉన్నవి. ఋభువులు పాలిచ్చేటి ఆవును నిర్మించుట తమంతట తాముగా రథమునకు పూన్చుకొనెడి గుఱ్ఱాలను చేయుట[5] కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రంలో యుద్ధములందుపయోగించెడి యంత్రములెన్నో పేర్కొన

---

1 వేదాలనుండి విమానం స్వయంగా నడచు నౌక టెలిగ్రాం మొదలైన వాని వర్ణనలున్నవని ఆయా ఋక్కుల కిట్టి లన్వయాలను చూపిరి 1885 శకసం॥ సార్వజనిక త్యాగభూమి వారందీ సంచిక వేదమే శిల్ప విజ్ఞాన్—చట్ట ఋక్కులు ఋ 1 116 3—4

2 కాశ్యప శిల్పమను వాస్తు గ్రంథమునకు ఉపోద్ఘాతంలో వేద ఋక్కులను పేర్కొని ఆదివిమానములను దెల్పెనని అన్వయించిరి త్యాగభూమి 1885 శక సం॥ ఫాల్గుణపు సంచిక వేదమే శిల్ప విజ్ఞాన్

3 ఋ మం 5 — సూక్త 4 ఋ 1—1—2—7 సాయన భాష్యం

4 త్వమగ్నే । త్వష్టా విధతే సువీర్యం । త్వమాశు హేమా రిరిషే స్వశ్వ్యం ఋ 2—1—5

5 ఋ సం 1 అను 6 సూక్తం 10[illegible]—10[illegible]

బడినవి. వాత్స్యాయనుడు చౌషష్టి కళలను చెప్పుటలో[1] యన్త్రమాతృక ను చెప్పగా దానికి జయమంగళుడు టీకు తిరుగ జీవ నిర్జీవ యంత్రముల నిర్మించుట అని వివరించినాడు. సజీవములు మహాప్రాణుల సహాయముతో నడుపబడునవి. నిర్జీవములు తామే పని చేయునవి (Automatic) కావచ్చు. దండి జీవిత చరిత్రలో మాంధాత అతని కుమారుడు లలితా దిత్యుడు ప్రసిద్ధ శిల్పులుగా పేర్కొనబడిరి. లలితాదిత్యుడు అద్భుతమైన యన్త్రాల నిర్మాణం ప్రదర్శించెను. ఇంకా కృత్రిమపు మేఘాలను కలిగించెడువాడ గుడియు యన్త్రమును నిర్మించినాడట. యన్త్ర శాస్త్రములో యుగుల ప్రజ్ఞాశాలి యితడు. ఇతడు యన్త్రాలను స్తంభము దంపము ధారా ద్వీప (ద్విపం) జ్వరము వ్యాసక్రమము అని వర్గీకరించినాడు. దీనిలో ధారా యనేది నీటిని బయటకు యన్త్రమగును. కౌటిల్యార్థ శాస్త్రంలో వాయు యన్త్రపు సహాయముతో సంపాదించిన నీటితో సాగుచేసెడి పొలాలకు విధించవలసిన పన్ను గురించి తెలుపబడినది.[3] ఈ వాయు యంత్రాలు గాలిపంపు విండ్‌మిల్ (wind mill) అని పిలువవచ్చును. ఉదయాన్త్రికుల (నీటియంత్రాలుచేయువారి) సంఘమును గురించినది నాసికలో శాసన మొకటున్నది.[4] నిరుక్తకారుడు యాస్కుడు వైశ్వానర వర్ణన చేస్తూ లాలను అనగా లెన్సు (Lense) తో సూర్య కిరణాలను కేంద్రీకరించి అగ్ని పుట్టించుట నిరూపించిరి. 11వ శతాబ్దివాడు భోజరాజు శిల్ప వాస్తు గూర్చి సమరాంగణ సూత్రధారమును రచించినాడు. దానిలో యన్త్రముల విషయమై ఒక అధ్యాయమే

---

1 Yantras or Mechanical contrivances in Ancient India p 9 by V Raghavan M A Ph D

2 ఇది తిరువాన్కూరు ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తకాలయంలో ఉన్నది. వారు T S S No 172గా దానిని ప్రచురించినట్లున్నది

3 కౌటిల్యార్థశాస్త్రం అధికరణం 3 ప్రకరణ 61 ధర్మస్థీయం

4 నాసిక శాసనం No 15 (IBID P 89)

యున్నది[1] ఏదో వినోదం కోసమైన రచన కాదిది అని చయితే చెప్పి నాడు అనుపూర్వికంగా వస్తున్న ప్రయోగ జ్ఞానం కొలువడితే ఇది (ఈ శాస్త్రం) కొఱుకుడు పడదని గూడ స్పష్టంగా చెప్పినాడు అది విడిచి పుస్తకాలను చదివినంత మాత్రాన ఏ శాస్త్ర ప్రయోగమును గాని యే విజ్ఞానిక ప్రయోగమును గాని యే యంత్రమును గాని నేర్పైన నిర్వహించ గలరా ఆయా శాస్త్రీలు ఎంత సులభ శైలిలో ఎంత విస్పష్టంగా చెప్పినా ప్రత్యక్ష ప్రయోగ శిక్షలేనిది ఎవ్వరూ నిర్మించలేరు నిర్వహించనైనా జాలరు యన్త్ర మన్న మాటను భోజరాజు లిట్లు నిర్వచించిరి[2] స్వేచ్ఛగా ప్రవర్తించే భూతాలను (పంచ భూతాలు) అవి ఒక పనిలో ప్రవేశపెట్టుట లేదా తమ కోర్కు - లకు అనుకూలంగా నడచు తీరుగా స్వబుద్ధితో భూతాలను చేసినట్లి నియమింప బడునో అదే యన్త్రం ఈ యన్త్రాలకు బీజాలు (మూల శక్తులు) నాలుగు మట్టి నీరు అగ్ని గాలి యట పాదరసము ఉపయోగించు చని కొంద రన్నారట కాని దానిని గూర్చి విశేషించి తెలియదట ఈ పై నాలుగు భూతాలు ప్రధానమైనవనీ అయిదవదైన ఆకాశం (Vacuum) స్వయంగా గాక పై నాలుగు భూతాల నాశ్రయించి బీజముగా అగు ననిరి ఈ భూతాల శక్తులను (Powers) ఉపయోగించి యన్త్రాల నడుపువారని తలచదగును

---

1 సమరాంగణ సూత్రధార అధ్యా-31

2 యదృచ్ఛయా ప్రవృత్తాని భూతాని స్వేన వర్త్మనా
నియమ్యాస్మిన్ నయతి యత్ తద్యన్త్రమితి కీర్తితం
స్వరసేన ప్రవృత్తాని భూతాని స్వమనీషయా
కృతం యస్మాద్యమయతి తద్వా యన్త్రమితి స్మృతిమ్॥
తస్య బీజం చతుర్ధా స్యాత్ క్షితిరాపోఽనలోఽనిలః
ఆశ్రయత్వేన చైతేషాం వియదప్యుపయుజ్యతే ॥
భిన్నసూత్రశ్చ (శైలః) (భై) దుక్తస్తైః సహ్యతే
ప్రకృత్యా పార్థివః సూతస్తః (త్స) యాత్ తత్రకరియా భవేత్॥
(సమరాంగణ సూత్రధార)

వీటిలో జలశక్తి (Water Power) వాయుశక్తి (Wind Power) లను ఉపయోగించినట్లు నిదర్శనము లగపడును భోజరాజే యంత్రముల గూర్చి తెలుపు రచనలు మరి రెండు వినవస్తున్నవి శృంగార మంజరీ[1] భోజ ప్రబంధము ల శృంగార మంజరిలో యంత్రపు పూజలు మొదలైన వాటిని గూర్చి వివరించబడినదట భోజప్రబంధములో అతివేగంగా స్వయంగా పరుగెత్తు రథాదులను గురించి వివరించబడినది అలెగ్జాండరు భారతదేశముపై వెడలిన దండయాత్రలను పరిశీలించుటలో ఫిలోస్ట్రాటస్[3] (Philostratus) ఉదాహరించినాడు స్వర్లోకం నుండి తుఫాను దుగులు వర్షిస్తున్నయిగా కల్పించి భారతీయులు తమ శత్రువులను తరిమివేస్తారు తాళవృంతము వాతచక్రము సీ చెప్పబడిన యంత్ర ప్రభావ మది కావచ్చు వాయుశాస్త్రము నది కావచ్చు ప్రాచీన వాఙ్మయములో ల్ప సంఖ్యాతాకారులు 18 గురు కనుపస్తున్నారు[4] వారు భృగువు అత్రి వసిష్ఠుడు విశ్వకర్మ మయుడు నారదుడు నగ్నజిత్తు విశాలాక్షుడు పురందరుడు బ్రహ్మ కుమారుడు నందీశుడు శౌనకుడు భర్గుడు వాసుదేవుడు అనిరుద్ధుడు శుక్రుడు

---

1 Yantras or Mechanical contrivances in Ancient India by Dr V Raghavan లో ఉదాహరించబడినది

2 సత్యార్థ ప్రకాశము ఏకాదశసముల్లాసములో దీని విషయము వివరించ బడినది ఇది ముద్రించబడినది మోతీలాల్ బెనారసీదాస్ వారి కేటలాగులో కనిపిస్తుంది

3 H M ELLIOT Histroy of India Vol VI A P P P 477

4 భృగురత్రి ర్వసిష్ఠశ్చ విశ్వకర్మా మయ స్తథా
నారదో నగ్నజిచ్చైవ విశాలాక్షః పురందరః
బ్రహ్మా కుమారో నందీశః శౌనకో భర్గ ఏవచ ।
వాసుదేవో ఽనిరుద్ధశ్చ తథా శుక్రో బృహస్పతిః ॥
మత్స్యపురాణమ్ అ–251

బృహస్పతి విదుషాంగ్ విద్యల నారాంచి వాటికి మహాలస్థాన మొసగి దేశము యశంపన్నము సుందరముగా వెలయించినారు

ఒక్కొక్క ఋషికి ఒక్కొక్క ఆశ్రమము ఉండేది. ఈ ఆశ్రమాలు పల్లెలకు పట్టణాలకు దూరంగా ఉండేవి. సామాన్యంగా క్రోసు రెండు క్రోసులకు తక్కువగా నుండెడివి కావు. నదీ తీరాలను పర్వతాలను ఆశ్రయించి ఉండేవి. వాటిని చుట్టి అడవి యుండును [illegible] చిరుతెన్ను [illegible] వాకిలి చెట్ల [illegible] తో నిండి యుండునని [illegible] చూడ నింపై ఉల్లాసకరంగా ఉంటుంది. భారతీయులగు [illegible] ఎందరి [illegible] లతలు గుల్మములు [illegible] సామాన్యములు [illegible] పెంచుచు [illegible] ఆ ఆశ్రమములు [illegible] సంవత్సరములు [illegible] ఆశ్రమములు [illegible] ఆశ్రమంలో [illegible] అవి [illegible] గల పాదపాలు [illegible] (నది) [illegible] రంగుల పూలు పూయు చెట్లు లతలు గుల్మలను [illegible] ఆశ్రమవాసుల [illegible] చూచు కొనువారు [illegible] వాటికి నీరు పోయువారు [illegible] బాలికలూ [illegible] ఉల్లాసంతో వారికి [illegible] పేరుం పెట్టి [illegible] అంతటి [illegible] మాలినీ (నది) తీరాన [illegible] యుండెను [illegible] యుండెను [illegible] జలాశయమునకు నీరు [illegible] మహోన్నత వృక్షాలు [illegible] యుండెను జలాశయములో పద్మాలు వికసించి ఉల్లాసంగా [illegible]

[illegible]

ఆ వృక్ష వాటికలోని ఋత్విక్కులతో అరుణ [illegible] ప్రసూనము సంతానము ఉంటూ పరిమళాలు [illegible] నుండు [illegible] పుష్పాలు ఎదురు [illegible] [illegible] అలరారు [illegible] [illegible] ఎప్పుడూ మెరుగుగా ఉంటవి. [illegible] [illegible] గోరువంకలు కోకిలలు గీత లాలా [illegible] [illegible] విహారిస్తూ [illegible] వేదిపల్లెలు [illegible] [illegible] ఉంటవి.

ఇల్లు ఎదుట [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] పాలు సౌకర్యముతో [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కన్యలు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ప్రత్యేక మొ మంటప [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] అతిథులకు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ఆ గ్రామమునుండి హోమధూమములు [illegible] ఆకాశము నావరిస్తూ ఉంటవి. ఎల్లెడ ఋషి సంఘముల దివ్య [illegible] కంఠముల [illegible] [illegible] వచ్చే వరపారాయణాలు వేదనాదాలు శాస్త్రవాదాలు సదా వినబడుతూ ఉంటవి. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మందరు వారి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] పర్ణాలు కర్పూరము [illegible] [illegible] [illegible] ములు చిగురుటాకులు [illegible] [illegible] స్త్రీలూ పురుషులూ కట్టు పుటాలు ఆ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ముద్దలు స్త్రీల పాదముల [illegible] [illegible] ఈ తీరుగా [illegible] [illegible] వసర వస్తువులను నంతా ఆ గ్రామ భగవతిని వారి [illegible] [illegible] [illegible] మాలు స్వయంపోషకాలుగా నుండెడివి.

ఆర్షవిజ్ఞాన మంతా ఈ ఆ గ్రామాలలోనే పుట్టి పెరిగి [illegible] [illegible] పవిత్ర ఆశ్రమాలు [illegible] [illegible] నిలయంగాను [illegible] ఆయా

విద్యలను విద్యార్థులకు ఎక్కువగా బోధించుచుండిరి. సూత్రకాలాన తండ్రియే బోధిస్తూ ఉన్నట్లు తోస్తుంది. విద్య విస్తృతమైన కొద్దీ గురువులు ఎక్కువైనారు. దానితో ఆశ్రమాలు గురుకులాలైనవి. విద్యార్థులు వచ్చిన యితర కాలము తమ కుటుంబంలో కలిసి నివసిస్తూ ఉంటారు. ఉపనిషత్కాలానికే యీలా జరగబడుతూ ఉన్నది. మరికొంతకాలానికి బహుముఖములుగా విద్యలు బోధించెడి విద్యాపీఠములు వెలసినవి. ఇవి పట్టణాలకూ పల్లెలకూ దూరంగానే ఉండేవి. ఆయాశాస్త్రాలలో కూలంకషప్రజ్ఞగలవారే యీ విద్యాపీఠాలలో ఆచార్యులుగా నుండేవారు. అట్టివారు బహుళంగాను ఉండేవారు. వారాయా శాస్త్రాలను విద్యార్థులకు చక్కగా తెలియజెప్పువారు. గురుకులాలలో ఒక విషయమును శిక్షనిచ్చునవి. ఏదేని శాస్త్రమును కోరితే దాని నభ్యసించువారు. ఒకశాస్త్రముతో తృప్తినొందని వారు అనేకశాస్త్రముల పారంగతులైన విదప మనేక శాస్త్రములను అభ్యసించుచుండిరి.

తక్షశిల, నలందా, తామ్రలిప్తి, ధాన్యకటకం (ధరణికోట) మొదలైన విద్యాపీఠాలు జగత్ప్రసిద్ధి కాంచినవి. వీటిలో తక్షశిల మహాప్రఖ్యాతమైనది. శ్రీరామచంద్రుని సోదరుడైన భరత కుమారుడు విద్యాపీఠమును స్థాపించెనట. ఇది గాంధార విత్తులకు నడుమ నున్నది. భారతీయుల తెలుగు నేడది పాకిస్తాన్ స్థానములో భాగమైనది. ఇతిహాసిక యుగములలోనూ ఇది ప్రసిద్ధి కాంచుచు బౌద్ధయుగాన దాని పరిధుల వెలుగొందిన విఖ్యాత పాత్రలకి పురుషులనేకులు ఈ విద్యాపీఠపు విద్యార్థులై యగుట మహిమ సింపను. బుద్ధుని సమకాలికుడు కోసలేశ్వరుడు ప్రసేనజిత్, చాణక్యుడు, అశోకవర్ధనుడు, ఆయుర్వేదాచార్యుడు సుప్రసిద్ధుడు జీవకుడు, ఆయుర్వేద సంహితాకర్త చరకాచార్యులు ఈ విద్యాపీఠానినే శిక్షణ పొంది యుత్తీర్ణులైరట. తథాగతుడు గౌతమబుద్ధుడు ఈ విద్యాపీఠపు విద్యార్థియేయగుట గమనింపదగును. ఈ విద్యాపీఠము విదేశీయులను ఆకర్షించునది. క్రీ.శ. 5 ప్రాంతాన ... అను గ్రీకు విద్యార్థులు ఈ విద్యాపీఠాన విద్య నభ్యసించిరి. ఈ విద్యాపీఠములో అనేకశాస్త్రములున్నా ఆయుర్వేద శిక్షకు ఎక్కువ పేరొందినది. ఈ విద్యాపీఠపు పరిసరాలలో అమూల్యములైన

ఔషధులు (చికిత్సకోపయుక్తమైనవి) కొండంగా నుండెడివట. సృష్టిలోగల తరులతా గుల్మాది ఓషధీజాలమంతా ఇక్కడే ఉన్నట్లున్నది" అని విదేశీయులు యవన రోమన్ ఐతిహాసికులు స్ట్రాబో ప్లినీ టోలమీలు పేర్కొన్నారు. చీనా యాత్రికులు హ్యూయన్‌త్సాంగ్ శిష్యులు హుల్వీ యిన్-చుంగ్ నలందా విద్యాపీఠాలను వర్ణించినారు. 500 వర్తకులు ఒక ఉద్యానమును కొని బుద్ధభగవానుని కర్పించినారు. బుద్ధభగవానుని నిర్యాణానంతరము ఆదేశపు రాజు శక్రాదిత్యు డీవిద్యాపీఠాన్ని నెలకొల్పినాడు. దీనిచుట్టూ ఉన్నతమైన ప్రాకార మున్నది. ఈ సంఘారామం నకుమను 8 మండపాలలో విద్యాపీఠ మున్నది. ఆభవనాలు మిగుల సొంపైనవి. వాటిగోపురాలు మహోన్నతములై వాయుమండలంలో నీదులాడుచూ ప్రత్యూష తుషారముల దోబూచు లాడుచుండును. వాతాయనాలనుండి చూడగా పవన పయోదాల సయ్యాటలు వింతగొల్పుతూ ఉంటవి. భవనాలనుచుట్టి మంజులారామ మున్నది. దట్టమైన చల్లని నీడనిచ్చు రసాలాల చాళ్లూ ఎట్లగో రింట పొదరిండ్లూ ఉన్నవి. కార్యకలాపాలవో గోరింక గువ్వలు తమకు తోల తోట్లా ప్రకృతి ఒయ్యారాలు ముల్లొలింపవి. ఆరామమునంతటి జలాశయాలు గంభీరాలై నీలనీల నీరదాల తీరున నుంచగా వాటిపైన నల్లతామరలు ఎఱ్ఱతామరలు కనకపుతామరలు కలగలసి యుండును. గాలి తూపలు వాటిపై చిందులాడుచూ ఊయలలూగుతూ ఉంటవి. ఇంకెంతో వర్ణించినారు.

ఈవర్ణనంచు బట్టి చూస్తే విద్యాపీఠాలు ఆశ్రమాలవలెనే ఆపాత రమణీయాలై ప్రశాంత పరిసరాలు కలిగి వివిధ విద్యావ్యాసంగాల ప్రసంగాలతో శోభిస్తూ ఉంటే ననవచ్చు. ఆశ్రమాలతో అనిసామాన్యమైన కుటీరా లుంటే విద్యాపీఠాలలో ధనాని హొంవిత ముందేది. ఇంతకుతప్ప శిక్షణలో రెండింటా తేడా కనిపించదు.

కాలక్రమేణ ఆశ్రమాలూ విద్యాపీఠాలు మధ్య యుగాలవరకు నన్నగిల్లిన పిదప వాటి స్థానంలో బ్రహ్మదేయాలు (అగ్రహారాలు) దేవాలయాలు మఠాలు వెలసినవి. మంథెన కంపట్టు మొదలైన అగ్రహారాలలో మొన్న మొన్నటిదాక ఈ విద్యాప్రచారం బోధ జరుగుతూ ఉండేది. ఒక్కొక్క అగ్రహారము ఒక్కొక్క శాస్త్రానికి ప్రసిద్ధి పొంది వుండేది. ఇట్లే దేవాల

ఆర్థకుటుంబాసు

యాలు మఠాలు అగ్రహారాలు వీరియాన కొల్లాపుర్కి పేరొందిన ఆయా శాస్త్రా
లను విద్యలను పోషించు చుండెడివి ఈ దేవాలయాలు మఠాలు అగ్రహారాలయందు
పండితులుండేవారు విద్యార్థులకు వారు ఆయా శాస్త్రాలను [illegible] శిక్షించు
చుండగా దేవాలయాలు మఠాలు గల సత్రాలలో విద్యార్థులకు భోజనాది
సౌకర్యాలు లభించెడివి

ఇంకా ఆయా శాస్త్రాలలో నూతనంగా ప్రతిభ గల ఉద్దండ పండితులూ
శిల్పాచార్యులూ కళానిధులూ దేశం నాలుగు మూలలనుంచి వచ్చేవారు
వారు తమ విద్యలు తమలోనే అంతరించవలెనని [illegible] కాక ఇతరులకు నేర్పే
వారు ఉండుటవల్ల ఘట్టాలు జేరడం ఆయా శాస్త్రాల [illegible]
వారు ఈ తరువాత ఆయా శాస్త్రాలలో విశిష్టులైన ఆయా ప్రాంత పండితుల
[illegible] శిక్షితులైన వారి చేత సభాగౌరవం పొందేది

ఇక గృహస్థుడు సామాన్యంగా నిత్యవ్యవహారము నిర్వహించుకొనుటకు
తగుపాటి ప్రాథమిక విద్యను నేర్పు పంతుళ్లు పల్లెపల్లెనా ఉండువారు సామా
న్యంగా ఈ వారాలలోనే దేవాలయాలే నెలవులుగా ఉండేవి ఈ చదువు
చదువులు క్రమంగా ఆయా వృత్తుల్లోని అనుగుణనే నేర్చుకొన్నవి [illegible]
వీటిని వీధి బడి అన్నారు ఈ నడుమ పెద్ద చదువులు వాకబోవచ్చు విద్యల
లోపపాతులు తెలియక పోవచ్చు గాని లోకజ్ఞానము కొరవడదు [illegible] నియమా
[illegible] పంచదాయ పెట్టిన సత్యవర్తన [illegible] ఇచ్చి పుచ్చుకొను
మర్యాదపెటవో మాటా మర్యాద పొట్టిదో గిరిగీతగా నెరుగుదురు నిత్య
జీవిత వ్యవహారమునకు కావలసిన అదికాస్త ఇదికాస్త అన్నియూ
లనూ నేర్చెదురు

మాను [illegible] (గృహ కొనసాగే వృత్తి విద్యలు) సామాన్యంగా వారి
కుటుంబవృద్ధులనుండివే [illegible] పొందెవారు ఆయా వృత్తులతో అగ్రహార
కుటుంబము అగ్రహారము ఏకేశ్వరు [illegible] ఆ [illegible] పం
పరంపరగా వస్తున్న ఎంతో ప్రాచీన సంస్కృతి [illegible] శాస్త్రాదుల

ఆర్యకుటుంబము

...యాలలో ఒక్కొక్క శాస్త్రానికి ఒక్కొక్క ప్రాచేతక పండితుడు ప్రసిద్ధ
...ందుకట్టే ... కళలు శిల్పాలకు ఒక్కొక్కదానికి ఒక్కొక్క ప్రాచేత
ప్రతి ... ఉపాసకుడు ప్రసిద్ధులయ్యారు అట్టి వారిని సేవించి ఆయా శిల్పా
లలో ... లలో ఉత్కృష్టమైన వారికి ... ండెది ... తీరున విశిష్ట ...
అఖిల ... ముందుగా తమ ... ప్రదేశాలను ... ంచి ఆ విద్యలో ప్రావీ
ణ్యత ... పొందేవారు అనితర కుల వృత్తి ... మాత్రం ప్రాచ
... ఇతర గురువుల ... పొందేవారు ... విద్యలలో గురు
... కుటుంబంలోనూ ... యువలసనే ... శాస్త్రాది
వాఙ్మయ విద్యార్థుల ... ఈ ప్రవృత్తి ... బ్రహ్మచర్యాది
నియమాలు పాలించవలసినవి

... ... వారుబెంట్ ... శి ... విద్యాదానం—విద్యా
... ... దంలటూ ... ఉండెను ... జీవితానికి
... ... విద్యా సంస్కారం ... విద్యపై దెబ్బ
... ఆ ... ... ఉదాత్తమైన విద్యా
లక్ష్యమునే ... ఇంత ... దానావు ఆ దశాబ్ది
క్రిందట దాక ... కొట్టు ... శాస్త్రిలు వృత్తి విద్యలు
... విద్యా ... ... ప్రభావము
అనే తెలుస్తుంది

... ... ప్రాయం ... ఉపనయన సంస్కారం
... ... గాయత్రీ మంత్రము ఉపదే
... ... సవితుర్వరేణ్యం
... దేవస్య ... ... ప్రచోదయాత్ ... ఇదే గాయత్రి
... (... ... సకల ... భరించెడి ...)
... (... ... ఉండి భూమియందలి
... ...) ...
(... ... దాటి పైపై ... క్రింది ... జీవితమునకు

అర్థ కుటుంబము

ప్రధానమైన జీవరశ్ములను ప్రసారిస్తూ ఉండేటి జ్యోతిర్మండలం దివ్యజల ద్వారం (ఈశ్వరు) గల నక్షత్రాలు సవిత యొక్క రూపాలు (అవి ఆయన ప్రభావంవల్ల ప్రభవించి వర్తిస్తున్నవి) అభిలషింప దగిన (పవిత్రము ప్రశస్తము నైన) ఈ సవితృ చేతన బ్రహ్మమును [భూర్భువస్సువముల కోసము ఉపయుక్తమైన సూర్యుని చైతన్య శక్తి = ఈ మూడు లోకాల మనుగడ సూర్యుని యొక్క యే సృజన శక్తిపై ఆధారపడి యున్నదో ఆ చేతనా శక్తి] మేము కలిగి యుందుము గాక। సంప్రీతుడు శుద్ధుడునైన సవితయె [సూర్యుడే] మా బుద్ధులు నడుపుగాక। ఆ సవితయే (సూర్యుడే) మా బుద్ధుల ప్రసారింపుగాక। అని అర్థము. ఆ సంప్రదాయంలో ఈ సంస్కారము బగుల ప్రాముఖ్యము గలది. ఆ జీవితము కూడ అనుష్ఠించ వలెను. ఈ ఉపదేశం వారివనకు జ్ఞాన భిక్షను యోగ్యతను ఇచ్చు నది. ఇక నీవు విద్యకై (బ్రహ్మ విద్య పొందుటకు) యత్నింప దగుదువు. దాని కిది ఆద్య శిక్షణ ప్రారం అని భావన. ఇమ్మపై విద్యార్థి యోగ్యుడైన గురువును అన్వేషించ వలె. ఆయన నాశ్రయింపవలె. ఇక తన వారిని విడిచి కుటుంబమునుండి తరలి గురుదేవుని యింట కుదురుకొని తాను విద్యా వ్యాసంగ మెంత కాలం సాగిస్తాడో అంతకాలము గురునింట నివసిస్తూనే విద్య నార్జించవలెను. ఇదే గురుకులవాసం. సామాన్యంగా ఎదేని ఒక వేదమో శాస్త్రమో కళో వృత్తి విద్యో పూర్ణప్రజ్ఞ కలుగు దాక గురుకుల వాసం చేసి నేర్చుకొనే వారు. చదువు రక్షర జ్ఞానంగానో శ్రుత పాండిత్యంగానో పుస్తకాల సంప్రతింపు జ్ఞానంగానో ఉండదు. ఆ శిక్షణ స్వైపల్మ సంవిదం పద్య। స్ఫురణం ఇట్టు తీర్చునకు సామాన్యంగా 12 సంవత్సరాలు పట్టేంది. ఆయా విద్యల లోతు పాతులు వైశిష్ట్య వైదుష్యాలు కోరితే ఇంకా ఎక్కువ కాలము విద్య నభ్యసించే వారు. ఆయా విద్యల విస్తృతుల బట్టి 48 సంవత్సరాలదాక కూడ విద్య నార్జించుట కలదు. ఎటి వరసయి లన్నీ మౌలికము లై క్రియాత్మకము లైన విద్యలు ప్రయోగ దృష్టాయి. ప్రతి విద్యార్థి విద్యార్థిగా నున్నంత కాలము బ్రహ్మచర్యము పాలించ వలెనదే. విద్యాభ్యాసమునకు బ్రహ్మచర్యమునకూ ఇట్లు లంకె

ఏర్పడుచుండెను.

మేధా పరిపాకమైనది విద్య వీర్య రక్షణ వల్లనే మేధ వికసిస్తుంది అది విద్యార్థి కావశ్యకమేగదా ఆపైన శరీరపు ధాతువులు పుష్టిగానగా శీత వాతాతప ముల వ్యత్యాసాలవల్ల స్వాస్థ్య మంత తేలికగా చెడదు కష్టముల నోర్చుకొను శక్తి యుండును విద్యార్థి వినయుడై గురుదేవుని యెడల ప్రేమ పూజ్య భావము గలిగి యుంటాడు ఇంతేకాదు గురువు కుటుంబ మంతటికీ తలలో నాల్కయై వారి కుటుంబములోని వాడుగానే అయిపోతాడు ఇది అభినయిస్తేను అలవాటుచేసుకుంటేనూ వచ్చేదికాదు విద్య నది వంటిది అది నిండారిన కొద్దీ నదిలాగే గంభీరంగా వినయం దానంతటదే తీరి కుదుర కుంటుంది ఈ సహవాస సౌమనస్యాల వల్ల ఈ అనుబంధం సహజంగానే యేర్పడును

భోగ విలాసాలకు విద్యార్థి దూరంగా నుండవలె మనసును వాటి వంక పోనీయరాదు ఇంద్రియాల నుద్వేగ పరిచెడి ఆహారాలూ పానీయాలూ మొదలైన వాటిని తీసుకొనరాదు అట్టి ప్రసంగాలు కూడవు పరుషాలు (తిట్లు ఇతరుల నొప్పించు సంభాషణ) గాని అశ్లీలాలు (బూతులు అసభ్య ప్రసం గాలు) గాని ఆడరాదు స్త్రీలపట్ల మిగుల గౌరవ మర్యాదలు గలిగి మెలగు చుండవలెను వారిని మాతృదేవతలుగానో సోదరీమణులుగానో భావించ వలెను ఇంకా పౌరజీవితానికి కావలసిన సభ్య ప్రవర్తనను మర్యాదను తెలిసి కొంటూ ఆచరిస్తూ ఉండవలెను ఈ గురువు కాదని ఆ గురువు ఆయనను కాదని మరొక గురువు దగ్గరకు ప్రాకులాడుట వారికి సమ్మతం కాదు గురు శిష్యుల సంబంధము ప్రేమ బద్ధము కుటుంబ వ్యవహారంగా అది ఉండ దగునని వారి అభిమతము గురువునుండి గురువునకు ఈ తీరుగా ఉరుకులు పరుగులు తీయుట ప్రేమను వృద్ధి చేయదు గురువును ఎంచుకొనపుడే యోగ్యుని వెదకు కోవలె

విద్యార్థి దశ రెండంతరాలు గలదిగా ఉన్నట్లు తోచును ఏదేని ఒక విషయమునకు సంబంధించిన శాస్త్రంలో వృత్తివిద్యలో శిల్పంలో కళలో ఆరాధనం కలుగుదాకగల విద్యార్థి దశ మొదటిది ఆపైన విద్యామర్మాలు

అర్థమగుటయును

శిష్యుడు ప్రయోగ శిక్షణ(అనుభవం— apprentice)శిక్షణ పొందెడి విద్యార్థి దశ రెండవది. మొదటి విద్యార్థి శిష్యుడు; రెండవది విద్యార్థి అంతేవాసి. అంతేవాసులు క్రింది తరగతుల విద్యార్థులకు బోధిస్తూ ఉంటారు. నిత్యవ్యవహారంలో ఈ రెండు రకాల విద్యార్థులకూ తేడా గమనింపబడుట లేదు. రెండు పదాలను (శిష్య, అంతేవాసి) పర్యాయ పదాలుగా ప్రయోగిస్తూ ఉన్నాము.

విద్య అని ముఖ్యమైన పరావిద్యను గాని మానుషవిద్యలను గాని అభ్యసించుటకు ప్రాచీన కాలాన ఎవరికీ ఏ ప్రతిబంధకాలు లేవు. లింగ భేదం గాని వర్ణభేదం గాని అడ్డుగా లేవు. ఎవరే విద్య, ఏ శిల్పం, ఏ కళను అభ్యసింపదలిస్తే వారు దానిని నిరాటంకంగా నేర్వవచ్చు. అయితే— బ్రతుకుతెరువు విద్యలను, ఇతర పరవిద్యల కోసం ప్రాకులాడుటకు సామాన్యంగా ఇచ్చగించువారు కారు. కులవిద్యలనే అంటిపెట్టుకొని యుండుటలో కొంత సౌ ద్యము వారి కున్నది. కనుకనే వృత్తుల మార్పు ఉండేది కాదు.

అట్లని ఇతర విద్యల నేర్పునకు ఉపేక్షింపలేదు. ప్రతివ్యక్తి తమ కుల విద్యలతో పాటు మరికొన్ని విద్యలు నేర్చేవారు. 64 కళలలోనైనా ప్రవేశం లేని వారు నాగరికులుగా ఎంచబడేవారు కారు. కాలమొకే తీరు ఉండదు. ఆటుపోటులు జీవితంలో తగులుతూ ఉంటవి. కనుక ఆపత్కాలాన సమయానుకూలంగా వృత్తులను మార్చుకొని జీవించవలెగదా! అందుకోసమే ఈ పరవిద్యలను నేర్చుకోవటం. రాజులు, ధనికులు కూడ ఎందరో ఆపదలలో అట్లు జీవించినారు. అట్టికథ లున్నవే.

వైదిక కాలాన అన్ని వర్ణాల వారికి స్త్రీలకూ ఉపనయన సంస్కారము ఉండేది. అందరూ యజ్ఞోపవీతాలను ధరించే వారు. వివాహానికి ముందు వధువునకు ఉపనయనము చేయుమని హారీత సంహిత[1] చెప్పుచున్నది. గౌతమ గృహ్య సూత్రాలలోనూ స్త్రీ ఉపనీత కావలెనని స్పష్టంగా ఉన్నదే. స్త్రీస్వామ

---

1 హారీత సంహిత 21-20-24

2 ప్రావృత్తాం యజ్ఞోపవీతిని మభ్యుదానయన్ గౌతమ గృహ్యసూత్రమ్

దయానందుల వారు ఈ నియమమును నిర్ణయించెను. వేదకాలంలో స్త్రీలు అన్ని రంగాలలోనూ దక్షతతో వ్యవహరించినారు. ప్రఖ్యాతలు అయిరి. ఋషులు — ఇంద్రమాతృ గోధాను అపాల లోపాముద్ర అదితి యమి మొదలైన స్త్రీలు మంత్రద్రష్టలైన ఋషులు. ఛందోగానము చేసె. మైత్రేయి గార్గి దేవరాతి ఆత్రేయి సులభ మొదలైన వారు బ్రహ్మవాదినులు. గార్గి బ్రహ్మవాదిని విదుషి. జనక మహారాజు పరిషత్తులో యాజ్ఞవల్క్యునకు ప్రతి పక్షమున నిలిచి తత్త్వ చర్చను జరిపెను. మైత్రేయి యాజ్ఞవల్క్యుల సతి. జ్ఞానవంతి. బ్రహ్మ తత్త్వమును భార్య భర్తతో చర్చించు రహస్యము నెరిగినది. సులభ ప్రసిద్ధురాలైన బ్రహ్మవాదిని. జనకుని సంశయములలో పాల్గొన్నది. ఖానాదేవి లాదేవి మొదలైన గొప్ప విదుషీమణులు. ఖానాబాయి ప్రేమాబాయి లల్ల[1] మీరాబాయి మొదలైన పరమ భాగవతోత్తములు. ఇందులేఖ సుభద్ర గంగాదేవి మొదలైన శాస్త్రకారులు. కవయిత్రులు. సంయుక్త ఝాన్సీరాణి దుర్గావతి అహల్యాబాయి మొదలైన రాజతంత్ర పరాయణలుగలరు. అశోకుని కాలాన స్త్రీల ప్రవర్తన గని పెట్టుతూ ఉండుటకు స్త్రీలలో ధర్మ ప్రచారము చేస్తూ ఉండుటకు స్త్రీలనే ధర్మాధికారులుగా నియోగించేవారు. సాంఘిక సేవకు ధర్మ ప్రచారమునకు జీవితమును అంకితము చేసినవారు బౌద్ధ భిక్షుణీ సంఘములు ఉండనే ఉన్నారు. అశోకుని కొమార్తె హర్షుని సోదరి రాజశ్రీ భిక్షుకురాండ్రై సంఘసేవకే జీవితములు గడిపినారు.

ఈ వీరచరిత్ర వినండి. అశ్మకి రాజ్యాన్ని అలెగ్జాండరు ముట్టడించెనట. అప్పుడచటి స్త్రీలు వీరావేశంతో వీరవ్రత దీక్ష బూనిరి. మహాకాళికావ

---

1 ఈమెది కాశ్మీరము. ఈమె పదకవితలోని పదాలను కాశ్మీరంలో జనసామాన్యము పాడుకొనుచుందురట. ఈమెను మన వేమనతో పోల్చవచ్చునట. ఆమె బోధలు వేమన బోధల వలెనే జనసామాన్యమునకు సుపరిచితమైన ఉపమానములతో పదాలతో నైతిక ధర్మాలను పదేశిస్తూ ఉంటవట. ఇటీవల మాన్యులు బ్ర. శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు కొన్నిటిని తెలిగించిరి.

తానముల్లు శత్రుసేనలపైకి దూకి శత్రుసేనల నడుమ గెత్తనీక అరికట్టిరి ఆ తల్లుల శౌర్యానికి పగతురకు గుండె చెదిరినది ఇట్లే రాజపుత్రాంగన లనేక సందర్భాలలో చూపిన ధైర్య సాహసాలు నిరుపమానములు వారి వీరగానాలలో ప్రేమకలాపాలతో భర్తలను కొడుకులను పరివారమును కదనరంగాన పురికొల్పిన వీరవనితల గాథలు చిరస్మరణీయాలు ఆ నారీమతల్లులకు నమోవాకాలు ఈనాడో ఎవరో వచ్చి తమను కాపాడవలెనని పురుషులే పలవరిస్తారు ఆత్మ విశ్వాస మెంత దిగజారినదో గమనించండి

ఇంతకూ ఇన్ని రంగాలలో ఇందరు స్త్రీలు ఎంత దక్షతతో వ్యవహరించినారంటే బాలికలుకూడా ధారాళంగా ఆయా విద్యలను అభ్యసిస్తూ ఉండిరని స్పష్టంగా చెప్పవచ్చు అయితే సామాన్యంగా బాలికలకూ బాలురకూ మధ్య విద్యలలో కొంత తేడా ఉన్నది బాలికలకు విద్యల నెంత నేర్పినా ఇల్లు దిద్దుట పాపలపోషణ పాలనములలో శిక్షణను ఉపేక్షించేవారు కారు గాల్పల్యయాన్తులైన వారు మాతృత్వము నభిలషిస్తారు విద్యలు బాలుర కొకతీరు బాలికల కింకొక తీరువి ఉద్దిష్టములైనవి బాలురు గురుకుల వాసము నెరపుట వలె వారి మాతృదేవతే గృహతంత్రము నేర్పెదరు వాఙ్మయ విద్యలో కూడ మాతృదేవి నుండిగాని తండ్రిగాని శిక్షణ పొందేవారు లలితకళలను వినోదకళలను గూడ కులవృద్ధులనుండి గాని మాతనుండి గాని అభ్యసించువారు చదువుట వ్రాయుటమొదలైన వాఙ్మయ విద్యల శిక్షణ బాలురకు బాలికలకు సమానమే సంగీతం నృత్యం చిత్రలేఖనం మొదలైన లలితకళలూ పాకశాస్త్రం సూచీవానకర్మము (కుట్టుపని లేసుల వంటివి అల్లుట కుట్టేదారపని) గంధయుక్తి (అత్తరులు అంగరాగాలు సుగంధ ద్రవ్యాలు చేయుట) అలంకరణ విద్య బాలక్రీడనం (పిల్లల నాడించుట) చిన్నపిల్లలు లాలించుటలో చతురత కావలెను చిరుతప్రాయాల వారి హృదయాలకు హత్తించిన విషయాలు చెరిగి పోవు కాన వారి కావిషయాలు వివరించి తెలుపుటలో ఓపిక మెళకువ కావలె (పసితనాన పిల్లల బుద్ధి నిశితంగా ఉంటుంది ప్రతిదానిని మూలమట్టము తెలిసికోవలెననే గాఢమైన కోరిక వారి కెల్లప్పుడూ ఉంటుంది ఆదే రీతిమై యున్న సహజ విద్యాభిరుచి వాటి వాటి

మర్మాల నాశనించుకోవలె ననే వారు తఱచుగా చనువున్న పెద్దవారిని అదేమిటి? ఎందుకు? ఎటా? అని ప్రశ్న పరంపర క్రుమ్మరిస్తారు వాటికి తగిన సమాధానాలు పిల్లల మనసున కతుకు నట్లు చెప్పేది నేర్పుండవలె అట్లు వారికి నచ్చజెప్పనవే వారి హృదయాలు మేధ వికసిస్తవి అట్లుగాక విసుగొంది కసరు కొంటే పిల్లలమెత్తనియెదలు బుద్ధి మొద్దు వారును కనుక లాలనము ఒకటేరు శిక్షణే కుమార భృత్యం (పసిపిల్లల—పాలన—పోషణ) మొదలైనవి బాలికల కోసమైనవి

లలితకళలు ఉభయత్రా ఉన్నవి కొన్ని సందర్భాలలో స్త్రీవిద్యలను పురుషులు పురుషవిద్యలను స్త్రీలు నేర్చుట కలదు నలుడు భీముడు పాక శాస్త్రంలో ప్రవీణులగుట ప్రసిద్ధమే ఇట్లే స్త్రీలు స్వారి చేయుట రథముల నిర్వహణ రణతంత్ర రాజ్యతంత్రాల నభ్యసించుట ప్రసిద్ధమే స్త్రీపురుష విద్య లనే అంతరం మానుషీవిద్యలకే పరావిద్యావిషయములో ఈ తేడా లేదు ఉభయులకు అది సమమే

ఇంక ఇది చూడండి జబల ఒక పరిచారిక సామాన్య ఆమె కుమారుడు సత్యకాముడు[1] ఈయన బ్రహ్మ విద్య నభ్యసించి ఋషి అయినాడు కుశ[2] కౌశ క్షత్రియ కుమారుడు ఈయన వరుసగా కుమ్మరి మేదరి మాలకరు (పూదండలు గట్టువాడు)ల దగ్గర ఆయాపనులలో ఉమేదువారు (Apprentice) చేసెనట రాజు[3] లోకంనుండి పరిత్యక్తం వృత్తులు నేర్చియుండవలెనట ఒకరాజుండే వాడు ఆయన చిత్రలేఖనం తక్షణం (చెక్కడపు) పనులలో నిపుణుడట[4] ఆయన బుద్ధభగవానుని చిత్రమును చిత్రించి దానిని పెట్టుట కొరకు ఆసనం దానిపై నమర్చుట కొరకు చిన్న గొడుగును దంతంతో సుందరంగా

---

1 ఛాందోగ్యోపనిషత్—ప్రపా 4 ఖం—4

2 జాతకం V—200—9

3 వార్తారంభాశ్చ లోకత —మను—VII 43

4 మహావంశం XXX XXXIV

మలచెనట. బ్రహ్మదత్తుడు[1] కాశీరాజు. ఆపట్టణంలోనే మహాధనుడు అనే వర్తకుడు ఉండేవాడు. వీరిద్దరి కుమారులు సహాధ్యాయులు. ఒక సార్థవాహుడుండేవాడు. అయన దారిలో ఒక పేదరాలు ఎరికత్తెగా ఉండేది. ఆ వారి లోనే కుక్కల పెంచేవాడూ ఉండేవాడు. వీరు నలుగురికీ కుమారులున్నారు. ఆ బాలురు నలుగురూ ఆ బాల్యం కలసి పెరుగుతూ ఉంటూ నలుగురూ కలిసి తక్షశిలకు పోయి సహాధ్యాయులుగా విద్య నభ్యసించిరి. మిత్రులుగా మెలగిరి[2].

విద్యార్థులు వర్ణవ్యత్యాసం గాని వర్గ వ్యత్యాసం గాని లేక పిల్లలు కలసి మెలసి మెలగుతూ విద్యల నభ్యసిస్తూ ఉండేవారని తెలియవస్తోంది. దీని వలన శ్రమోపజీవనం గౌరవింప బడుతూ ఉండేది. సమాజంలో సౌభ్రాత్రం స్నేహం వాత్సల్యం వెల్లివిరుస్తూ ఉండేవి. పల్లెలలో ఇటీవలిదాకా వర్ణాల పట్టింపులేక ఒక వర్ణంవారింకొక వర్ణంవారిని అన్న అక్క బావ మామ పిన్ని అత్త అనే వరుసలు కలుపుకొని పరస్పరం పిలుచుకొంటూ వర్ణాల వర్గాల భేదాలు మరచి ఆప్యాయంగా వ్యవహరిస్తూ ఉండేవారు.

స్వస్థ వృత్తియునకు వ్యాయామం అవసరమని వారు గుర్తించిరి. విద్యార్థులు విధిగా వ్యాయామం చేసేవారు. నడక ప్రధాన వ్యాయామంగా ఉండేది. ఇంకా అనేక రకాల ఆటలూ ఉన్నవి. వాత్స్యాయనులు బాలురకోసం బాలికల కోసం వేరువేరు ఆటలను పేర్కొన్నారు. బాలుర వలెనే బాలికలూ వ్యాయామం చేసేవారు.

గురు కులపతుల బాధ్యత హెచ్చు. ఒక జాతిని జాతిని తీర్చి దిద్దవలసిన పృథుభార మది. దాని ప్రభావం అప్పటికేగాదు తరతరాలకూ తగిలి ఉంటుంది. ఇంతటి బాధ్యతను పూట పడుతున్నవారి శీలం మెల్లింపవలెః వారి విజ్ఞానం వైదుష్యం లోకానుభవం శీలం ఉన్నత స్థాయి నంది యుండవలె. అట్లుకాదా

1 జాతకం 470
2 జాతకం IV 88

ఆశ్రమం శ్రమయే అగుసు శిష్యుని గురువు దండింప దగదు [1] అతని తప్పు దానిచే వచ్చు ముప్పు తెలియ జెప్ప శిష్యుడే తాను దానిని సవరించుకొనునట్లు చేయుట గురువుపని అన్నట్లుంటుంది ఆ తీరు గురువు శిష్యుని ఇతర కార్యాలకు వినియోగించ రాదట గురువు శిష్యునకు మునిముందుగా శౌచం అగ్ని కార్యాలు మప్పును అటుపైన శిష్యుని సత్యం ధర్మం వినయం బ్రహ్మచర్యం శీలం మొదలైన సదాచారాల బ్రవర్తింప జేయును గురువు శిష్యుని తనయింట నుండు కొని అన్నపానము లిచ్చి ఆదరంతో చూస్తూ విద్యనేర్ప వలెనట అసలు గురుశిష్యుల సంబంధం ప్రేమబంధురం పేశలం అనీ పితా సుతుల సంబంధం బోలినదని ఆర్షభావం [2]

మానుషీ విద్యల మప్పు గురువుల విషయంలోనూ ఇవే సూత్రాలు పోతే మానుషీ విద్యలలో శిల్పమును కళలను నేర్పెడి అంతేవాసి స్పష్టమైన కాలనియతిని ఏర్పరుచుకొని గురువు దగ్గర చేరి శిక్ష[1] పొందవలెను ఈ నియత కాలావధిదాక శిష్యుడు గురువును విడిచి పోరాదు అట్లు వెళ్ళకుండ నిరోధించుటకు ఆచార్యునకు గలహక్కును స్మృతు లనుమతించినవి ఈ నియతకాలంవరకు అంతేవాసి పనివల్ల వచ్చే ఫలం ఆచార్యుని

1 గౌతమ ధర్మ సూత్రాలు ॥ 848 60

2 ఆచార్య శ్శిష్యే దేనం స్వగృహే దత్తభోజనమ్
న చాఽన్య త్కారయే త్కర్మ పుత్రవ చ్చైన మాచరేత్॥

నార—స్మృ—V 16—21

3 శిష్యులారా! ఆచార్య దంతేవాసిని కుమారుని వలెం జూచుకోవలెను అంతేవాసి ఆచార్యుని తండ్రివలె తలచుచుండవలెను ఇట్లు ఇరువురూ పరస్పరం గౌరవించు కొంటూ ఉపయోగించుకుంటూ అభ్యుదయులై శిక్షణలో సిద్ధాంతంలో ఉన్నతి నందుకొందురు మహావగ్గ 1 32 1

1 ఆచార్యస్య వసే దంతే కాలం కృత్వా సునిశ్చితం నార—స్మృ—V 16
కృతశిల్పోఽపి నివసే త్కృతకాలం గురో ర్గృహే।
అంతేవాసీ గురుప్రాప్త భోజన స్తత్ఫలప్రదః యాజ్ఞ॥ —187

అర్థకుటుంబము

పొందుతుంది[1] ఆచార్యుడు అన్నపానాదు లిచ్చి ఆదరించి విద్య నేర్పినందుకు ఆచార్యుని కాపాడి పొందుట ధర్మమే నంటాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు. అంతేవాసిని ఇంటనుంచుకొని అన్నపానాదు లిచ్చి పుత్ర నిర్విశేషంగా చూస్తూ మర్మం విప్పి తాను నేర్చిన విద్యనంతా మనఃస్ఫూర్తిగా నేర్పవలె నంటుంది వీరమిత్రోదయం. అంతేవాసి యేవిద్య నభిలషించి తనను ఆశ్రయించెనో ఆ విద్యకు సంబంధించిన పనులే వానిచేత చేయించవలెను ఇతరమైన చాకిరి చేయించుకోరాదు అట్లు చేయిస్తే ఆచార్యునకు దండంకూడ విధిస్తున్నాడు. కాత్యాయనుడు ఇంకా ఆచార్యుడు మర్మం విప్పి విద్యను చెప్పకున్నా అంతేవాసి ఆ గురువును విడిచి మరొక గురువును ఆశ్రయించవచ్చు నంటాడు. గురువు దుర్వృత్తిలో దిగి శిష్యుని గూడ అందుకు ప్రోత్సహిస్తే శిష్యుడు గురుని ఆదేశం పాలించదగదు ఆ గురువును విడువ వచ్చును అంటారు యాజ్ఞవల్క్యులు

గురువు అన్న పదం సామాన్యంగా బోధించేవారికల్లా చెల్లుతూ ఉన్నది గురువులలో ఉపాధ్యాయులూ ఉన్నారు ఆచార్యులూ ఉన్నారు వీరిద్దరి ప్రతిపత్తి ఒకటి కాదు ఉపాధ్యాయుని కంటే ఆచార్యుడు పదింతలు అధికుడట[2] అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా అని బ్రహ్మ సూత్రాల నేర్పుటకు ఆరంభించుదాక గల శాస్త్రాదులను బోధించు వారు ఉపాధ్యాయులు బ్రహ్మ సూత్రాల నుండి పరతత్వమును ఉపదేశించే వారిని ఆచార్యులని అనదగును కాని క్రమంగా వ్యవహారంలో ఆ భావం మారినది ఏ విద్యలో గాని సామాన్య విషయం బోధించేవారు ఉపాధ్యాయులనీ ఏ విద్యలో గాని విశిష్ట విషయాలు (మర్మాలు కిటుకులు ప్రయోగ ద్రిష్టాలు) బోధించే వారిని ఆచార్యులనీ వ్యవహరిస్తూ ఉన్నారు ఆయా వృత్తులలో క్రొత్త క్రొత్త వాటిని*

1 శిక్షితోఽపి కృతం కాల మంతేవాసీ సమాపయేత్।
తత్ర కర్మచ యత్కుర్యా దాచార్యస్యైవ తత్ఫలమ్॥ నార—5—16

2 ఉపాధ్యాయా ద్దశాచార్యః వాసిష్ఠం

* క్రొత్త—క్రొత్త—వాటిని — నూతన మార్గ ప్రవర్తకం ;
వ్యవహారమయూఖం

వెలయించిన వారు ఆచార్యులని నిర్వచింపబడిరి. రాను రాను ఈ భేదం కూడ మరచి ఉపాధ్యాయ ఆచార్య పదాలు పర్యాయ పదాలుగా ప్రయోగింపబడుతూ ఉన్నవి.

ఆచార్యుడు నేను సర్వజ్ఞుడ ననుకోడు. అలా ప్రవర్తించడు. తాను చెప్పినదే నిశ్చితార్థమని ఎడివాదం చేయడు. సత్యాన్వేషులలో తానూ ఒకడిగానే తలుచును. కాని తన గురుదేవులు తనకు విప్పిచెప్పినది, ఇతరుల వల్ల తాను విన్నది, ఆపైన తన అనుభవము, అభిప్రాయము ఇది ఇది ఇటిట్టు అని అంతేవాసికి తెలియజెప్పును. వత్సా! నీ బుద్ధిని కూడ ఉపయోగించు. సత్యమును దర్శింప సాగుము అంటాడు. గురువు శిష్యుల వాదాలలోనూ భావాలలోనూ గుణదోషాల నెత్తిచూపి శిష్యులకు తెన్నుల నగపరచు వాడు మాత్రమే. ఇట్లు గురు శిష్యులు ఇరువురూ కలసి సత్యాభిముఖంగా సాగుదురు. ఈ ప్రస్థానంలో గురువుల దాటి ముందుకు సాగిన శిష్యులు గలరు.

విద్యార్థి కృతార్థుడై గృహోన్ముఖుడగు నప్పుడు గురుదేవుని పూజించును. అతని శక్తి కొద్దీ గురు దక్షిణ ఇస్తాడు. ఈ దక్షిణ ఇంత అనే కట్టడి ఏదీ లేదు. అసలు ప్రతిఫల మాశించి విద్య నేర్పుటే నింద్యంగా తలచేవారు. ఇట్లు శిష్యుడు సెలవు గొను నప్పుడు గురుదేవులు శిష్యునకు ఉపదేశిస్తారు. అదే స్నాతకం. దీని అన్వయచింత అనుసరణచింత నేడు పూర్తిగా మరచినాము. కాని ఈ సంస్కారమేమో నేటికీ జరుప బడుతూనే ఉన్నది. ఆ బ్రహ్మచారి (విద్యార్థి) ఇటుపై గృహస్థు కానున్నాడు. అందు (ఆ గృహస్థుగా) అతడు మెలగ వలసిన మెలకువల ఉపదేశము ఇది. సత్యము పలుకు[1] ధర్మంగా

---

1 సత్యం వద ధర్మం చర స్వాధ్యాయాన్మా ప్రమదః ఆచార్యాయ ప్రియం ధన మాహృత్య ప్రజాతంతుం మావ్యవచ్ఛేత్సీః సత్యాన్న ప్రమదితవ్యం ధర్మాన్న ప్రమదితవ్యం కుశలాన్న ప్రమదితవ్యం భూత్యై న ప్రమదితవ్యం స్వాధ్యాయ ప్రవచనాభ్యాం న ప్రమదితవ్యమ్ దేవ పితృకార్యాభ్యాం న ప్రమదితవ్యం మాతృదేవో భవ పితృదేవో భవ ఆచార్యదేవో భవ అతిథిదేవో భవ యాన్యనవద్యాని కర్మాణి తాని సేవితవ్యాని యాన్య

మెలగు స్వాధ్యాయం (నీ కులవిద్య వృత్తి)ని ఏమరకు ఆచార్యునకు వసూ
పూలంగా దక్షిణను ఇచ్చి సంతానమును కని వంశమును ముందుకు సాగించు
పొరపాటునైనా ధర్మమును తప్పకు – పొరపాటునైనా కుశలము (ఆ
త్మోన్నతిదేశ్యం) ను మరవకు–పొరపాటునైనా కలిమికి (ఆహార సంపద
సంపాదనం) వెనుకాడకు స్వాధ్యాయ (నీవృత్తిని నీవు సాగించుట) ప్రవ
చనము (దానిని వ్యాప్తి చేయుట) లను ఏమరకు దేవతలను పితరులను
పూజించుట ఏమరకు తల్లియే దైవమనుకో తండ్రియే దైవమనుకో ఆచార్యుడే
దైవమనుకో అతిథియే దైవమనుకో దోషాలు పొందని పను లేవి కలవో
వాటినే అనుసరించు తక్కిన వాటిని కాదు మాచేతలలో ఏవేవి మంచివో
వాటినే ఎన్నుకో కూర్చుకో తక్కినవాటిని కాదు మాకంటే మహానులగు
బ్రాహ్మణుల గోష్ఠి (సభ) జరిగితే చన్న బుచ్చుకోకు దాని సారం సంగ్ర
హించుకో నీవు ఎంతదైనా (కావని) ఈయదలిస్తే దానిని శ్రద్ధతో మ
హా ఇష్టము–శ్రద్ధతో (పరిపూర్ణ మనసుతో) ఈయకు నీ కలిమికి తగి

యాన్యస్మాకం సుచరితాని తాని త్వయోపాస్యాని నో ఇతరాణి యేకే చాస్మచ్ఛ్రే
యాగ్ంసో బ్రాహ్మణాః తేషాం త్వయాఽసనేన ప్రశ్వసితవ్యం శ్రద్ధయా
దేయం అశ్రద్ధయాఽదేయం శ్రియాదేయం హ్రియాదేయం భియాదేయం
సంవిదాదేయం అథయది తే కర్మవిచికిత్సా వా వృత్తవిచికిత్సా వా స్యాత్ యే
తత్ర బ్రాహ్మణాస్సమ్మర్శినః యుక్తా ఆయుక్తాః అలూక్షా ధర్మకామాస్స్యుః
యథా తే తత్రవర్తేరన్ తథాతత్రవర్తేథాః అథాభ్యాఖ్యాతేషు యే తత్ర
బ్రాహ్మణాస్సమ్మర్శినః యుక్తా ఆయుక్తాః అలూక్షాధర్మకామాస్స్యుః యథా
తే తేషు వర్తేరన్ తథా తేషు వర్తేథాః ఏష ఆదేశః ఏష ఉపదేశః ఏషా వేదో
పనిషత్ ఏతదనుశాసనం ఏవముపాసితవ్యం ఏవముచైతదుపాస్యమ్

తైత్తి ॥ అను – ౧౧వం

వంతగా ఇమ్ము — లజ్జతో[1] ఇమ్ము భయముతో ఇమ్ము[2] — తెలిసికొని ఇమ్ము[3] కర్మలను గూర్చి కాని సంప్రదాయాలను గూర్చికాని సంశయాలు కలిగితే — ఆయా కాలాల అక్కడ గలవారు ధర్మ నిర్ణయానికి యోగ్యత గలవారు ధర్మ పరులు (ధర్మాన్ని అనుష్ఠిస్తూ ఉన్నవారు) స్వతంత్రులు మృదుస్వభావులు ఐహిక విషయాలకు లొంగక ధర్మాన్నే తలపున నిలుపువారు అయిన బ్రాహ్మణులు—ఆయా విషయాలలో ఎట్లెట్లు ప్రవర్తింతురో వాటివాటిని అట్లట్లనె నీవునూ నిర్వహింపుము ఇంకా చెప్పని వాటిలో (స్మృతులు చెప్పని ఆయా విషయాలలో) సందేహాలు వస్తే అప్పు డక్కడ గల వారిలో ధర్మమును తెల్పుకోగల యోగ్యత గలవారు ధర్మపరులు—స్వతంత్రులు—మృదుస్వభావులు—ఐహికాలకు లొంగక ధర్మమునే తలపున నిలుపువారు అయిన బ్రాహ్మణులు ఆయాసందర్భములలో ఎట్లెట్లు ప్రవర్తించిరో వాటిని వాటిని అట్లట్లె[4] నీవు నిర్వహింపుము ఇది ఆదేశం (దాటరానిది) ఇది ఉపదేశం (హితబోధ) ఇది వేదోపనిషత్తు (వేద రహస్యం) ఇది శాసనం (ఈశ్వర శాసనం) ఈ తీరున నడచుకోవలె దీని నిట్లే అనుసరింపదగును

ఇట్లు స్నాతకుడై బ్రహ్మచారి పరువుల నెలవుగాని ఇల్లు చేరుచు పదవ తన జీవిత భాగస్వామిని కోసం అన్వేషణం తలిదండ్రుల జోక్యం కొంత ఉన్నా వధూవరుల ప్రేమబంధమునకే[5] ప్రాబల్యము వధూవరు లిరువురు ప్రేమించుటకూ ప్రేమింపబడుటకు చాలియుండవలె వరింపనూ ఆమోదింపనూ యోగ్యత గలవారై యుండవలె[6] వధువు అటుపై తన ప్రేమను

1 తన ఈవిని లోకం అపార్థం చేసుకొంటుందేమో అది తన ప్రాబల్యం కోసం ప్రాగల్భ్యంకోసం అన్నట్లు లోకానికి అనిపించే తీరుగా ఉన్నదేమో। అని లజ్జ ఇంకా సాటి మానవుడు—ప్రాణి — చేయి చాచి యాచింపవలసిన దుస్థితిని తలచి లజ్జ

2 ఈ నిచ్చేయీవి సదుపయోగమే కాగలదా? ప్రతిగృహీత యోగ్యుడేనా? సద్భావంతోనే గ్రహిస్తున్నాడా? ఈయీవి గొన్నవాని లోకానికి చెడుగులు తెచ్చిపెట్టుటకు ఉపయోగింపబడునగదా అని భయం

3 ప్రతిగృహీత పరిస్థితులన్నీ చక్కగా తెలిసికొని ఇమ్ము

4 ఋ— X —86

అగ్నికుటుంబము

నిదానమైన కన్యను ఎరిస్తాడు ఆమె ఆమోదము నందు కొంటాడు. ఉభయులూ వారి వారి మాతాపితలకు నివేదించి వారల ఆశీస్సులతో వివాహమాడుతారు ఇప్పుడు బ్రహ్మచారి గేస్తు అయినాడు

తాను ప్రేమించిన కన్యను వివాహమాడుటకు బ్రహ్మచారులు స్వతంత్రులైనట్లే కన్యలూ వారు ప్రేమించిన వారిని వివాహమాడుటకు స్వతంత్రులుగా ఉండేవారు ఇందుకు వైదిక కాలాన కావలసినన్ని నిదర్శనాలున్నవి సూత్రకాలమున తక్కువ కాదు రామాయణ—భారత కథానాయికలు స్వయంవర లబ్ధలేగదా । ఇంకా వాటిలో యే కథను చూచినా కన్యలు తమ తమ పతులను వరించుటలో స్వతంత్రలుగానే కన్పిస్తారు ముస్లింలు తొలిదశాబ్దాలలోనూ దీనికి చెల్లుబడే ఉండేది సంయుక్త తండ్రియిష్టమును మన్నించక తాను ప్రేమించిన పృథ్వీరాజునే పెండ్లాడినది ఇట్లింకెన్నో ఉన్నవి

అయితే బాల్యవివాహాలప్పుడే పొటమరిస్తూ ఉన్నట్లు కనుస్తుంది[1] కాని అవిరళంగానే ఉన్న వనవచ్చు ఈ విషయం ఆలోచిస్తే ముస్లిముల ఆక్రమణనాటికే బాల్యవివాహాలు తలచూపుతూ ఉండెను ముస్లిముల ఆక్రమణ దాని మరింత ముందుకు త్రోసి ప్రోత్సాహించబడెనని అనుకోవటం సంగతంగా ఉంటుంది వివాహితులను దాసీలనుగా కొనిపోవుటను ఇస్లాం మతం నిషేధించింది కనుక కన్యల కిదొక రక్షగా తలచి ఉంటారు కాగా బాల్య వివాహాలు ప్రబలి యుండును

జననియు జనకుడు నెవ్వని
యనువర్తనమునఁ బ్రియంబు నందుదు రెదఁద
త్తనయుడు ధర్మముఁ గీర్తియు
ననూనముగఁ బొందఁబడయు నక్షయగతులన్

(భార అర—అ 5—ప—6)

---

1 హ్యూయన్‌త్సాంగ్ (చీనా యాత్రికుడు క్రీ శ 10వ శతాబ్దివాడు) మొదలైన కొందరి వ్రాతలు బాల్యవివాహాలను తెలుపుతూ ఉన్నది

ఆర్షకుటుంబము

ఆర్ష కుటుంబము

పదవ నివాళి

మహాత్మా పిలుపు

అరుణగభస్తిబింబ ముదయాద్రి పయిం బొడతేరఁ గిన్నెలోఁ
బెరుగును వంటకంబు డించెయును ... పెట్టుచు
ర్పరఁ గరుణాధురీణయగు ప్రా ... ప్రాతఃస్థ యున్నది
హరిహరి ... గడుపాలు పెట్టెద దీప్యు తాన్మయిల్
(సౌందరనందము 4—11)

కొమార్తె పెండ్లాడి అత్తగారింటికి కాపురానికి పోతుంది. కుమారుడు పెండ్లాడి కోడలిని కాపురానికి కొనివస్తాడు. ఆ స్థితి యిలా నిండుతుంది. ఆమె కన్న కూతురు, ఈమె కోడలైన కూతురు. ఆ కుటుంబానికి కావున్న రాణి కాని ఇట్టే ఆస్థాని కెగిరి కూర్చోదు. ఆ యువ దంపతులు కొంత కాలంపాటు వృద్ధోపసేవ (తలిదండ్రుల అత్తమామల చేతి క్రింద శిక్షణ పొందుట) చేస్తారు. ఇది కుటుంబ పాలనలో శిక్షణ (Apprentice) అనదగును.

కోడలు కాపురానికి రాగా వృద్ధ దంపతుల (అత్త మామల)లో ఒక తీరు నిండుదనం నెలకొంటుంది. తమకు విశ్రాంతి దొరుకనున్నదన్న తృప్తి తొంగిచూడుతూ ఉంటుంది. ఒక్కొక్కటిగా తమ బాధ్యతలు కొడుకు కోడండ్రకు అప్పగిస్తూ ఉంటారు. చివరకు కొడుకు కోడండ్రను ఆ ఇంటికి ఏలికలను చేసి తాము విశ్రమిస్తారు. అప్పటికి సామాన్యంగా కుమారుడు సంతానవంతుడగును.

కుమారుడు తండ్రి కాగా ఆయన పాపలు (తమ మనుమలు మనుమరాండ్రు) తమ పాదాల దగ్గర పారాడునాడు విశ్రాంతి గొనదగునట*

* పుత్రాసో యత్ర పితరో భవన్తి మానో మధ్యా రీరిష
ఋ—అ—6 మం 10 అను 11 సూ 90

యువ దంపతులకు అప్పటికి కష్ట సుఖాలు తెలిసివస్తవి. అప్పటికి వారికి (యువ దంపతులకు) పితృత్వ మాతృత్వాల సిద్ధి ఇవ్వు దిక వారి యువ దంపతుల గురులకో (తలిదండ్రులు అత్తమామలు) పాత్రియవు పొత్రిద్ధు పదమర తిరుగుతుంది. వాం అభిరుచులలోను పరిణామం కలుగుతుంది. వారి దృష్టులు బాహ్యాలనుండి అంతరుస్ముఖంగా మారు పొందుతూ ఉంటుంది. ఆ లోకవు టాలోచన లెక్కువగుతూ ఉంటవి. దాన ధర్మాల వైపుగా తలపులు పారుతూ ఉంటవి. పుణ్యతీర్థాల సేవింప బుద్ధి పొడముతూ ఉంటుంది.

ఇట్లు విశ్రాంతి నొందుతూ వృద్ధ దంపతులు ప్రశాంతంగా జీవిత శేషమును గడుపుట సనాతన ఆర్ష సంప్రదాయం. ప్రతి వారు అనుసరింప వలసిన ఆశ్రమాలలో ఇదొకటి వానప్రస్థ మిది. ఒకప్పుడు సన్యాసాశ్రమ ముండేది కాదు. మూడు ఆశ్రమాలే ఉండేవి. ఈ వానప్రస్థాశ్రమం మూడవది. ఈ ఆశ్రమము స్వీకరించి వృద్ధ దంపతులు వనములకు పోయి పర్ణకుటిని నిర్మించుకొని దానిలో నివసిస్తూ ఉండవలెను. పరమార్థమును ఉపాసిస్తూ ఆధ్యాత్మికంగా జీవితశేషం గడపవలెను. అడవిలో దొరకు కంద మూలాలు పండ్లు మొదలైనవి ఆహారంగా గొనుచుండవలెను.

ఈ ఆచారం క్రమంగా సన్నగిల్లినది. కాలం జరుగుతున్న కొద్దీ దీని ఆవశ్యకత తగ్గినది. ఇల్లు విడిచి వనవాసాలు చేయుట పొసగనిదైనది. కాని కుటుంబభారం నుండి విశ్రమించుట పారమార్థికంగాను ప్రశాంతంగాను జీవితశేషం గడుపుట నిలచే ఉన్నవి. నిజానికి ప్రధానమైన విషయాలివే. ఇంకా వీరి దృక్కోణం కుటుంబమునుండి విస్తృతమై సంఘం సమాజం దేశములదాక వ్యాపించేది. లోకానుభవంలో ముక్కాకలు దీరి ఉంటారు కాగా కొంచెమంత పాటవం గలిగి ఆసక్తి గలవారు సమాజసేవకు దిగువారు. పల్లెలలో పంచాయతులు ధర్మ సంస్థలు నిధుల సంస్థలు మొదలైన వాటి నిర్వాహకులను సభ్యులను ఇట్టి పరిణతుల నుండి జానపదు లెన్ను కొనే వారు. ఇట్టివారి చేతులలో వారి కార్యతంత్రాలు సుభద్రమని జనులు దృఢంగా

ఉమ్మడికుటుంబము

నమ్మేవారు నిశ్చితంగా ఉండేవారు ఆ విశ్వాసానికి తగినంత సత్ శీలము తోనే వారాయా సంస్థలను నిర్వహిస్తూ ప్రజా సౌకర్యాలు పెంపొందిస్తూ ఉండేవారు వీరి లోకానుభవం వివేకం విదక్షణలు ఆయా సంస్థల కెంతో ఉపకరించేవి

ఆనాటి గ్రామ సంఘాలనా విధానమును చక్కగా వివరిస్తున్నది ఉత్తర మేరూరు శాసనము — గ్రామానికి సంబంధించిన వేరువేరు వ్యవహారాలు నిర్వహించుటకు వేరువేరు ఉపసంఘాలు ఉంటూ వాటన్నిటినీ సమన్వయించి సంబాళించే గ్రామ సంఘం ఉండేదని ఆ శాసనం తెలుపుతూ ఉన్నది దీనిని సంవత్సర వారీయం (సాంవత్సరిక సంఘం) అనే వారు ఇది చాల ప్రాముఖ్యము పలుకుబడి గలది గౌరవము ప్రతిపత్తి హెచ్చుగా గలది దీని సభ్యులకు ఉండవలసిన అర్హతలలో వయోవృద్ధత్వమూ ఒకటిగా పేర్కొనబడినది దాని శాసనంలో అంతా సువర్ణ సంఘం (స్వర్ణ సంఘం = నాణెములకు సంబంధించిన ఉపసంఘం) కూడ ఉండేది దీని సభ్యులకు ఉండదగిన అర్హతలను చెప్పుటలోనూ మరీ పెతవారుగాని మరీ ముదుసళ్లు గాని కూడదని ఆ శాసనమే తెలుపుతున్నది ధర్మాసనపు సభ్యులూ ఇట్టి పరిణత వయస్కులే ఉండేవారు వారాయా వివాదాల విచారించి తరచుగా వాది ప్రతివాదులకు సామరస్యం కుదురుస్తారు కుదరని నప్పుడు తీర్పులు ఇచ్చేవారు

ఇంకా వీరు పురాణ శ్రవణాలు హరి కథలు భజనలు వీధి నాటకాలు బొమ్మలాటలు గోష్ఠులు ధర్మ పరిషత్తులు (నీతి ధర్మముల ప్రచారమునకు కోసం జరిపెడి సభలు) మొదలైన సభలు సమావేశాలు జరిపిస్తూ ఆర్ష సంస్కృతి సంప్రదాయాలు సదా ప్రచారం చేసేవారు వాటిని పురస్కరించు కొని సమాజంలో నైతికోన్నతి త్యాగ పరత్వములను ప్రోత్సహిస్తూ ఉండేవారు దాన ధర్మ గుణాలకు బాగా గిలిగింతలు పెట్టి సమాజంలో మానవత్వం హృదయమార్దవాలను ఉచ్చ స్థాయిలో నిలిపేవారు ఈ మూలంగా దేవాలయాలు విద్యాలయాలు సత్రాలు జలాశయాలు రక్షలు అఖండాలు (జ్యోతులు) మొదలైన సామాజిక హితకార్యాల నన్నిటినీ సాధించేవారు

ఆర్షకుటుంబము

నవీన కుటుంబంలో వీరి స్థానమేమో ? అనేకంగా ప్రార్థించి తపించి కని తమ సుఖాలను త్యాగం చేసి అనేక శ్రమల కోర్చి కష్టపడి వళ్ళో పెట్టుకొని పాలించి లాలించి పోషించి మంచి పెద్దలు చేసి అంత వారిని ఇంతవారినిగా చేసినవారు గదా మాతాపితలు? సంతానం ఎదరులకు ఋణపడి ఉంటుందన్న ఆర్ష సంప్రదాయం సత్యమే గదా వార్ధక్యాన వారిని సేవించని ఆదరించని గౌరవించని సంతానం ఉంటుందంటే మానవులు ఒప్పించుకుంటారా? కృతఘ్నత కంటకంటే ఒద్దు కాదిగి ఎవా రుంటారా ? ఈ నాటి పితృగౌరవం అన్న సంప్రదాయాల నాటికి నామమాత్రమే అసలు మానవత్వానికే అది లక్షణం ఆ సంప్రదాయంలో దాని ప్రాముఖ్య మరింత

బాహ్యంగా చూస్తే వారికి (మాతాపితలకు) ఏ అధికారాలూ కనిపించవు కాని వారి మాటకు తిరుగుండదు అలాటి పూజ్యస్థానం వారిది వారినుండి వినదగినవి తెలుసుకొనదగినవి సలహాలు పొందదగినవి ఎప్పటికప్పుడు ఉంటూనే ఉంటవి ప్రతి కుటుంబానికి కొన్నికొన్ని విశిష్ట సంప్రదాయాలూ మర్యాదలూ ఉంటవి ఆడుబిడ్డలను ఏ యే పండుగలకు తీసుకొని రావలెనో వారెలు చీరెలు వారికి ఎప్పుడెప్పుడు ఎట్లెట్లు నడుపవలెనో అల్లుండ్ర నేయే పండుగలకు ఆహ్వానించవలెనో ఇష్టి ఇతర బంధువర్గమును ఎవరిని ఎవరిని ఎప్పుడు ఏ ఏ తీరుల గౌరవింపవలెనో ఎవరెవ రేతీరు చుట్టాలో వారివారి మంచి చెడ్డలు మర్యాదలు ఎట్టివో ఇరుగు పొరుగు వారి రాకపోకల ప్రవర్తన లెట్టివో తమ కుటుంబానికీ వారికీ అనుకూలంగా నడుస్తూ ఉన్న మర్యాద లేలాంటివో తమ పరివారం పరిచారికులు మొదలైన వారిలో ఎవరెవరికి ఏ ఏ తీరుల ఏ ఏ సమయాల ఆదరాలు బహుమతులు నెరపదగునో శుభాశుభ కార్యాలలోనూ దాన ధర్మాలలోనూ ఎప్పుడెప్పుడు ఏవేవి ఎట్లెట్లు జరుపవలెనో ఇవి మొదలైన పెన్నో అనుశ్రుతాలైన సంప్రదాయాలు ఇవి పెద్దవాళ్ల వలన తెలుసుకొని అనుసరించవలసినవే నమ్రతులకంటే ... ... పెద్దలు ఆచారవ్యవహర్తలే అన్నారు

ఆదర్శకుటుంబము

వారి లోన చెప్పదగినవి ఇంకెన్నో ఉన్నవి ఐతిహ్యాలు గాథలు ప్రాదేశిక విశేషాలు మొదలైనవి తమ తమ చిన్ననాటి విశేషాలెన్నిటినో చెప్తుంటారు తమ తాత తండ్రులనుండి పరంపరంగా విన్నవీ వినిపిస్తారు ఏ ఏ రాజు నాయకుడు విద్వాంసుడు మతకర్త భక్తుడు వీరుడ చోరుడు మొదలైన ప్రసిద్ధపురుషులుండేవారో వారు ఎవరెవరు ఏయే మహాత్కార్యాలు ఎప్పుడెప్పుడు నెరవేర్చారో చెప్తుంటారు వారివారి ఆయా కార్యాలవల్ల దేశం ఎట్లెట్లు లాభనొందెనో లేదా అగచాట్లనొందెనో వివరిస్తారు వారివారి జీవితాల విశేషాలు వివరిస్తారు అప్పటప్పట ప్రబలిన విప్లవాలు ఉపద్రవాలు మొదలైన వాటి కారణం తెలుపుతారు ఆయా ఉపద్రవాలలో ప్రజలెట్లు బాధనొందినది వాటికి ఏయే ప్రతీకారాలు ఎవరెవరెట్లు చేసిరో ఎవరెవరు నాయకత్వము వహించిరో దుష్టుల నెట్లెదిరించిరో శిక్షించిరో వర్ణించి చెప్తుంటారు ప్రకృతి యెప్పుడెప్పుడు కోపించెనో ఆ ఉత్పాతాలెంతదారుణాలో వానల్లు వరదలంత గాఢంగా ఏ ఏ భూకంపాలు తుఫానులాడునో వారేమేం బాధలు కార్యాల వెరపులా వారిం ఆ ఉత్పాతాల గడచి ప్రజలెట్లు బయట పడిరో వివరిస్తారు ఆయా ప్రదేశాల విశిష్టతలు ఆయా చోట్ల జరిగిన చారిత్రక సంఘటనలు జాతరలు ఉత్సవాలు కోటలను గురించి వర్ణిస్తారు తమ చిన్ననాటి ఆటగోటిలనాటి వాటిలోని సంఘటనలను గుర్తుచేసిన మధురస్మృతులతో నవ్వుతూ ఉంటారు తమ బంధువులతోనూ నెచ్చెలులతోను తమ వయస్కుల సరస సల్లాపాలు వినోదాల ఘటనలను ఉల్లాసంతో వర్ణిస్తూ ఉంటారు

ఆయా వంశంలో ఏయే మహాపురుషులు ఉద్భవించినారో వారు ఏయే విషయాలలో ప్రజాహితములో వివరిస్తూ ఉంటారు వారు వారు చేసిన దానధర్మాలు సాహిత్యసేవ సమాజసేవ కళారాధనం వీర విహారం సాహస కార్యాలు మొదలైనవి వారివి వర్ణిస్తూ ఉంటారు తమ వంశం పూర్వపు బంధుత్వాలు ఆ కోవ ఎక్కడెక్కడ ఉన్నవీ తిరుగవేస్తూ ఉంటారు ఈ తీరున వంశం సంఘం దేశం వాటి ఐతిహ్యాలు ప్రాదేశిక గాథలు స్మృతులలనుండి జాలువారు లసనదే ఈ తీరున పురాతన ఐతిహ్యాలను

ఆర్షకుటుంబము

నోటానోటా పదిలపరుస్తూ ఉండేవారు పిల్లలతో ఆడుకోవటం వీరికి సరదా బాల్యే: క్రీడాక్రీడానొబి ధ్యానం యానం అన్న సూక్తి యెంతో ఒప్పు ఉన్నది కొరిపొచ్చెములు లేని పాపాయిలతో ఆటలు హాయి హాయి!! అందు కోసమే కుసుమకోమల మనస్కులను చూస్తూ చేర్చుకొని వారికి కథలు పొడుపు కథలు పురాణ కథలు మొదలైనవి చెప్పుతూ అమాయికముగా పిల్లలడిగెడి ప్రశ్న పరంపరలకు సమాధానాలిస్తూ వారితో కలసి చిన్నారి పొన్నారి ఆటలాడుతూ అలతి అలతి పాటలు పద్యాలు నేర్పుతూ వినోదిస్తుంటారు ఇదంతా ఉబుసు పోక కాదు పిల్లల కాల తీరు విద్యాబోధయే తమ కాలం చను పిల్లల పాలన పోషణలలో తగినంత శ్రద్ధ తీసుకొంటూ సలహాలిస్తూ ఉంటారు

ఇప్పుడు వీరు కుల వృద్ధులు పూజ్యపాదులు సర్వోన్నత స్థానం వీరిది దేవతాస్థానం మనవమ్ము పూలతో పూజించి విధేయత చూపుతూ ఉంటారు కుటుంబంలోని వారు పితృ గౌరవం ఆర్ష సంప్రదాయంలో అత్యున్నత స్థాయి నందుకొన్నది పితృవాక్యమును గౌరవించటం కోసం అద్భుతత్యాగాలు చేసిన మహాపురుషు లున్నారు పితృదేవుల మాటకు మారు మాట రానీయరాదు అందుకోసం అభిషేకించబోతూ వున్న సింహాసనాన్ని రాజ భోగాలను తృణప్రాయంగా త్రోసిపుచ్చినాడు శ్రీరామచంద్రుడు అట్టి సతి సమేతంగా కాననములకు కాపురము తరలినాడు అదీ పదునాలుగేండ్లు పితృపాదుల హితం కోసం రాజ్యమును త్యజించినాడు భీష్ముడు ఆజీవితమూ బ్రహ్మచారిగా ఉంటానని కఠోరసమయము చేసినాడు పాలించినాడు. ఇతిహాస కథలాన కూడా ఇట్టి సంఘటన లున్నవి మేవాడురాణా లఘు కుమారుడు చండుడు తండ్రిమాట దబ్బర కానీయరాదని తాను రాజ్యమును త్యజించినాడు శివాజీ తన ఉద్యమంలో అన్ని ఘట్టాలలో తల్లిదు మాతృశ్రీకి విన్నవించి ఆమె సలహాలు ఆశీస్సులు అందుకొంటూ ఉండేవాడు

పితరుల నాదరించి అర్చించుటను గూర్చి మచ్చునకిది

కౌశికు డొక యువ బ్రాహ్మణుడు ఆయన తలిదండ్రులు బరబడ వడకు వారిన వంటు ముదుసళ్లు ఈ స్థితిలో నున్న తలిదండ్రులమాట దల

పెట్టక కౌశికుడు విద్య వెలగబెట్టుతానని బయలుదేరినాడు. అతడు ధర్మమర్మము లెరుగడు. ధర్మభ్రాంతిలోపడి తబ్బిబ్బులౌతూ ఉన్నాడు. దంభం హెచ్చి ఒకనాడతడు భిక్ష కోసం పోయి పరమసాధ్విని పరుషాలాడినాడు.

"కుఱ్ఱాడవోయీ! నీ ధర్మమర్మ మెరుగవు. ఈ నీ దుడుకుదనం బ్రాహ్మణ ధర్మం కాదు" అని ఆ ఇల్లాలు పెల్లగా తల వాయబెట్టినది. అతడు సిగ్గిలినాడు. అంతట అవ్వ అన్నది: "ధర్మవ్యాధు డున్నాడు. ఆ మహనీయుడు ధర్మాలకు తావలం. ఆయనను అడిగి ధర్మాల మర్మాలు చక్కగా తెలిసికో." కౌశికుడు ధర్మవ్యాధుని దగరకు పోయినాడు. ధర్మవ్యాధుడు మిగుల ఇంగిత జ్ఞానము గలవాడు. కౌశికుని వాలకం చూడగానే అతని విషయము మనస్సులో ఆకళించినాడు. "అప్పా! నావల్ల ధర్మతత్త్వం తెలిసికొనగోరి వచ్చినావా? అయితే విను" అని ధర్మమును గూర్చి కొలది ఉపదేశము నిచ్చినాడు. ఆ వ్యాధుని సౌహార్దం సౌజన్యం సాధుశీలం ధర్మవివేచనం కని కౌశికుడు ముగ్ధుడైనాడు. ధర్మవ్యాధు దరి పొదకట్టినాడు. దాని నెంచుకొని ఇక సాగించినాడు.

"ముదిమి వయస్సున ఉన్న ముసలవాళ్లు వాడి వత్తులై ఉన్నారు. వేళ కింత కాల బోసే పాటి దిక్కైనా లేక ఏడుస్తూ ఉన్నారు. చేయూత ఇచ్చి లేవదీయు చేదోడుకైన నోచరు. కొంతలు? నీవేదో విద్యావంతుడవౌతావు తమను పూలబట్టి పూజిస్తావని వారు కన్న కలలు వమ్ము చేసినావు!! నీకోసం వారు నిత్యమూ వెంతలిలకుడుస్తున్నారు. ఏకైక పుత్రుడవు నీవేమో విద్యనేర్చి వెలబెట్టాలని వెడలినావు! మంచి ప్రబుద్ధుడవే! తల్లిదండ్రుల క్షోభింపజేస్తూ నీ చదు వెందుకు? గట్టు బండలకా?" అని చీవాట్లు పెట్టెను. "ఇదిగో మహత్త్వ మెటైనా ఉన్నదని నీవనుకొంటే అదెట్లా కలిగినదో విను. వీరుగో పూజ్యులు నా జననీ జనకులు—చూడు" అని కౌశికుని ఇంటికి గొనిపోయి పండుముదుసళ్లను జూపినాడు.

జనసుత వీరు నాజననియు జనకుండు
 జూచె వీరలకు శుశ్రూషసేవ
యిట్టి పరిజ్ఞాన మెను బ్రాపించితి
 నమరులఁ బూజింతు దర్థి నెల్ల

ఆదర్శకుటుంబము

వారును నెందు దైవంబుల నెఱుఁగ వి
వృద్ధులు నాపాలి వేల్పు లనుచుఁ
గమనీయ ఫలపుష్ప గంధ భూషణ వస్త్ర
ములు మనోహరభక్ష్య భోజ్యములును

వీరి కెప్పుడు నివేదింతు వేడ్కఁ బుత్ర
దారసహితుండనై నియతముగ సేవ
యాచరింతును వేదముల్ యజ్ఞములు వ్ర
తంబులును వీం నా నుతలపు దృఢము

(భార—అర—ఆ 5—ప 117)

నీకు వగచి వగచి విచ్ఛిన్నహృదయులై
విగతచక్షు లైరి వినవె వార
లరిగి యింక నైన నమ్మదునల్లయు
దగ్ర శోకవహ్ని నార్పవయ్య

వీయధ్యయనమ్మును ఋక్ప
తాయాగము నిష్ఫలంబులై చను గురుసే
వాయుక్తి లేక తక్కినఁ
జేయుము నావలుకు మేలు సేకురు నీకున్

(భార—అ౦—ఆ—6 ప 121—122)

ంటి సారం నా ంతరులకు పరిచర్యలు చేసే నేనింత వాడిని అయినాను నాపాలిటికి అన్ని దేవతలూ వీరే ఆభావనతోనే వీరిని నేను పూజిస్తూ ఉంటాను ఆలు బిడ్డలతో కూడా అందరమూ వీరికి ఉపచారాలు చేస్తూ ఉంటాము వేదాలైనా యజ్ఞాలైనా వ్రతాలైనా అంతా నాకు వీరే నీజనకుల్ నీకోసం కళ్లు అవిసేలాగు ఏడుస్తూ ఉన్నారు గుండె దడగాని ఉన్నాం ఇప్పటికైనా పోయి ఆముదునల్లను అదరించు ఎతరుల సేవకుగాని నీవు ఎలు సంధ్యలు గ్రుడ్డి గవ్వకైనా చెల్లవయ్యా ఎత్పదేవుల సేవించు వారి ఆశీస్సు లందుకో అని వాతము గటుం కౌశికుని ఒప్పించి పంపుతాడు కుల వృద్ధుల కీతీరు మన్ననలు ఇంటా బయటాకూడ

అక్షితుటుంటను

ఆర్ష కుటుంబము

పదునొకండవ ప్రవాళి

వర్ణము

ఆదికాలము(కృతయుగం)చివరను గోత్రాలతో ఆరంభమైన ఈసమాజం క్రమంగా విస్తృతమైనది వారి విద్యావివేకాలు క్రమంగా వికసించినవి కార్యకలాపాలు కళలు వృత్తులు పెరిగిపోయినవి ఇప్పుడు సమాజపు సుఖశాంతిని సంభాళించుటకు వెనుకటి గోత్రవ్యవస్థ చాలలేదు కాగా సమాజమును వ్యవస్థీకరించుటకు వేరొకతీరు వెదుకవలసి వచ్చినది ఆసంస్కరణలలో రూపొందినదే వర్ణవ్యవస్థ ఇట్లువీరు వర్ణవ్యవస్థను వెలయించుకొన్నా కుటుంబ వ్యవస్థ కెట్టికొరతా రానీయలేదు ఇంకా కుటుంబ వ్యవస్థే దీనికీ కుదురైనదనీ అనవచ్చు

ఈవర్ణవ్యవస్థ తీరు చూస్తే సమాజపు సమిష్టి శ్రమను ఒక క్రమంలో విభజించి పంచి పదుపుటగా కన్పిస్తుంది సమాజపు శ్రమ విభజించి పంచుకొని నిర్వహించ వలసిన అవసరం తప్పనిది ఈ శ్రమ విభాగ మనేది అన్ని దేశాలలోను అన్నికాలాలలోనూ యేదోరూపంలో ఉండినే ఉన్నది వర్గాల అనండి మరేమైనా అనండి ఆ వర్ణాలన్నీ శ్రమవిభక్తములుగానే ఉన్నవి సమసమాజపుదేశా లనుకొంటున్న వాటిలోనూ ఆయాకార్యాలు నిర్వహించే బాధ్యతలు పంచుకొని నిర్వహించుట తప్పదు నా డీవర్ణవ్యవస్థ దేశమునకు మహోపకారిగా ఉండే దనదగును సుఖ సంపదలు శాంతిభద్రతలు దీనివల్ల సుష్ఠుగా నెలకొని యుండెను ఈవ్యవస్థ ఔత్కృష్ట్యము (సౌష్ఠవం)ను ప్లేటో మొదలైన విదేశీయ తాత్త్వికులూ ప్రశంసించిరి అయితే ఈ నాటివలె వికారం సంకుచితం అయిన తీరుగా నా డది లేదు

కుటుంబ వ్యవస్థకు అప్పుడప్పు వారి తాత్త్విక భావములేవని వెనుకనే వివరించినాను ఈ వర్ణవ్యవస్థకూడా కుటుంబ సంస్థ ననుసరించియే

ఆర్షకుటుంబము

నిర్మించి రసుకొందును కుటుంబ సంస్థను వెలయించుటలో ఎరి నేయేళావా లెక్కెట్టు ప్రోత్సహించువని వివరించితిని ఆ ఉపమాన ఉపమేయము లన్ని ఈ వ్యవస్థ వెలయించుటలోను వెల్లును కుటుంబ సముష్టశ్రమను వ్యక్తు లకు పంచగా సమాజపు సముష్ట శ్రమను వర్ణాలకు పంచబడిన దీపర్ణ వ్యవస్థ లోనే సమాజపు సముష్టి శ్రమనంతా నాలుగు రకాలుగా విభజించిరి ఇవ్వి 1 ధీశక్తి (బుద్ధితో పరిశ్రమించుట) 2 భుజశక్తి (శస్త్రాస్త్రాదులతో బాహుబలంతో పరిశ్రమించుట దేశరక్షణ పాలనములు చేయుట) 3 ధనశక్తి (వ్యవసాయం వాణిజ్యము మొదలైన పరిశ్రమలతో సంపద వెలయించుట) 4 శ్రమశక్తి (కాయకష్టం చేయుట) వీటిని ఆయాతెగలకు పంచిరి ఆ తెగ లను వరుసగా బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్ర వర్ణములన్నారు

ఈ తీరుగానే పురాతన పారసీకులలోను వర్ణవిభాగం స్పష్టంగా కను పిస్తున్నది వారు నాలుగు తెగలగానే విభజింపబడిరి అవి ఎవనగా 1 హోరిస్తారన్ 2 నురిస్తారన్ 3 పొరిస్తారన్ 4 [illegible]స్తారన్ ఇవి పెహల్వీ (ప్రాంతీయ భాషాభేదం — అవెస్తాభాషకు వికృతి) పదాలు ఈ పెహల్వీ పదా లకు పురాతన అవెస్తాభాషలో గలపేరులను ఆ యా వర్ణాలవారికి నియతాలైన ధర్మాలనూ అయిదవ ససాన్ (ఈశ్వరప్రేరితులయిన పారసీక రచయిత లలో చివరివాడు) వివరించెను

1 హోరిస్తారన్ (పెహల్వీ)=అథర్వన్ (జంద్—అవెస్తా) వీరు పురోహితులు మతమును రక్షించుట బలపరుచుట సత్యాన్వేషణ పరిపాలనకు తోడ్పడుట వీరి ధర్మాలు

2 నురిస్తారన్ (పెహ) రథేష్టర (జం—అ) రాజ్యపాలనం యుద్ధాలు నిర్వహించుట అధినేతలుగా ప్రముఖులుగా వ్యవహరించుట శాసించుట పాలించుట వీరిధర్మాలు

నామాయుహాబాద్ లో 8 అబాద్ (భగవత్సంకల్పం ఉదాసీలమతమునకు చెందినది కాదు ఈ నాలుగు వర్ణాలవారిలో ఈ మార్గము నెం రనుస రించుచొవారు స్వర్గమునం దుందురు ఆ వర్ణాలిని అని పై నాల్గిటినీ పేర్కొనెను

1 సారిస్తారస్ (పెహ) వస్త్రియొప్పయస్ లేక బస్తరయ్యకన్ (జం—అ) కృష్ణ తీరు వాణిజ్యాలు నెరపుట వీరిధర్మాలు రాజస్తారన్ లేదా హాయి తెన్ (పెహ) హంతోక్ష లేకహోత్మన్ (జం—ల) అన్నితీరుల సేవలు చేయుట వీరిధర్మాలు

మనదేశమున వర్ణవిభజన మొదట్లోనే ఒకవిశేషము కనపడుతూ ఉన్నది ఈ నాలుగుతీరుల క్రమములో ఏ క్రమ వారి గుణాలకు (సత్వ రజ స్తమస్సులకు) కర్మలకు అభిరుచులకు అనుకూలముగా ప్రస్ఫుటమగునో ఆ గుణాదులుగల వారిని ఆవర్ణంగా సంఘటించిరి దీనివల్ల ఆయా పరిశ్రమలకు వృత్తులకు స్పష్టమైన హద్దులు ఏర్పడి ఎవరిపనిలో వారు తత్పరులై నిష్ణాతులై కౌశలము గడిస్తూ ఉండేవారు శ్రమగౌరవమును చక్కగా ఎరిగి యుండిరి ఒకరకపుపని హీనమైనది మరొకరకపుపని మేలైనది గౌరవనీయమైనది అనే తలంపు లున్నట్టులేదు కుమ్మరిపని కొలిమితిత్తులూదుట వంటివి నాగరికులు నేర్వవలసిన కళలలో చేర్పబడినవి (శుక్రనీతిసారం IV III 25-26 పురుషోచితములైన చౌషష్టి కళలు) అంటే నేడు హీనకర్మలుగా తలపబడుతూ ఉన్ననాటి కానాడు గౌరవ మున్నది కోడకుడు తనపనిలో ఎంతశ్రద్ధావంతుడై యుండునో అంతగాను గౌరవ మందును ధర్మవ్యాధుడే దానికి తార్కాణం

ఈపథకంలో వారు కనుగొనిగి మెలకువతో నిర్వహించిన విశేష మింకొకటి ఏ రెండు వృత్తులయినా ఒకకోట కలసిఉండనియ్యలేదు అందులోనూ ధీశక్తిని భుజశక్తితో గాని ధనశక్తితో గాని మేళవింపక దేనికి దానిని దూర దూరాన ఉంచుట మరీ విశేషం వర్గవిభజనలో ఈ తీరునకు అవకాశం తప్పక వ రెండు శక్తులు ఒకేచోట కుదురు కొంటే చాలా ప్రమాదం అనిరంకుశత్వమునకు హద్దు లుండవు

ఆతొలినాళ్ళలో ఈనాల్గు వర్ణాలె ఉండేవి పెఱ్పుత్తిదార్లైన ఈ నాలుగింటిలో ఇమడ వలసినదె ఆనాడు అస్పృశ్యత ఉండే దనుటకు ఆధారాలు కనపడవు

ఇట్లు వర్ణవ్యవస్థ ఏర్పడిన దంటే వృత్తులు కొలవన కొయ్యలు గావు. మార్చుకొనుటకు అవకాశ మున్నది. అయితే యీ మార్చుకోవటమునకూ ఒకక్రమ మున్నది. మార్చుకొనువారి గుణకర్మల (సత్త్వాది గుణాలు వాటిచే స్ఫురించు కర్మలు అభిరుచులు) అనుసరించిన దది. ఆట్టి అభిరుచి అభ్యాసములు కలిగితే వారికి ఇంకా ఏ ఆటంకాలు ఉండవు. దీనిని బట్టి వర్ణవ్యవస్థ సంకుచితంగా దనగలము. సూత్రకాలాన కూడ ఈ వ్యవస్థ ఉదారంగానే ఉండేది.

ఇది గమనించండి — వసిష్ఠుడు కశ్యపుడు మాతంగుడు మొదలైన వారు జన్మతో అవర వర్ణాల (తక్కువ వర్ణాల) వారయినా వారు బ్రహ్మర్షులైనారు[1]. జాబాలి పరిచారిక కుమారుడు అయినా బ్రాహ్మణుడు అయినాడు. వ్యాసులు మందపాల సందనులు అవర వర్ణపు స్త్రీలకు పుట్టినా బ్రహ్మర్షులైనారు[3]. వీతహవ్యుడు రాజు. ఆయన ఆయన వంశంవారూ బ్రాహ్మణులైనారు. నిషాదుడైన వాల్మీకి బ్రహ్మర్షి అయినాడు. క్షత్రియుడైన విశ్వామిత్రుడు బ్రహ్మర్షియగుట సుప్రసిద్ధమేగదా! క్షత్రియుడైన అంబరీషుడు బ్రాహ్మణుడైనాడు[4].

ఇట్లు బ్రాహ్మణము స్వీకరించిన క్షత్రియు లెందరో ఉన్నారు. ఆ కథలు పురాణాలలో ఉన్నవే. ద్రోణుడు కృపుడు బ్రాహ్మణులైనా క్షత్రవృత్తిని స్వీకరించినారు. కథకుడుగా ప్రసిద్ధుడు సూతుడు. ఈయనను ఋషులు గౌరవించేవారు. వారట్లు గౌరవించుటకు అతని కులగోత్రాలు అడ్డుగాలేదు. సూతుడైనా సంజయుడు గౌరవింపబడుతూ ఉండెను. విదురుడు దాసీపుత్రుడైనా పూజనీయుడైనాడు. ధర్మవిదుడు నీతికోవిదుడుగా వాసిగొన్నాడు. ధర్మవ్యాధుని

---

1 భార అను అ 2 ప 27 28
2 ఛాందో—ప్రపా 4 ఖండం 4
3 భార అను—అ 1
4 వాయు పు—సం 2 అ 28

[illegible] ఉండనే ఉన్నది [illegible] పాతవరిత్రుడైన ఆయన [illegible]
[illegible]

ఇది [illegible] కుమారుడు (గౌతముడు) [illegible] వాడు కాడు [illegible] [illegible] [illegible] దానికి మనుష్య బ్రాహ్మణి అయినా సరే క్షత్రియ అయినా సరే [illegible] అయినా సరే [illegible] అయినా సరే [illegible] అని [illegible] స్పష్టంగా [illegible] కదా

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మనస్తత్వము [illegible] [illegible] [illegible] సంప్రదాయాల [illegible] ధర్మం [illegible] ఉదార [illegible] కొని [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] సమాధాన [illegible] ప్రాచీన [illegible] [illegible] ప్రేమబంధాల [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] తగులుతూనే వచ్చినవి అప్పటప్పుడు [illegible] సంకుచితత్వము

1 బ్రాహ్మణీం క్షత్రియాం [illegible] [illegible] [illegible]
యస్యా [illegible] [illegible] [illegible]
న [illegible] గోత్రేణ [illegible]
[illegible]
([illegible])

[illegible]

నిరసిస్తూ విరోధిస్తూ ఉండిరి. ఆర్ష సంప్రదాయమైన విశ్వప్రేమ సాంఘిక సమానత సౌభ్రాత్రాలను మరల వెలయిస్తూనే ఉండిరి.

కథ లెటు సాగినవో కాస్త పరికించండి. ఉపాలి మంగలి. అంగులీ మాలుడు బోయ. వీరు బౌద్ధ సంఘములో పూజనీయ స్థానాలను పొందినారు. బ్రాహ్మణులు తీరుతీరు వృత్తుల నవలంబించిరట. ఒక విప్రుడు ధానుష్క వృత్తిలో జీవించినాడు. అంతకుముందు ఆయన నేతవృత్తిలో నుండేవాడట. మరొక బ్రాహ్మణుడు రథకారు వృత్తి నవలంబించినాడట.[3] ఇట్లు బ్రాహ్మణు లేయే వృత్తులతో జీవిస్తూ ఉండిరో తెలుపు జాబితా ఒక జాతక కథలో నున్నది.[4]

క్షత్రియుడు కాని మౌర్య చంద్రగుప్తుడు సమ్రాట్టై జగజ్జేగీయమానంగా రాజ్యతంత్రం నడిపినాడు. శుంగ కాణ్వాయన వంశాలు బ్రాహ్మణులు. కాని వారు క్షాత్రము స్వీకరించినారు. కదంబులు బ్రాహ్మణులైనా క్షత్రియులతో జీవించిరి. వాకాటకులతోనూ పడమటి గాంగులతోనూ చుట్టరికాలు కలిపినారు. కదంబవంశీయుడు మయూరవర్మ కుమారుడు లోకాదిత్యుడు కొంగార్[5] ప్రభు కుటుంబపు కన్యను పెండ్లాడినాడు. రుద్రదాముడు ఉషవదాత మొదలైన శకపాలకులు క్షత్రియులైనారు. హెలియోడోరస్ అనే యవనుడు రాజమాత వైష్ణవము స్వీకరించి యీ దేశపు సమాజంలో లీనమైనాడు. కనిష్కుడు కుషాణుడు కాని బౌద్ధుడై క్షత్రియులలో చేరిపోయినాడు. ఇట్లే పైనుండి వలస వచ్చిన యవన శక కుషాణ పల్లవులు మొదలైన గణాలవా రెందరో

---

1 IV–457 జాతక కథ

2 III–219 V 127 128 306 57 జాతక కథలు

3 IV–207–208 జాతక కథలు

4 IV–196 జాతకం

5 కొరగారులు = తుళుదేశము చెందినారు. కొరగారు జాతిని మాలల కంటె హీన జాతిగా తలుస్తారు (ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వం పు 280)

ఆయా వర్ణాలను వృత్తులుగా స్వీకరించి ఈ దేశీయ సమాజంలో లీనమై పోయినారు. పంచములు నందనార్ కక్కయ్యలు వరుసగా వైష్ణవ శైవభక్తశేఖరులు. వీరు ఆ మతాలలో ఉచ్చస్థానాల నొంది పూజింపబడిరి. కౌరవగురువులు నందవంశీకుడు కవికుల మహాకవియై వున్నాడు. అంటరానివారు వైష్ణవశైవములలో ఇట్లు వర్ధిల్లిరి. అవర వర్ణాలవారు అనేకులు. ఉదాహరణకు దర్జీ కబీర్ ఎర్రయ్యలు ముసలమ్మ బ్రహ్మంగారు విశ్వకర్మ వేమనరెడ్డి వీరంతా పరమ భాగవతులూ జ్ఞానులూ యోగులూ అయినారు పూజింపబడినారు. ఎల్నాటి వీరులలో కన్నమ మాల సేనానియై కదన వ్యూహమును నడిపినాడు బ్రహ్మనాయకునకు నమ్మిన సేనాని. ఇంకా ఆ యుద్ధంలో బాలచంద్రుని సహాధ్యాయులు కుమ్మరి చాకలి మొదలైన వారూ పాల్గొన్నారు. శివాజీ సైన్యంలో బ్రాహ్మణులు మొదలు భిల్లులదాకా సైన్యాధిపులుండిరి. పంచములైన మాష్టీలూ గోసంగులూ యోధవృత్తి నవలంబించిరి.

ఇక వర్ణాంతర వివాహాలు గమనించండి. దీర్ఘతమసు[1] (గౌతముని—అంధుడు) శౌశినరయనెడి శూద్రిని వివాహమాడినాడు. వీరి సంతానము బ్రాహ్మణులైనారట. వారెయ బ్రాహ్మణులట వీరు! శుక్రునికుమార్తె దేవయాని యయాతిరాజును పెండ్లాడినది. అర్జునుడు నాగకన్య ఉలూచిని, శ్రీరామచంద్రుని కుమారుడు కుశుడు ఒకనాగకన్యను పెండ్లాడినాడు.

ఒకరేడు పల్లెటూరి పడుచును పెండ్లాడినాడు[2] సురాకశేడు హుంఘకన్యను పెండ్లాడినాడు[3] అజాత శత్రువు అడవిలో తలదాచుకొంటూ పూలమాలలు కట్టువాని కుమార్తెను[4] మోహించినాడు. ఒక విప్రకన్య[5] రాజును పెండ్లాడినది. శాక్యవంశ పంశపురాజులతో వాసుదేవు

---

1 భారతి రజతోత్సవ సంచిక — ప్రాచీనాంధ్రులెవరు ఆర్యులు కారా? వ్యాసం

2 I 421 422—జాతకం

3 III 249—60 జాతకం

4 VI 348 జాతకం

5 VI 421 జాతకం

ఆంకుశంబను

...వాడు[1] ...ంబ ...ని పెండ్లాడినాక ఆమె ఎట్టపుదేని లయినది ...
... కుమారుడు ... పెండ్లాడినని ...
... సార్వభౌముడు శ్రీ... సేనాని ... పరిణయమాడినాడు
... చక్రవర్తి ... కుమారుడు ... పెండ్లాడెనట ...
... సంఘ... యు ...వస్తవం యువ ... సుదరిగు ... చక్రవర్తి
నాగర ... కుమార్తెను పెండ్లాడినాడు[1] ... 14వ శతాబ్దిలో ... అంతా
...టి చూ న ...యాత్రికుడు ...యా ... దేశ ... విశేషాల ...
వర్ణాంత ... జరుగుచున్నవ ... రాజస్థాన్ రాజులలో ...
... యందు ... ... రాయన గజనిరాజు ... సెలిం ను
...డించు ... కుమార్తెను పెండ్లాడినాడు ఇప్పటికే ... ...
... చెప్పి ... పల్నాటి వీరులు సాగించిన ... (అన్ని
...రాలవారు ... ...) ... ...లో దేవ ప్రసాదము
(...) ... ... అగ్రివర్ణలవారు ... ...టం గయిలో
గయా ... ...లో ... ఉంటటం ... ...లను ...
...టం ... ...తైన ... ... సాం ...
... పరస్పర సౌజన్యము ... ...
...ంటా ... ... తీర్థ ... ... మొక
...నవీ అన్ని ...లవారు ... లేక ... ...

---

1 ... ...10 జాలకం
... ... పే 129
3 ... ... పే 129
4 ... ... పే 172
5 ...ంబ ... ... పే 216
6 ... ... పే 243 ...
7 గయావాలు బ్రాహ్మణులు ... వీరి ... ... శ్రీ ...
వీరస్వామి గారి కాశీయాత్ర చరిత్ర—శ్రీ ... వెంకట ... గారు
సంపాదించి ... ... పే 2

1 ...ంబను

ఇవి కాదండీ కొన్ని సందర్భాలలో సామాన్య శూద్రునికంటె బ్రాహ్మణునకు హెచ్చుగా దండన[1] పవిత్రాచార కార్యాలకు ఆటంకము కలిగించి ఆ కార్యాలు నిర్వహించుటకు వెరుపు చేసినవాడు బ్రాహ్మణుడైతే అదే దోషానికి ఇతర దోషికి విధించే దండనకంటే ఈ విప్రదోషికి మరింత దండన విధింపవలెనట చంద్రగుప్తుని రాజ్యంలో అగ్రవర్ణంవారు అవర వర్ణాలవారు అనే తేడా ఏమీ లేక అందరకూ దండనస్మృతి సమంగానే వర్తిస్తూ ఉండేదట

ఇన్నిగాథలు తేటతీరుగా చాటి చెప్పుతూఉన్నా కొందరేమో ఒప్పుకోమంటారు స్వధర్మం విడువరాదని గీతయే ప్రబోధిస్తూ ఉంటే — పరధర్మమాట అనే దానికి వీలెక్కడ? అంటూ ఎదురు ప్రశ్నిస్తారు వారు ప్రమాణీకరించే గీతావచనాలు — పరధర్మాన్ని బాగా పాలించే దానికంటే గుణం తక్కువదే అయినా సొంతధర్మమే మేలు సొంతధర్మంలో చచ్చినా మంచిదే పరధర్మం భయంకరము[3] పరధర్మాన్ని బాగా పాలించే దానికంటే గుణం తక్కువదే అయినా సొంత ధర్మమే మేలు తన పుట్టుకతో ఏర్పడిఉన్న కర్మ చేస్తూ ఉంటే పాపాలు అంటవు[4]

వీటిలో ఉన్న స్వధర్మ పరధర్మ ములనే మాటలను అన్వయించుటలో వీరు భ్రాంతులవుతూ ఉన్నారు ఆ పైన స్వభావనియతం అనే దానిని వీరు పొరపాటుగానే అన్వయిస్తున్నారు స్వధర్మం అంటే ఒక

---

1 కౌటిలీయ అర్థశాస్త్రం—ధర్మస్థీయం 388 అధికరణం

2 బౌద్ధ మ యు— పు 102

3 శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్ స్వనుష్ఠితాత్
స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః పరధర్మో భయావహః
(గీ—అ 3 శ్లో 35)

4 శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్ స్వనుష్ఠితాత్
స్వభావనియతం కర్మ కుర్వ న్నాప్నోతి కిల్బిషమ్
(గీ అ 18—శ్లో 47)

వ్యక్తికి వంశపారంపర్యంగా వస్తూఉన్న వర్ణపుధర్మమనీ దానికి వ్యతిరేకమైన వర్ణాలన్నీ పరధర్మాలని వీరి అన్వయాలు అలాగే స్వభావనియత మనేదానికి వంశాలకు కులాలకు—ఆయాధర్మాలు నిశ్చితాలై ఉన్నవని కాగా ఆయా వంశాలలో కులంలలో పుట్టినవారికల్లా అవి స్వాభావికములైన కర్మలనీ వీరు అన్వయిస్తారు వీరు అన్వయించు తీరులలోను పొరపా టున్నది పూర్వాపర సందర్భశుద్ధి లేకుండా ఎక్కడో ఏదో శ్లోకాన్ని ఎత్తుకొని అన్వయిస్తారు అలా చేయుటకు గీత చాటువుల సంపుటి కాదు; ఇదొక సమగ్రశాస్త్రం పూర్వాపర సందర్భాల పొసగించి మరీ చదువుకోదగినది

వీ రెత్తి చూపే శ్లోకాలను చాతుర్వర్ణ్యం మయాసృష్టం గుణకర్మ విభాగశః[1] అన్న శ్లోకంలో చేర్చి అన్వయించ మంటాను గుణాలు కర్మలను బట్టిగా గాని నాలుగు వర్ణాలూ విభజించబడినవని ఆ యా గుణాలు కర్మలు గాని వారి ప్రకృతుల ల్లి వ్యక్తిగతాలే అని గీత స్పష్టంగా తెలుపుతూ ఉన్నది ఆ వివరాలకు దిగితే చాలా పెరుగుతుంది తేలికగా తెలుపుతాను ఈ వర్ణ విభాగానికి గుర్తులుగా స్వీకరించిన గుణాలు కర్మలు ఎలాంటివో కర్తలెవరో గీతయే[2] స్పష్టంగా చెపుతూ ఉన్నది ఈ గుణాలు సత్వ రజ స్తమోగుణాలు కర్మలు చాల వరకు ఆ గుణాల తోడివే ఈ కర్మలు ఒకరు కాదంచి అంట గట్టితే ఒదిలేవి కావు వ్యక్తియొక్క ఇతర గుణాలకు పైతృక ప్రభావమూ ఒక కారణం కావచ్చు కానీ అదే ఎంమూవధి మాత్రం కాదు ఈ గుణత్రయమూ పూర్తిగా ఎవరెవరిది వారికివారికే సంబంధించినదే ఆయాగుణాలను (త్రిగుణాలను) అనుసరించియే వారివారి ప్రకృతులు తత్త్వాలు ఏర్పడును దీనిని తొలగింపగాదు అది సృష్టి నియమం శాసనం ఈ త్రిగుణాల సమ్మేళనంలో పాళ్ల తేడాలను[3] బట్టి ఆ యా వ్యక్తుల తత్త్వాలలోనూ వ్యత్యాసాలు వస్తూ ఉన్నవి ఈ త్రిగుణాల కతీతమైన సృష్టియే లేదు కాగా ఆయా వ్యక్తులకు

---

1 గీ—అ 4—శ్లో 13

2 గీ—అ 14 శ్లో—5 20 అ 17—శ్లో 2—13 అ—18 శ్లో 19—48

3 వివరాలకు సాంఖ్య శాస్త్రము చూడండి

ఆయా గుణాలూ ఆ గుణాల తోడులైన కర్మలూ స్వభావంగానే కలుగుతున్నవి ఇప్పుడిక వా రుదాహరించిన గీతా శ్లోకాలలోని స్వభావనియతంకర్మ అనే దానికి అర్థ మేమగునో ఆలోచించండి స్వభావం=తన ప్రకృతి తత్త్వం (త్రి గుణాలలో తనయందు ప్రసరిస్తూ ఉన్న గుణం) చేత నియతం = నిశ్చ యింపబడిన (సిద్ధించిన) కర్మ=పని వ్యవసాయం అని సరళంగానే అర్థం వస్తూ ఉన్నది

కాగా ఈ గుణాలు కర్మలూ ఆయా వ్యక్తుల వంటి ఉన్నవే గాని నేటి సాంఘిక మర్యాదలతో పెనగొని వంశాను గతాలుగా అంటుకొని వస్తూ ఉన్నవి కావు ఇప్పుడు స్వధర్మ పరధర్మాలకు అన్వయ మేమిటో తేలికగానే తోస్తుం దిగా। తన వంట బుట్టిన తత్త్వం (గుణం—సత్త్వాది గుణాలలోనిది) ఏదో అది స్వధర్మం (ఆవ్యక్తి ధర్మం) దానికి వ్యతిరేకమైనవి పరధర్మాలు బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్ర కర్మలు[1] వ్యక్తుల స్వభావాల వల్లనే కలుగునని మరింత స్పష్టంగానే గీత చెప్పు తున్నది ప్రకృతి సిద్ధంగా వచ్చిన గుణాల(తత్త్వాల— అభిరుచుల) కర్మల పట్టు తప్పుకోవటం పొసగనిదే అనవచ్చు వాటికి వేరు పడి నడచుటా అసంభవమే కరించి అట్టి ప్రయత్నం చేస్తాడా అంటు కృతా ర్థుడు కాలేకపోగా ఉభయభ్రష్టు డగును పరశురాముడే దానికి నిదర్శనం ఏదో ఆవేశంతో తనతత్త్వానకు సరిపడని క్షాత్రం వూని రాజలోకాన్ని గాలించి గాలించి పరిమార్చినాడు తరువాతనో ఆక్షత్ర ధర్మాన్ని నిర్దిష్టంగా నిర్వహింప లేక పోయినాడు రాజ్యతంత్రం నడుప వెనుకాడినాడు రాజ్యమును విప్రుల కర్పించినాడు తననే ఆరాజ్యమునుండి తరలి పొమ్మన్నారు తుద కా విప్రులు।

ఈనాడూ చెపుతూనే ఉన్నారుగదా మనస్తత్త్వ విద్వాంసులు। విద్యార్థి అభిరుచిని గుర్తించి దానికి అనువైన విద్యనే ఆవిద్యార్థికి నేర్ప దగును అట్లొనరిస్తేనే ఆ విద్యార్థి బుద్ధి వికసిస్తుంది అత డావిద్యలో ప్రయో జకు డౌతాడు అని గీత ఆదేశించేదీ అదే గీత ఇంకా ఏమంటుంది? కర్మల

---

1 బ్రాహ్మణ క్షత్రియ విశాం శూద్రాణాంచ పరంతప
కర్మాణి ప్రవిభక్తాని స్వభావ ప్రభవై ర్గుణైః గీ అ 18 శ్లో 41

ఆర్జునుటుంబను

వన్నింటిని సమదృష్టితో చూడాలెను. ఒకటి ఒప్పైనదనీ గౌరవప్రదమైనదనీ మరొకటి తప్పైన (హీనమైన) దనీ తేడాల తలంచరాదు. అన్ని కర్మలకు సమాన గౌరవమే. కర్మల పైపై ఎవరెందుకు ము ్ పోరాదు.

వృత్తులు మార్చుకోవటం స్పష్టమైనది. అట్లని చీటికి మాటికి మార్చు కొనే వారు కారు. అనుక్రమంగా ఒక వృత్తిని అంటిపెట్టుకొని ఉండుటలో కొన్ని అనుకూలతలు లేకపోలేదు. విద్యా క్షేత్రం మొదలు జీవికా క్షేత్రం దాక ఏదేదో వెదుకులాడుతూ వేసారే యువకు లేదు. కనా డీదౌర్భాగ్యం అందరమూ చూస్తూనే ఉన్నది. విద్యార్థి ఉన్నత విద్య దాటి విశ్వవిద్యాలయ విద్యలో అడు గిడేముందు ఏ కోర్సు తీసుకోవలె? ఏ గ్రూపు తీసుకోవలె? ఆ కోర్సులో ఆ గ్రూపులో తనకు సీటు వస్తుందా? లేదా! అన్న సమస్య లెన్నో ఎదురౌతవి. తెల్లారయం వాడు లోకానుభవం లేనివాడు విద్యార్థి ఈ తికమక నుండి బెయట పెంత యాతన? ఆపైన విద్యలో కృతార్థుడై స్నాతక పట్టము నందు కొన్నాడే అనుకోండి. ఇక అప్పుడో జీవయాత్రకు ఏవృత్తిని అవలంబించ వలెను? తాను నేర్చిన విద్య ఆవృత్తి సాగించుటకు ఉపయోగిస్తుందా? తానభ్య సించిన విద్యకు అనుపైన వృత్తిలో తనకు ప్రవేశమిచ్చేవా రున్నారా? ఈ తీరు సమస్యలెన్నో మనసును తొలిచివి. వంశానుగతమైన విద్యా శిక్షణలో ఈ బెడద ఉండదు. బాల్యం ఆటలతో పాటలతో గడిచిపోయినప్పుడే తల్లి దండ్రులతో ఉన్నప్పుడే అభ్యసిస్తూ కులవృద్ధులనుండి వృత్తిమర్మాలను తెలిసి కొంటూ ఉంటాడు ఆవిద్యార్థి. కాగా వానిమీద ఆ వృత్తిప్రభావం వికసిస్తుంది. ఆతడా విద్యలో కుశలుడు ప్రజ్ఞావంతు డగును. అతడా విద్య నాశ్రయించి జీవయాత్ర సాగిస్తాడు. దానిలోనే తృప్తితో హాయి అనుభవిస్తాడు.

వంశానుగతమైన గుణకర్మలకు ప్రస్ఫుటంగా ఎప్పటికి గుణశీలాలు వ్యక్తిలో వ్యక్తం కావటం సర్వసామాన్యం అదని తొలుతనే తెలిపినాను. ఇది ఎగువ ఆరుదు. ఓషధీలోకంలో ఇట్టి మారుపాటులు అప్పుడప్పుడు కను పిస్తూ ఉంటవి. ఇట్టి మారుటీరుగా వెలసిన ఓషధులను హైబ్రీడులు అంటారు. ఇట్టి మారుపాటులు విశేషముగా మొక్కలకు జంతువు స్వభావాలను విలక్షణాలను అక్కటుంటాయి.

పిగా పుట్టుతూ ఉంటాయి. ఆ వైలక్షణ్యాలు సామాన్యంగానే గమనించదగినంత ప్రస్ఫుటంగానూ ఉంటవి. తాటిచెట్టు జవరంగా నిటారుగా సూటిగా స్తంభం లాగున ఎదిగి ఒకే తలతో ఉంటుంది గదా। అది దాని స్వభావము. తృణ కుటుంబానికంతటికీ ఇదే తీరు. ఇందుకు విలక్షణంగా తలను పంగలు వేసిన తాటిచెట్టు పుట్టుటా కలదు.[1]

జొన్నమొక్క ఒకే కంకిని వేసి పండుతుంది. అంతకు మించి కంకులను కానదు. అది దాని స్వభావము. కానీ కొన్నాళ్ల క్రిందట ఒక జొన్న మొక్క 16 కంకులను వేసింది. స్వయంగా చూచినాను.[2] ఇలాటి ప్రాకృతిక వైలక్షణ్యాలు ఎందువల్ల? వైజ్ఞానికులు ఏమంటారో? త్రిగుణాల (సత్వ-రజ-స్తమస్సుల) కలియుటలో హెచ్చుతగ్గులు మారుటవల్ల ఇలాంటి మార్పులని ఆర్షపు భావంగా కనుపిస్తుంది. మాతా పితల సంయోగ సమయాన వారికి ఉండే భావాలు, ఆ పమ్మట గర్భకాలాన మాతకు ఉండే మనఃప్రవృత్తులూ పుట్టువును బాగా ప్రభావితం చేస్తవి. ఆ వైలక్షణ్యాల కదే కారణం అని ఆర్షపు తలపు. శ్రీ గార్డెన్ విట్జ్ (Garden witz) గారూ దీనిని ఒప్పుకొన్నారనవచ్చు.[3] కాగా వైజ్ఞానికంగానూ ఇది మాననీయ మనదగును.

ఓషధులలో వలెనే మానవులలోనూ తమతమ అనువంశిక లేదా వర్ణపు లక్షణాలకు విలక్షణంగా వ్యక్తులు పుట్టుట సంభవమే. అట్టి విలక్షణ గుణాలతో పుట్టిన వారికి తమ అనువంశిక వృత్తి, ఆ పరిసరాలు అనుకూలించవు. కనుక తమ ప్రవృత్తులకు అనువైన ఆయా వృత్తులను స్వీకరిస్తారు. అట్టి సాంకర్య వృత్తిగల వారి సహవాసాలు సాహచర్యాలు మార్పుగొంటూ ఉంటారు. అందువల్ల వీరూ ఆ వృత్తి వర్ణం పేరుతోనే వ్యవహరింపబడుతూ ఆ వృత్తి

---

1 ఇది పత్రికలలో ప్రకటింపబడిన విషయం. ఆ పంగల తలతాటి చెట్టు ఫోటోను ప్రచురించినారు.

2 జగయ్యపేట హైస్కూల్ ఉద్యోగి ముక్కి గారింట్లో మొలచిన జొన్న మొక్క.

3 Modern Review 1921 August. A new race theory.

వర్ణం వరంగానే అయిపోతారు. ఇతిహాసాలలో వర్ణం వృత్తులు మారడం చూడనే చూచినాము. దాని క్రమ మిట్టిదని నా తలపు. ఈ తీరుగా గుణ ప్రభావితులై వారివారికి అనువుపడిన వృత్తులలో ప్రవర్తిల్లుతూ ఉండేవారిని అడ్డగించు శక్తి ఎదీ లేదు ఎవరికీ లేదు. అది ప్రకృతి పథకం. ఆ వ్యూహం నాటికీ నేటికీ చెల్లినదే.

స్వామి వివేకానందుల వారూ, సాధుసుందర్‌సింగ్ మొదలైన వారు జన్మతో బ్రాహ్మణులు కారు. కాని వారి గుణాలు బ్రోత్సపెట్టగా వారు బ్రాహ్మీస్థితి నందుకొని ధన్యులైనారు. వర్ణాలు పట్టింపులేక లోకమంతా వారి నర్చిస్తూనే ఉన్నది. ఇట్లే సాయిబాబ జన్మతో బ్రాహ్మణులు కారు. కాని ఈ మహాపురుషుడు నిశ్చల యోగ సిద్ధుడైనాడు. వీనిని బ్రాహ్మీభూతులుగా అన్ని వర్ణాల వారూ అంగీకరిస్తున్నారు. వినీతవేషంతో వినతమస్తకులై అంజలి ఘటించి నమస్కరిస్తూనే ఉన్నారు. ఈ సందర్భంలో మరొక పావన చరిత్రుని కల్యాణ గుణుని తలపకుండలేము. పూజ్యులు మోహన్‌దాస్ కరంచంద్ గాంధీజీయే ఆ మహావ్యక్తి. ఆ మహనీయుని శీలసంపదకు అబ్బురమొంది మహాత్ముడని తొలిసారిగా ప్రశంసాపదము ప్రయోగించినది మాననీయ శ్రీ అనిబిసెంట్ గారు. జన్మతో వీరూ విప్రులు గారు. కాని వారి వదనాన తేజస్సు తొణుకుతూ ఉండేది. హృదయాంతరాళాల చొచ్చుకొని పోయి ఉల్లాసాన ఊగించేది వారి చూపు. మర్మాలు లేక సూటిగా ఎదల నాటుకొని విను వారిలో ఆత్మ విమర్శ రేపి కర్తవ్య పరాయణుల జేయునది వారివాణి. వీరి నేరకముగ గణింప శక్యము? రాజర్షి అందామా! బ్రహ్మర్షి అందామా! దేవర్షి అందామా!

బ్రాహ్మణ వంశంలో జన్మించి బ్రహ్మను దర్శించిన పుణ్యపురుషులు ధన్యమూర్తులు నేడూ ఉన్నారు. పూజ్యులు మహాకవి ఋషి రవీంద్రనాథ్ టాగూర్, అపూర్వ యోగద్రష్ట అరవింద ఘోష్, యోగ సిద్ధులు శ్రీ రమణ మహర్షి మొదలైనవా రట్టివారు.

ఆర్షకుటుంబము

వంద్రెందవనివాళి

వ్యక్తి

ఆర్ష సమాజపు సంప్రదాయంలో భావ స్వాతంత్ర్యము వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యము లేవని ఒక అపవాద మున్నది. వీటిని గురించి మనవారు పెద్దగా ప్రత్యేకించి ప్రకటనలు చేయకుండవచ్చు. కాని అట్టి స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలను వా రనుభవించలేదనుట తగదు. భావ స్వాతంత్ర్యము విషయము ఆలోచించుదాము. తండ్రి బడుగు గోవులను దానమిస్తూ ఉండగా అది పాడి ఆవు గాదు నాన్నా అని నచికేతుడు తండ్రిని హెచ్చరిస్తాడు. తండ్రి విసుగుతో నిన్నా యమునకిస్తా అని నోరు జారి కలవరపడుతూ ఉంటే తండ్రి మరొక ప్రమాదమునకు పాల్పడు సున్నాడని గ్రహించి నాన్నగారూ! అనృతదోష మంటరాదు ఆ యముని దగ్గరికే పోతా నని నచికేతుడు తండ్రికి ధర్మం నిరూపిస్తాడు. కల్హణుడు రాజతరంగిణి లో జనుల గుణశీలాదులతో పాటు విడువలేదు రాజుల గుణశీలాదులనూ నిర్దాక్షిణ్యంగా విమర్శించినాడు. ఒకచోట బ్రాహ్మణులను విమర్శిస్తూ బ్రాహ్మణ (బ్రువు) లన్నాడు. కాశ్మీర కళింగ మహారాష్ట్ర మహీపాలురు శైవులై యుండగా వారి రాణులు బౌద్ధము నాదరిస్తూ ఉండిరి. ఇట్లే ఇక్ష్వాకు నరేశ్వరులు వైదిక మతావలంబులై యుండగా వారి రాణులు బౌద్ధము నాదరిస్తూ ఉండిరి. క్షేమేంద్రుడు మహాకవియేగాక నిర్దుష్టమైన విమర్శకుడు గూడ. ఈ మహనీయుని విమర్శలు నిర్మొహమాటంగాను నిశితంగాను పరిహాస గర్భితంగాను ఉంటవి. ఈ విమర్శలు ఒకరిని అవమానించు తలపుతో గాక చక్కదిద్దుటకే చేసినాడు. ఆ సూచనలు కళావిలాసం పదవ అధ్యాయంలో కనిపిస్తూ ఉన్నవి. ఆనాటి సాంఘిక దురాచారాలనూ కాపట్యాన్నీ తూరుపార బెట్టినాడు. రాజకీయోద్యోగుల దౌష్ట్యం

అందగొండితనం (ప్రభుత్వపు పత్రాలలో అక్షరాలను దిద్ది అమాంతంగా విపరీతార్థాలు కలిగించే కొంటెతనం మొదలైన దుశ్శీలాలను నిర్భయంగా కడిగినాడు ఇతరులు తనను విమర్శిస్తే శాంతంతో సహనంతో అవలోకించి తన తప్పునంతా ఒప్పుకొనేవాడు మరొక ఉదాత్త విశేషం ఏమంటే—తన లోపాలను తనే ఎత్తి చూపేవాడు శ్రమజీవుల దుర్దశకు వగచి సేవ్య సేవకోపదేశము ను రచించినాడు ఆ మహాకవి మాటలతోనే వాటి మచ్చు చూడదగును కానీ మూల మందులోని వాలేదు కాం నా తెనిగింపు పద్యాలనే వినిపిస్తున్నాను

కష్ట జీవులఁ బోదగాంచి కంట తడిని
బెట్టి రాజకార్యములఁ బెద సెట్టియైనఁ
జేయఁగా సేవ్యసేవక సేవలకును
జగతి సజ్జనపదు లనుకొనెనయ్యా!

దర్పమున నొక్కఁడు దీంక లౌల్యమున నొకఁడు
సేవ్య సేవకు లిరువురు జీవి ద్రష్టు
ధాటి ధనగర్వ వికృతిని నార్తి వికృతి
నాయక నేం రన్యోన్య మానసముల

గర్వపటలమ్ము గన్నులఁ గప్పుకొనఁగ
మొరలఁగల నేలసుం జూడఁజాల నట్టి
వాఁడు దారిద్ర్యదోషంబువలన లాఘ
వంబు గాంచినవాని సేవకుని గనునె?

నమస్కృతిడి — నాగరిలితో క ద ఎ వాలా వన్నివాత టూపాలు ఒక
నిలుపు గీత ఒక చిన్న అడ్డగీత మాత్రమే భేదం సత్రంతో సహాతం
అని ఉంటే గీతలు చెలుప ఓహాతం గా చేసే వారట బల్లమీద వ్రాస్తూ
అందం కోసం బల్ల క్రిందుగా చేయిచాపేవారట

ఆక్రమించటము

కుంచియును గోలె - యుంబు గాను నొకండు
౧ఱుపసేయును చెవిటిని దెబొకంను
నేవ్వ ౦ కు బిరుపురు గ్గుపూలి
కన్యము శగ్గ ఋగుబుయ ఒఋనియందు

ఎాఁ౯ పెగె పెచ్చటకి వృత్యుఁ ౯ స్వం ంక్ష నార్థమై
క న్వడి లాభ యటు కటఋ ఋ౹ు తా ౄల పెన్య యా
ొవ్వికి మ ఋ్ా నా పెచె కఋం గొనాగం ఎాఋ త్రొక్కిడిన్
సువ్వయి ొయనా నఋ ౹౹ ఋఋ ౹ఁకా ఎదివేల దండకములో।

వృష్ణితనె ఒగను కవిందు విజయు
పరిగో కాంచరిగె ౦ వృత్తి యగుసు
డాన్య ౦ స్థాయిని కీ ర్తిం వుగుటు
నెగడిచి దాని బ్రు లు తెగు ఖ ॥

కగ ౖ కమ్ముటపికి నిన్ను కర్ణట కిరాట కీచకులకు అమ్మను కన్ల।
టు కింటి ఎరు గం గట్టుల పైబడ నేడన కమ్మా। అని వాగ్దేవి
ఆస్యాన్తాప మ భా ౬ శేఖరు పోలగారు పలకిరి సుదులం నత్కవులు
ఎబదాం ౩ సోదర పో ఱట్టా పై ళిక్కు రెగ నేమి? గహనాంతం సీమల కం
యా ౨ కోష్ఠాలకు రెక్క ౯ బ ఎాదుష్టోషించిన సర్పించనాలు స్వతంత్ర
తారీ యాసు ఋ స్వయం కీర్తి యను వ్యవస్పందిలమును తెలుపుటలెద

నో ఒ వనతసయుకానే తండ్రిని గోల్పోయిన బిడ్డడు కాగా భో
సతండ్రి ఎంతాడు భోజునకు రక్షకుడుగా రాజ్యమును పాలిస్తూ ఉండెను
ఇట్లు జరుగుచూ ఉండగా ముంజుని స్వార్థము బలి ంచది దానితో ముంజునిలో
ద్రోహా బుద్ధి మెలవుకొన్నని భోజుని చంపంబ తనకు అను తొలగించు
కోవలెనన్న పాపబుద్ధికి పట్టుబడ్డాడు దోని పరిమార్చుటకు ఎత్సరాజు
కాదేశించినాడు వత్సరాజేమో భోజుని దాచి దేవర ఆవల చెంచేర్చినాను
(చంపినాను) అని ముంజునకు నివేదిస్తూ అయ్యా। భోజ కమ్ము

మీ కందిమ్మన్నారు అని ఒక జాబును ఇస్తాడు దానిని పరికించి మంజాడు తన దుర్బుద్ధిని దలచి ఎగ్గిలి పశ్చాత్తాపముతో పలవరిస్తాడు ఈ నాపాపానికి పరిహారం ఏమిటి? ఈ నాదోషానికి దండన ఏమిటో తెలుపం డని ప్రాడ్వివా కుల నడుగుతాడు కట్టు బట్టతో కణకణ లాడుతూ ఉండే మంటలో పడుట దీనికి విధింపబడియున్న దండన అని ప్రాడ్వివాకులు తను నిర్ణయం తెలుపుతాడు ధర్మనిరతికి స్వాతంత్ర్య పరిపాలనకు ఇది మచ్చు కాదా!

పీష్వాల దగ్గర న్యాయాధ్యక్షుడు(జడ్జి)గా ఉండేవాడు రామశాస్త్రి ఆయన ధర్మైక బుద్ధి స్వతంత్ర నిరతుడు న్యాయదానంలో నిష్పాక్షికుడు నిర్భీకుడు ఇట్లుండగా పీష్వా కుటుంబంలో అంతః కలహాలు అలుముకొన్నవి కుట్రలు సాగినవి అవి పెరిగి పెరిగి చివరకు పేష్వాయైనవాడు నారాయణరావు పీష్వానే ఆహుతి గొన్నవి నారాయణరావు పీష్వా వధింపబడ్డాడని రామశాస్త్రి విన్నాడు. ఆవెంటనే ఆయన మాధవరావు పీష్వా యెట్టెదుట ప్రత్యక్షమైనాడు పీష్వాల శిరము కళంకితమైనది అపవిత్రమై పోయిన రాజముద్రిక అంటరాని యిక నేను వ్యవహరింపనోలను అని ఖచితంగాను నిర్భయంగాను ధర్మ సమ్మతంగాను విమర్శించినాడు తన పదవిని పరిత్యజించినాడు పాలకుని సమ్ముఖంలో అదురు బెదురు లేక ఉన్నదున్నట్లు నిర్మొహమాటంగా పలుకుట ఒక విశ్వాసం కోసం పదవిని తృణప్రాయంగా పరిత్యజించుట భావ స్వాతంత్ర్యానికీ స్వతంత్ర ప్రవృత్తికీ నిదానాలు కావా ?

మేవాడురాణా రాజసింహుడు చరిత్ర ప్రసిద్ధి కెక్కిన జాబునొకదానిని ఢిల్లీ పాదుషా ఔరంగజేబుకు వ్రాసినాడు ఢిల్లీపాదుషాకు హితము ధర్మము తులను నిర్ద్వంద్వముగానూ నిర్భయంగానూ నిష్ఠురంగానూ దానిలో నిరూపించెను దీనిలో భావస్వాతంత్ర్యము స్వతంత్రానురక్తి లేవా?

విదేశ యాత్రికుడు చీనాదేశీయుడు హ్యూయాన్ ఈదేశాన్ని దర్శించి నాడు ఉల్లేఖించినాడు ఆయన ఈ దేశాన ఈ మూలనుండి ఆమూలకు ఆరు సంవత్సరాలు సంచారము చేసినాడు తా నిష్క్రమించిన తావులన్నీ త్రొక్కి చూచినాడు ఇచ్చగించిన వారినందరినీ కలసికొని ఇచ్చగించిన విషయాలన్నీ

చర్చించినాడు ఆయన కే అటంకమూ లేదు రాజపురుషులవల్ల ఎవరికీ ఎతీరు విరోధాలు లేకుండెను అని ఆయనే ఉల్లేఖించినాడు స్వేచ్ఛ కిది గుర్తు కాదా ।

ఇస్లైన్నోమ్నిమూఎవప్పును ఇంత దేనికి? ఈ విదర్శనాలు ఇన్ని తత్త్వశాస్త్రాలు విమర్శనాలు ప్రతి విమర్శనాలు ఖండనలు మండనలు మొదలైనవన్నీ భావస్వాతంత్ర్యము లేనిదే వెలసినవా? చార్వాకం వంటి నాస్తిక దర్శనాలకు తావిచ్చినారంటే ఎమన వలెను? మనో దేవతను విశ్వసించుటకేగా సోక్రటీసును విషము త్రావించి పరలోకమునకు పయనము కట్టించినారు స్వాతంత్ర్యోపాసనకు గురుపీఠ మనుకొనే గ్రీసువారు? ప్రేమతత్త్వమును బోధిస్తూ శాంతి సందేశము నందిస్తూ ఉన్నాడనేగా పూజ్యుడు ఏసుక్రీస్తు శిరస్సు చిదుక మోది శిలువనెక్కించి చీలలు గొట్టినారు యూదులు ఈశ్వరు డొక్కడే అని ఎలుగెత్తి చాటుతున్నాడనేగా మహనీయుడు మహమ్మదు ప్రవక్తను కడగండ్ల పాలొందించినారు అరబ్బులు? ఈ తీరు భావదమనాలు ఈ దేశాన ఎరుగము

వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యమా? ఈనాటి రాజకీయపు కొలమానంతో కొలిచి చూచి కొలవడినట్టే కనుపించవచ్చు కొనకొమ్మ లంటే పదజాలంతో మాత్రం ఉత్తేజిస్తూ మానవసత్త్వాలు (హక్కులు) వ్యక్తి వాక్ ప్రకటనాదుల స్వాతంత్ర్యాల ఉద్ఘోషణలు (మాగ్నాకార్టా) వినిపించు నిజమే కాని ఆస్వాతంత్ర్యోద్ఘోషణల వెన్నంటియే ఉండెడి వాటివాటి నిబంధనలు (limitations)?

ఇవి ఆ పెద్దపెద్ద మాటలతో గల ప్రకటన (మాగ్నాకార్టా)ను పరిమిత పరుస్తూ ఆచరణలో కుంచించేవిగా (ఉన్నవి) లేవు? దీనిని బట్టి ఏమంటాము? స్వాతంత్ర్యాలు కొన్ని పరిమితులకు లోనైనవే స్వైరవిహారం మాత్రం కాదనవచ్చుగా ।

పోతే ఆర్ష వ్యక్తికో యిలాటి సత్త్వాల (హక్కుల) కోసం ఆది వేదం లేదు విధుల నిష్ఠాతుడతడు ప్రతివ్యక్తి విధులను (బాధ్యతలను)

అనుష్ఠానమంటే సత్త్వాలు (హక్కులు) [illegible]గకుండానే లభిస్తాయి వారి లోకానికి సుఖమైన [illegible] [illegible] చూ[illegible]నారు [illegible] [illegible]స్థితో వ్యవహరించుట అది [illegible] [illegible] [illegible] ఉంటే ఎది [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ండదను కొంటా[illegible] [illegible]ందుకో[illegible] ఆ తీరుగా [illegible]టివారిపట్ల వ్య[illegible] [illegible]త్తా ఉంచు ఆ[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ఎతీరుగా [illegible]కులు కా[illegible]లరు ఎవరి ఎసత్త్వాలూ భంగపడవు ఇంగా [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ప్రా[illegible] స [illegible] [illegible] సమ జంగా [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] సంబంధం [illegible] [illegible] ప్ర[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] సమాజానికి తాను [illegible] [illegible] (?) [illegible] ఎరుగును

వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యాన్ని [illegible] [illegible] [illegible] వ్యక్తి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] వ్యక్తి[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] అది [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ఆత్మ[illegible] ప్రాము[illegible]మిచ్చినారు ఆ [illegible] [illegible] [illegible] అది స్వతంత్రము [illegible] గీత [illegible]స్తుంది ఆ [illegible] స్వాతంత్ర్యానికి [illegible] [illegible] [illegible] వారు [illegible] ఇది [illegible] వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము [illegible] వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యానికి [illegible] [illegible] [illegible]లతోనే [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

సమాజవాత [illegible] అంటినారు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ఎంత [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] పరిణా[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] వల్ల సమాజంలో ఆధ్యాత్మిక [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

అర్థమయింది

ఇసే గాని లంచనాకు యోగ్యులాయి [illegible] యింతే ఆధర్మానికి హాని కలుగ ఉన్న దంతే మాత్రం సహించడు [illegible] వారిని ప్రతిఘటించి [illegible] లంగా నిలుస్తాడు. ఈ పోరాటంలో [illegible]ంటి దారుణ విపత్తులు దాపురించినా నిర్భీకుడై నిశ్చలంగా నిలిచి భరిస్తాడే గాని అధర్మానికే సర్దుకుపోనూ తల ఒగ్గడు. తనధర్మమే [illegible] విశ్వసిస్తాడు [illegible] కెంతటి ప్రియతముడే అయినా [illegible] అయినా రక్తసంబంధి ఐన భ్రాత మాత భ్రాతయే అయినా [illegible] నిర్భయంగాను ధర్మపక్షాన నిలచి ప్రతిద్వంద్వులై ప్రతిఘటిస్తాడు [illegible] తండ్రే గాని గురువే గాని భర్త [illegible] ప్రభువే [illegible] అని [illegible]హామాటంగా నిష్కర్షగా చెప్పటాడు [illegible] మాటలలో ఈ ధర్మ విషయాలు [illegible]నే ఉంటాయి [illegible] కర్మలకు పోరాడటం [illegible] ప్రేమ గౌరవా[illegible] కొలుగడవు క్రౌర[illegible] ఉండదు [illegible] ఆత్మవ్యక్తితో [illegible] రాలు కష్టాలు [illegible] ప్రేమతో ప్రవహిస్తుంటే [illegible] ప్రహ్లాదుని [illegible] తండ్రి ప్రియతముడే పరమపూజ్యుడే గాని [illegible] ఆధ్యాత్మిక [illegible] జూనాడు తనఆధ్యాత్మిక విశ్వాసాన్ని [illegible] చిదిమి వేయ పట్టు బట్టినాడు [illegible] ప్రహ్లాదుడు ప్రతిఘటించి నిలచినాడు [illegible] తండ్రి పలెత్తి మాట [illegible] గౌరవించాడు వ్యక్తిగా [illegible] లేదు [illegible] అధర్మమని [illegible] గాంధీజీ నడిపిన అపూర్వ స్వాతంత్ర్య సత్యాగ్రహము ఇట్టిదే. దాని ఉదాత్త ఫలమును మన మనుభవిస్తూనే ఉన్నాము.

మరికొంత లోతుగా [illegible]లో [illegible] ధర్మాధర్మాలసంగ్రామం ప్రియులతోనే గాదు. తనలో తనకూ జరుగుతూనే ఉంటుంది [illegible] తత్వానికీ (అజ్ఞానానికీ) వైపరీత్యానికీ (జ్ఞానానికీ) జరుగుతూ ఉండే సంఘర్షణ [illegible] ఈ సంఘర్షణపు తీరుతెన్నులు తెలుసుకొన్న వారికే ఆ ధర్మసంగ్రామపు

అర్థమవుతుంది

త త్త్వం ఆక ం పొతుంది ఎవరైనా ఏ సందర్భంలో నైనా కాకతాళీయంగా ఒకచర్య ఎక్కడ ఎలిగినా ధర్మ సంగ్రామ తత్త్వం తెలియనంతదాక వారిది వ్యార్థిగా ధర్మసంగ్రామ మని అంటుకోదు అట్టిదానిలో క్రౌర్య ద్వేషాలవిజాలు దాగియే ఉంటవి ఈ భావంతోనే మీరు వాట్లరును జయింప వచ్చు ... వాట్ల ఒం (వాట్లరుతత్త్వాన్ని) జయించ లేరు అని ఒ మంత్రిమండలి నుద్దే ంచి మహాత్ముడు గాంధీజీ పలికినారు ఇది ఖ్యాలుండనీయింది

[illegible] వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యమనేది తొలుత గ్రీసులో మొలకెత్తించిన [illegible] ... ఎల్ల ... ఉంటారు ... (slave) ... దయనీయంగా నూ ... [illegible] ... వ్యక్తిలో మానవస్వత్వాల ప్రతి పాదన ... దేశ ... [illegible] ... స్వాతంత్ర్య ప్రణాళిక పొందకటు

[illegible] స్వాతంత్ర్యానికి ఆశీర్వం అయిన గ్రీసులో మా స్వత్వాలు అన య [illegible] ... కాని [illegible] ... యోగ్యత అయోగ్యత దక్షత అప్రయోజకత ఎటికి చేతాలు తుడిచి పెట్టుకొని పోయినవి ... అవకాశం ... దేశం దెబ్బతిన్నది రోమనుల కీది యొ గుణపారమైనది వారి ... గమనంచే ... (డిసిప్లిన్)కు ప్రాధాన్య మిచ్చి నారు శిక్ష (డిసిప్లిన్)లేని వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యం వ్యర్థమూ అనర్థమూకాదా

ఆర్థకుటుంబను

వృత్తులను మార్చుకోవటం గూర్చి కులాంతర వివాహాలు చేసుకోవటాలను గూర్చి తెలియచేయటం వీటన్నిటినీబట్టి ఆయా విషయాలలో పరిపూర్ణమూ సహజమూ అయిన స్వాతంత్ర్యము ఉన్నదని తెలుపును

ఆర్ష సాంప్రదాయికమైన వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము విచ్చలవిడితనమూ స్వైర విహారమూ కాదు నిర్జీవమైన యాంత్రిక శక్తి (మెకానికల్ ఒబ్లిగేషన్) కాదు యమ నియమాదుల సాధనతో సానబెట్టబడి విశ్వప్రేమ ప్లావితమైన మధుర హృదయాల అభివ్యక్తికాన్న ధర్మ మిది

ఆర్ష కుటుంబము

పదమూడవ ప్రవాహి

కుటుంబ రంగాలు

ఔషధాలయం

ఆర్ష కుటుంబపు తీరు చూచితిరా! అతిథి సత్కృతమనీ గమనించితిరి జన మెక్కువ ఉంటే జబ్బులో దగ్గో నొప్పో ఏవో ఏవో చీకు చింత లూ ఉంటవి అందులో పిల్లలు ముసలివాళ్లు ఉంటారు గదా అలాంటప్పుడు వైద్యసహాయం అవసరం తప్పనిదే అయితే చీటికీ మాటికి వైద్యుల దగ్గరకు పరుగెత్తు దుస్థితిని వారెరుగరు పడిసెం పట్టిన దంటే గానీ అజీర్ణం చేసినా కడుపు నొప్పించినా అన్నము సహించకున్నా కాలు నొప్పంటే గానీ తలిగిన వంటేను పట్లనొప్పంటేనూ విరేచనం కాకపోతేనూ — ఇటువంటి వాటికి గానీ వైద్యులా? ఇలాంటి సామాన్య వ్యాధుల (రోగాల)కు వైద్యం చేసే శక్తి మనమే కుదుర్చుకోలేమా! అని వారి ధీమా శాస్త్ర రీతిగా వైద్యము తెలిసిన వృద్ధులు ప్రతియింటా ఒకరైనా ఉండేవారు వారే ఆ కుటుంబపు ప్రాణాచార్యులు సామాన్యంగా చికిత్సలకు ఉపయోగించే ఓషధులు నేల ఉసిరిక [illegible] తెల్లవారి నాపతాలు వంటివి వారికి బాగా పరిచితాలు పెరట్లోనో తోటలోనో వారే వెదకి తెచ్చి మందుగా చేసి యిస్తారు దాని నుంచదగిన వేళ ఇచ్చి రోగుల మొదలైన వాటిని చెట్లకొమ్మలవేళ్లు ఆకులు మొదలైనవి ఎండించి భద్రపరి చుకుంటారు గేస్తురాలు ఇట్టివాటిని సేకరించి ఉంచి తెలిసి వాత్సల్యమును చెప్పుట గమనించినారుగదా ఈ గృహవైద్యం చాలవరకు మూలికలతోనే నడుస్తుంది మరీ అవసరమైతే శీతాంశురసం ఆనందభైరవం శ్లేష్మ విధ్వంసం వాతరాక్షసం సూర్యావర్తి వంటి సామాన్యపు కుప్పెమందులు వాడుతారు అట్టి కుప్పెమందులను చాలా కొద్దిగా దాచి ఉంచుకొంటారు

ఈ గృహ చికిత్సా విధానము చాల సరళం సామాన్యం కాబట్టి ఏ ఖర్చు లేనిది. ఈ ప్రాణాచార్యులు ముందుగా విధించే చికిత్స సర్వసామాన్యంగా లంఘనం, ఆవిరి పట్టించటం, శీతోపచారాలు, తుమ్మించటం, దోకించటం, విరేచనాలగునట్లు చేయటం, కళ్లనీరు కారునట్లు చేయటం, ఇంకా ఆహారవిహారాలలోనూ తగిన మార్పులు విధిస్తారు. అందువల్ల ఔషధపు అక్కరలేకుండానే ప్రకృతిలోనే చాలావరకు సర్దుబాటు జరిగి ఆరోగ్యం కలుగుతుంది. అవసరమైతేనే చిన్నచిన్న చిట్కాలు వాడతారు. మరీ అవసరమైతేనే మందులు వాడుట. ఈ తీరుగా ప్రాథమిక చికిత్స సామాన్యంగా ఏ యింటి కాయింటనే నడుస్తూ ఉండేది.

ఇంటివారికి వారి బంధువులకు ఇలా ఉపచరిస్తారు సరే! అతిథులు, ఆప్తులు, పరిచితులు, ఆగంతకులు మొదలైనవారు ఎవరైనా తమయింటికి వచ్చి జబ్బుపడ్డా వారి ఉపచారాలు చేస్తారు. గృహస్థులు ముఖపరిచయమున్నవారే కాదు, ఎవరైనా ఈ తీరుగా ఉపచరించవలసినదే నట. ఆతురుడై చేరిన వారికి పడక, అలసి చేరిన వారికి ఆసనం ఇచ్చి ఉపచరించవలెనట[1]. గేస్తునకిది సనాతన ధర్మమట. ఊరక ఉపచరించుటే కాదు, స్వజనాన్ని వలెనే ఆదరిస్తూ ఔషధోపసేవ, పథ్యపానాలు విచారిస్తూ స్వస్థులగా జేసి పంపుతారు[2].

అట్టివారికి ఉపచరించుటలో ఇంటివారందరూ శ్రద్ధాసక్తులు చూపుతారు. అందులోనూ వృద్ధులెక్కువగా సేవిస్తూ ఉంటారు. అదొక పవిత్రకార్యంగా వారు తలుస్తూ ఉంటారు. కర్మసిద్ధాంతమందు వారికున్న గాఢ విశ్వాసం, భూతానుకంప వారిని ఇందుకు మరింత ఉత్సాహపరుస్తూ ఉంటవి. కాగా ఆతురుల మలమూత్రాలు ఎత్తివేయుటకైనా వారు రోసగించుకోరు. ఆర్తులకు వేళకు పథ్యపానాదులు అందినవా అని విచారించుట గేస్తురాలి ధర్మమట. పథ్యపానాలకు ఉపయోగించెడి ఆహారాలలో ఏవి పథ్యాలో ఏవి అపథ్యాలో సామాన్యంగా

---

1 భార—అర ఆ—1—ప 9

2 తెప్పలుగొన్న వారి కని దీఱుట కౌషధ మీగి

భార అను ఆ6—ప 214

ప్రతి స్త్రీకి తెలిసే ఉండేది. ఆపాటి ద్రవ్యగుణజ్ఞానం వారికి గృహశిక్షణవల్లనే కుదురుకొంటుంది.

అధ్యయన మందిరం

ఎన్ని గురుకులాలున్నా ఎన్ని విద్యాపీఠాలున్నా ప్రాథమికశిక్షకు ప్రత్యేకత, ప్రాధాన్యము ఉండనే ఉన్నవి. దానినెలవు కుటుంబమే. బళ్ళలోనూ పఠనపాఠనాలలోనూ విద్యాపీఠాలలోనూ అందీ లేదు. సంస్కృతి విశాలవిశ్వం ఆమె విలాసమూను. విద్య అంటే పారమార్థికవిద్య అనే తాత్త్విక లక్ష్యంతో కాక సామాన్య వ్యావహారిక దృష్టితో చూస్తే లోకం ఉంది. నేర్చుకోవలసినది చెప్పుతూ ఉంటూనే ఉంటుంది. విద్యార్జన మనేది అనవరతమూ సాగిపోతూనే ఉంటుంది. దానికి ముగింపు అంటూ ఉండనే ఉండదు. ఈ తీరున చూస్తే జీవితమూ విద్యార్థియే.

మొక్క పెరగడానికి ఒక్క విత్తనమే దానంతటదే చాలునుందా? ఒడి అంటు కట్టుట మొలకలు పెరిగి పెంపొంది పూచి కాచి పండు పండుదాక తగిన పరిసరాలు వాతావరణము అవసరమే. నేల నీరు గాలి వేడి మొదలైనవని అనుకూలంగా ఉండవలె. విద్యకూ అంతే. అనుకూలమైన పరిసరాలు వాతావరణం ఉంటేనే అది చక్కగా వికసిస్తుంది. మాతాపితల సంయోగ సమయమందే విద్య ఆరంభిస్తుంది. ఆ సమయాన మాతాపితలు అమలినమనస్కులుగా ప్రసన్నహృదయులుగా ఉండవలెనంటవి మన శాస్త్రాలు. ఇంకా మాత గర్భవతి అయినప్పుడు ఆమె చెడు చేతల ఒడిదుడుకులు కలుగనీయరాదు. సంతోషంతో ఉల్లాసంతో ఉంటూ ఉండవలెను. కోపతాపాలు పోషనీయరాదు. ఎటువంటి చింతలూ చేయరాదు. ఆమె నాల్గవ మాసమునే కాక ఇట్లు అంత హొదమును గలిగియుండవలెను అని మన శాస్త్రాలు విధిస్తూ ఉన్నవి. ఇవన్నీ దేనికి? పరిపుష్టమైన పరిణామాల కోసం.

పరిసరాలూ పరిస్థితులూ యుగాల ప్రభావం కలవని కనిపిస్తూనే ఉన్నది. మచ్చుకు ఒక ప్రాంత (కాపు) కుటుంబాన్నే గమనించండి. ఆ కుటుంబపు వారి

ఆల్లకుటుంబము

మాటా మంతి ఊహా పోహాలు పని పాటులు మొదలైనవన్నీ కూడ వ్యక్తి (కాపురమను) వాతావరణంలో సర్వదా నిండిపోయుంటాయి కనుక ఆ కుటుంబపు పని నిలుగుదనం నాటినుండి వారికి తెలియకుండానే ఆ కృత్రిమ పరిసరా వాతావరణమే కల్పిస్తూ ఉంటవి పాపలకు ఆటి ఎర్పాటులలో బాల బాలికల మస్తిష్కాలలో అతిరుతెస్సునే హత్తుకొంటవి వారి ఆటలలో పాటలతో ఆలోచనలతో అకళింపులలో ఆచరణలలో అన్నిటా అవే ప్రవరిస్తూ ఉంటా ఉంటవి అందుకే ఆబాల బాలికలకు ఆ తీర విద్యలో ఎక్కువగా ప్రవేశించగానే ఆటలతోనే ఆ విద్యలో అభిరుచి కలుగుతుంది క్రమంగా వారి బుద్ధులు ఆ వృత్తిలో వికసిస్తవి వారి మనస్తత్వమే ఆ వృత్తిపరంగా ఏర్పడుతుంది వారా వృత్తిలో కుశలురౌతారు ఆ పరిసరాలకు భిన్నమైన వివ్వం (వృత్తిలో) పెంచితే అనుత్సాహం ఆ నూతనపరిసరాలు అలవాటు పడుటానికి ఎంతో కష్టపడవలసి వస్తుంది ఆ నూతన పరిసరాలకు అనుకూలించ వచ్చిన వికసించుట సులువు కాదు కులవృత్తుల విషయంగా అంతే బ్రాహ్మణులు సామాన్యంగా ఎరించుటలో పురోహితులుగా ఉండుటకు ఈ పరిసరాల ప్రభావమే కారణ మనవచ్చు

ఈ పరిసరాల ప్రభావంలో మునుముందుగా స్త్రీలపాత్ర హెచ్చు వైవంలో మాతృదేవి సాన్నిధ్యపు ఫలాల ఎక్కువగా ఆ వాతావరణం పరిసరాలు ఎంత పవిత్రాలుగా ఉంటే సంతానమూ అంత పరిశుద్ధులు పవిత్రులు ఔతారు శిశువులకు ప్రతివిషయము మూలమట్టంగా తెలిసికో తగినే జ్ఞానమెక్కువ అదే సత్యాన్వేషణ ఎవాన వారు మనసు విప్పి చెప్పకోవటానికి వినిపించిన దానిని తెలిసికోవటానికి ఎక్కువగా వారికి అందు బాటైనది మాతృదేవి కనుక ఆమె యెంతటి వివేకవతి శీలవతి ఉదాత్తగుణవతి క్షమా శీ అయిఉంటుందో ఆమె సంతాన పుట్టినప్పటను లౌతారు లయావస్తుధర్మాలు ప్రకృతిమర్మాలు శౌచం సదాచారాలు సభ్యత స్వచ్ఛవృత్తిం సత్యం మున్నగు వాని తీరు తెన్నులు ఆ ఉత్తమమాత చెప్పగా వారు వివేకులు జ్ఞానులు ధర్మజీవులు ఔతారు తమతమ సంతానాన్ని ధర్మనిష్ఠాపరులుగా జిజ్ఞాసువులుగా సత్యారాధకులుగా వీరాధివీరులుగా మహాభక్తులుగా దేశభక్తులుగా వ్యక్తులుగా

తీర్చిదిద్దిన మాత లెందరో ఉన్నారు ఈతీరున అమాత్యమూర్తి భావముద్ర దివ్య ప్రబోధం బాలబాలికల జీవితాన్ని ఎంతో ప్రభావితం చేస్తుంది కాన ఆమె తీరువు చాల మహిమ గలది సామాన్యంగా ఐదు సంవత్సరాల వయస్సు వచ్చే దాక మాతయే శిశువునకు శిక్షకురాలు ఈ శిక్షణలో మాత ఎంతో మెలకువ కలిగి మెలగవలెను సంకుచితమనస్తత్వము చేత శిశువులను దూరముంచవలెను దురాలోచనలు పరుషభాషణలు (బూతులు—తిట్లు) తొలగించి నీయరాదు సదా ఉల్లాసంగాను ఉదార ప్రవర్తనతోను ఉండునట్లు దిద్దవలెను భూతానుకంప ధర్మచింత సహనము మొదలగు సత్సంప్రదాయములను అలవరచవలెను పిల్లల అల్లర్లకు చీకాకు పడి వారిని చిదుక దన్నరాదు అట్ల అదుపు విడిచి అతిగారాయలుగా కానీయరాదు సుమన శాంతితో ఈ విషయమై ఇట్లా చెప్పుతుంది

బిడ్డల

శిశువదల దిట్ట జెట్ట గనియు [1]

అని బిడ్డలకు శీలము మొదలైన వాటిని నవ్వుతూ చెప్పాలె చూపదట చెడుగు కనిపెట్టిన బిడ్డలను తిట్టనూ తిట్టదట ఎంత సుమార్గము । నా రానాడు పిల్లలను తీర్చిదిద్దెదిలీ గట్టిది వివేకవతి విద్యావతి అయినవతికే ఇది సాధ్యము

అవ్వలూ తాతలూ పిల్లలతో ఆడుతూ వినోదిస్తూ ఉంటారని తెలిసియే యున్నాను ఆ ఆటపాటలలో భారత రామాయణాల నుండి యుక్తి నీతి కథలు త్యాగాలు ధర్మాలు తెలిపే కథలు పిల్లల మనస్సుల కతికే తీరుగా చెప్పుతారు పంచతంత్రం మొదలైన వాటి నుండి కాకి నక్క మొదలైన వాటి కథలతో నీతులు ఉపదేశిస్తారు సుమతి శతకం వేమన నీతిపద్యాలు చాటువుల నుండి తేలిక తేలికగా ఉండే నీతిపద్యాలు నేర్పుతారు ముఖ్యంగా పిల్లలు రాత్రులు పరుండేటప్పుడు అవ్వల తాతల దొక్కలలో దూరి ముచ్చటలాడుతూ ఉంటారు వారి యీ కాలక్షేపానికి అనువైన సమయ మది ఆనీతులు కథలు బాలబాలికల లేత హృదయాలలో చక్కగా ముద్ర పడుతవి

---

1 భార—అను—౨ । ప—౩౯౩ వ్యాసమైత్రేయ సంవాదము

ఇటుపైన 5 సంవత్సరాల ప్రాయము వస్తుంది. అంత బాలురు పితృపాదుల సన్నిధానవర్తులగుదురు. బాలికలు మాత్రము మాతృసన్నిధినే గృహవిద్య నేరుస్తూ ఉంటారు. బాలురు ఇక పితృదేవుల తీరువులో ఉంటారు. ప్రాథమిక శిక్షకు పితృదేవులే శిక్షకులు. అనుకరణ పిల్లలకు సహజమైన ఉత్సాహ లక్షణం. దేనిని దేనిని ఏతీరుఏతీరుగా పెద్దలు చేస్తూ ఉంటారో వాటిని పిల్లలెంతో ఆసక్తితో అవగాహనకోసమైన నిబ్బరపు చూపుతో శ్రద్ధగా గమనిస్తూ ఉంటారు. అప్పైన వాటిని వారు మనస్సులో మననం చేస్తూనే ఉంటారు. ఆటలలోనూ వాటినే అనుకరిస్తూ ఉంటారు. ఆయా వృత్తులలో తండ్రులు ఏ కన్న పెద్దవారు ఇతర కర్మకరులు ఏఏ పరికరాలను ఎందుకెందుకు ఉపయోగిస్తున్నారో దేనిని దేనిని ఏఏతీరులుగా ఉపయోగిస్తున్నారో ఏఏకర్మను ఏతీరు ఏతీరుగా నిర్వహిస్తున్నారో దేనిని దేనిని ఎట్లెట్లు నిర్మిస్తున్నారో ఆయా విషయాలన్నిటిని కళ్లారా చూస్తూ మనసారా మననం చేస్తూ చేతులారా ఆయా విధానాలననుకరిస్తూ వస్తునిర్మాణాలను సాగిస్తూ క్రమంగా ఆయా విద్యలలో దక్షులు సిద్ధహస్తులు ఔతారు. ధీ పరిశ్రమకు సంబంధించిన విద్యలైతే అక్షరాభ్యాసం 5 వ సంవత్సరాననే చేస్తారు. నాటినుండి పెద్దపుస్తకం పట్టే (రామాయణం భారతాదులను చదువగల శక్తికలుగు) దాక పితృపాదులే ఉపదేశకులు. వారి చరణ సన్నిధినే ఆ విద్యాసేవ.

ఇట్లు పెద్దపుస్తకం పట్టునాటికి సామాన్యంగా వత్సలకు 8–10 సంవత్సరాల ప్రాయం వస్తుంది. అప్పుడిక గురుకుల యాత్ర. గురుకులాన విద్యలో కృతార్థుడై సమావర్తు (తిరిగిఇలుచేరిన) లైన పిదప పితృపాదులనుండి నేర్వదగినదెంతో ఉంటుంది. అయితే అది గృహస్థుగా ఉంటూ గడింపదగినది. ఆ తీరు వెనుకనే తెలిపితిని.

పరిశ్రమాలయం

ఒక్కొక్క పరిశ్రమను కొన్ని కొన్ని కుటుంబాల వారు తరతరాలుగా నిర్వహిస్తూ ఆయా పరిశ్రమను వికసింపజేసినారు. ఒకే పరిశ్రమను అవలంబించిన కుటుంబాల వారి నందరినీ ఆ పరిశ్రమ చేయువారని తెలుపు పేరుతో

వ్యవహరిస్తూ ఉండేవారు ఆపేరే వారి కులంగానూ చెప్పుకొంటారు ఆ పరిశ్రమ వారి కులవృత్తి అని చెప్పుకొంటారు ఈ తీరున తరతంబుగా ఒకే పరిశ్రమను అంటిపెట్టుకొని ఉండుటవల్ల ఆయా పరిశ్రమలలో ఆయా కులాల వారు ప్రత్యేకశిక్షణ విశిష్ట పరిజ్ఞానం కౌశలం గడించి సిద్ధహస్తులై యుండేవారు కనుకనే అనాదిగా ఈ దేశపరిశ్రమలు చరిత్రప్రసిద్ధి నొందినవి కళాసౌష్ఠవం గలిగి శోభాయమానంగా ఉండేవని ప్రశంసింపబడినవి

పూర్వం ఈదేశంలో పరిశ్రమలకు కొదువ లేకుండెను శుక్రనీతిసారం వాత్స్యాయనం కౌటిలీయార్థశాస్త్రం జాతక కథలు మొదలైన బౌద్ధ జైన వాఙ్మయాలు తీరు తీరు పరిశ్రమలు వృత్తులను నిరూపిస్తున్నవి ఆనాడు దేశం నాలుగు చెరగులా ఎక్కడ చూచినా ఏదో పరిశ్రమ ఉండనే ఉండేది మచ్చుకు కొన్ని టిని ప్రస్తావిస్తాను —

స్ఫటికకర్మలు —

స్ఫటిక శిలతో పూసలు బరిణలు చిన్నబొమ్మలు అద్దాలు మొదలైనవాటిని చేయుట

మృత్కర్మలు —

పూసలు పాత్రలు గోలెలు మొదలైన గృహోపకరణాలు ఇటుకలు పెంకులు మొదలైన గృహనిర్మాణపుసంబారాలు చేయుట ఈపరిశ్రమ చాలా ప్రశస్తంగా ఉండేది శిల్పనైపుణ్యముగల పాత్రలను చేస్తూ ఉండేవారు అవి చాలాకాలము మసలుచుండేవి వాటికి పెట్టెడి రంగులూ మెరుగులు మనోహరంగా ఉండేవి

కాచకర్మలు —

గాజు మట్టితో పూసలు కాచకుప్పెలు స్త్రీలు ధరించే గాజులు బొమ్మలు పాదరసపు బుడ్లు మొదలైన వాటిని చేయుట

దారు కర్మలు —

గృహనిర్మాణంలో తలుపులు గవాక్షం మొదలైన కార్యపనులు చేయుట రథాలు బండ్లు నౌకలు (ఓడలు) మొదలైన సముద్రయాన సాధనాలను ఆసనాలు పెట్టెలు మొదలైన గృహోపకరణాలను చేయుట

లోహకర్మలు —

అయాలోహాల మన్నులు రాళ్లను బట్టీలు పెట్టి అయాలోహాలను తీయటం అట్లు తీసిన లోహాలను శుద్ధి చేయటం శుద్ధలోహాలతో గృహోపకరణాలు ఆయుధాలు పరికరాలు యన్త్రాలు మొదలైనవాటిని నిర్మించటం

శైలకర్మలు —

రాళ్లను పగల్చటం మలచటం మెరుగుపెట్టటం విగ్రహాలు మొదలైన శిల్పాలను నిర్మించటం

గంధకర్మలు —

అంగరాగాలు ముద్రాలు మొదలైనవాటిని తలనూనెలను చేయటం అత్తరు పన్నీరు మొదలైన సుగంధ ద్రవ్యాలను చేయటం పూలదండలు చెండ్లు మొదలైనవాటిని చేయటం

ధాతుకర్మలు —

దంతాలు కొమ్ములతో చేసే పనులు గాజులు పూసలు బొమ్మలు పెట్టెలు దువ్వెనలు మొదలైనవాటిని చేయటం

రంజనకర్మలు —

గుడ్డలకు రంగులు వేయటం అద్దకంపనులు మొదలైనవి

స్వర్ణకర్మలు —

బంగారం వెండి మొదలైనవాటితో నగలు చేయటం

ఇంకా పాకకర్మలు చర్మకర్మలు కూడా కలవు

ఇక్కడైనా పరిశ్రమలు శాఖోపశాఖలుగా ఉండేవి అవన్నీ అట్లుండగా వడుకుట నేయుట సార్వత్రికం సామాన్యమూ అయిన పరిశ్రమగా ఉండేది రజకి మొదలు రాజ్ఞిదాక రాట్నము త్రిప్పుతూ ఉండిరి కదురుశబ్దము లేదని గడప లేకుండేది సున్నితాతి సున్నితాలై మంచుతెరల వలెనుండే మనదేశపు రవసెల్లాలు వాటికోసం విదేశీయులెంతో మక్కువ పడుతూనూ ఉండేవారు విదేశీయ యాత్రికులు టోలెమి పెరిప్లసులు వీటిని ప్రస్తుతిస్తూ ఉల్లేఖించేవారు

ఈ తీరుతీరు పరిశ్రమలన్నీ కుటుంబపుటావరణలలో నడచినవే ఎవరి ఇంటిలో వారే తమపరిశ్రమను సాగిస్తూ ఉంటారు ఆపరిశ్రమకు పారిశ్రామికులు ఆకుటుంబంవారే శ్రామికులుకూడ వారే ఆ పరిశ్రమ పాలనపోషణలు వారి బాధ్యతే ఇన్ని గంటలు పనిచెయవలె ఇంత సరుకును ఉత్పత్తి చేయవలె ఇంతపని కింత మజూరి అనే నియమాలు నిబంధనల బాదరబందీలేదు ఎవరికి ఎప్పుడు ఉల్లాస ముంటే ఆసక్తి కలిగితే అప్పుడల్లా పనిచేస్తారు లేనప్పుడు విశ్రాంతి తీసుకుంటారు రసబ్రహ్మ సాక్షాత్కారము లేకపోతే కళాసిద్ధి ఉండదు ఆసాక్షాత్కారం రమ్మంటే వచ్చేదికాదు ఆంతరిక మనఃస్థితి ప్రసన్నమై భావముతో పాడినప్పుడే అది సిద్ధిస్తుంది అప్పు డప్రయత్నంగానే కళోపాసకుడు శిల్పరచనములో తన్మయుడై పోతాడు అయితే అందరూ అన్ని వస్తువులను ఇంతటి కళాసౌభాగ్యంతో నిర్మిస్తారని కాదు మొత్తాన భారతీయ వస్తునిర్మాణంలో ఏపాటిగా అయినా కళాస్పృష్ట ఉండనే ఉంటుంది సామాన్య వరశిలో నిర్మించబడిన వస్తువులు బజారులో సాధారణంగానే అమ్ముడుపోతూ ఉంటవి కళోపాసకులు కళాసౌభాగ్యంతో నిర్మించిన వస్తువులకు వెల నిర్ణయ మంటూ ఉండదు రసపిపాసువులే అట్టివాటిని కొనేవారు అట్టివారు మూల్యమునుగూర్చి బేరాలాడరు ప్రేమకు వెలయూ బేరామా? శిల్పకౌశలము ఆశిల్పపు మనోజ్ఞత అన్నిటికీ మించిన ఆశిల్పి కళాతపస్సునకు విలువకట్టుటకా రసికులే తగుదురు ఆశిల్పి ఉల్లసించే టంతగా మూల్య మిస్తారు అయితేఅది మూల్యంగా శిల్పి తలచడు రసికులూ అనుకోరు కళాదేవతకు పూజా పుష్పంగా భావిస్తారు

తాముగా వస్తువుల నిర్మించి విపణుల కెక్కించే యీతీరేమో తెలియనది మరొకటి ఆయావ్యక్తులు తమకు కావలసియున్న వస్తువులను నిర్మించుటకు

తయి పరిశ్రమలు చేయు వ్యక్తులను నియోగించరు. ఆసందర్భాలలోనూ గ్రామ [illegible] వస్తువులను తమ తమ ఇండ్లలోనే నిర్మిస్తారు.

ఆయా పరిశ్రమలలో ప్రాథమిక విషయాలను ఆయా కుటుంబాల పిల్లలు కూడ తెలిసి ఉంటారు. కనుక ఆ పరిశ్రమలో స్త్రీలు పిల్లలు కూడ సహాయం చేస్తూ ఉంటారు. అందువల్ల సామాన్యంగా కూలిగొడవ ఉండదు. ఆ శాఖలలో శిక్షణపొందుతూ [illegible] అవస్థను [illegible] క్రమంగా పై పైకి [illegible] (తరతరాలుగా [illegible]) దిద్దుతారు. [illegible] ముందుగా ఆ [illegible] నుడియార్థులను చేసేవారు అధ్యాపకులే అనుట గుర్తింపదగును.

ఇచ్చాక ప్రత్యేకం ఎట్ల [illegible] పరిశ్రమ [illegible] ఉన్నవి. అవన్నీ సామాన్యంగా [illegible] కోసం [illegible] దించుట [illegible] చేయుట ఈ మెదలైన పనులన్నీ [illegible] కుటుంబమూ ఏదో విధంగా ప శ్రిమకు నెలపై ఉండే [illegible] దేశాలకు ఎగుమతి చేస్తుండేవి. [illegible] కుటుంబ పరిశ్రమలలో నిర్మింపబడినవే.

అట్లు కుటుంబ పరిశ్రమాలయాలలో ఉత్పత్తి అయ్యే [illegible] వస్తువులను [illegible] ఏ కోట సొమ్ము మూల్యం [illegible] [illegible] ఆయా [illegible] కరుణాలలో ఆయావస్తువులు నెకి[illegible] మంచి ధరలు రాబట్టి [illegible] సం[illegible] గించిన మూల్యాలను నిర్మాతలకు న్యాయం [illegible] వాణిజ్య [illegible] వ్యవహారించేటందుకు సహకార సంఘాలు ఉండేవి. ఈ సంఘాలు వృత్తుల ననుసరించి ఏర్పడేవి. అంటే ఏవృత్తిగలవారు ఆవృత్తి సంఘాన్ని నెలకొల్పు కొనేవారు. ఆయా సంఘాలు ఆయా సంఘాల సభ్యులకు వృత్తిసాగించుకొనుటకు అప్పులు ఇచ్చేవి. ఇట్టి సంఘాలు వాటి వ్యాపారాలను గూర్చి జాతక కథలలో ఎన్నో ప్రసంగాలున్నవి. ఈ సంఘాల విషయం స్మృతులలోనూ ఉన్నది. నేడు [illegible] వృత్తుల సంఘాలు పేర్కొనబడినవి. వాటి సభ్యులకు ఉండవలసిన

ఆర్థికకుటుంబము

అర్హతలు భాగస్వామ్యములు సంఘాల విధులు మొదలైన నియమాలు నిబంధనలు చెప్పబడినవి కళాకారుల సంఘంలో ఈ క్రింది తరగతులవారుండేవారు

1 శిష్యులు – ఉమేదవారి చేసేవారు (Apprentice)

2 అభిజ్ఞులు – పనితీరుపై కళామర్మములు ఎరిగినవారు

3 కుశలులు ఆయా కళలలో విశిష్టజ్ఞానం గడించిన వారు (Experts)

4 ఆచార్యులు – ఆయావృత్తులలో క్రొత్తరకాలు క్రొత్త ఆవిష్కారాలు కల్పించే వారు ఉంటారట కళాభివృద్ధి కోసం వారెంత కనిపెట్టియుండే వారో దీనిని బట్టి ఊహించండి

ఈసంఘాలు వస్తువులను సుదూర దేశాలకు కొనిపోయి విక్రయిస్తూ ఉండేవి అందువల్ల వస్తువులకు బాగా ధర పలుకుతూ ఉండేది ఈదేశానవే గాక సముద్రాలదాటి దేశదేశాలకూ కొనిపోయి విక్రయిస్తూ ఉండేవారు మన దేశం ఇదేశాలతో క్రీ పూ 3000 సం॥ నాటి నుండి వాణిజ్యం చేస్తూ వున్న విదగ్గర ఉన్నవి ఎవేరు (బాబిలోన్) యూనాన రోమక ఈజిప్టు చినా టిబెట్ బర్మా (బ్రహ్మ) అస్సీరియా బలి సువర్ణ మొదలైన దేశాలతో వాణిజ్యం ధారాళంగా సాగుతూ వుండేది

ఈ సంఘాలు మిగుల ఉపరంజకాలుగానూ ఉండేవి ప్రజలు వాటిని ఎంతగా విశ్వసిస్తూ వుండేవారు హీనవృత్తుల వారికీ ఇట్టి సంఘాలు ఉండేవి ఆ సంఘాలు ఇతర సంఘాలంత న్యాయంగాను విశ్వాస పాత్రంగానూ వ్యవహరిస్తూ ఇతర సంఘాలంతటి గౌరవమూ ప్రతిపత్తి గలిగి వుండేవి

దాతలు వారువారు చేసే ధర్మకార్యాలను నిర్వహించే బాధ్యతలను ఈసంఘాలకు అప్పగిస్తూ ఉండేవారు ఇంకా దాతలు తాను చేసె ఆయాధర్మ కార్యాలు నిర్వహించేందుకు కావలసిన మూలనిధులను ఈ సంఘాలలో నిలువ చేస్తుండేవారు ఇట్లు దాన ధర్మాలను పాలిస్తూ ఉండటం నిధులను రక్షిస్తూ ఉండటం హీనవృత్తుల సంఘాలకు అప్పగిస్తూ వుండేవారు బౌద్ధ భిక్షుకులకు

ఉప్పులిస్తూ ఉండుటకు గోవర్ధనంలో సాలీల సంవత్సరంగా రెండువేల కార్షాపణాలను ఉషవదాత పంచినాడు[1] తిరుగుబాటులో భీషణయు జబ్బు పడితే వారి చికిత్సకోసం సర్వదా ... నడుపయా ఫుంటటకు గోవర్ధన కులాల సంవత్సరంగా 1000 కార్షాపణాలు ఉదయాద్రికుల (గిరిమర్తిలను చిత్రించేవారి) సంఘపరంగా 2000 కార్షాపణాలు మానేగు కలవారి సంఘపరంగా 500 కార్షాపణాలు నిధులగా ఉంచబడినవి[2] ఇట్లే దేవాలయాలలో గో ... నిత్యమూ వేయించుచుండా ఉండుటకు గొఱెలను ఆవులను గొల్లలకు దానమిచ్చిన శాసనాలూ పెక్కు వున్నవి

ధర్మాసనం

రక్త సంబంధులైన వ్యక్తుల సముదాయం కుటుంబం కుటుంబానికి ప్రతిష్ఠగాని అప్రతిష్ఠగాని ఆ కుటుంబంలోని వ్యక్తులవల్లనే ... వ్యక్తులకు పరపతి ప్రతిపత్తులు ఆ కుటుంబపు గౌరవ మర్యాదలను బట్టి ఉండవి కుటుంబం యొక్క వ్యక్తుల ప్రతిపత్తులు రెండును పరస్పరాశ్రయములు అవినాభావసంబద్ధములు అందువల వ్యక్తులు శీల చరిత్ర శుద్ధుల విషయంలో వారెంతో జాగరూకులై ఉండేవారు వారికి విత్తం కంటే వృత్తమే (శీలం) ముఖ్యమని తెలుపగలది[3] తన కుటుంబంలో పవిత్రం వృత్తిరక్షను ఒక ... కాపాడుతూ మెలగేవారు కుటుంబంలో ఎవరైనా ఏదో నేరానికి పాల్పడ్డా ఆనాడు అప్పుడే కుటుంబంలో ఎవరూ ఒకరు సహించలేకపోరు అప్పరతం సన్నిహితులై ముసలులా ఉండేవారి ... యెందాక ... కగలు

1 EP Ind Vol III P 82

2 నాసిక శాసనాలు No 15 ibid P 89

3 విత్తహీనుండు హీనుండె యెండియు వివిధ విధుల
విత్తవంతుడు గానేర్చు వృత్తహీను
డైనవాడు విహీనుండ యండ్రు గాన
విత్తరక్షకు గడుమేలు వృత్తరక్ష భార ఆర — 1 129

వెంటనే ఆక్రోశాన్ని పొందగట్టిన వారే అదురుకుడనానికి దిగులున్న వారిని వెం-
తాగ సమీపించి అతనికి న్యాయం చెప్పుతారు అదీ మరొక చెవిని ఒప్ప-
కుండానే అప్పటికీ దారికి రాకా దోషికి సన్నిహితులు సహచరులు లేదా
బంధువుల కథ విని స్తారు ఆ దోషికి తగిన తీరుల న్యాయాలు ఉపదేశిస్తారు
అతని కథ రుచించకపోతే కులవృద్ధులకు నివేదిస్తారు కులవృద్ధులు న్యాయము
బోధిస్తారు సార్థకమయ్యేటట్లైన ఆచారవ్యవహారాల తీరు వెనుకనే వివరించటం
(చూడుడు కుటుంబ సమస్యలు శీర్షిక క్రింద)

ఈతీరు న్యాయాలను పెడ చెవిని పెట్టిన పెద్దల అంగీకరించని చిక్కు-
తీర్చుటకు ధర్మాసనం (న్యాయసభ) ఉన్నది ఈ ధర్మాసనం వేరెక్క-
డిదో కాదు కుటుంబంలోదే ఈ ధర్మాసనపు వృద్ధులు ముఖ్యులై ఉంటారు
ఇలాంటి కుటుంబపు కొట్లాటలు గొడవలు సర్దుబాటు చేయటం బంధువుల
బాధ్యతయటు తెగువతో అట్టి ధర్మం నిర్వహించనివాని బంధువు[1] క్రమ ది
కర్ముడు అని భారతం నిర్వచిస్తూ ఉన్నది

కులపంచాయతులను గురించి వినియుంటారుగా! పాతిక శతాబ్దాల
క్రిందటిదాక కూడ ఇవి కొంత ప్రాశస్త్యం కలిగి ఉండేవి నేటికిని మనం
అనాగరికులమని గిరిజనులు పెద్ద పైక తెగలలో ఇట్టి పంచాయతులున్నవి
అనాగరికులుగా మనము తలుస్తూ ఉన్నవారే ఈ అర్హ సంప్రదాయమునకు అంటి
పెట్టుకుని హాయిగా ఉన్నారు కులీనులు దురహంకారులూ సభ్యతావాదంతోనే
ఈ సత్సంప్రదాయాన్ని అడుగున పెట్టినారు కోర్టుల పట్టుకొని పాకులాడుచు
సభ్యతాలక్షణమైనది కుటుంబంలోని వ్యక్తి ఒకరితో కలిగే పోరులను
వివాదాలను కుటుంబంలోని వ్యక్తుల చెడునడతలనూ ఈ కుల ధర్మాసనాలు

1 చుట్టములలోన నొవ్వమి పుట్టినప్పు
డడ్డపడి వారితో బోరాడి యైన
వాని యుడుపంగ నోపకున్నవాఁడు గ్రూర
కర్ముఁ డని చెప్పుదురు కర్మకాండవిదులు
భా — ఉద్యో—ఆ 3 ప 242

విచారించి నమరస ఎరచేవి తీర్పులు చెప్పేవి అవసరమైతే ఆ తీర్పులను ప్రయోగించనూ (అమలుపరచనూ) ప్రయోగించే వారు

ఈ కుల ధర్మాసనాల విచారణలలో పోర్టులలోని విధాన క్రమాలూ క్రమభంగాలూ అనే పట్టింపులు గాని సూత్రాలూ లాయర్లు పోర్టుల వికమకలూ ఉండవు అంతా సంప్రదాయాలు లౌకికజ్ఞానం సహానభావం ధర్మనిష్ఠ మొదలైనవాటితో నడుస్తుంది న్యాయం మన్నిక చక్కగానే లభిస్తుంది

కులపంచాయతు అంటే పొరబడవద్దు కుల మనేపదానికి నేడున్న అర్థం వేరు ఒకే వృత్తివరులైన కుటుంబాల సమూహాన్నంతటిని కలిపి మొత్తాన్ని ఒక కులంగా నేడు వ్యవహరిస్తున్నారు ఇది కొత్తది కావచ్చు నాడు కులమంటే కుటుంబానికే చెల్లుబడి ఆనాడు స్థానికంగా నాలుగు తీరుల ధర్మాసనాలు (న్యాయ సభలు) ఉండేవి [1] అవి జనరంజకాలుగానూ వ్యవహరిస్తూ ఉండేవి వాటిలో కులసభ మొట్ట మొదటిది ప్రాథమిక స్థాయిది దానిపైన శ్రేణి సభ దానిపైన గణసభ ఈ గణసభే గ్రామ పంచాయతీ కాదగును వీటిలో వరుసగా పైపై సభలకు ఒకదానిపై నింకొక దానికి విమర్శనాధికారం (అప్పీలు) ఉండేది ఈసభల తీరును వ్యవహార సముచ్చయం వివరిస్తూ ఉన్నది [2] కుటుంబసభ కులమట ఒకే వృత్తిమంతులైన వేరువేరు కులాల (కుటుంబాల) వృద్ధులతో కూడినసభ శ్రేణి స్థానికులుగా ఉండేవారై వేరువేరు వృత్తిమంతులై వేరువేరు కులాల (కుటుంబాల) వృద్ధులతో కూడినది పూగం

---

1 కులాని శ్రేణయశ్చైవ గణాశ్చాధికృతో నృపః
ప్రతిష్ఠితా వ్యవహారాణాం గుర్వేభ్య స్తూత్తరోత్తరమ్॥
(నారద—1—7—)

2 కులాని జ్ఞాతి సంబంధి బంధూనాం సమూహః
నానాజాతీయానా మేకజాతీయం కర్మ కుర్వతాం సమూహః శ్రేణీః
తేషామేవ భిన్నజాతీయం కర్మ కుర్వతాం సమూహాః పూగాః॥
వ్యవహారసముచ్చయమ్

వెనుక చెప్పినట్లు దారికి రాక తంటాలు పెట్టుతూ ఉండే దుడుకువారి విషయమూ కుటుంబంలో ఎవరైనా కీచులాడుతూ ఉంటే అట్టి తగవులూ ఇతర రకాల పొరపులూ గృహచ్ఛిద్రాలు కులసభ (కుటుంబ ధర్మాసనాల) కెక్కవి. కులవృద్ధులు లేదా సభ్యులు వారికి విశ్వసనీయులైన బంధువులనూ వారికి సహాయులుగా తీసుకొంటారు. ఈ తగవులు తంపులలో సాధ్యమైనంత వరకు సామరస్యము కుదుర్చుదురు. అది పొసగనప్పుడు కాపు దోషి అని నిశ్చయించిన వారి దారికి వచ్చుటకు ఒత్తిడి కలిగిస్తారు. ఆ ఒత్తిడి కౌటుంబికము. కుటుంబములోని వారు అతనితో మాటాడటము మానివేయడముతో మొదలిడుతుంది. ఆ ఒత్తిడి క్రమక్రమంగా ఒక్కొక్క సహకారమే నిరాకరిస్తూ తుదకు అన్నితీరుల సహకారము నిరాకరిస్తారు. దండన చూచుటకు మెత్తగానే తోస్తుంది. కాని దాని తాకిడి తల్లడిల్లజేస్తుంది. ఇంత జరిగినా ప్రేమ భావనకు కొదువ ఉండదు. దోషి తన తప్పు తెలిసికొని దారికి ఎప్పుడు వస్తే అప్పుడే సర్వమూ మంగళావహంగా ఔతుంది. అయితే దోషదోషం తీవ్రతమమై సంఘానికో గ్రామానికో దేశానికో అన్నిటికీ మించి శాంతి ధర్మాలకో ద్రోహం చేసేదీ ఉపద్రవం తెచ్చిపెట్టేదీ అయితే మన్నింపరు సహింపరు ఉపేక్షింపరు కులబహిష్కారము (కులంనుండి వెలికి దరుముట) చేస్తారు. అది మిగుల దారుణం.

ఇట్లే ఆయావృత్తులకు సంబంధించి ఆయా వృత్తిమంతుల కుటుంబాల నడుమ కలిగే తగవులను శ్రేణులు భిన్నవృత్తులకు సంబంధించి ఆయా వృత్తిమంతుల కుటుంబాల నడుమ పొసగే తగవులను పూగాలు సమానరీతిగా విచారించి దండించేవి. గ్రామానికి సంబంధించిన తగవులను గణాలు (గ్రామపంచాయతి) సరాసరిగా విచారించి దండించేవి. ఇంకా స్థానికంగా గణసభకు వీటన్నిటి పైనా విమర్శనాధికారమూ ఉన్నది. ఆయా దోషాల తీవ్రతను బట్టి వ్యక్తి బహిష్కారము సంఘ బహిష్కారము గ్రామ బహిష్కారము దండనలుగాను విధించేవారు. కుల(కుటుంబ)సభలుగాని శ్రేణులుగాని పూగాలుగాని గణాలుగాని న్యాయదానంలో నిష్పక్షపాతంగాను నిర్దుష్టంగాను లోకక్షేమంతో నిర్ణయించేవి. హక్కులకోసమే ఆందోళనచేసేవిగా కాక బాధ్యతలను సమ

భూశాసన బాట పృథవహరిస్తూ ఉండేవి న్యాయాన్ని నిరూపించుటలో స్వపరభేద పాతాలుగాని మరేతీరు బౌకాలు అభిమానాలు వంచనలు గాని లొంగిపోచేవి గావు ఆ ధర్మానురక్తికి మచ్చు గమనించండి దుర్యోధనుడు కురు పాండవ యుద్ధ సన్నద్ధుడై పోతూ తల్లిని దర్శించి వినతుడై పాదాభివందనం చేసి అనుజ్ఞ నర్థిస్తూ అమ్మా విజయీభవ అని నన్ను దీవించి పంపు మంటాడు[1] ఆసాధ్వియో కన్న కడుపు తీపునకు లొంగలేదు నాయనా। యతోధర్మ స్తతో జయః ధర్మమెక్కడుంటే జయమక్కడికే అబ్బుతుంది అని దీవించినది

ఈ న్యాయనిష్ఠ ఎంత ఉదాత్త స్థాయి నందుకొన్న దంటే—పరిపాలనా ఎవరైన దొరకకు పోవనగినా తానుగా తన దోషాన్ని వెల్లడించి దానికి తగిన దండన గోరుకొనుదాక బలీయాలు ధర్మవిశ్వాసం పాపభీతి ధర్మనిరతి అవి వారల నింత ఉన్నత పథాన నడిపినవి ఆ న్యాయ నియతిని గూర్చినవి వినండి శంఖుడు లిఖితుడు అన్నదమ్ములు ముని కుమారులు ఒకనాడు లిఖితు డొక మామిడి తోటకు పోయి జిహ్వ చాపల్యం మాపుకోలేక ఒక పండును కోసి తింటాడు కాని ఆ కార్యం గురించి మనసులో గుర్తిస్తూనే వున్న దతనికి అంతట అన్న శంఖునకీ విషయము చెప్పినాడు

నీవు తప్పు చేసినావు వెంటనే నీవు చేసిన తప్పును ధర్మాధికారి కెరిగించి దండింపగోరుకో అని అంటాడు శంఖుడు లిఖితుడదట్లే చేస్తాడు శిక్షాస్మృతి ననుసరించి ధర్మాధికారి లిఖితుని చేతులు నరికిస్తాడు అట్టి ధర్మాధికారి ఆ మునిద్వేషికూడ తమతమ ధర్మాలను నిష్ఠతో పాలించినారు

---

1 గెలుపుమని నన్ను దీవింపవలయుఁ దల్లి
యనుచు గాంధారికిని మ్రొక్కి వినతుఁడైన
నెప్పటను ధర్మ ముండు నా దప్పటికిని
జయము గలుగు నట్టు నప్పు డాసాధ్వి యనియె

భార—ఉద్యోగ—ఆ 4 ప 163

అరకు సంబము

బెజవాడ పాలకుడు మాధవవర్మ న్యాయైక నిష్ఠుడు[1] ఏవేళనైనాని ఎవరేగాని యేదేని విన్నవించుకొనదలచినా విని యిచ్చేవాడు. వారివారి అభ్యర్థనలు అభియోగాలు విని న్యాయం వివేచించి తీర్పు లిచ్చేవాడు. అర్థుల రాక ఆతనికి తెలుపుటకొక గంటను ఉంచినాడు. దానికి ఒక గొలుసును కట్టి ఆగొలుసు రెండవ కొసను హజారాకు వ్రేలవిడిచినారు. అర్థులు హజారాలోని గొలుసు కొనను లాగితే లోపల గంట మ్రోగుతుంది. అది విని రాజు సభామందిరానికి వచ్చి వారివారి విన్నపాలను వింటూ ఉండేవారు. ఒకనాడు ఒక ఆవు ఆగొలుసును లాగినది. రాజు సభాంగణమునకు వచ్చెను. ఆ ఆవు అరుస్తూ వీథివైపునకు రాజువైపునకు పరుగులువారుతూ మోర సాచి యేదో దైన్య మొలకబోస్తూ ఉండెను. రాజు దానివెంట సాగగా వీథిలో ఒక చోట చచ్చి పడి ఉన్న ఆవు దూడ కన్పించినది. దానిని పరిశీలింపగా రథపు త్రోవలు కనబడ్డవి. ఇంకా విచారించగా ఆ రథం రాకుమారునిదే అని తేలినది. అంతట రాజు ధర్మాసనం నెక్కినాడు. రాకుమారునిపైని అభియోగం. రాకుమారుడు అభియుక్తుడు (ముద్దాయి)గా ధర్మాసనం ముందున్నాడు. విచారణ జరిగినది. రాజకుమారుడు దోషియని రాజు నిర్ణయించినాడు. శాస్త్రస్మృతి ననుసరించి రాజు మరణదండన విధించినాడు. ఆ ధర్మాసనము దున్నంతసేపూ రాజు పుత్రప్రేమ చూపించలేదు.

శివాజీని దిద్దిన వాడు దాదాజీ కొండదేవు గొప్ప పాత్రుడు. ఒకనాడు ఆతాను జిహ్వా చాపల్యము చేత ఒక తోటలో మామిడి పండ నొకదానిని

---

1 ఈ మాధవవర్మ పల్లవరాజు. ఈ కథలో అభియుక్త (ఫిర్యాది) విశాఖియని కొందరు ఆవు అని కొందరు చెప్పుతారు. చిత్రాలలో ఆవున్నది. శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు విశాఖ అనే కథనే గ్రహించినారు. రాజపుత్రుడు తన రథాన్ని విశాఖని కుమారునిపై పోనీయగా ఆమె గొలుసులాగి రాజుని పిలిచి తనగోడు చెప్పుకుంటుంది. రాజు అభియోగాన్ని విచారించి దోషియైన రాకుమారుని దండిస్తాడు. లేపాక్షి దేవాలయంలో చిత్రాలలో అభియుక్త ఆవుగా చిత్రింపబడినది. అందులో పసువు దూడ మీదుగా పోతుంది. మిగిలిన కథ సమమే.

కోసం తిన్నాడు కానీ తన అపరాధం వెంటనే గుర్తుకు వచ్చినది పరితపించినాడు. దోషమునకు తగిన దండన పొందదలచినాడు వెంటనే వాలిని సమీపించినాడు తన అపరాధమును చెప్పి దానికి తగ్గట్లు దండింపుమని కోరినాడు. వాస్మృతి లేని నరుకు మంటున్నదని దండన ప్రమాణమును తానే తెలిపినాడు. వాలి అందుకు అంగీకరించలేదు. కుదరదు తనకు తానే ఇంత దండన విధించుకున్నాడు. ఆ దండనకు (చేయి నరుకుటకు) గుర్తుగా అప్పటినుండి లిఖితుడు అంగరఖా చేతిని చింపి తొడుగుకొనసాగినాడు. నాటి నుండి జీవితాంతమూ ఒక చెయిలేని అంగరఖానే తొడుగుకుంటూ ఉండేవాడట.

యజ్ఞశాల

యజ్ఞమంటే శ్రౌతకర్మ యేనని మీమాంసకులు నిర్వచించినారు. ఈ శ్రౌత కర్మలైన ఎంతయజ్ఞాలు ఘూతసేవకు సముద్దిష్టములైనవే. వాటిని గురించి ఇదివరకే కొంత తెలిపితిని. అనుబంధంలో మరింత చూపెదను.

ఇంక యజ్ఞ[1] మనే దానికి గీత వ్యాపకమైన అర్థమునే తెలుపుతూ ఉన్నది. ఆ తీరు చూస్తే విశ్వమంతా యజ్ఞచక్రము. ఆ యజ్ఞచక్రము ననుసరించే విశ్వమంతా నడుస్తున్నదనవచ్చును. దీనికి ఎత్యాహారమునకు అవశ్యకమైన వస్తువు మొదలుకొని బ్రహ్మాదాక దీనికి (యజ్ఞచక్రంకు) వెలిగాలేవు. విశ్వానికి త్యాగం సహజధర్మమే అనవచ్చు. శాస్త్ర గమనించండి. భూమిలో కొన్ని రాసాయనిక ద్రవ్యాలూ లోహాలూ ఉన్నవే గదా. నేల సస్యాలకు ఆహారంగా ఆ ద్రవ్యాలను అందిస్తున్నది. సస్యాలు ఆ ద్రవ్యాలను గ్రహించి పెంపొందగా పంటలు పండుతూ ఉన్నవి. ఆ ఫలసాయాలలో ధాన్యాదులు మానవులకు పశువులకు కీటకములు మొదలైన వాటికి ఆహారాలవలూ ఇవి సస్యములు

---

1 యజ్ఞాలను గురించి గీతామృత (గీతలకు నేనువ్రాసిన వద్యాలు) వర్ణనములలో యజ్ఞము అన్నశీర్షికలో మరింత వివేచించితిని.

చెట్లు మొదలైనవి రాల్చిన ఆకు అలం పశువుల త్రొక్కుడిలో మిగిలే చెత్తా
చెదారం (సస్యావశేషాలు) సస్యాల వేళ్లు వేళ్లు నేలతో కలుస్తూ
ఉన్నవి సూక్ష్మజీవులు ఈ ద్రవ్యాలను తినుటతో విశ్లేషింపగా ఆ ద్రవ్యాలు
చివరికి మూల సస్యాహారంగా సిద్ధమౌతూ ఉన్నవి సస్యఫలాలన్ని ఆహారంగా
గొని జీవకోటి పెంపొందుతూ వున్నది మానవులూ పశువులు మొ
లైన జీవులూ విసర్జించే మలమూత్రాలు భూమిలో చేరుతూ ఉన్నవి అట్లే
పశువుల పెంట పక్షుల పెంటలు ఇతర జీవుల కళేబరాలు [illegible] నేలలో
చేరుతూ ఉన్నవి వీటిని సూక్ష్మజీవులు ఆహారించుటలో ఇవి ఒదుగ్గవై వీటి
సస్యాహారాలుగా పరిణమించి మరల సస్యాల పెంపొందించుట కౌతూ ఉన్నవి

వాయుభూతం అనవరతంగా జీవులకు ప్రాణ (ప్రా)ణవాయు) దానం
చేస్తూనే వుంటుంది ప్రాణుల ఊపిరి నుంచి విడిచిన వాయువు (కర్బన
వాయువు) తిరిగి ప్రకృతిలో వుంటుంది అది సస్యాలకు ఆహారంగా వుంటుంది
సస్యాలకు ఉపయోగిస్తుంది సస్యాలు [illegible] కల్పనయి ప్రాణాలు
కౌనగా ఆ వాయువు ప్రాణవాయువుగా [illegible] ఉట్ల [illegible]
ప్రాణవాయువును సస్యాలు ఇస్తున్న

సూర్యుడు తన తేజశ్శక్తిని ప్రసారిస్తూనే వుంటాడు [illegible]
ఓషధులలోను జీవులలోను అనేక పరిణామాలను వెలయిస్తూ వున్నది
ఇదంతా ప్రకృతి సహజసిద్ధమూ ఎరా క్రియారూపా అయిన త్యాగ ధర్మం
ఈ రూపులలో [illegible] ఒకరితో మరొకరు [illegible] కాదు
నేను ఈ ఉపకార్యాన్ని నిర్వహిస్తూ ఉన్నాను అనే అహంకార ప్రకటనోద్యమం
[illegible] అన్నీ తమతమ సహజశీలాలుగా సాగిపోతూ వున్నవి
అయితే ఒకరికి పరస్పరమూ లాభిస్తుంది ఆ లాభం తీరూ స్వచ్ఛమే ఒకరి
లాభం మరొకరికి వెగటు కాదు

ఈ తీరు త్యాగధర్మమే సమాజ సుస్థితికి కావలె ఆదే లోకసేవ
వ్యక్తి సమాజంలో ఒకరు కాని సమాజ వ్యవస్థ కాలంలో వ్యక్తి కాతమూ

లక్షణమయింది

జ ఐ ప్రస్నుక కా తా గం యుంలో ఆ వ్యక్తి భావం ు అహంకారము
రీ ఉండపు ుం వ్యక్తిత్వాన్ని విస్మరిస్తా ఇట్లే త్యాగసర్వాన్ని అక్కచ్ఛ
స్థా ఖ గౌంపిం ునారు నయాణంలో దా కి పూజ్యత ష్ఠ ఉంగేవి సమా
ుల కౌ ర్యాలను ు గ్మర ఉ అప్పటి ఈ త్యాగాధనతో సాధించారు
ంయువల్ల ధే మే ంటా ంెక ంంధరింగాను సౌష్ఠంం ా రాపం ా
ంయం ఈతీరు ంధర్మ వెన్నో ఉన్నవి అట నా ంనేకం వేదా ం
గంపం జో పిఖం కి ం మె ప్రైస త్రాలు స్మృత్యం గి ం ల్పం
ుత్రం ుత్త లు క్షింపు ద్యాయాలను విద్యాసాుగా నెలయిం
ుం వాటివాటి పాుం గోషాల పనము యా ఎర్పరిం బలా యాలు
సేతువులు (ఆగ ట్టలు) ంు లుపలు వివ్యం ందా సులు సప హా
తాలు ు వె ప్ర సప్యశా ులు ఉత్తి విశారద ు యు యా పొం ంుర
ఈ జలా యాు ంటి తో లం ు ఖు లు రా లు ప్రైుకి
లాు కను స్తున్నవి ుట్ట ు ప్రపాంచవాద ుగస్త్య లుప్పను
అగస్త్యుని కలు జాస్తే ఎం వా (Engineering) ర్యాలు
తోస్తవి [1] అ స్త్రయు సంపద సంతానము కో ఖనిత్రాలతో (అన్వే సాధ
నాలతో) త్రవ్వి రెండు ుర్ణాల రిని పో ంునాడట ు ుగ్వేదం చెబు
తున్నది ుగస్త్యుడు సముద్రోదకం త్రాగిన కథ దానితో ఒల ు నగరులక
ఖగిలుని కథను పరిశీలిస్తే ఎదో మహా త్తమైన జలవా సకం (Project)
నిర్మాణంలుగా తోస్తుంది ఎదో అగ్నిన వ్వం త్రాు ుగిలి వైసర్గికంగా
మార్పులు రాగా పెద్ద సీటి పదక (ము ంపు) ఎుడి ట్లున్న దాుని అగస్త్యుడు
ఇంకించి ఉంటాడు ంి అయు నీరు ఉంపోయి తేలిన నేల సస్యాను
కాలంగా ఉన్నట్లు ుదు అని ుకం ఎత్రం ు ముసల్లున్నవి ా
మంచినీటిని దానిపై పారించు దా ి ఎకేత్రంగా ు యుంతు లోలుత నగరుని

---

1 అగస్త్యః ఖనమానః ఖనిత్రైః ప్రజా మ పత్యం బలమిచ్ఛమానః
ఉభౌ ర్ణా వృషదుగ్రః పుపో స సత్యా దేవేష్వాశిషో జగామ॥
ఋ— —179 6

అష్టకుఖుంబ ఋ

కుమారులు సంకల్పించి యత్నించి విఫలులైరి. కానీ భగీరథుని దాకా ఆ ప్రయత్నాలు పథకాలు సాగుతూనే ఉన్నవి. చివరికి భగీరథుడీ కార్యంలో కృతార్థుడైనాడనదగును.

ఈ జలాశయాలు, కాల్వలు సేతుబంధనములు (ఆనకట్టలు) ఈ దేశాన ఏ కాలానా కొరవలేదు. పెద్దపెద్ద నిర్మాణాల (Projects)ను ప్రభుత్వాలు నిర్వహించేవి. చిన్న వాటిని ధర్మ సంస్థలే నిర్వహించేవి. ఇట్టి నిర్మాణాలు కొన్నిటిని దాతలు నిర్మించేవారు. వాటి పాలన పోషణలకు పెరు దానాలు ఇచ్చేవారు. మోటబావుల వంటి మరీ చిన్న నిర్మాణాలను ఆయా కుటుంబాలే నిర్మించుకొనేవారు. ఏ గ్రామం ఏదో ఓ జలసేచన సౌకర్యం లేకుండ ఉండేది కాదు. ఎల్లెడల ఎనదప్పు దాక యీ విధానము ... లో సాగుతూ వచ్చింది.

ఇట్టి జలాశయాల నిర్మించగల పరిజ్ఞానం గల శిల్పులు ఆనాడెందరో ఉండిరి. నిమ్నోన్నతాలతో నిండారి ఉన్న ... కొండల నుండి కూడా నీటి వాటాలను గుర్తించగల ఆ స్థపతుల ప్రజ్ఞ ప్రస్తుతింపదగును గదా! ఆనాడు ఆ వాటాల గుర్తించుటకు ఏ సాధనాలను ఉపయోగించినారో! ఇట్టి స్థపతుల ప్రస్తావన మనుస్మృతిలో యీ కలుగుచున్నది (మను 1 84)

ఈ నిర్మాణాల పాలన పోషణలకు ప్రత్యేక ఏర్పాటులు చేసిరి. ముఖ్యంగా చెరువుల పరిరక్షణం పట్ల ఏమాత్రము ఉపేక్షించేవారు కారు. వాటిలో మేట (పేరిన ఒండు)ను తీసి వేయుట ముఖ్యమవస్య అగుదాక ఉంచేవారు కారు. ఎప్పటికప్పుడే యీ మేటను తీసి వేస్తూ ఉండుటకు నిరంతరం ఏర్పాటు చేసేవారు. ఎప్పటికీ ఈ పనిని నిర్వహిస్తూ ఉండేటందుకు (అప్పుడు పని వాండ్రను) ప్రత్యేక ఉద్యోగులను నియమించేవారు. వెలితట్టున పోయుటకు పడవలనూ ఆపదవల నదప్పు వారినీ నియోగించేవారు. ఈ కార్యాలు నిర్వహిస్తూ ఉండుటకు నియోగింపబడిన ఆయా పనులవారి జీవికలుగాను భూదానాలిచ్చి స్థిరమైన వసతు లేర్పరిచేవారు. ఆదానాలను పాలించుటకు కూడా తగిన

ఏర్పాట్లు చేసేవారు. ఎంత చక్కని ఏర్పాటు! చెంగల్పట్టు జిల్లా ఉత్తర మెరూర్‌లోని వైరమేగ తటాకం గురించిన దాన శాసనము[1] ముఖ్యంగా గమనించదగినది. రథ్యలు (రోడ్లు) నిర్మించుటకు వాటి ప్రక్కల చెట్లను నాటుటకు ఇచ్చిన దాన శాసనా లున్నవి. తోటలు, బావులు, కోనేరులు, మంచి నీటి బావులు, సోపానాలు (... ల్లు) నిర్మించుటకు ఇచ్చిన దాన శాసనా లున్నవి. అవి అనేకము. మహేంద్రుడు ఎన్నో సత్రాలు కట్టిస్తూ ఉండుటకు సదరు సత్రములకు ... నిర్మాణమునకు దానా లిచ్చిరి. యతులు శ్రమణకులు మొదలైన వారికి గుహాలు, ఆరామాలు, మఠాలు దానా లిచ్చారు. దేవాలయాలు గ్రంథాలయాలు నిర్మించారు. ... పోషణలకు వసతులు కలిగించారు. దేవాలయసంస్థ నాడు ప్రజాజీవితానికి కేంద్రమై సర్వతో ముఖంగా వికాసం కల్గిస్తూ ఉండేది. ప్రజల సమావేశాలన్నీ ముఖ్యంగా దేవాలయాలలోనే జరుపబడుతూ ఉండేవి. ఈనాడు టౌన్ హాలు, పబ్లిక్ హాలు మొదలైనవాటి వసతి సౌకర్యం నాడు అవి సమకూర్చేవి.

దేవాలయాలలో జ్యోతులు అఖండ దీపాలను వెలిగిస్తూ ఉంచుట కిచ్చిన దానా లున్నవి. చీకటి రాత్రిలలో వీధులలో తిరుగాడే వారికి వెలుగుకోసమూ రాత్రులు పయనించే బాటసారులకు దిక్కులు తెలియుటకూ ఈ జ్యోతులు ఉపయోగించేవి. ఇంకా ఘటికాలు ఎడతెగక మొదలైనవి (సమయం తెలియజేసే క్రీడా ఘటకాదులు) ఈ జ్యోతులపై ముసిరి శాస్త్ర కాలాన్ని తెలుపుటకు ఘటీయంత్రాలను నడపుతూ ఉండేందుకు దానా లిచ్చిరి. ఈ ధూపాలు దేవుని సన్నిధిలో సాంబ్రాణితో గాని అగరు వత్తులతోగాని పెద్ద సంసారిక మాత్రల ధూపం కాదు. వీధులను వాడలను దట్టంగా మూగే ... దీని వల్ల ప్రయోజనం కౌశం. కొన్ని రకాలసూక్ష్మజీవులు నశించి పోతాయి. ఈ ధూప (Fumigation) విధానం నేటి శాస్త్రజ్ఞానికుల ... మనము తెలుసుకున్నాం

---

1 Archeological survey report of Sri Venkayya 1903 4 (ibid– P 204)

2 అల్బెరూని—పరిచ్ఛేదం 94

ఆతురాలయాలను ప్రసవ శాలలను స్థాపించి వాటి పాలనాదికమునకూ ఏర్పాట్లు చేసి ఆతురులకు అన్నపానాదులు జరుగుతూ ఉండుటకు వసతులు కల్పించిరి పశువులకు ఆహారాలయాలలో మేతకు వసతులు ఏర్పరచిరి

ఒక గ్రామపు ముఖ్యులకి కావలసిన సకల సౌకర్యాలకూ వసతులు కల్పిస్తూ ఇచ్చిన దానాలు కన్నవి ఇట్టి దాన శాసన మొకటి గుంటూరు జిల్లా మందడం గ్రామంలో ఉన్నది[1] ఈదానాలతో అచట నిర్వహింపబడిన సంస్థలు ఆ శాసనంలో పేర్కొనబడినవి ఒక దేవాలయం మఠం అన్నసత్రం వైవాగమ విద్యాశాల ఆతురాలయం దానికి అనుబంధంగా ప్రసవశాలలు సంస్థలు ఆయా కార్యాలు నిర్వహించుటకు నిర్ణీతములైన పదవు లున్నవి అధ్యాపకులు ఎనిమిదిమంది మూడు వేదాలకు ముగ్గురు తర్కం సాహిత్యం ఆగమాలకు అయిదుగురు ఆయుర్వేది ఒకరు గణకుడు ఒకరు మఠంలోను అన్నసత్రంలోను పనులు చేసే బ్రాహ్మణులు అయిదుగురు ఎరభద్రులు (గ్రామ రక్షక భటులు—తావలికాండ్రు) ఇద్దరు గ్రామవృత్తులవారు స్వర్ణకారుడు కంచరి కమ్మరి పంగసాని (వేలందారి—తాసీపనివాడు) వర్ధకుడు (వడ్రంగి) మేదరి కుమ్మరి శిల్ప చిత్రకారులు

అన్నసత్రంలో అన్ని వర్ణాల వారికి మతాలవారికి అన్నివేళలా భోజనం పెట్టెడివారట ఇట్లు ఆదరణ గ్రామాలను వెలయించి నిర్వహిస్తూ ఉండిరి వారు రసజ్ఞులు కావ్యాలను కృతులొంది నృత్యమును ప్రోత్సహిస్తూ ఉండిరి కళలను శిల్పములను ఆదరించి ఉత్తేజపరుస్తూ ఉండిరి

ఒక నిర్దిష్టకార్యము నుద్దేశించి కాక అనిర్దిష్టాలుగా భవిష్యత్తులో ఎప్పటికేది అవసరపడునో ఆయా కార్యాలకు వినియోగిస్తూ ఉండేందుకు దానాలిచ్చేవారు ఇట్టి శాసనాలూ ఉన్నవి జలాశయాలు వృక్షాలు దేవాలయాలు మొదలైన పరంజకపు నిర్మాణాలతో పేదలు భూరిదానాలతో సహకరిస్తూ ఉండేవారు

1 Madras Ep Rep 1917 P 122 గుంటూరు జిల్లా గుంటూరు తాలూకా మల్కాపురంలో దొరికిన శాసనం

2 Local Govt in Ancient India P 145

కిఱవులు వస్తే గ్రామ సంఘాలు అడుకునేవి ఆతీరు సాధనాలు ఉన్నాయి[1] ఒక కఱవులో ఒక గ్రామం వ్యవహరించిన తీరు గమనించదగినది. ఆ గ్రామానికిగల సాముదాయక భూమిలో 8 3/4 వేలి పొలంలో పండే పంటను ఆ ఊరి దేవాలయాలకు ఉపయోగించాలి. పెద్ద దేవాలయంలో ఉన్న పంచాంగము 1011 కలంజులు, వెండి 104 పలాలు ఉపయోగించుకొన్నది. తద్వారా ఆ ఊళ్లో కఱవు నివారించుటకు కార్యాలను నిర్వహించు అవకాశం కలిగినది.

కళా విలయం

ఎక్కడంటే అక్కడ సోమరిపోతు అందాల కన్నెపిల్లలు కొలిపంచం కాదమే సంస్కృతి అని మనకు తెలుసు. ఈ విజ్ఞానం అనాది. పూర్వుల ఇండ్ల నెలవులోని గుడిసెలు, పందిళ్లు, పెరటి తోటలు కట్టుకుని ఉండే వారు. కూడా తమ ఇంటి ముంగిట పచ్చని పంట తీగలు అల్లుకుని కళాపు చల్లకుండ ముగ్గులు పెట్టకుండ ఉండరు. ఇంటి ఎదుట తులసి బృందావనాలు చూచి ఇంటిదాని ఉల్లాసంచెట్టుగానూ, అత్తవారింటి కేగి ప్రవేశిస్తుంది. వారి బాహ్యత అంటారు. వాత్స్యాయనుడు భోజనకాలము గేస్తురాలు నేర్చి ఉండవలెనట.

---

1 తంజావూరు శాసనము 1910 సం॥ No 274, 1912 సం No 241

2 ముఖ్యంగా Madras Ep Rep 1899–1900 P 20
కులోత్తుంగ చోళ–III శాసనాలు సం॥ 1909 నెం 274–79
చూడదగును

3 కులకాంత చేతఁ దగు క్రియ।
నలంకృతం బైన భోజనాదాంబులతో
నెలమిఁ దమయంతిఁ బట్టుటఁ।
జెలువుం దగి భోజనంబు సేయుఁగ నలయున్
(మంత్రి అప్పన వారు చర్య)

ప్రతియింటా ఏపాటిదైనా పుష్పవాటిక తప్పక ఉండేది. ఆయా కుటుంబాల కలిమిలేముల బట్టి వాటి అందచందాలలో తేడా ఉండవచ్చును. వాని మొత్తానికి అవి మనోజ్ఞములుగానే ఉండేవి. కిరాతార్జునీయములో వర్ణింపబడిన పల్లెను చూడండి.

గృహాంగణాలలో విరుగబూచిన తీగె జొంపా లున్నవి. అవి చుట్రమూల గుంపులను దట్టముగా అలుముతూ ఉన్నవట. ఆ గ్రామప్రజలు ఎట్టి లేని నడత ఆ గ్రామీణ ఇంగిత జ్ఞానము గలిగి ఉన్నారట[1] ఫెరిష్తా సుప్రసిద్ధుడైన చరిత్రకారుడు 14వ శతాబ్దిలో ఈ దేశమును దర్శించిన వాడు ఇట్లు ఉల్లేఖించినాడు— వారి యిండ్లు చక్కగా కట్టబడి యున్నవి. ప్రతి యింటా స్త్రీల దగ్గర బంగారం ఉన్నది. ప్రతివానికి బాగసైన ఆసనం ఒక తోట ఆ వృక్షములైనవిగా ఉన్నవి.

పండుగలకు ఇల్లులు రంగులు పెట్టి శోభాయమానంగా అలంకరించుకొంటారు. నిప్పచ్చరిం చెప్పరిస్తా ఉన్నా పండుగకు ఇంటి గోడలు పూ పెట్టి వెల్ల వేయని వా రుండరు. ఇంటి గేటుగు రంగు పట్టెలు చిలుకలు పూలు మొదలైన వాటి చిత్రాలు ఆగోడలమీద చిత్రిస్తారు. కుటీరాలైతే చ ప్పైనా అలంకరిస్తారు. నవ నవ లాడే చిగురుటాకులతోరణాలు సర్వ సామాన్యం. పండుగలలో అనేకం! వింత వింత ఆకృతులుగా మొసగించి వెలిగించిన దీపమాలికలు రాత్రి వెంతో శోభాయమానంగా ఉంటవి. సాక్షాత్ కళ్యాణం ఎప్పటోరణం గా ఉంటవి వారి యిండ్లు.

---

1 ఉపైతి రుపగార్ఘం మనివృష్కల్పితి

దివ్యోక్త భావేంగిత భూషణై ర్వృతాః

భృశం దదు ర్గ్రామమంట వోపమా

న్వశస్యవాసా న్యగ్రీక వీరుధః॥

(కిరాతార్జునీయమ్—1 19)

ఆ కుటుంబము

ఇండ్ల చందం గమనించండి అల్పం చిందుయా నంటుంది ఎంతో ద్వారాలమీద ఇతర ద్వార బంధాలు సొంపు నింపుతూనే వుంటవి శోభ ఉట్టిపడిస్తూ వుంటవి స్తంభాలు కళాభరిత తోరణాలు మాలాలు వెలుగు వనితలాలకు ఆవాసాలు వాసాలు హంసపాళి కపోతపాళి మొదలైన వాటి ఒయ్యారాలతో అందాల నొందిన గోడలు తామరాకులు మొగ్గలు పూలతో పొందికగా తీగెముడులు వెలార్చిన తోరణాలు ఈ శిల్పాలు చిత్రాలలో న ప్రాధాన్యంగా దశావతారాలు లక్ష్మి సరస్వతి గణేశుడు సీతారాముల పట్టాభిషేకం (పంచాయతనం) కృష్ణలీలలు జాతకకథలు పంచతంత్రకథలు మొదలైనవి నెల కొల్పబడుతూ వుంటవి చిలుకలు హంసలు నెమళ్లు లేళ్లు ఏనుగులు సింహాలు జలచరాలు మొదలైన టిని పద్మాలు లతలు పాదపాలు మొదలైన వాటిని చిత్రిస్తారు పూజాగృహాలు వాటి పరిసరాలందు దేవతల చిత్రాలు పీఠం వెనుకకు చెప్పేకథలు చిత్రిస్తారు ఇండ్ల ముంగిళ్లనూ పూజాంగణాల వారంగు రంగుల పంచి రేఖలతో సొగసుగా చిత్రించిన రంగవల్లికలు (ముగ్గులు) జ్యామితి గణితమంతా ఇక్కడ నెలవొందెనా అన్నట్లు శోభగా ఉంటవి రంగుల కూర్పు పొందిక నేర్చి ఆయా రంగురంగుల రాళ్లతో చిత్రాలు వెలార్చేవారు ఈ చిత్రాలు దేవటలవి

ఉపకరణాలలో

గిండిలు పెదబెట్టెడి జక్కిగం శిల్పమయం

నెరణకోల కంచీకి గిల్పం ఎద్దుల మొకంపైడవు ఎగమోదలు చిత్రాలతో చెన్నొందుతూ ఉంటవి ఎవో రెండు రిపుల శిల్పాల్ని జతగూర్చి ఉదకత్తెరలను చేయిస్తారు ఒయ్యారాలొలుక బోస్తూ గుసగుస లాడుకొంటూ వున్న చిలుకల జంటో చిల్లానంతో సల్లాపాలాడుతూ పంజాంతలో మిడిసి ఎగసిపడుతూ వుండే సిగ్గుతో చెంబులపైన చిత్రింపబడతవి కుడ్మాల (మొగ్గల) ఆకారంగా శంఖాలను పద్మాకారంగా పళ్లెములను గండరిస్తారు ఆసనాలకు అద్భుతంగా శిల్పాలను మలుస్తారు మంచాలకున్నూ ఇంపైన శిల్పాలను వెలయిస్తారు వితానాలపైన చిత్రాలు ఆస్తరణాలకు చిత్రాలు చాపలు తివాచీలకు చిత్రాలు వాటి పేర్లే చిత్రాసనాలు

లాలు కలందానులూ కళా పైథవానికి నెలవులు పాదరక్షలకు శిల్పం కటాకు గొడుగుల కూర్పులో శిల్పము విసనకర్రల అల్లికలో శిల్పం ఆచివరికి గోడకు నాటు మేకూ శిల్పమే। దాని తీరును బట్టే అది చిలుక కొయ్యగా పేరొందింది

వ్యాసంగంలో

జలతారు మెరుగైన దారాలతో లతలు పూలు పక్షులు మృగాలు మొదలైన వాటి చిత్రాలను తీర్చే అల్లేవారు కుట్టేవారు । అంతే లేసులు అల్లుట కుట్టేవారు పనిచేయుట రంగురంగుల పూసలు అద్దాలతో చిత్రాలు అల్లుట కుట్టేవారు పని చేయుట రంగు రంగుల పూసలు అద్దాలతో చిత్రాకృతులాదవించి రవికల కుట్టేవారు రంగురంగుల పూసలు పూలు పొసగించి తోరణాల నల్లి అలంకరిస్తారు రకరకాల పూలతో తీరుతీరుల దండలు చెండ్లు గుచ్చుతారు కురులను తీరుతీయముల కొదగించి ఒయ్యారాలొలికిస్తారు బట్ట కట్టులో విన్నాణము భారతీయుల చీర సింగారము విదేశీయ వనితల కెంతో ముచ్చటగా వుంటుంది బొట్టుదిద్దుటలోనూ పొలుప మున్నది ఆ బొట్టులో రకా లున్నవి వారు పలికే పలుకుబళ్ళలోనూ రసశుద్ధి యున్నది

పిల్లలు మట్టితో బొమ్మలు చేసి వినోదిస్తూ ఉంటారు ఎప్పుక గూళ్ళు బొమ్మరిల్లు కట్టి మురిసిపోతారు వాటన్నిటా ఒకతీరు సొంపు లేక పోలేదు కోలాటపు పదులలో అందునా జడకోలాటంలో వా దౌనర్పే భంగిమలు చూడముచ్చటగా వుంటవి చెమ్మచెక్క ఆటలో చుట్టుంచే ఆ ఒయ్యారపు భంగిమ లెంతో హృద్యంగా వుంటవి వీటన్నిట రసాత్మకత ఉన్నది

---

1 పారావతములు శుకములు
శారికలును పుష్పలతలు జనవర। పండిం
దారమున నైన ముట్టులు
నారయ గృహమంగళంబు లాదర్శములున్
(భార–అను ఆ 4వ 118)

ఆర్షకుటుంబము

జోలపాటలు లాలిపాటలు దంపుడు పాటలలో భా ప్రసంగి తొణికిసలాడుతూ ఉంటుంది పిల్లల ఆటలలో పాటలు పొడుపు కథలు। పొడుపు కథల పద్యము మచ్చు చూడండి

వృక్షమందు నుండు పక్షియును గాదు
తోలు గప్పి యుండు పులిగాఁడు
మూడు కన్నులుండు ముక్కంటియును గాదు
దీని భావమేమి తిరుమలేశ? (నారికేళం)

ఎంత లేమి జీవితమైనా ఏవో బొమ్మలు చిత్రాలు ఇంటిలో అలంకరించు కొననివా రుండరు కనీసం మట్టి బొమ్మలో పెంట బొమ్మలైనా ఉంటవి పీటిదీ కళేనా? రసానుభూతేనా? అంటారా? ఔ ననే చెప్పుతాను వాటిని చూచే వారూ ఆ పవిత్ర రసానందపుటనుభూతులనే అనుభవిస్తారు వారు దర్శించేది అనుభవించేది వాటి బాహ్యరూపాలనూ ఆరూపాలతోటి అనుభూతులనూ కాదు ఆయా మూర్తులం దొదిగి యుండే ధార్మిక నైతిక భావాలనూ ఆ భావాల సౌందర్యపు అనుభూతులనూ అవి కేవలం నిర్జీవపు బొమ్మలో విగ్రహాలో ప్రతిమలో కావు వారి ధార్మిక నైతిక జీవిత సూత్రాలకు ప్రతినిధులు ప్రతీకలు చిహ్నాలు అంటే అ అనే స్వరానికి అ యెట్టి గుర్తో చిహ్నమో అలాగే ఆయా మూర్తులు చిత్రాలు ఆయాధార్మిక నైతిక గాథలకు గుర్తులు చిహ్నాలు కొన్ని స్వరాల కూర్పు వర్ణం అక్షరం కొన్ని వర్ణాల కూర్పు పదము కొన్ని పదాల కూర్పు వాక్యం ఆ వాక్యమును చూడగానే దాని భావం మన యెదుట నిలుస్తుంది అలాగే ఆయా మూర్తులను చిత్రాలను చూడగానే ఆయాగాథల వెనగి యున్న భావపరంపరలూ దివ్య సందేశాలూ గుబురు గాని తొలిపొడి వస్తూ ఉంటవి కాగా ఒక మహా వాక్యాన్ని కాకిబికి అక్షరాలతో వ్రాశారే అనుకోండి అట్టిదానిని చూచినా అందలి మహదాశయం ఉదాత్త భావం చక్కగా స్ఫురిస్తుంది రసానుభూతి కలుగుతుంది ముత్యాల కోవవిలాగు అందరంగా అక్షరాలు పొందించి వ్రాసిన వాక్యం ఎంతగా ఉల్లసిస్తుందో యీ అక్షరాలతో ఉన్న వాక్యమూ

అర్థమవుతుంటము

అంతరంగాన్నీ ఉల్లసిస్తుంది ఆ అనుభూతులకు లౌకిక అక్షరాలు అద్దలేరు ఏ విషయమూ తలపున మెదలదు ఈ మూర్తుల విషయమూ అంతే

అతి సామాన్య శిల్పాన్ని గూర్చిన మాటలివి కళాసిద్ధిగల శిల్పాలూ ఉన్నవి అవి అతి లలితములు చిత్రాలలో కంటె సుందరములు వాని వర్ణవైచిత్రి రచన తీరు రేఖా లాలిత్యాలు అద్భుతాలు అంగ ప్రత్యంగాలు అతి సూక్ష్మ విన్యాసాలు వాటి వల్ల కలిగే తీరుతీరు భావాల తేజాలు చక్కగా గుర్తించి సందర్భ శుద్ధిగా వాటిని పోషించే వారు అట్టి శిల్పాలను చిత్రాలను చూడగానే ఏవేవో తలపుల దొంతరలు పెరుగుతూనే ఉంటవి కవులు గాయకులు మాటలతో మూర్తులను ప్రేమాలింగనం చేసి హృదయాలను ఆడిస్తూ ఉండగా శిల్పులు చిత్రకారులు మూర్తులతో హృదయాలను మాటలాడిస్తారు

కళోపాసన కళోపాసన కోసమే అన్న సిద్ధాంతంతోనే వారి కళోపాసన లక్ష్యం ఆగలేదు ఇంకా ముందుకు సాగినది దివ్యానందాన తోడ్కొనిపోవుటే వారి లక్ష్యం సంగీతమది ఏ కళగాని శిల్పముగాని చిత్రముగాని శాస్త్రముగాని మరేదైనాగాని ఆనంద బ్రహ్మమున ఐక్యమొందవలెననదే ఏకైక లక్ష్యమదే నృత్యంలోని అభినయ ముద్రలలోనూ కావ్యంలోని ధ్వనిలోనూ చిత్రవ్యాప్తమను ఉపాసనను ఆనందించుట వారి వైశిష్ట్యం దర్శనమాత్రము చేతే మానవ హృదయాన్ని పేశలంగా ఎదుట చేసి అంతరిక దివ్యశక్తులను పరాశక్తి వైపునకు ఉన్ముఖింపజేసి తనను దర్శించు వాని లోలోపలకు అంతరాంతరాలకు అతీతానందాన్ని ఆహ్వానించును ఈ ఆనందంలో ప్రతిఫలాపేక్ష యెక్కడా లేదు ఆనందమే ఫలం తన్మయతలో సకల సంబంధాలూ విస్మృతాలగును బ్రహ్మానందమూ ఇట్టిదే అయితే ఇదో చూస్తూ ఉన్నంత సేపే అదో శాశ్వతము అఖండము ఇదే ఆ శాశ్వతానందానికి ప్రథమ సోపానము

ఆర్షకుటుంబము

దుర్గా ... బా

ఉపసంహారము

శ్రీశక్తి

ఆరకు ఎంబవ్వ తీరు తీయముల గ నిందించిరి దాని విసం సౌహార్దము మన సమాజము బవాంఛా ఉత్తేజ మందిచేను దాని సౌలభ్యమున మన సమాజము మంచి సద్భావలను ... అనుభవించుట ఇవు ... విషయమును గూర్చి ముచ్చటిస్తాను

మన దేశము పూర్వము శాస్త్రిలూ కళలూ ఎత్తి మయా వ్యాప్తి ... నయుతో ఉండేవి ... ముస ... కడవారు ఉండేవి మన దేశ నాలుగు వరిగుల నుండి సరకుల గొనతెచ్చు ధారాళముగా వాణిజ్యము చేయు చుండిరి ... గొప్పపేరు ప్రఖ్యాతులతో సాధ్వాహా బృందములు సందడితో ఉండేవి ఇంతే కాదు ... దలమీద సముద్రాలు దాటిపోయి యూరప్ ద్వీపము ఎందలి దేశము అందలి విపణాలకు మన వర్తకులు వాణిజ్యము చేసెవారు అందువల్ల వివిధ పరిశ్రమలు ప్రబలినవి శిల్పము వివిధ వాస్తు విద్యలూ లలిత కళలు ఆయా శాస్త్రిలూ విద్యలు ప్రాముఖ్యముగా ... కవిత్వము ... విలసించినవి ఈ వివిధ విద్యలలోనూ సాంగముగా ఎరిగిన ప్రాజ్ఞులైన ప్రసిద్ధులు అనేకులు ఉండిరి వీరి ... వలన దేశము సస్యశ్యామలము సుందర వస్తు సంపన్నము అష్టైశ్వర్య సంపద శోభిల విపణియై నిత్య కల్యాణము పచ్చతోరణముగా సంతతోత్సాహము గూర్చు చుండెడిది

దేశ మిట్టి సుశోభ నందిన దంటే ఆయా విద్యలూ కళలూ ఎక్కువగా అభివృద్ధి నంది యుండవలె అట్లభివృద్ధి నందిన ఆయా విద్యా సంస్థలు కూడా మన దేశమున నుండేవి అవి నిరాడంబరాలు ... కరి ... ప్రాంతాల ... వాటిలో

దేవాని ఇతరుల ఆధిపత్యం ఎప్పుడు వాటికి లేనే లేదు వాటి కవి సర్వతంత్ర స్వతంత్ర సంస్థలు విద్యా విధాన మెట్లుండ లెనో ఎవ పరవ పారనా లేక మంలో సాగింప వలెనో ఆచార్యులే ని ర్ణయించు దు దానిని అనుసరించే వారు నడుపువారు వెరె ప్రభుత్వాని కెట్టి ప్రమేయము లేదు అయితే విటికి సహాయము చేయవలసిన విధి రాజు కున్నది ఆ పరిమితికి యిం ని యీ సంస్థలకు దానా లిచ్చిన రాజు లున్నారు ఒడి వారి రక్షితా విద్యాభి మానము వల్లనే అంత మాత్రన రాజా సంస్థ నిర్వాహ లో చెట్ట బొ్కర్యము కలిగించు కొనుట పొసగదు రాజువేగాక ఇతర గృహస్థులును ఇట్ట దానాల నిచ్చేవారు ఆగ్రహాస్థులతో పాట వాడే రాజులున్నా రాజు ముఖ్యముగా మాడ వలసిన దేం ఎంటూరా ఆకతాయుల వల్ల ఈ సంస్థ కుపద్రవా ని రెకుండా భద్రత యుట

ఈ సంస్థలలో శిక్షితులైన వారయా విషయాలలో పూర్ణ పరిజ్ఞానము క్రియా దక్షతా కలి యుండేవారు అయా విషయాలు వారికి ముఖస్థంగా ఉండేవి ఆ సంస్థల తీరు ( ) తెలుసుని సద్యః స్ఫురణ గలది వబో ని చేయమైన విద్యే విద్య యని వారి విశ్వాసము పుస్తకము సంప తించి చెప్పుతా పనుట ఎరుగరు ఏ శ్రోత్రియు పుస్తకం చూచి మంత్రం చదవడు ఏ హోతా స్తోత్రంగాని ప్రార్థనగాని పుస్తకము చూచి చెయుడు

సామము గానము చేయుట కెయుదాతా పుస్తకము నపేక్షించడు ఏ జ్యోతిషకుడూ పుస్తకము చూచి చెప్ప గలడు వచింపడు ఏ ధార్మికుడు ధర్మ నిర్ణయము తెలుపుటకు పుస్తకము చూడడు నిదానము కోసము గాని ఔషధ నిర్ణయము కోసముగాని యాగము కోసముగాని ఏ భిషక్కు పుస్తకము దేవులాడడు వాస్తు ఫలకము కోసముగాని శిల్ప నిర్మాణము కోసముగాని ఏ స్థపతి పుస్తకము తడవడు అలా పుస్తకము నపేక్షించుట పండిత లక్షణ మనిపించుకోదు వారి బుద్ధికే వారు విశ్వసించేవారు అందు వల్లనే వారి ప్రతిభ ప్రతిష్ఠము పెరిగినది ఎప్పుడూ

ఆరంభముంచు

పరిశ్రమలు

ఋషి పరి[illegible]మల వాట [illegible] ఉత్పత్తి దేశ అవసరాలకు సరిపోయేటంత మాత్రమే కాక ఇతర దేశాలకు కావలసినంత ఉండేది. అందు వల్లనే సముద్రాంతర దేశాలకు నానా సరకులు ఎగుమతి చేయగలిగిరి. వివిధ పరిశ్రమల [illegible] పరిశ్రమలుగా ఉండెను. అయా పరిశ్రమలతో [illegible] పల్లెలలో [illegible] ఉండెడి. ఆ పరిశ్రమలన్ని గృహ[illegible] ఉండేవి. ఇవి యిత రుల పెట్టుబడులతో [illegible] ఏ సరుకు ఎంత ఉత్పత్తి చేయవలెనో [illegible] సరుకు ఎంతెంత [illegible] వారు [illegible] ఉంటుండేవారు. పైన పెత్తనం చేసే వారెవరు ఉండరు. వారికి కావ[illegible] పరిశ్రమ పోషకులు [illegible] వారి [illegible] వృత్తిరీత్యా నహజ సంపదలనుండి అవసరాలు తెచ్చుకొందురు. ఆ సరకులను విపణుల [illegible] విక్రయించేవి [illegible] ఈ పరిశ్రమల నిర్వహణం [illegible] సాంకేతిక విషయముల [illegible] వారు [illegible] నిపుణులు [illegible] సరిపోలేదు. ఆయా [illegible] శాలలనుండి [illegible] కౌశలం వృత్తి [illegible] వారు ఒకరికొకరు [illegible]

ఎన్ని పరిశ్రమలున్నా ఎంత సంపదున్నా [illegible] వీలుకాదు గదా. అన్నిటికీ ఆధారము ఆహారమే. [illegible] వస్తువు [illegible] లకు ప్రాముఖ్యమును వారు [illegible] "అన్నం బహుకుర్వీత" (ఆహారము నెక్కువగా పండించు) అని [illegible] ఉపనిషత్ బోధ ఇది [illegible]—

> [illegible]
> [illegible]
> [illegible] జనయా [illegible]॥
>
> (ఋ 10–5[illegible] 6)

ధాన్యమును పండుకుము దానికి రంగు పట్టించుము హెచ్చు తగులు బుద్ధులు లేకుండా నేయుము బుద్ధిమంతులు చ ..నది తేజస్వంతమైనది యీ మాటను (పరిశ్రమ) దీనిని రక్షింపుము దివ్యులైన సంతానముతో యిదీ అవసరము అని వేదవాక్కు (ఋ 10—53 6) ఈ యుపదేశము నాలించిరి శ్రద్ధతో పాలించిరి ఈ ఆహారోత్పత్తి చేయుటలో గాని దీని సేకరణ సంపదలతో గాని యితరుల ద్రోహము లేదు ఎక్కువ తా ... యే కార్యకలాప మంతటినీ పూనికొని నడిపేవాడు ప్రతి కర్షక కుటుంబి అది విధిగా తలచె వారు క్షేత్రపతి (రైతు) మధు మంత యూర్తి (తేనె పట్టు వంటి వాడు) అని ప్రస్తుతించిరి ఇట్లు వారిని తెన్నుగా ప్రోత్సహించినారు వారి పరమ పురుషార్థము పరమప్రాప్తి అందు వలన అదియే వారి సకల వ్యాపంగములందు పర్యవసించి యుండును అట్లే యీ ఆహారోత్పా దోద్యోగము కూడ ఆధ్యాత్మిక భావముతో సతికించినారు ఆ మూలమున భూతభావన (ఇతర ప్రాణులూ నావంటివే అవే నేను నేనే అవి వాటి నాకూ భేదం లేదు అనే భావము)ను పురిగొల్పినారు ఇదొక నైతిక ధార్మికతగా మత విశ్వాసంగా రూపొందించిరి మరి వారి సంస్కృతి కర్షక సంస్కృతి నిజంగా అది త్యాగమయము వారు పండించు పంటంతా వారె అరట్టుకొని అనుభవించరు వారా పంటతో కెందరెందరిని తృప్తి పరుపవలెనో చూపనే చూపుతిని ఆహారము నితరుల కందనీయక దాచుకొన్నవారిని గురించి నిర్దాక్షిణ్యంగా విరచించిన నిరసనలను చూపిరి అన్న మంటే సృజనాత్మక శక్తికే సృజనాత్మక శక్తి దానిని వ్యర్థము చేయుట మహాపరాధము ఎన్నెన్నో విరోధముల నెదుర్కొని వాటికి తట్టుకొని యెంతెంతో శ్రమపడి పండించబడిన అన్నము నర్థించరు అందువల్ల అన్నం న పరిషంచేత (అన్నమును వ్యర్థం చేయకు) అని ఉద్బోధించినారు వ్యర్థ పుచ్చుటే కాదు ఎక్కువ తొక్కగా కడుపుని క్రొక్కరాదు మితాహారిగా జీవించమనియున్నది గీత ధమ్మపదమూ యజుర్వేదమూ విశ్లేష నిర్వచించినవి అంటే తిండికోసము గాదు నీ బ్రతుకు ... కోపమే నీకు తిండి అన్న మాట అతిథి అభ్యాగతుల నాదరిస్తూను అనాథలను ఆదుకొంటూను కల

ఆర్ష కుటుంబము

వులు మొదలైన ఉపద్రవములలో అర్థులకు అన్నదాన వస్త్రదానములు చేస్తూ సోదర మానవులను ఉపకరిస్తూ ఉండటము పవిత్రవిధిగా ప్రతిగృహస్థు పాటించే వారని చూపితిని

వంట చేసుకోవడం ఎలాగైన సర్వసామాన్య విషయమో అలాగే నూలు వడకటం కూడ సర్వసామాన్య విషయంగా (పరిశ్రమగా) ఉండేది బట్ట నేయనియిల్లు ఉండేదికాదు సామాన్యంగా ప్రతి కుటుంబానికి కావలసిన వస్త్రాల ఆ కుటుంబంవారే నిర్మించుకొనేవారు

విద్యాసంస్థలు పాఠశాలలు ఆ సంస్థలు కులవ్యాసంగ పండితుల గృహ నిలయాలుగనూ ఇక్కడ మన పెక్కు సంస్థలు నిరాడంబరముగా మిత వ్యయముతో గూడినవిగా నుండేవి అవి స్వయంపోషకములు దేశ భాషలు వెలుగులా వ్యాపించియుండేవి నేటి వృత్తివిద్యాలయాల పేరుతో నున్నట్లు పట్టాలకై ముడిపడి యుండేవి కావు వాటి విద్యార్థులు స్వతంత్రముగా నేటి వలె నిష్ఠతో అనే ఎక్కడి తక్కువచే పరిష్కరించుకొంటూ ఉండేవి ప్రభుత్వాల వల్లని చూపు కోసరము పడిగాపులు పడియుండరు వారుగరు ఆత్మవిశ్వాసముతో అన్నీ సాధించే వారు

ధర్మము

ఈ వ్యవస్థ కింత దృఢశక్తి ఆసక్తి అర్థవము ఎట్లు కలిగినవి? బహుముఖమైన దీని వ్యవసాయమున కంటా నిర్ణయించే మూలాలయు ధర్మ మను పదమునకు చాల విశాలమైన అర్థపరిధి ఉన్నది సమాజము సుఖశాంతులు సర్వస్వమం దొదిగియున్న దనవచ్చు క్రమశిక్షణతో గూడిన ప్రవర్తన బాధ్యత (విధి) నైతిక ప్రవర్తన మరియు సామాజికన్యాయకార్యము స్వభావము మొదలైనవన్నీ దీని పరిధిలోనివే

సుఖశాంతుల యభిలాష మానవధర్మం (స్వభావం) అయితే లోకములో ననేక పరిస్థితుల ఒడుదుడుకులలో మెలగవలసి వచ్చిన ఏవేవో ప్రలోభాలు వ్యక్తిని చెడుత్రోవకు లాగుతూ ఉంటవి అందువల్ల సహజము

సరళమునైన మానవ స్వభావము మరుగుపడి స్వార్థము గడిచేరగా బుద్ధి వక్రించు. దానితో నీతి కామక్రోధము లబ్ధి మనసు కొంటవి. లోకవ్యవహారం ఒక్కొలమారి పోతుంది. ఈ వెదదల నివారించుటకే క్రమ ప్రవర్తన నీతులు నియమాలు విధులు వ్యవస్థలుగా మరల ధర్మమే రూపొందినది. అనేక ప్రాంతాలు వర్ణాలు వర్గాలు మతాలు భాషలతో వైవిధ్యముగా ఉన్నదేశము మనది. అయితే ధర్మ మందరకు శిరోధార్యముగానే ఉన్నది. ధర్మము నేభేదము లేక అందరూ సమానముగానే సంభావిస్తారు. ఇట్టిది మనదేశీయుల సంఘటితపరిచి జాతీయత నొదవించినది.

విశేషించి సమాజమును వారివారి విధులను నిర్దేశిస్తున్నది ధర్మము. విధులంటే తప్పక నిర్వహించవలసిన బాధ్యతలు. ఇంకా సమాజమున ఒక్కొక్కడి స్వాభావికమైన ప్రవృత్తి ఆత్మవిశ్వాసము ప్రవర్తము వ్యక్తి లోకసేవ త్యాగబుద్ధి మొదలైన వానిని తెలపనక్కర ఎవరూ ఎవ్వరమయమునవసరము పూరించవలె ననే అరాలంబన మన తత్త్వము వాటికి తెలియటము కేవలి యవసంటా వారు చక్కగా గుర్తింపగలరు. వాటిని స్థానికంగా తామే సమిష్టి కృషితో సమకూర్చుకొనేవారు. అది వారికి ధర్మము నిర్ణయించిన నిర్దేశించిన విధి. సమాజము పాలకార్యముల నిర్వహించు విధి (బాధ్యత) ఇట్లు ఏకేంద్రీకరింపబడినది.

కేవలము నైతిక బాహ్యపరిణామాల వివేచనలకే పరిమితము గాదు ధర్మము. అది ఆత్మసంబంధి. ధృతి[1] (సమాజము క్రమబద్ధముగా నుండుట) లేదా ధైర్యము సహనము అపహరించకుండుట శౌచం (పారి

---

1 ధృతి క్షమోఽస్తేయం శౌచ మింద్రియనిగ్రహః
ధీ విద్యా సత్య మక్రోధో దశకం ధర్మలక్షణమ్ — మనువు

2 శౌచం కేవలం బాహ్యశౌచం కాదు అంతరికశౌచము మనస్సునకు దానికి పూనికగూర్చు ఆత్మకు సంబంధించినది

శుద్ధ్యం) ఇంద్రియ నిగ్రహము బుద్ధిస్థైర్యం విద్య సత్యనిరతి క్షమ పెట్టుకోకుండుట ఇవన్నీ ధర్మదేవత యొక్క లక్షణాలు ఆత్మజ్ఞానము లైననే యివి సాధ్యములు ఇంకా యజ్ఞఫలము కూడా అంటే త్యాగబుద్ధితో కర్మ లొనర్చుచు లోకమున జీవయాత్ర సాగించుట దీని లక్ష్యం దీనిని పరిష్కరించుకొనే మనజీవిత విధానము రూపొందింప బడినది దానిని నాలుగు శాఖల దిగా నిర్వచించిరి 1 ధర్మం 2 అర్థం 3 కామం 4 మోక్షం వీటిని పురుషార్థము లన్నారు ఇవి ఒకదానికొకటి బాధకములు గాక తీరుగా వీటిని మెలకువతో సమన్వయించి (పోషించి) అనుభవింపదగు నన్నారు పురుషుని ప్రయోజకత్వము (సామర్థ్యం) అనేట వీటిలో మొట్టమొదటిది ధర్మం చిట్ట చివరిది మోక్షం (ఆముష్మికాభ్యుదయం శ్రేయస్సు) బట్టబయలైన మోక్షం (ఆముష్మికాభ్యుదయ జీవనం) పరమ లక్ష్యం అంటే మానవుని కుసుగడ దీనిని పొందుటకోసమే మొట్టమొదటి దైన ధర్మము ఒట్టుపరిగమ్యము జేర. ఈ సుటకు శిక్షణ మిగిలినవి రెండూ ఈ రెండు కొనలగల ధర్మ మోక్షముల నాశ్రయించి యుండవలె ఆనుషంగికములె

ధర్మ మిట్లు దివ్యప్రతిపత్తి గలదై నది సత్యము పరమేశ్వరుని స్థాయి నందునది స్థాయినేకాదు తాదాత్మ్యమును కూడ ఇదో చూడండి సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ (బ్రహ్మసత్యము జ్ఞానము అపరిమితము తైత్తి ఆ వ మం 1) బ్రహ్మణోనామ సత్యమితి బ్రహ్మ అంటే సత్యమే (ఛాందోగ్య ప్రపా 8 ఖ 1) యోవైస ధర్మః సత్యం సత్యమే ధర్మము — (బృహదా —4 –14) ఇట్టి మహోన్నత ప్రతిపత్తి గలదగుట వల్లనే మన ధర్మమున కధిక గౌరవము ధర్మాత్పరం నాస్తి (ధర్మమునకు మించినది లేదు) అన్నారు అథో అబలీయాన్ బలీయాగ్ సమాశగొనతే ibid (ఈధర్మం వల్లదుర్బలుడు కూడ బలవంతుని నోడించును అన్నారు పూర్వము మనసమాజమును) నిజముగా పాలించేది ప్రభుత్వం కాదు ధర్మమే రాజుకూడ ధర్మమునకు దాసోహ మనవలసినదే

ధర్మము మనవారి కుగ్గుతో నంగరించ బోయబడిన శిక్షా మందేది అది వారి సంస్కారముల జీర్ణించగ కనుకనే సాహసికులుగూడ ధర్మా

ఆ ష్ణుఖంబము

ధర్మాలు స్థూలంగా తెలియుచుండేవి. ధర్మసూక్ష్మములు నిర్ణయింపదగినవారు స్థితప్రజ్ఞులై సుఖదుఃఖములు రాగద్వేషములు మొదలగు ద్వంద్వాల కతీతులై సమభావముగలవారు వీరు. కనుక అందులకు వీరే యధికారులు. ఇట్టి ధర్మ సూక్ష్మములు నిశ్చయించుటలో కేవలం కర్మ యొక్క బాహ్యవ్యాపారము మాత్రమే పరిగణించి నిశ్చయించరాదు. ఆ కర్త మనఃప్రవృత్తి యెట్టిదో పరిగణించవలెను. అది శుద్ధముగా నున్నదా? లేదా? అనే విషయము గమనించి నిర్ణయింపవలెను. ఇంకా ధర్మము నిర్ణయించుటలో వీరు కేవలం భౌతిక నైతిక ప్రమాణములే గాక ఆధ్యాత్మిక పరిణామాలను పరిగణింతురు. కర్త యొక్క మనఃప్రవృత్తియే ప్రధానము. కొన్ని కర్మములు పైకి చూచుటకు ధర్మంగానే తోచవచ్చును. కాని ఆయా సందర్భాలలో నవి వ్యక్తులకే కాక సంఘమునకూ ఉపద్రవము కలిగించగలవు. మరికొన్ని కార్యములు చూచుటకు అధర్మంగా తోచవచ్చు కాని ఆయా సందర్భాలలో వాటి నాచరించుటే ఉత్తము కాగలదు. ముప్పు కి)

ఒకడు విద్యాభ్యాసము చేస్తానని శిష్యులను సమకూరుస్తాడు. ఆవిద్యాబోధ మాయొక్క దేశమునకు జాతికి అనర్థము తెచ్చిపెట్టే విషయాలు బోధిస్తూ ఉంటాడు. విద్యాదానం మహోత్తమమైన ధర్మంగా కనిపిస్తుంది. అయితే యీదానము చేయుచో నతని బుద్ధి శుద్ధము కాదు. దేశమునకు జాతికి హాని చేయుతే. ప్రశాంతముగా నున్న పల్లెలో ప్రజాసేవ చేస్తానని ఒకడు ప్రవేశిస్తాడు. ఆ యూరివారి కష్టములకు తోడ్పడుతూ మెల్లగా కొందరమాయకుల ఆదరాభిమానాలను సంపాదిస్తాడు. క్రమంగా ఆయూరి వారిలో వైమనస్యాలు కలగించి తానొక వర్గానికి నాయకుడుగా వ్యవహరించసాగుతాడు. ప్రజాసేవ యుత్తమ ధర్మమే. కాని యీ సందర్భంలో ఆ ప్రజాసేవకుని మనఃస్థితి యెట్టిది? జడ మనగలమా? మరి ఒక శత్రువు ఒకదేశము పైకి వస్తూవుంటాడు. అప్పుడొక ప్రాంతం నకబాటలను పాడుచేసి వంతెనల పడగొట్టి జలాశయాల గండ్లుగొట్టి రొప్పురొప్పు చేస్తారు. పనులన్నీ పరమ అధర్మములుగా తోస్తవి. అయితే వీటిని చేయుటలో కర్తల మనస్సులు మలినముగా లేవు. శత్రువుల నెదుర్కొనుచు ఇంతా ఒక స్త్రీ పరిపరించజాలక బాధపడుతూ

అర్థికుటుంబము

ఉంటుంది. డాక్టరు ఎంత ప్రయత్నించినా శిశువు వెలుపడుట లేదు. ఏమి చేయవలెను? ఉపేక్షిస్తే తల్లిప్రాణమునకు మోసం వస్తుంది. గర్భంలో శిశువును కత్తిరించి తల్లిని రక్షించవలెనా? భ్రూణహత్య అని ఉపేక్షించవలెనా? డాక్టరు శిశువును ముక్కలు చేసి వెలుపలికి తీస్తాడనుకోండి. దీనిలో డాక్టరు పుణ్యమా, మలిన మనో గలమా? కొన్ని విషయాలు స్థూలంగా బాహ్యదృష్టికి మంచిగానూ అద్భుతమైనవిగాను చాలా ప్రయోజనకరములుగానూ కనిపించవచ్చు. మహాప్రళయ కారణమైన శస్త్రాల ఉద్ధుల కోసం వెచ్చించే ధనవ్యయం అణుశక్తి సనోద్యోగము గ్రహాంతర ఆక్రమణ యత్నములు ఎట్టివే ఇవ్వన్నీ ఏ మేరకు పరిధిలోనే ఉంటాయి తలచు చెప్పు? ఏ రెంత గోప్యంగా ఉంచినా అవి నే అక్రమేణా ప్రపంచ మంతా వ్యాపించక తప్పవు. అప్పుడెవరు ఎదుర్కొనే వ్యతిరేకాన్ని ఆధ్య వారు వాటితో లోకము సుష్టు గడుపక తప్పదని తెలియ తాండవము చేయక గాని పాట దేముందని? సమ్మతి ఏమిటి? ఇంకా మరి యీనాడు ప్రగ వారంతా తమ తమ కోరికల సాధించుకోవటం కోసం చేస్తున్న సత్యాగ్రహాల ఉపవాసాలు సమర్థించవగిననా? వారి ధర్మ మార్గ దృష్టితోనే పరిశీలింపవలెను. మహాత్మాగాంధీ గారు చేసినారు కనుక మేము చేస్తామనటం సమంజసం కాదు. సమర్థనీయమూ కాదు. విశాలమైన స్థితప్రజ్ఞుడాయన. ఆ మహాపురుషునకున్న అంతఃశక్తి శుద్ధబుద్ధి సత్ప్రవర్తన ముఖ్యంగా ప్రతిపక్షిని గూడా ఆదరించు సహనము అసాధ్యదుర్లభం కనుక ఇతరుల కవి చేయు శక్యతే లేదు. అవి సమర్థనీయములు కావు. అవివేచనకు దిగితే బాధ పెరుగుతుంది. అది అల్లకల్లోలం చేయగలదు.

ధర్మ పాలనమునకొక సులభ సూత్రము సూచింపబడినది. ఆ ఆత్మోపమ్య—లేక ఆత్మతౌల్య—ధర్మం ఏది[1] సరిపడదో దానిని నీ ఇతరులకు

---

1 న తత్పరస్య సందధ్యాత్ ప్రతికూలం యదాత్మనః
ఏషం సంక్షేపతో ధర్మః నపేక్ష్య సుఖ మేధతే (భార శాంతి—౧౧౩—౮)
ఒరు లేయవి యొనర్చిన
నరయప్రియము దన మనంబున కగు దా
నొరులకు నవి సేయకునికి
పరాయణము పరమధర్మ పథముల కెల్లన్
(కవి బ్రహ్మ తిక్కనగారి అనువాదం భార—శాంతి 5—290)

చేయకు ఇది ధర్మసారం దీని ననుసరిస్తే సుఖిస్తావు అని సూత్రం అంటే ఇతరు లెవిధంగా ప్రవర్తిస్తే నీకు హాయిగా శాంతిగా ఉంటుందని నీ కన్పిస్తుందో అదే విధంగా నీవు ఇతరులతో వ్యవహరించు అప్పుడు సమాజ వ్యవస్థ సవ్యంగా సరళంగా సాగుతుంది నీవు నీ ప్రతిపక్షి ఇద్దరూ సుఖ శాంతుల ననుభవిస్తారు ఇదే ధర్మానికి ముఖ్యమైన సూత్రము మాటిమాట అయితే యీ సూత్రం ఏకపక్షీయం కాదు ఇరు పక్షాల వారు పాలింప వలసినది

మన పూర్వులకు ధర్మము దానిచే విధింపబడిన విధులూ ఉగ్గుతో సంగరించి పోయబడినవి వారి యౌవనమునా అవి జతించినవి ఈ విధులు చాలా ప్రాముఖ్యమూ ప్రభావమూ గలవి మన పూర్వులకు బాగా తెలిసినవి అలవాటైనవి ఈ విధులచే ఈ విధులను పాటిస్తే హక్కుల జాబితాను పట్ట వ్రాసుకొనే సక్కరలేదు హక్కుల కోసం ఆందోళనలు చేయటం అవి ఫలించకపోతే ఆకతాయి పనుల కొడిగట్టటం ఉండదు ఎవరి విధులను వారు పాలిస్తే సుఖ శాంతులు వాటంతటవే రెక్కలు గట్టుకొని వచ్చి కాళ్లదగ్గర వ్రాలుతవి సమాజపు శ్రేయస్సు కోసం సుఖ శాంతుల కోసం వ్యక్తులు నిర్వహించవలసిన బాధ్యతలూ త్యాగాలే విధులు ఈ విధు లనుల్లంఘనీయ ములు వ్యక్తులు లక్ష్యపెట్టి నిర్వహించి తీరవలెను అలా నిర్వహించని వారు ధర్మ భ్రష్టులు సంఘ బాహ్యులు సంఘముతో వారికి గౌరవ ప్రతిపత్తు లుండవు సంఘమేగాక బంధువులూ చివరకు స్వకుటుంబమువారైనను వారితో సహకరించరు ఇది బాధాకరమైన దండన దుర్భరమైన యవస్థ కనుక ఈ ధర్మము నతిక్రమించుట కెంతటి బలవంతుడూ సాహసించడు

ఇటు లౌకిక జీవితానికి అటు ఆముష్మిక జీవితానికి సేతువు (వంతెన) గా ధర్మపరిజ్ఞానాతములైన లౌకిక కార్యముల నెన్నిటినో యది సమకూర్చినది గృహస్థ ధర్మాలూ మాతాపితల పట్ల ప్రవర్తించ వలసిన ధర్మాలూ గురు శిష్యుల ధర్మాలు మొదలుగా ధర్మాలనేక మున్నవి వాటిలో కొన్నిటిని ఆయా ప్రస్తావనలలో వెనుకనే చూచితిని స్వస్థ వృత్తమునకు ప్రధానముగా ననుష్ఠింప వలసిన కొ

ర్లకు సంబము

కర్మలూ పౌర సౌకర్యము నుద్దేశించిన విధులూ సభ్యతా సంప్రదాయముల మర్యాదలూ ప్రజాహిత కార్యములు మొదలైన వన్నీ ధర్మమున కంకితము లయ్యే యున్నవి

సామాజిక హితము

గృహస్థు నిత్యమూ నిర్వహించవలసిన పంచ యజ్ఞముల గురించి వెనుకనే వివరించినాను వాటిని గమనించిన ఇవన్నీ ప్రజాసేవకూ సామాజిక హితమునకూ ఎంతగా నుపకరించగలవో తెలియును కనుక వాడు సప్త సంతానముల బడయుట లోకధర్మముగా నున్నది 1) కూప నిర్మాణం (బావి త్రవ్వించటం) దీనివల్ల మంచినీటి వసతి కలుగుతుంది 2) ధర్మశాల (సత్రం) నిర్మించుట బాటసారుల విడిదికి విశ్రాంతికి ఉపయోగిస్తుంది 3) జలాశయం (చెరువు) నిర్మించుట ప్రజలకు పైరులకు పశువులకు నీటి సౌకర్యం కల్గిస్తుంది 4) వనం (తోపు) నిర్మించుట ఎండవేళల బాటసారులు పశువులు తలదాచుకొనుటకు ఉపయోగిస్తుంది 5) పల్లెలకు తోపుల ఫలసాయం ఆర్థికంగా లాభిస్తుంది పల్లెల కనేకంగా తోపులు ఉపయోగపడును ఆ వివరాలను పృథియుర్వేదపు వ్యవహారములో (సమీక్షలో) చూపినాను 6) కృతిని పొందుట ఇది సాహిత్య సేవ 7) దేవ ప్రతిష్ఠ దేవాలయాల ననుసరించి అనేక కళలు వృత్తులూ విలసిల్లినవి ఇంకా ప్రజ కాధ్యాత్మిక ప్రబోధమునకు కిది సాధనము

ఇవన్నీ ప్రజల యవసరముల సమకూర్చునవే గదా! మరింక ప్రజోపయోగం కోసమైన కార్యాలూ సంస్థలూ ఉద్యమాల కన్నిటికీ ధర్మం అనే విశేషణం చేర్చిస్తారు ధర్మసత్రం ధర్మతోట ధర్మశాల ధర్మ కార్యం మొదలైనవి ఇట్లు త్యాగధర్మమునకు బాగా పదును పెట్టి దానితో ప్రజాసేవయేగాక భూత ప్రాణుల సేవనూ బాగా పురికొల్పిరి మరెన్నో మహత్కార్యముల సాధించిరి జన రంజకము లైన యనేక సంస్థలకు దానా లియ్యటం గురించి వెనుకనే వివరించితిని

భూతదయ

ఆతురులకు అనాథలకు నుపచరించుట సభ్యత సమాజ సౌఖ్యమున కిది యవసరము కూడ ప్రతి కుటుంబీ యీ ధర్మమును నాటి చపలం యున్నదన్న విషయము వెనుకనే చూచినారు గదా ఇంతే కాదు ఆతురులకు చికిత్సించుటకు వైద్యశాలలు (ఆతురాలయాలు Hospitals) రోగులకు పడకలు పథ్యపానముల సౌకర్యముతో కూడ నెలకొల్పుటకు దాతలు దానము లిచ్చు చుండిరి వాటిని నిర్వహించు చుండిరి ప్రాణాచార్యులు శల్యతంత్ర పారీణులు కూడ ఈ యాతురాలయమం దుండె వారట ప్రతి నాటి వైద్యాలయ ములు ఉండేవి విద్యాలయముల కోసము గ్రామసభలకు ఇతర అవసర ముల కోసరమూ దానా లిచ్చుచుండిరి అట్టి దాన శాసనము లనేకమున్నవి వచ్చుకు వీర రాజేంద్ర చోళుని శాసనం (Ep Rep No 182/1915–సం॥ 1062 (క్రీ శ) మదడం శాసనం (Madras Ep Rep [122) నాడు నగును పశువులు మొదలైన తిర్యక్కుల కోసము ఆతురాలయముల నెలకొల్పిరి (అశోకుని కాల్సి రవ శాసనం నాడు) ఇది లౌకిక ప్రయోజన ముల నపేక్షించి కాదు భూతసేవను పురస్కరించుకొని భూతబలులనిచ్చుటకేని ప్రేరేపించెనో జీవహింస నిషేధించుట కేని ప్రోత్సహించెనో ఆ భూత భావన ధర్మమే దీనికి మూలం భూతసేవ యెంత పటిష్ఠంగా ఉండేదో చూడండి

అనేకమంది[1] భూచర ఖేచరముల వధ నిషేధింపబడినది మరి దేని పాడి పైన ప్రాణిని దేనినీ చంపరాదట జంతువుల బలి యిచ్చుట నిషేధమట అడవు లగల బెట్టరాదట

ఇంకా కృషి కర్మలో పశువుల పోషణ వాటి శ్రమను వినియోగించ వలసిన విధానాలను గురించి నియమా లుండేవి ముసుముందుగా దుక్కి పెద్దలను ఎమ్మట చూడి పాడిగొడ్లను ఆ ఎకపక్కి న చతుష్పాదులను గలిపెట్టి

1 అశోకుని ధర్మశాసనాలు

పోషింప వలెను[1] నాలుగు జతల యెద్దులతో కృషి చేయుట ఉత్తమము మధ్య మమట ఒక జతతో చేయు కృషి హీనము పాపయుతము అన్నది ధర్మ గొన్నది అలసిన కుంటి గుడ్డి మొదలైన అంగ వైకల్యము గల జబ్బుగా నున్న దుర్బలంగానున్నది ఇట్టి వానిచే ఏ పని చేయరాదట[2] ఇలా నిషేధింపబడని ఎద్దులతోనైనా అతిగా పని చేయించ వలెనట[3] అంటే దినము పొంటిపూట మాత్రమే పొద్దుట నుండి రెండు ఝాముల దాక పని చేయించవలెను ఎద్దుల నడుములతో తోలుచు చేయని గాని కొట్టరాదట పర్వదినాలలో వాటి మూపు కొరకు [శృంగాల] సీయుచు ఋతువుల చేయుట కూడదట[4] ఎద్దులను రక్తము వచ్చునట్లు కొట్ట రాదు ఈ ఆహార మిచ్చి తలు పాటి ... ఈ రైతు మానవుల కాక ... స్వత్వా (హక్కులను) ప్రకటన్నైతే అనాదో నోరు ... లేదైనా చెప్పగలను పశువుల వద్దున ఈ స్వత్వాలు (హక్కుల) ప్రకటించబడినవి ఆనాటి రాయి తనిఖీల తాగిన త్యాగి కుక్కలకు పంటలకు గూడ ... త్రాగించినాడు[7] అంటే పాడి యూనా డెంతో సమృద్ధిగా నుండెడి ... ఎల పాపలకు పోయి పాలైనా నోచవాయె

ధనము త్యాగము

మరొక విశేషము ధన శక్తిని గూర్చి కుదుర్చుకోయలేదు త్యాగ ధర్మమును బాగా ప్రోత్సహించుట యూ ధన శక్తి నొక చోట నిలువకుండ చేసిరి

---

1 ఋగ్వేదము

2 పరాశరస్మృతి

3 పరాశరస్మృతి

4 పరాశరస్మృతి

5 పరాశరస్మృతి

6 అశోకుని ధర్మశాసనము

7 కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రము

రాజుల విషయమున నిది మరింత యవసరము రాజకీయంగానూ సైనికంగాను బలవంతుడు రా. ఆయన ఆర్థికంగానూ బలవంతుడైతే చాలా దుష్పరిణామాలు కలుగవచ్చు. కనుక రాజుల కత్యంతమూ త్యాగోన్ముఖులనుగా నుత్తేజపరిచి అక్కడ గూడిన ధనమును రాజులు మరల ప్రజలకు గుర్తుస్మరించు చుంచె వారు ర.. పట్లు చేయువాడని రఘువంశము చూపు చున్నది. హర్షు డీరు వోత్సవములు చేయు చుండెనని చరిత్ర రచయితలు పేర్కొన్నారు. దీనిని సత్రోత్సవము అనువారట. చైనీయ యాత్రికుడు హ్యూయన్‌త్సాంగ్ వాటిని వర్ణించినాడు. అయిదేసి సంవత్సరముల కొక మహాసత్రోత్స వము జరుపుచుండెడివాడట. ఆ ఐదుసంవత్సరాలలో తన దగ్గర గూడియున్న ధనము బంగారము భోగవస్తువులు మొదలైనవాటి నన్నిటినీ ఈ ఐదవసంవత్స రాన అర్థులకు బ్రాహ్మణులకు విద్యాంసులకు యతులకు రాజు దానము చేయు వాడట. ఆ సందర్భాన సుపీసం... విలువ యుండకుండ ఇల్లు దానముచేసి తాను కాషాయవస్త్రములు ధరించ యుండెకి చేరువాడట హర్షుడు. ఆయన ఎంతకు ... క్రమము శీలరున ఉత్సవము ... చే నాడు హ్యూయన్‌త్సాంగ్ చూచిన యుత్సవ మా ఐదవ ... దేశని నాటు మొక్కులు మొక్కుచుండుట నేటికీ ఉన్నది. ఆ సత్రోత్సవము ... ల భావమే ఈ యాచారము కావచ్చు. అల్పసంపద అల్పవ్యయములు ... అని యశోకుని నిర్వచనము (అశోకుని ధర్మశాసనము మొదటి ... శాసనం)

అత్యంత ... చేసమాజమున కెలపు ... యది యుగాంతముల వెన్నా ... ఈ త్యాగధర్మముతో నవి తెలుసుకొని యేయున్నం సామా కవా ంకోసరం వ్యక్తులు ఎవరణ చెయుట అవసరం అవితర్కా వైచ్ఛి కంగా వారివారి సౌహార్ద చిత్తశుద్ధులతో జరుగుచో సర్వదా శుభము. అటువంటి పెరుతీరుల వ్యక్తులవంటి సమాజవాతముకోసం ధనమునూ ప్రవాహ్యలయూ గుంజనూవచ్చు. ప్రభుత్వ శాసనాల ఒత్తిడులు దౌర్జన్యాలు దోపిడీలు అందు లకు సాధనములు కావచ్చు. ఎవేవో లాభాల కొరల జూపుట యొక మూలం కావచ్చు. కాని యీతీరులు ఇచ్చిన వారికీ పుచ్చుకున్నవారికీ సౌమన స్యము సమకూర్చవు. ఇచ్చిన వారి హృదయములు ప్రసన్నములుగా నుండవు

వారు త్యాగానందము ననుభవింప జాలరు. ఇతరులకు లొన్నై యిచ్చేది దాన త్వము. దానవాలు మొదలైన వారికి దాశలేక యిచ్చేది దానవత్యాగము. దశాగాలలో ఇచ్చేవారి మనస్సులు శుద్ధముగా నుండవు. లోలోపల కుళ్లుచూ కుతకుతలాడుచు చేయుదురు. కనుక మనవారు స్వధర్మబద్ధమైన సాత్త్వికత్యాగమునే యుత్తమమందురు. దాని కను గుణమునే వ్యక్తుల సుశ్రేయము.

ధర్మసంగ్రహములో అంతటా ఉన్న యాత్రికులకు సౌకర్యము లొనగించుట పంచాయతుల వారి యవసరములు [illegible] ఉండేవి. యాత్రికులకు [illegible] వారి యవసరములు [illegible] [illegible] ప్రత్యేకముగా [illegible] [illegible] [illegible] [illegible][2] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] చెప్పబడినది. మరి దారిదోపిడీ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నాయకులందరి [illegible] అది తెల్ప లేకపోతే ఆ నష్టము నభేపరుసు వారివా చెప్పుకోవలెనట.

యుద్ధనీతి

రణధర్మము ఉత్తమమంగాను అత్యంత యుదారంగాను ఉండేది. [illegible] తోస్తూ ఉదాత్తంగా వ్యవహరించెవారు. పారిపోతున్నవానిపైన ఆయుధము కోల్పోయి యున్నవానిపైన చెయి చేసుకోరు. [illegible] శరణాగతుని రక్షించుట పవిత్ర

---

1 మెగస్తనీసు పాటలి పుత్రమును గూర్చి చేసినవర్ణనలు
వాత్స్యాయనముసకు శ్రీ ఆదినారాయణశాస్త్రిగారివ్యాఖ్యానంలో గోష్ఠులు సంఘములయినవాటిని చూడుము
2 కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రం—అధి —1—ప్రకర—88
3 మెగస్తనీసు వర్ణనలు

ధర్మం స్త్రీలజోలికి పోరాదు తమ కి ఒక్కిన శత్రుకాంతలను గౌరవముతో నాదరించి వారి నివాసములకు క్షేమముగా జేర్చువారు పౌరుల బాధింపుట పల్లెలు పట్టణాల దగులబెట్టుట దోచుకొనుట నిషిద్ధములు ఇట్టి నియమా లనేకము ఉండేవి అని అర్థమౌతున్నది ఎంత బద్ధశత్రుత్వమున్నా యెంత దారుణంగా పోరాడుతున్నా ఎంతటికక్ష వున్నా ఆయావృత్తులకు హాని అభ్యంతరము[1] కలుగనీయరాదు అందువల్లనే పోరాట మెంత యూరాటంతో దారుణంగా సాగుతున్నా కాపు(రైతు) లదుంగా బెదురూ లేక తమపని కార్యకలాపాలను జరుపుకొంటూ వుండే వారట ఇందువల్ల యుద్ధాలెక్కువ వాటి బాగోలూ ఆ పోరాడు పక్షాల వారికే పరిమితంగా వుండేవి యుద్ధకాలాన గాని తరువాతగాని పరిశ్రమలు సుత్పత్తులు దెబ్బతిని లోకం నాశనపడివుండేదికాదు

అటవీసంపద పరిరక్షణ

వృథాగా[2] చెట్లను గొట్టరాదని మనుధర్మం ఇలాకొట్టితే నరకాల కుందఎట్టుతుందట ఇదిచెట్టికొట్టిమాటగా తోచవచ్చు కాని దీని ప్రభావము మోమ్ప మానవులకు ప్రకృతి ప్రసాదించిన మహాసంపదలలో అడవులొకటి గృహారామణమునకు కావలసిన కలపమొదలు పొయ్యిలోనికి పుల్లదాక మానవుడు అడవుల నుండుకోవలసినదే ఇవి ప్రత్యక్ష ఉపయోగాలు మనకు తెలియకుండానే యడవులవల్ల మన కొదవుచున్న లాభా లనేక మున్నవి వడగాడ్పులనూ చలిగాలులనూ అడవు లాపుచున్నవి అందువల్ల వాతావరణము సమస్థితిలో ఉంటున్నది అడవులు మేఘాల నాకర్షించి వర్షము గురియుటకు తోడ్పడుచున్నవి వర్షపాతంవల్ల తాకిడికి నేలలు కోసుకొనిపోకుండా ఆపుచున్నవి వర్షపాతంవల్ల రొచ్చుమట్టి కొట్టుకొని పోకుండా అడవులు వాని నాంపట్టి వాని పాదుదలను క్రమపరుస్తవి

---

1 మెగస్తనీసు వర్ణనలు

2 వృక్షచ్ఛేత్తా వృథా యస్తు నాతి ప్రణతా న్నవేత్
గౌతమధర్మశాస్త్రం

ఇంకా అడవుల పరిసరముల నివసిస్తూ వాటి నాశ్రయించుకొని యున్న వారి కవెంతగానో ఉపకరిస్తున్నవి. ఈ విషయమును డా॥ ఫ్రెడరిక్ రోజ్ (Dr Frederick Ros) గారు చక్కగా వివరించిరి (బ్రిటన్ విదేశాంగ కార్యాలయపు నివేదికలో నని గుర్తు) అడవులు లెనిదేశం తీరం (సముద్రతీరం) లేని దేశంవంటిది. అని సముద్రతీరాలవారు సముద్ర సంపద ననుభవించి లాభం పొందుచుండునట్లే అడవుల నాశ్రయించి యున్నవారు వంటలు ఆకులు ఔషధులు కాయలు పండ్లు పప్పులు తేనెపట్టులు నారలు పువ్వులు కలప కట్టెపుల్లలు అడవిజంతువుల కొమ్ములు తోళ్ళు పక్షుల ఈకలు—అబ్బా! యెన్నెన్ని విధములో ఆ సంపద! ఇది జాతీయ సంపద. ఇట్టిజాతీయసంపద మన భారతదేశంలో తక్కువేమీ కాదు. కాని దానిని బర్బాదా చేస్తున్నాము. ఆయడవుల నాశ్రయించుకొన్నవారికి వాటిలాభం పూర్తిగా అందుట లేదు. దళారులు దోచుకుంటున్నారు. ఇట్టిసహజసంపద చాల నష్టపడుతున్నది. మొన్నటి ప్రపంచయుద్ధం నాటి నుండి మరింత నష్టపడుతున్న.

యూరపులో 19వ శతాబ్దినుండి అడవులు నిరాదరింపబడినవి. దాని ఫలితంగా ఆయాదేశాలు ప్రకృతి శాపము ననుభవించినవి. అందువల్ల అనేక కష్టములకు గురియైనవి. వానలు తరిగి పోయినవి. చేలలు దోకుకొనిపోగా సారవంతమైన భూములు నీరసించి పోయినవి. లోయలు ఇసుకనేలలై రోగాలకు నెలవులైనవి. వరదల వల్ల నష్టాలు కలిగినవి. మొదటి ప్రపంచయుద్ధము తరువాత యూరపువారికి అడవులను పెంపొందించవలెననే శ్రద్ధ కలిగినది. దృఢ నిశ్చయంతో తీవ్రప్రయత్నముతో ఈ కార్యము సాగిస్తున్నారు.

ఈయడవుల యవసరమూ ప్రయోజనమూ మనవారికి పురాతనకాలము నుండి తెలియును. తోపులు నాటుట పవిత్రధర్మంగా తలస్తుండేవారు. అందువల్లనే చెట్టును వృథాగా కొస్తే నరాల పుండు పుట్టుందని అనటం. మరి ఈనాడు పరిస్థితి యెట్లున్నది? పెరళ్ళను తోపులను నడదారుల కిరుప్రక్కలనూ చేలగట్లను చెరువుల కట్టలను కాలువల కట్టలను గోభుములనూ అశవ్రలనూ గల చెట్లను గాలించి గాలించి నరికి వేసినారు. నరికి వేస్తున్నారు. ఇల్లు బాధ్యత లేకుండా వ్యవహరిస్తున్నారు. నడబాటల ప్రక్కల చల్లని నీడలనిచ్చే

చెట్లను నిట్టనిలువునా పట్టం నాలిచివేస్తూ చిత్రవధ చేస్తున్నారు కొమ్మలను కొట్టివేస్తున్నారు తోటలలో చెట్లకూ విదేగితి వచ్చేవోయే బాటసారులు వాటి ప్రమాతల మొదటనే బొయ్యి నమర్చి వంటలు చేస్తూంటారు ఆ బొయ్యి కాక వైపు బొయ్యిలాయిగా ప్రమానునే ఉంచుతారు ఆచెట్టు చల్లని నీడ ననుభవిస్తూ దానిమొదలునే మెసము దేవడిగా? ఆశ్రయదాతకే యపకారము దలపెట్టుటగా యిది: మరి ఇంతటంటే నీచకార్యమూ ద్రోహమూ ఇంకేమున్నది? చెట్లన్నీ ఈవిధంగా చేబోందుచూనే వున్నవి పరశురాము డిరువదొక్కమారు క్షత్రలోకమును సంహరించి యుంతటితోనైనా విదలినాడు జనమేజయు డాస్తీకుని యుపదేశము నాలించినంతటనైనా సర్పయాగమును విరమించినాడు ఈ వృక్షసంహారకాండ కెట్టియవధి కనపడదే ఈ దురాగతాలను నాలేవారు వారిని విహారింపమానరే: పల్లెత్తుమాటనరే? తమను గానట్టు చూస్తూ ఊరకుంటారు ఈయపచారం దుష్ఫలానుభవం మాయంపేతులకు మాత్రమేనా కాదు లోకమంతా దాని ననుభవించవలసినదే చల్లగా నీడల నిస్తూ వుంచే పచ్చని చెట్లు జాడలేకుండా పోయినవి పోతున్నవి పక్షులు తలదాచుకొన తావులేక అల్లాడుచున్నవి ఆయా ఋతువులలో అవి రంగురంగుల ఎంగారాలతో పరిత్యక్షపై వొయ్యారాలొలికిస్తూ కనులపండువుగాజేయు నృత్యాలు చెవుల కింపొదవనోయి హాయిగా వేయుగానాలు ఇక కనుపించవు వినిపించవు ఎండవేళల పశువులకాపరులైన పల్లెలు పశువులు తలదాచుకొన తావులేకుండాపోయినది ఇంకా ఆలోచిస్తే వాతావరణమూ చాలా మారిపోయినది ఆయాకాలాల ఋతువులైనా లెగుడదిగుడుగా నైనవి దానిని బట్టి వర్షము కురియుట దిప్పనది అందువల్ల సస్యములు పెట్టబడుచున్నవి ఈతీరున కంటికి చెవికి ఇంపులేక ప్రాణయానికి ఉల్లాసం లేక వానల హెచ్చుతగ్గుల వల్లనూ పంటలు ఫలించకనూ బాధలు పడుతున్నాము మరి పాపం పట్టికుడుపు టుందంటే యిది కాదా? కర్మసిద్ధాంతమున కిదే మచ్చు కర్మఫలం వ్యక్తులనేగాక సంఘం జాతి దేశం అన్నిటినీ పట్టి బాధిస్తుందట ఈ మాట లిక్కడ సరిగా అతుకుతవి చెట్లను నరికిన వాడికి పుండన్నారు అది లోకానికే ఒట్టు ఫలవంతముం డైనది

ఆర్షకుటుంబము

కరకులూ[1] ఆయా వృత్తులవారూ దోషభరితంగా తమ తమ పనులలో నున్నప్పుడు వారిని పట్టుకొని దండింపరాదట. ఎందువల్లనంటే ఆయా వృత్తుల భంగపడుతుందనే భావనలు పుట్టునని చెప్పు ధర్మము ఆలాంటి వింకెన్నో యున్నాయి. వర్తి వ్యాపారము సిద్ధ్యమైనదిగానూ దలపబడెను.

సౌహార్ద్ర సహకారధనాలు

సౌహార్ద సహకారములు పాలువారెడు వారి పౌర జీవితము అంతఃసర్గమధ్యము. ఎప్పుడు మంది బయట్ల మొదలైన సామాన్యంగా సమాన అనుభవంగలవారూ యుండేవి. కొన్ని చిల్లర సామాజిక కులాలే. అయితే వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యంగల వారు లేక పోలేదు. తగినంత ఉపసత్తి లేక చిన్న రైతుల అరకల పొత్తు కల సేద్యం చేసుకోవటము జరిగేది. అయితే ఆ పొత్తు సంబంధం దాకనే పొత్తు లేని పంటలో సరి అన్నదానుదే. యీ విషయమును తెలుపుతుంది. ఇంకా పశువుల పోషణకు లేకనో జబ్బు పడుట వల్లనో యే రైతు కృషమైనా వెనుకబడి అదును పదునులలో విత్తుటకు చేను సంసిద్ధము చేయలేకపోతే ఇరుగు పొరుగు రైతు లుపేక్షించి చూస్తూ పంటరు. చేను బీడు పడనీయరు. తమతమ అరకలూ మనుష్యులూ తోడ్పడి ఆ రైతు పొలం దున్ని విత్తనాలు విస్తి యతని కప్పగిస్తారు.

సామాజిక ఉత్సవాలలో వారివారందరూ నడుము కట్టి తలకొక పని చేసేవారు. అందువల్లనే పెండ్లి పెళ్లికంతరూ పెద్దలే అన్నదానుని ఇంతేగాదు గ్రామంలో ఏ యింట్లో ఏ ప్రయోజనం (కార్యం) వచ్చినా అది ఊరందరిదీ నన్నట్లు వ్యవహరిస్తుండేవారు. ఎవరింట నేపదార్థ మున్నదీ అది తెచ్చి ఆ కార్యాన్ని కండించేవారు. అందులకు ప్రతిఫలం అడుగరు. పెరటిలో నున్న కూరగాయలు పాలు పెరుగు విస్తళ్లు ఎండిళ్లకు చాటాకు వంటచెరకు వంటపాత్రలు మొదలైనవి యెవరింట నేవుంటే అవన్నీ తెచ్చి యిచ్చి కార్యము నిర్వహించేవారు. పొరుపులున్నా కార్యముల పట్ల వాటి మాట దలచె

1 కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రం

అర్థకుటుంబము

వారు కారు అలా తలచటం కాని సహకరించక పోవటంగాని అమర్యాదగా అసభ్యకరంగా నింద్యంగా ఉండేవి గ్రామాలలో నేపైనా లోట్లు వస్తే ఆ యగౌరవం మా కుటుంబానికే కాక గ్రామానికే కలిగినట్లు తలచేవారు ఎన్ని అక్కా బావా అన్న అంటూ వరసలు కలిపి పలుకరిస్తూ ఆప్యాయతతో ఆ కార్యమున్నట్లు అందరూ తలాయొక పని పంచిపెట్టుకొని చేస్తూండేవారు ఆ కార్యం జరిగినన్నాళ్లు దాదాపుగా ఊరందరికీ ఆ యింట విందులే ఊరూరున సూరంతా సహకరించుటవల్ల ఆ కుటుంబి కష్టవ్యయ పరిశ్రమలుండేవికావు మరి సహకారం తీరేలాగుంది? ఎవరి ద్రవ్యం వారిదే కనీ అవసరాని కందరికీ అప్పట్లు లేదూ? ఇది యైచ్ఛిక సహకారం ఎవరికీ నొప్పి గలిగించదు అంతటా అందరకూ హాయే ఆనందమే! ఏ యాదేశంవల్ల ఎశాసనం వల్ల ఈలాంటి సహకారం ఆనందం సాధ్యమౌతుంది?

వ్యవహార దక్షత

ఇవి సరే మరి లౌకిక వ్యవహార దక్షతా కొదువ గాదు నిత్య వ్యవహారాలు నిర్వహించుకొనుటకు చాలినంత ప్రాథమిక జ్ఞానము సామాన్యంగా ఉండేది తిథి వారం వర్జ్యం చూడటం ప్రయాణ ముహూర్తములు చూడటము ఎంత వాటికి తగినంత జ్యోతిష్యజ్ఞాన ముండేది ఇల్లు కట్టుటకు పాకలు పందిళ్లు వేయుటకు బావులు కుంటలు చెరువులు కాలువల పనులు నిర్వహించుటకు ఒరవలు ఊలవరాలు మళ్లించుటకూ కావలసినంత వాస్తు విద్యా పరిచయ ముండేది ఇలాగే వైద్యం ధర్మశాస్త్రం నైతిక సూత్రాలు శ్రౌతం స్మార్తం వెరసులు కొలగారవు లెక్కలు మొదలైన వ్యావహారిక గణితం పాయితీ (పొలం కొలవటం) పత్రవ్యవహారం (దస్తావేజులు వ్రాయటం) సరుకుల ధరల పరిజ్ఞాన ముండేది ఏయే పనికి ఏయే వస్తువులు కావలెనో యేదేది యెంతెంత కావలెనో వాటి వివరాల పరిజ్ఞానం మనిషి పశువులు ఏ పనిని ఎంతెంత కాలములో ఎంతెంత చేయగలవో వాటి వివరాల పరిజ్ఞానం అందుకు కాగల మూల్యము (మజూరి) పరిజ్ఞానం కలిగియుండి యాయా పనుల కంచనాలు వేయగలిగి యుండేవారు ఈ ప్రాథమిక

జ్ఞానంతో సామాన్యంగా ఎవరి పనులు వారే నిర్వహించుకొనేవారు. ఒకవేళ నేదైన తెలియక పోతే సంప్రదించుట కాపాటి తెలివిగల వారికే దొరు కుదురు గాను వ్యయం లేకుండా అట్టివారి సహాయం లభిస్తుంది. జలాశయాలు సేతువులు సంస్కారాలు మొదలైన ప్రజాహిత మహానిర్మాణములు నిర్వహిం చుటకు పరిశోధక ప్రజ్ఞలు విశిష్టులు అయిన స్థపతులూ ఉన్నారు. కొండలు గుట్టలు రోదుగాళ్ళు సాగింపగాకుండెడికి విషమాతి విషమ ప్రదేశములలోగా నీటి దాటముల జాడను గుర్తింప సమర్థులై యుండిరి. ఈనాటి సాధన సంపద లేకున్నా ఆనాటి దాటములు గుర్తించి వాటి ననుసరించి నదుల కానకట్టల గట్టుట కను వైన ప్రదేశాల నిర్ణయించిరి. అప్రదేశాల ఉద్దృఢముగా నదుల బంధించి మహాజలాశయములనుండి యా దాటముల వెంట మెలికల మలపుతూ కొండల సందు వందలాదిమైళ్ళ నడిపించిరి. కొండల దొలిచి విశాలమైన గుహలను నిర్మించి వాటిలో శిలల గండరించి మనోహరములైన మూర్తుల దీర్చి దిద్ది గుహలో తేలియాడెడి ఇటుకల నిర్మించిరి[1]. ఏయాధారమూ లేక అంతరమున వ్రేగులాడే లింగమును ప్రతిష్ఠింపగలిగిరి[2]. ఉంగువట్టి గోడను నిర్మించిరి. నీటిలో రాళ్ళు తేలియాడున ట్లొకజలాశయము నిర్మింప నేర్చిరి. త్రుప్పు పట్టని లోహస్తంభమును నిర్మింప సమర్థులైరి. సంగీత స్వరముల ధ్వనించెడి స్తంభముల వెలయించిరి. ఇట్టి వింతలెన్నో యద్భుతాద్భుత నిర్మాణముల చేసిరి. ఇట్టి వీరి ప్రతిభ ప్రజ్ఞ సామాన్యములా?

జానపదుడే మంత్రి

మం మంత్రద్రష్టలైన ఋషులేమి? బ్రహ్మవాదులేమి? మహాశిల్పవరేణ్యు లేమి? అనన్యసామాన్యకౌశలముగల శిల్పులేమి? ఘటనాఘటన సమర్థులైన రాజ తంత్ర ప్రవీణులు మంత్రులేమి? అందరూ జానపదులే. జీవిత క్షేత్రంలో

---

1 ములుగు దగ్గర గల రామప్ప దేవాలయము గోపురమున కిట్టి యిటుక లున్నవి

2 సోమనాథ దేవాలయమున నిట్టియంతర్లింగ ముండేదట. గజనీ దండ యాత్రలో లోసుగాత్రము దట్లుండెనట

ఎరంగానవేగాని ఏ మహావ్యక్తి ఉద్భవించినా వాంటా జనపదాల [పల్లెపట్టు లలో]బుట్టినవారే అచట పెరిగిన వారే జనము జనపదాలయందే యెక్కువగా నివసించెడివారు పట్టణాలు పల్లెలే ఎక్కువగా నుండేవి మంత్రిగా జానపదులనే నియమించవలెనట శ్రేణులు ముఖ్యమైన సంఘ పల్లెలలో సంఘాలుండేవి ఈ సంఘాల సభ్యుల కర్తలను పేర్కొనుటలో వ్యవహార దక్షత ప్రయోగ జ్ఞానము (ఆచరణ జ్ఞానము) వీరి కుండవలెనని చెప్పబడినది జానపదుల ప్రజ్ఞాపతాక మీతీరున ప్రతిష్ఠింపబడెను

ఇట్లు ప్రతిష్ఠింపబడిన ధర్మసంస్థలూ ధర్మమూ స్థిరముగా సుష్ఠుగా సాగు చుండుటకు సత్సంప్రదాయాలనుకూడా వెలయించిరి కొత్త దాన మిచ్చిన దంటే ఇది ఏంకే యొకరిచ్చియున్న దానమును పాలించుట (భంగ పరచకుండుట) పవిత్రముగా దలచుచుండిరి అందువల్ల ఎవరూ ఏదానము నకూ ధర్మ సంస్థకూ హాని జేసేవారు కారు. ఆలాగున హాని జేసిన వారిని సంఘం సహించేది కాదు వారిని ధర్మభ్రష్టులని ప్రకటించి ప్రతి ఘటించి వారితో సహకరించేది కాదు ఇందువల్ల ఆయధర్మాల పరపతి ప్రతిష్ఠ భంగపడేవి కాగా ఎన్నెన్ని యుపద్రవాలు వచ్చినా రాజులు రాచ రికాలు మారినా ధర్మసంస్థలు చెక్కు చెదరక జరుగుతూనే వుండేవి ఈదాన ధర్మాలతీరు పరిశీలిస్తే ఇవన్నీ ముఖ్యంగా ప్రజల యుపకారల కుపయోగపడు సంస్థల స్థాపించి వాటిని నిర్వహించు చుండుటకోసమూ అట్టి వాటిని నడుపు చుండు విశిష్టుల ప్రోత్సహించుటకోసమూగా కనుపడవి అంతేకాని యీ దాన ధర్మాలతోనే వ్యక్తులను భోగభాగ్యాల దుఃసమరిగించునకు కాదు భో రుల మేపుట కుయుంచి పనిగా వాడెక్కడా చెప్పలేదు మానవశక్తి యేకాస్త కూడ వ్యర్థం కారాదనే వారి ప్రాంతిక తునకు వృద్ధులూ వికలాంగులూ కూడ నేదో పని చేయనేవలె[1] అట్టి వారికి నూలు వడుకుట మొదలగు పనులు చూ నారు అంతేగాదు ధర్మ (ప్రజా) కార్యాలలో ప్రతివారూ ఏదోతీరున సహకరించ లె[2] శరీర శ్రమ చేయువారు శారీరక శ్రమ ద్వారా స్వకం

---

1 కౌ అర్థ—ప్రక—41 2 కౌ లఘ—ధర్మస్థీయం

గాను శ్రమచేయజాలనివారు ధనపూర్వకంగాను ఈ రెంటికీ చాలనివారు వారి వారి దగ్గర నుండు నాయా పరికరముల నిచ్చుట ద్వారాను సహకరింపవలెనట

దరిద్రనారాయణ సేవ

మరి యాచకుల మాట దేశంలో రకరకాల యాచకు లుండేవారు నాటి పరిస్థితులు వేరు నాడు వీరు లోక వికాస వినోదములకు సాధకము లేదు బాధకము ఈ బైరాగులూ యాచకులూ నేడు రోతగా తోచవచ్చు కాని వారా నాడు దేశమునకు జేసిన సేవ మరపరానిది తీరుతీరు పాటలతో ప్రజానీకమును రంజింపజేయుచుండునది వీరే విప్రవినోదులు ప్రదర్శించెడి యక్షిణీ (గారడీ)విద్యలు దొమ్మరులు ప్రదర్శించెడి సాముగరిడీలు (మొగ్గలు వగ్గముల పైన గడలపైన నడచుట మొదలైనవి) అద్భుతములు పాశ్చాత్యులు ప్రదర్శించెడి మెస్మరిజం సర్కసుల కివి తీసిపోవు వీరు సోమరు లనదగునా? ఆర్ష సంప్రదాయాల సంస్కృతి—విజ్ఞానమును భారతీయ సమాజ హృదయ ఫలకముల నచ్చొత్తినవా రెవ్వరు? ఈ యాచకగణమే వరిష్ఠ గిరి గీతగాథలైనా మాసిపోకుండా ముద్రించ గలిగిరి ఊరూర వాడ వాడ గడప గడప త్రొక్కుతూ పాటలూ పదాలూ భక్తిగీతాలూ తత్త్వాలూ మొదలైన వాటితో చెవినిల్లు గట్టుకొని ధర్మమును బోధించుచుండిరి సమాజమును ధర్మపరాయణం గావించిరి వారు ఈ ప్రచారమునకు గావలసిన సాధనాల జూడండి అవి ఆడంబరమైనవి కావు చౌక వారే నిర్మించుకొనేవారు గూడ తంబుర ఏకతార చిరుతలు తాళాలు గజ్జెలు మొదలైనవి

హైందవుల విశ్వాసములకవరోధములు కలిగిన కాలమున్నను ఆకాలమున హైందవులు తమ యాచారముల ననుసరించుట దుస్తరముగా నుండేది దేవ పూజలు సేయుట భజనలు సేయుట మొదలైన మతకార్యములను స్వేచ్ఛగా జరుపుకొనుటకు వీలుగా నుండేది అనమయాననే కబీరు తుకారాం రామదాసు (సమర్థరామదాసు) మీరాబాయి బ్రహ్మంగారు మొదలైన మహాభాగవతులు తత్త్వవేత్తలు ఆవిర్భవించిరి భక్తిమార్గముల ప్రదీపించ జేసిరి కాని వారి

అర్షకుటుంబము

యీ సందేశాలు దేశమున మూలమూలలకు గొనిపోయి వినిపించు సాహసు లెవరు? ఆపరిహారింపు బాధ్యతను తల దాల్చినవారూ దానిని నిర్దుష్టంగా నిర్వహించిన వారూ ఉన్నారు దరిద్రనారాయణ సేవకు శ్రీయాచకగణమె వారు అది దైవసంఘటనే గావచ్చు అప్పటి పరిస్థితులలో సీకార్యమునకు పూనుట సాహసమె ఆ సుశ్రీభాగవతుల గీతముల నీయాచకు లింటింట మారు మోగించిరి వినుగు విరామము లేక అదేపని పరిపాటము చేయుచుండేవారు అటు క్రమంగా వారిలోక వృత్తియై పోయినది ప్రజలలో నొకనొక చైతన్యం సవశక్తుల గ్రంథింపం చన గౌరవమూ పుణ్యమూ వీరిదే అది చిరస్మరణీయం ఇందుకు భారతజాతి వీరికి కృతజ్ఞతాబద్ధము గావలసినదే

ధర్మమహామాత్ర పదవి

ధర్మము విషయమున లోకము నొకక్షణమైనా విస్మరింపలేదు సంతతము ఏదో తీరున ప్రచారము పరిపోషణము చేయుచునే యుండిరి ఆప్రచార మనంతముఖముగా సాగుచుండెడిది పురాణశ్రవణం నాటక ప్రదర్శనాలు మొదలైన వాటిని కొన్నిటిని జూచితిని యాచకుల విషయం మున్నుడ విన్నారుగా మరిది చూడండి అశోకుడు నిశ్చల ధర్మాభిమాని ధర్మనిరతుడు ఆయన మతమే ధర్మ మనవచ్చును ధర్మప్రచారమున కాయన యెగుల పట్టుదల చూపెను ధర్మప్రచారపాలనలకోసము ఆయన ప్రత్యేకంగా ఒక పరిషత్తు శాఖనే నెలకొల్పినాడు ధర్మమహామాత్రు లనెడి యున్నతాధికారులా శాఖను నిర్వహిస్తుండేవారు వారి యాలన పాలనలో ధర్మప్రచారం సాగుతుండేది ధర్మస్థాపనం చేయుట ధర్మము వృద్ధిపరచుట ధర్మనిరతులకు సహాయము చేయుట వీరివిధుల వాటి వివరములు అశోకునిధర్మశాసనములు తెలుపుచున్నవి ఈ ధర్మములు ప్రజకు సదా జ్ఞప్తి చేయుచూ వారి స్మృతి పథములందు మెదలు చుండుటకే యాయన ఈ ధర్మశాసనములు దేశము నాలుగు చెరగుల నాటించి మహాప్రచార ప్రబోధము గావించెను

ఆర్షకుటుంబము

అపరిగ్రహ ధర్మము

త్యాగము ఇంతగా ప్రశంసించి యుద్బోధింప జేసి గదా తేర- కట్టు లభిస్తుంటే లోకంలో ఒకు వంచ పాయిపదేవా రెవ రుంటారు? దే- శమంతా సోమరులతో నిండిపోద అని యనుకోకండి ఆ భయం లేదు ఒటు త్యాగధర్మముతో దాతలను త్యాగోజ్జ్వలులుగా జేస్తూనే దానికి పడికట్టుగా నిటు ప్రతిగృహీతలను అపరిగ్రహ ధర్మమునవలంబింపజేసి ఈ ధర్మముతో వారి నుద్బోధించ ప్రోత్సహించరి ఈ యపరిగ్రహం ప్రతిజ్ఞ చెలిం పలువ ప్రజలం ఒకరి యాచిస్తూ జీవించటం చేతకాని సంస్కారు ఆత్మ గౌరవం కాదన్నారు తాను యాచించక ఉండటమే కాదు తాననుగకున్నా చెవరైనా చెదైనా ఇస్తే దానిని దా రాదట తనకు తెలియకుండా దనింటి వెవరైనా యెదైనా ఉంచి పోయినా దానిని వీలు కోరాదట ఇట్టి యపరిగ్రహ ప్రతిని గూర్చి మొకకథ ఖా తవందున్నది చందవ అనుభం ము చూడండి ఈ ధర్మం పాటించినందు వల్లనే నేడు ఆత్మాభిమానం గలవారు తామెంత కష్ట నశలోవున్నా కొకరిని చేయి చాచి దేహీ యని యడుగరు ఒక వేళ ఉచితంగా ఈయజోయినా తీసుకోరు అది తమ నవమానించుటగానూ భావి స్తారు తమ పిల్లలు నెవరైనా ఆటవస్తువునో బురాయినో యిాయబోయినా వారొప్పుకోరు ఆలా తీసుకోకూడదని తమ పిల్లలకు బోధిస్తారు ఇంకెవరైన ఇవ్వబోతే తీసుకోక ఖగానుపడతారు ఇది సంపన్నుల తీరు మాత్రమే కాదు నిష్పచ్చరం చప్పరిస్తున్న వారూ ఈ తీరు వారున్నారు దేవుడు మాకు రెక్క- లిచ్చాడు మా బ్రతుకు మేము బ్రతుకుతాము రెండి సీరు పోసి నారా యణ మూర్తే నారు పోస్తాడు ఒకరి యునానా పోము అని అనిరు పేదలు ఎదురు చెప్పతారు

అపాత్రదాన నిరాసము

ఇదిట్లుండగా ఈ త్యాగధర్మమూ నిరంకుశంగా లేదు దానికి తీరుతెన్ను లున్నవి హద్దులు ఆకలూ ఉన్నవి వీనిని గూర్చి కొంత ప్రసంగిస్తాను

ఇచ్చునది ధనము పాత్రునకు
నిచ్చుగ నొరు వేడకుండ నడి యతిముఖ్యులై
వచ్చిన యాచార్థుల వ్యధ
బుచ్చుట చేయునది సర్వభూత ప్రీతిన్ (ఆది అ 3—వ 204)

అంతేకాక పాత్రులైన యాచకులకే దానమీయ దగునని విచక్షణలేని దాన ధర్మాలు వ్యసనాలే నని అన్నారు ఉపద్రవకరములూ అని అన్నారు దాన మిచ్చుటలో దాత యాలోచించ వలసినవి చాలా ఉన్నవి ముఖ్యముగా గ్రహీత యొక్క వంశము చరిత్ర గమనించవలెను ఆపైన ఆ దానాన్ని చేసే ఏ విధంగా ఉపయోగించుకుంటున్నాడు? అతని స్వభావమేలాంటిది? ఈ దానమును సమాజ హిత కోసమే ఉపయోగిస్తాడా? మరేదైన అకృత్యమునకు ఈ సొమ్ము తీసుకొని యాదుష్కార్యమునకు వినియోగిస్తాడా? ఇంకేదైన వంచన యున్నదా? గ్రహీత స్వబుద్ధి పూర్వకంగానే తీసికొని కోరుతున్నాడా? ఇతరుల ప్రేరణచేనైన ఉన్నదా? ప్రలోభములతో ప్రతిబంధములతో పాల్పడక యున్న ప్రత్యయనేం బుద్ధి యగునా? ఈ దాన మిస్తే దాని పరిణామ మేలాగుంటుంది? లేకున్నాని యితరులకుగాని లోకంకుగాని యేదైనా యుపద్రవము తెచ్చిపెట్టుందా? ఇలా వంటి వెన్నెన్నో యాలోచించి నిశ్చయబుద్ధితో ధర్మబుద్ధితో నిర్ణయించి మరీ దానం చెయవలెనట అదీ యోగ్యతాక్రమంగా అలా కాక అయోగ్యులకూ యిచ్చే దానాలు సంఘాలు సంస్థలకు గానీ యిచ్చే దానాలను అపాత్ర దానాలన్నారు అలాగే దాత సాత్త్విక భావంతో దానము చెయవలె అలా కాక రాజస—తామస భావాలతో దానం చేస్తే అది అపాత్రదానమే అన్నారు రాజకీయ పక్షాల కోసం కంపెనీలు ధనికులూ ఇస్తున్న విరాళాలూ అపాత్రదానాలే ఔతాయేమో! ఇలా విరాళాలిచ్చిన వారితో వాటిని పుచ్చుకున్నవారు నిర్దుష్టంగా మొగమాటం లేకుండ వ్యవహరించ లేరు అందువల్ల వారి నిష్పాక్షికత భంగం పడుతుంది. మొగమాటమేమి లేదంటారా? అయితే తీరు ద్రోహం ఔతుందేమో! ఇలా ఉంచనియండి ఈ విరాళాలు దుబారాగా వ్యయమవుతవి వీటివల్ల ఎట్టి ఉపయోగించు దేమీ లేదు ఏ సృజనాత్మకమైన కార్యము గాని ఎట్టి సేవయు ధ్యేయముగాని సాధింపబడదు అంతేకాదు విదేశాలనుండి కొన్ని కోట్లను సెంట

తల్లకుసుంబము

నేడు బహిరంగ రహస్యము. ఈ విరాళాలు దురాచారమును ప్రోత్సహిస్తవి. అపాత్ర దానాలను మన పూర్వులు గర్హించారు. ఈ అపాత్ర దానాలు దురుపయోగపడి దాతకో పరులకో లోకానకో ముప్పుదెచ్చేవి గావచ్చు.

వీనిని వివేచించి చూస్తే త్యాగ ప్రతీకలేమిటో తోస్తుంది. త్యాగాలు దానధర్మాలు వ్యక్తిక ప్రయోజనాల కుద్దేశింపబడలేదు. సామాజిక లాభముల కొరకేనని స్పష్టంగా తోస్తుంది.

ప్రజాస్వామ్యము వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము

మన వారి కిట్టి యుదాత్తమైన ఉపాయాన్ని మానవులు కల్పించిన సంపదే. ఈ సందర్భమున మనము ముందు నొక విషయమును గుర్తించవలెను. అప్పుడు దాని విశిష్టత తెలియును. మన సమాజానికి కుటుంబము పునాది. పాశ్చాత్యుల సమాజానికి వ్యక్తి మూలము. వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము అనుమతాలకు వారు ప్రాముఖ్యము ఇచ్చిరి. అయితే విశృంఖల స్వేచ్ఛతో ప్రతివ్యక్తి తన ఇష్టము వచ్చినట్లు వ్యవహరించ వలెనన్నా, ఆ వ్యవహరిస్తే పోషించినా సమాజం నిర్వీర్యమై పోతుంది. కను వ్యక్తుల వ్యవహారం ఒక క్రమంలో నడిపేందుకు ఒక సంస్థ అవసరము. అందుకు వారు వ్యక్తుల ప్రతినిధిగా స్టేట్ ను (ప్రభుత్వమును) ఏర్పరచుకొన్నారు. వ్యక్తుల పక్షమున వ్యవహరించే అధికారము ఆ స్టేట్ (ప్రభుత్వం)కు అప్పగించారు. వ్యక్తుల తృప్తి పరచుటకు వ్యక్తి హక్కులను ప్రతిపాదించి ప్రకటించిరి. కనుక సమాజపు అవసరాల నన్నిటిని యోగక్షేమాలనూ శాంతిభద్రతలనూ పరిపాలించ వలసిన బాధ్యత స్టేట్ (ప్రభుత్వము)పై బడినది.

మన ఆధునిక సమాజభోగ్య (ommunist State) ప్రయత్నాలు జరిగినవి. ఎందరంతా సమాజమొకటనే సూత్రంతో వ్యక్తి స్వేచ్ఛావాదాలు అణచి వీరు ఏ శక్తిగాని సమాజమునకే ప్రాముఖ్య మిచ్చిరి కానీ అక్కడా

ప్రభుత్వానిదే ప్రాబల్యము సమాజము సరాసరిగా వ్యవహరించదు అంతే కాదు ఈ ప్రభుత్వం నియంతృత్వపు గలది వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యము మాటే లేదు ప్రజాస్వామిక దేశాలలో వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యము గౌరవింపబడినది

ఎంత భేదాలున్నా మొత్తాని కీ రెండు రకాల దేశాలు (స్టేట్) ప్రభుత్వ ప్రాబల్యం గలవే కాగా వారి వ్యాపకాలూ ఉద్యమాలూ శక్తులూ సమస్తమూ కేంద్రీకరింపబడినవి అన్నీ ప్రభుత్వాధీనమై యుంటాయి ఈ కేంద్ర సంస్థ పౌరులు వేసినట్లు దేశంలో దూరాన నెక్కడో యుంటుంది ప్రజల కందు బాటుగా ఉండదు దాని బాధ్యతలూ అనంతం ఎప్పగాండ్రి విస్తృతం మొ-ుకొని ప్రజల ధార్మిక నైతిక క్షణాల గిరవ్వుదాక అన్నీ దానివేనాయె! అందువల్లనే జీవితం సహజంగాను సరళంగానూ సాగదు అడుగడుగునా అడ్డులూ ఆజ్ఞలతో కృత్రిమంగా ఉంటుంది కాగా వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యము స్వేచ్ఛ సిడస నారిపోయిన పని పద్ధతి! అందుచే ప్రజలలో అసంతృప్తి ఏ వర్గాని కాపరం తమతమ హక్కుల కోసం పోరాటం ఆందోళన చేయటం సమాజ భోగ్యదేశాలలో ఈ యసంతృప్తి ఉన్నా లోలోపల గుప్తముగా ప్రజల్లలందరూ హక్కుల సాధించు మనేగాని ఆందోళన జరుపుటకాని యసంభవము అవి నియంతృత్వపు ప్రభుత్వాలాయె అందువల్లనే మనీషులన్నారు ఏ ప్రభుత్వము ఎంతెంత తక్కువ శాసనాలూ నియమాలతో పాలిస్తుందో అది నాగరికత(సభ్య) ప్రభుత్వం అని

మరి మనలో ఏ ప్రాంతాని కా ప్రాంతం ఏసీమ కాసీమ ఏయూరి కాయూరు చివర కే కుటుంబాని కా కుటుంబం ఎక్కడికక్కడ స్వతంత్రంగా స్వేచ్ఛగా జీవిస్తూ ఉండేవి వ్యక్తులను ధర్మపరాయణులుగా విధి నిర్వాహకులుగా శిక్షణ గరపు చుండేవి వ్యక్తుల ప్రవర్తన నెక్కడికక్కడ నౌకకంట కనిపెట్టి చూస్తూవుండేవి అదుపుల యాడంబరా లుండేవి గొప్ప ధర్మబలమే సర్వమూ చక్కబరచేది సంస్థలు ప్రజలకు చాలా సన్నిహితంగా నుండేవి ఏక వ్యక్తులు తమతమ సుఖదుఃఖాలను వారితో తరచుగా చెప్పుకొనుటకూ సహాయము పొందుటకూ అందుబాటుగా నుండేవి అందులోనూ కుటుంబ

సంస్థ రక్తసంబంధము గలది మరింత సన్నిహితమున్నూ సహజంగా అది దానిసభ్యులయందు ప్రేమ సౌహార్దము సానుభూతి గలదిగా ఉంటుంది ఆవ్యక్తులూ దానియందు ఆదరాభిమానములు శ్రద్ధాసక్తులు గలిగియుంటారు కనుక వారిజీవితాలు సహజసౌమనస్యముతో సహన సహకారములతో సరళంగా శాంతంగా సాగుతూ ఉండేవి మనసంస్థలిట్లు వికేంద్రీకరింపబడి యుండేవి ఇటి కవి స్వేచ్ఛాస్వాతంత్ర్యాల ననుభవిస్తూ పరస్పరం సహకరించుకుంటూ సమాజపు సమష్టిహితము వ్యక్తిహితము సమన్వయించి ప్రవర్తిస్తూ ఉండేవి కుటుంబం సంఘం గ్రామం దేశాల శ్రేయస్సుకు భంగం కానంతవరకు వ్యక్తికి స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలున్నవి వ్యక్తి తన శ్రేయస్సు ఆత్మోపలబ్ధులకు భంగం కానంతవరకు వ్యక్తిపై కుటుంబము సంఘము గ్రామం దేశాల అధికారమున్నది

వారి స్టేట్ (ప్రభుత్వం)కు పల్లెలపైన్ని బాధ్యతలు ఉన్నవాయె। వారి పరిధి కూడా అతివిశాలమూ ఎందుకాయిగాలదా దానిని పురస్కరించుకొని మితిమీరిన యధికారాలను వారు ప్రయోగిస్తుండటం తటస్థిస్తుంది అందువల్ల ప్రజలు ప్రభుత్వంకూడ తీరని సమస్యలతో సతమతమౌతుంటవి మనకో ఆతీరు చాలా తక్కువ కుటుంబంమొదలు గ్రామసీమలదాకగల సంస్థలే తమ తమ యక్కరలను తామే ఏమకూర్చుకొనేవి తమతమ శాంతి భద్రతలను చాలావరకు తామే నెలకొల్పుకొనేవి విశేషించి యాజ్ఞాధ్యతలను చాలావరకు కుటుంబాలే నిర్వహించేవి గురుకులాలు విద్యావిధానములతీరు చూపనే చూపి తిని ప్రభుత్వపు పెత్తనం జోక్యం లేకుండా అవి వ్యవహరించటం గమనించితిరిగా। గ్రామాలలో నేడో ఏమి పరిశ్రమను లేదా కళను విద్యను ప్రభుత్వపుజోక్యం లేకుండానే స్వతంత్రంగా నిర్వహించబడుతుండేవి ఒక టికు న్యాయదానం కూడ కుటుంబసంస్థ గ్రామసంస్థలె నిర్వహించెవి మనకూ ప్రభుత్వాలున్నవి కాని ప్రజలనిత్యజీవితవ్యవహారాలలో ప్రభుత్వపు జోక్యం లేదు ప్రభుత్వాధికారాలు చాలా పరిమితం న్యాయదానం విషయంలో రాజుకు విన్నవించుకోవటం చాలా అరుదు ఎప్పైనా ప్రజోపయోగ కార్యాలకు రాజులు దానాలు చేసినారంటే అది ప్రభుత్వ పక్షాన కాదు గృహస్థు గానే సావిష్ఠ

పృథ్వీపతిః అన్న ప్రవాదమున్న మాట నిజమే దానిని పురస్కరించుకొని చరిత్ర రచయితలు కొందరు మనరాజులు నిరంకుశాధికారు లంటున్నారు రాజుల మెప్పుకోసం ఎవరో పండితు లట్టి అన్వయం దాని కతికించి వుంటారు ఇంకా విష్ణు అను మాటకు నిజమైన అన్వయం వారు విస్మరించి కాల క్రమాన దానికి రూఢమైన అన్వయమును బట్టి వారు ప్రామాణికులాడిరి విష్ణు వంటే శంఖ చక్ర గదా చక్రధారి చతుర్భుజుడు పీతాంబరధారిగా పురాణాలలో వర్ణింపబడిన దేవుడని పరిభాషం చేసబట్టి విష్ణువే రాజు అంటే యీలోకంలో రాజుకంటే దేవుడు వేరేలేడు అన్న యన్వయం కుదురు కొల్పిరి ఆ యన్వయమే చరిత్రకారుల కట్టియపోహ కల్గించినది అయితే దానియన్వయమేమిటి? విష్ణువు=రక్షకుడు అని నిజమైన అన్వయము కాగా అవిష్ణు=రక్షకుడు కాని వాడు దేశమును ప్రజను రక్షింపజాలని (శక్తిలేనివాడు) పృథివీపతి=భూపతి (రాజు) న = కాడు అంటే రక్షించే శక్తిలేనివాడు రాజుగా నుండ నర్హుడు కాడు అనే యన్వయము నాకుతోస్తుం దీనిలో రాజు నిరంకుశు డనే దెక్కడుంది? ఇంకా రాజ్యస్థితి దెలుపుచు ఒది తనమేలు చూచుకోవటం కాదు రాచరికం ప్రజలకు మేలు సమకూర్చుటకే నాత్మప్రియం ప్రియం రాజ్ఞః ప్రజానాం చ హితం హితం అన్నాడు విష్ణుస్మృతు రాజుకు ధర్మమును సృజించే శాసనాలను చట్టాలను చేసే అధికారంలేదు ధర్మము ననుసరించ పాలించవలసిన వాడే ధర్మాన్ని అతిక్రమిస్తే రాజును మన్నించరు ప్రజ ఆయననూ ధర్మభ్రష్టునిగానే పరిగణిస్తారు పదచ్యుతుని చేస్తారు అలా ధర్మ భ్రష్టులైన రాజులను పదచ్యుతుల జేయుట మనయితిహాసములు పేర్కొన్నవి

మరొకమాట — అధికాధికంగా ఆశించటం అధికాధికంగా ఆర్జించటం అధికాధికంగా భోగాల ననుభవించటం వారిధ్యేయాలు వీటికొకయంతున్నదా? అనుభవించిన కొద్దీ యింకా యింకా కావలననేగాని చాలుననే మాటే యుండదు దీనికి కళ్ళెం తగిలించి యదుపులో నాపక పోతే ననేకమైన అప చారాలూ సమస్యలూ అశాంతి నొదవిస్తవి సామ్రాజ్యాలూ వలసరాజ్యాలస్థాప నకూ పరజాతుల నదిమి వారిపై పెత్తనము నెరపటూనుటకూ అధికారముల యారాటమునకూ మూలము వీటిప్రభావమే సామ్రాజ్యవాదాలవల్ల రాజ్య వాదా లను సమాజభోగ్యదేశాలు నిరసిస్తూ ప్రకటిస్తుండటం నిజమే. అయితే దానిలో

చిత్తశుద్ధి యేపాటి? ఆ రాజ్యాలకూ ఈ మనస్తత్త్వం వదలలేదనే తోస్తుంది వారి ప్రకటనలు ప్రచారసాధనములై నవ్విస్తుంది చిత్తశుద్ధికి ప్రమాణములు మాటలుగావు చేతలు వీరి రాజ్యాలలోనూ పరజాతులు దేశాంతర్భాగాలుగా నున్నవి అది చాలనట్టు పొరుగువారి నదియు పెట్టుమన్నారు టిబెట్ జెకొస్లొవికియాలపైన వీరు జరిపిన యాక్రమణలూ అత్యాచారముల నేమనవలె? సామ్రాజ్యతత్త్వపు రూపాంతరములు గావా?

మనవారో యీ అధికారాల అనర్థమును చక్కగా గుర్తించిరి అత్యాశను తృష్ణ యన్నారు ఈ లోకపు బెడదలన్నిటికీ తృష్ణేమూల మన్నారు దానిని గర్హించిరి యథాలాభసంతుష్ట (ప్రాప్తించినదానితో తృప్తి నొందుట) మనవారి స్వభావం అభిలాషలూ ఆజ్ఞా అధికారాలూ భోగాలూ మొదలైన వాటన్నిటా మితముగా వ్యవహరించటం మనవారి ధ్యేయం అంటే మధ్యమార్గము ఆహారం విహారం వ్యవహారం నిద్ర మొదలువలలో తగుమాత్రంగా మెలగు వారికి దుఃఖాలను బాపు యోగం లభిస్తుందని గీతా ప్రవచనం[1] అల్ప సంపద అల్పవ్యయము గలిగి యుండుట మేలని నిర్వచించినాడు ధర్మ అశోకుడు[2]

పాశ్చాత్యుల యీ లక్ష్యాలవల్ల ఇంకా ప్రమాదాలున్నవి ఈ విషయమున గురుదేవులు రవీంద్రనాథ కవిచంద్రుని మాట లివి వారు బాధ్యతల నిర్వహించుటలో ప్రాలు మాలినా విపణాలలో ప్రభుత్వం భంగపడినా ఆ విసురు సమాజానికంతా తగులుతుంది సమాజ మంతా తికమకపడి కుతకుతలాడుతుంది దానిస్వయంనిర్ణయశక్తి దెబ్బతింటుంది ఎక్కడో యేపట్టిణంలోనో వున్న యేతానొక ప్రభుశక్తి కుతికిలపడితేనూ గ్రుక్కగిల్లితేనూ ఆదెబ్బ యీ మూలమంచి యామూలదాక పడుగుపేకల దేశమంతకూ తగులుతుంది

---

1 యుక్తాహార విహారస్య యుక్తచేష్టస్య కర్మసు
యుక్త స్వప్నావబోధస్య యోగో భవతి దుఃఖహ
అ—6—శ్లో—17

2 ఆగరియతా అపఖండతా సాధు —కాల్సీ 3వ శాసనం

మన పూర్వుల కాలంలోను తికమకలూ లేవు. మన వారి యభ్యుదయము ప్రభుత్వాలతో పాటు కొనసాగేది. జానపద సంస్థలపై నాధారపడినది. అవి వికేంద్రీకృతములు, స్వతంత్రములు. అందువల్ల ప్రభుత్వ మలనత్వం మానినా విప్లవాలలో చేతులు మారినా వాటి బాధ గ్రామసీమలకు అంటేది కాదు. ప్రజలెందాక ధర్మం తప్పకుందురో యెందాక నీతికి నిలచి యుందురో అందాక మన సమాజమునకు ముప్పు లేకుండెను. ప్రజలలో పశుత్వము ప్రాకినప్పుడే మన సమాజమునకు ముప్పము దేది. మన కుటుంబ సంస్థ తీరు తీయములు ఎవరెంచితిని. దోషుల పంగటుటలోనూ న్యాయదానములోనూ అవెంత నిర్దుష్టంగానూ నిష్పాక్షికంగానూ వ్యవహరించేవో గమనించితిరి గదా।

శాంతి భద్రతలను నాడు ముఖ్యముగా కుటుంబ సంస్థలే నెలకొల్పేవి. ఈనాడు పోలీసులు మేజిస్ట్రేట్లు నిర్వహిస్తున్న దానికంటే ఎంతో మేలుగా నుండేవి. మెరుగు పొలావుతో సుమారంగా నుండేది.

గ్రామ పునరుద్ధరణము

మన స్వతంత్ర భారత ప్రభుత్వ మవతరించిన పిదప మరల గ్రామ సీమల యోగక్షేమము లాలోచింపబడు తున్నవి. గ్రామ పంచాయతుల పునరుద్ధరిస్తున్నారు. కాని యవి యుండవలసినంత యుత్సాహోత్తేజములతో లేవు. ఒకతీరు ద్వంద్వ పాలనతో నున్నది. వ్యవహారమంతా ఉద్యోగ బృందమే నడుపుతూ ఉన్నది. ఉద్యోగుల సంఖ్య మితిమీరి యున్నది. ఇవి అదాయమునకు మించిన వ్యయమనక తప్పదు. ఈ ఉద్యోగుల జీతబత్తెములకే చాల ధనం వ్యయ మౌతున్నది. జరుగుతున్న పనికంటె వీరివేతనాలకే వ్యయమైపోతున్నది. వీరివేతనాల కిస్తున్న ధనమును గ్రామాల యవసరాలకు వినియోగిస్తే యెంతో పని జరిగేది. అంతేకాదు ఇంతింత పెద్దవేతనాల యుద్యోగులు పంచాయతుల కవసరం కాదు. ఈ పరిస్థితులు మారవలెను.

అట్లువిమారి పంచాయతుల పూర్వ వితానంతో మరల పూర్వపు దశ నందవలె నంటే యెంతో సంస్కరింపబడవలెను. నైతిక బలమైనా లేని సమాజము

ఆస్తుకుటుంబము

ఎలు దొరికినట్లేదు నైతిక బలానికి మానవత్వం ప్రాతిపదిక సమాజమున సుఖశాంతులు కళ్యతా సృష్టిగా కుదురుకొనుటకు కేవలం నైతిక ప్రమాణాలు మానవత్వమే చాలవు ఇంకా ముందుకు పోవలె దానికి ధర్మబలం మాపకం ఆత్మపూతమైన బుద్ధి ఉండితేగాని యది ప్రసరించదు

ఇక బాహ్యసంస్కరణ ఎలా ఉంటాయా పూర్వం పంచాయతులు కులబంధాలుగా ఉన్న శ్రేణుల (వృత్తి సంఘాలు) వివిధ శ్రేణుల ఉన్నత సంఘాలు కూడ పునరుద్ధరింప బడవలెను ఆయా వృత్తుల వారి యోగక్షేమాలకూ వివిధ వృత్తులవారి మధ్య సహకారము సమైక్యత సమకూర్చుటకు ఉపకరిస్తవి గ్రామాలలో వివిధ వృత్తులవారి మధ్య కలిగే వివాదాలను యితర ప్రాంతాలవారి జోక్యం లేకుండా నే ఆయా శ్రేణులు—ప్రాంతీయ అవసర మయితే ఆయా పంచాయతీ సంప్రతింపులతో పరిష్కరించుట మేలు గ్రామ శాంతి కది యవసరము

గ్రామజీవితం శాంతంగా విశ్వాసోన్ముఖంగా సాగవలెనంటే రాజకీయ వివాదాలతో గ్రామవాతావరణం కలుషితం కాగూడదు రాజకీయ సిద్ధాంతాలకూ గ్రామ జీవితానికి యితిమైనది పౌరులు ధర్మవిముఖులగునట్లు కనీసం శాసనాలు రాజ్యాంగం వల్లనైనా వీలు కలుగునట్లు బోధించరాదు రాజకీయాల పేరుతో గ్రామస్థులలో నెవరికీ పరస్పర వైమనస్యాలను కల్పించరాదు రాజకీయాల పేరుతో రెచ్చగొట్టరాదు ఎన్నికలలో కూడా పదవీలకు పాల్పడరాదు ఓటర్లకు ప్రలోభాలు కల్పించరాదు వారి ఓటు హక్కును వారు నిరభ్యంతరంగా స్వేచ్ఛగా ఉపయోగించుకొనునట్లుండవలెను అంతేకాదు ఈనాడు సంఘము నావరించి యున్న అధికార వ్యామోహము అత్యాచారాలు ఆడంబర జీవితము అతివ్యయము భోగాల ఎడల ఆసక్తిగా మారవలెను నైతిక శక్తి లేనిదే యిది సిద్ధించదు నీతి నిజాయితీ లేనివారిని ప్రజలు విశ్వసించరు ఎందుకు విశ్వసించవలె? పంచాయతీలు పూర్ణ స్వపరిపాలన సమకూర్చుటకు నేడు పెద్ద యవరోధముగా నున్నవిదే ఇట్టి స్థితి నిర్దుష్టంగా తెలుసుకొనవలెనన్న మన పురాతన ధర్మం పునరుత్తేజితం కావలెను

ఆప్తకుటుంబము.

కుటుంబ ధర్మరాజ్యము

మన పూర్వుల సర్వస్వమునకూ ధర్మమే మూలం. ఈ ధర్మ రక్షణ మెంత లోతుగా మన సమాజమున నాటుకొన్నదో యనేక సందర్భములలో చూచితిని. ఈ ధర్మమే యనేక ఆపదలనుండి మన సమాజము నుద్ధరించినది. వేళ మన్నెన్నో యొడిదుడుకులు పడ్డా విధర్ముల తాకిడు లెన్నెన్ని తిన్నా, ఉపద్రవాలూ ఉత్పాతాలూ ఎన్ని దాపురించినా యాతశ్ల కన్నిటికీ తట్టుకొని నిలిచినది సమాజములో నేటికీ కొన యూపిరితోనైనా మినుకు మినుకు లాడుతూనే యున్నది. అట్టి యీ ధర్మమునకు మరల ప్రాణప్రతిష్ఠ గావింపవలెను. భారతీయుడన్న ప్రతివాడూ ధర్మదీక్ష స్వీకరింపవలెను. దీనిని సుస్థిరముగా స్థాపించుట కశోకునివలె దృఢ సంకల్పముతో ప్రచారము గావింపవలెను. ఈ ధర్మ సందేశమును దేశపు నాలుగు మూలలా వ్యాపింప జేయుటకు సాధన సంపద సమకూర్చ వలెను. గ్రామాలలో నిత్యము ధర్మపు ప్రాశస్త్యమును తెలుపు కథలు చెప్పుట, పురాణములు చెప్పుట, గోష్ఠులు సాగించుట మొదలగునవి చేయవలెను. దేవాలయములో నిత్యమూ ధర్మ ప్రబోధములు చేయించవలెను. ధర్మము నుద్బోధించెడి మహాపురుషులను దేవాలయాలు సత్రాలు వ్యాయమశాలాలు పాఠశాలలు మొదలైన వాటి గోడల మీద చిత్రించవలెను. అట్టి సూక్తులను శిలాఫలకములపై వ్రాయించి నాలుగు కూడలిలో నాటించదగును. పాఠశాలలలో నిత్యమూ విద్యార్థుల కీవిషయమును బోధింపవలెను. ఈ ధర్మ వ్యాప్తి ప్రచారము లేయొక్క మతమునకు చెందినది కాదు. ధర్మప్రవర్తన మన్నిమతముల వారికి ఆమోదమే. మతాలవారి కితర విషయాలలో నెన్ని భావభేదాలున్నా సత్యం ధర్మం జ్ఞానం అక్కరలే దనువారుండరు. కనుక ధర్మమును మరల మహోన్నత పీఠమున ప్రతిష్ఠింపజేయవలెను. నేడిది మన ప్రధానమైన జాతీయ సమస్య.

కుటుంబపు స్వరూప స్వభావములను మీరు చక్కగా గమనించి యుండిరు. ఇక నా పని తీరినది. చివరిమాట యిది వినండి. కుటుంబ మొక చిన్న

ప్రజాస్వామిక రాజ్యమని చెప్పితిని ఆతీరు కొంత వివరించితిని. ఇప్పుడో పడుగు పేకల ధర్మముల్లుకొని యున్న వీరి కుటుంబ ధర్మ రాజ్య మంటాను సెలవు

అభయం మిత్రాదభయ మమిత్రాత్।
అభయం జ్ఞాతా దభయం పురో యః
అభయం నక్త మభయం దివా నః
సర్వం ఆశామమ మిత్రం భవన్తు

మాకు మిత్రుల వల్ల భయం లేకుండు గాక। శత్రువుల వల్ల భయం లేకుండు గాక తెలిసిన వాని వల్ల భయం లేకుండు గాక ఎదుట నున్న వాని వల్ల భయం లేకుండు గాక। పగలు భయం లేకుండు గాక రాత్రి భయం లేకుండు గాక। అన్ని దిక్కులూ మాకు మిత్రులగు గాక

సర్వే భవన్తు సుఖినః
సర్వే సన్తు నిరామయా
సర్వే భద్రాణి పశ్యన్తు
మా కశ్చిద్దుఃఖ భాగ్భవేత్॥

అందరూ సుఖింతురు గాక। అందరును ఆరోగ్య మనుభవింతురు గాక। అందరికీ శుభ మగు గాక ఎవరికి దుఃఖము లేకుండు గాక।

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః

ఉపయుక్త రచనలు

I

1 అథర్వవేదము
2 ఈశావాస్యోపనిషత్తు
3 ఋగ్వేదము
4 కఠోపనిషత్తు
5 కామందకము
6 కౌటిల్యార్థశాస్త్రము
7 గౌతమ గృహ్య సూత్రాలు
8 గౌతమ ధర్మ సూత్రాలు
9 ఛాందోగ్యోపనిషత్తు
10 తైత్తిరీయోపనిషత్తు
11 ధమ్మపదము
12 నారద భక్తి సూత్రాలు
13 నారదస్మృతి
14 పతంజలి యోగ సూత్రాలు
15 బృహదారణ్యకము
16 భగవద్గీత
17 మత్స్య పురాణము
18 మనుస్మృతి
19 మహావగ్గ
20 ముండకోపనిషత్తు
21 మేఘ సందేశము
22 లలిత విస్తరము
23 వాత్స్యాయన కామసూత్రాలు
24 వాయు పురాణము
25 వృద్ధమనువు

26 వ్యాస భారతము

27 శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు

28 సంధ్యావందనము

29 హరితసంహిత

II

1 అరవిందుల కర్మయోగ దర్శనము

2 అశోకవర్ధనుని శిలాశాసనాలు

3 కన్‌కట్టి రికార్డులు (1910 1912)

4 కాశీఖండము

5 గుంటూరు జిల్లా గుంటూరు తాలూకా—
సుబ్బాపురంలో దొరికిన శాసనం

6 అప్పనిమంత్రి చారుచర్య

7 జాతక కథలు

8 డాక్టర్ ఫ్రెడరిక్ రోజ్ సమర్పించిన విదేశాంగ
కార్యాలయపు నివేదిక

9 మహమ్మదీయ మహాయుగము

10 మెగస్తనీసు వర్ణనలు

11 శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

III

1 త్యాగభూమి—గాంధీ సంచిక 1928—శ్రీదయానంద
శ్రీకృష్ణ ఓ ఝూగార్ల వేద మే శిల్ప విజ్ఞాన్
అను వ్యాసము

ఆర్ధిక్యుంబము

IV

1. A New Race Theory Modern Review
2. Darwin s Theory of Evolution
3. Epigraphy Report 1917 Madras
4. H M Elliot s Histroy of India
5. Local Government in Ancient India
6. Yantras or Mechanical Contrivances in Ancient India By V Raghavan M A Ph D
7. Works of Zenaide A Ragozine
8. Works of Zimmer the Indologist



ఆర్షకుటుంబము

సవరణలు

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
1	2	3	4
V	9	Grammer	Grammar
7	8	లింసం	వెలుసది
10	5	ఆను	అను
11	13	త్రిమవిసర్జన	క్రమవిసర్జన
12	18	గృహాస్థాశ్రిమము	గృహస్థాశ్రమము
13	8 9	వ్యవహస్తుంటాడు	వ్యవహరిస్తుంటాడు
13	26	అధ్యగ్యధ్యావహాహానికం	అధ్యగ్న్యధ్యావాహనికం
14	10	శీనికనుపైన	దీనిక నుపైన
1	25	కుటుంబాలు విభక్తంగా	కుటుంబా లవిభక్తంగా
19	8	అర్థాంగి అన	అర్ధాంగి అని
21	7	నెదురుకొనుచూ	ఎదురుగొనుచు
26	17	తిరుగుడా	విరుగుడా
27	19	స్థులను	వృద్ధులను
29	11	వచ్చెడి	వచ్చేడి
29	25	పుత్రగాత్రిపాత్రయోః	పుత్రిపాత్రియోః
29	26	ఆవర్ధనం	శావర్ధనం
31	13	సలపరుచుకొని	సలపరించుకొని
32	11	సహపాత్రిజ్జుల	సహపాత్రిజ్జుల
32	18	పత్రిజాతిళ్ళ	ప్రజాపతి ప్ర

1	2	3	4
10	19	వాణోయత్ప్రాప్యధి రుతతన్నయోన మపస్నృతాత్	వాణోయత్ప్రత్యధి రుతం తన్నయోన్యన మనస్సృతాత్ (దయానంద భవన్ ప్రతియందు)
40	22	వితస్వతి ధియో	వితన్వతే ధియో
41	21	ముదాచారములు	సముదాచారములు
42	22	కించిత్కాలానంత	కించిత్కాలయంతా
42	24	మిత్రిజన మర్యద్ధ ఏకాకినం	మిత్రజన సౌధస్థ మేకాకినం
45	4	కుటిదృష్ట	కుటిలదృష్టి
51	12	వినయ	వినయి
60	24	విన మునివర	విను మునివర
62	24	స్వాశ్యం	స్వాశ్యకం
64	22	క్షితిరాజసో	క్షితిరాజనో
65	24	బ్రిహ్మ	బ్రహ్మ
71	22	ధీమహో	ధీమహా
75	17	కుమార్త	కొమార్తె
77	24	వార్తారంభాశ్చ	వార్తారంభాంచ
79	25	కతిశ ఎలోపం	కృతిశిల్పోపం
81	28	తానిసేవితవ్యాని	తానిసేవితవ్యాని నోఇతరాణి
82	20	స్పష్మర్త్రినః	స్వమ్మర్త్యనః
84	13	అవిరళంగా	అవి విరళంగా
90	15	పురఘ	పురుష

1	2	3	4
90	15	దేవల	దేవుల
102	17	ఒదిలేవి	పోందేవి
109	14	గట్టులపై	గట్టుపయిం
109	20 21 26	మంజు	ముంజు
110	1	మంజాడు	ముంజుడు
111	24	ఆదివేదం	ఆరివేరం
117	2	సర్వసామాన్యముగా	సర్వసామాన్యముగా
118	2	కుదుచు కొంయుంది	కుదురు కొంటుంది
125	4	రిగి	ఎరిగి
140	22	దదర్శ	దదర్శ
142	9	తటాకు	తాటాకు
142	8	తాదివరకి	చివరకు
146	4	నడుపువారు వేరే	నడుప్పువారు వారే
148	10	పరుషార్థము	పురుషార్థము
150	21	ధృతిక్షమోఽస్తేయం	ధృతిః క్షమాదమోఽస్తేయం
150	32	ధీవిద్యా	ధీర్విద్యా (మ న్మృతి 6?)
151	18	ఆ వ మం 1	ఆ వ 1 అను 1 మం
152	23	జడ	శుద్ధ
158	23	సతత్పరస్య సందధాత్ ప్రీతికూలంయదాత్మనః ఎషం సంక్షేపతో ధర్మః సప్రేత్య సుఖమేధతే (భార శాంతి ౧౧౩ ౬)	నతత్పరస్య సందధ్యాత్ ప్రతికూలం యదాత్మనః ఏష సంక్షేపతో ధర్మః కామాదన్యః ప్రవర్తతే భార అను వ 114అ 8శ్లో (భండార్కర్ ప్రచురణ)

1	2	3	4
157	4	చేయరాదట?	చేయించరాదట?
160	24	వృషచ్ఛేత్తు	వృషచ్ఛేత్తా
168	3	పట్టణాలు	పట్టణాలకన్న
168	4	సంఘు	సంఘాలు
166	4	సుంపూదేవి	సుందేవి
171	5	వ్యక్తిక	వ్యక్తి
172	13	మారటం	మారాటం
173	27	నావిష్ణు	నాఽవిష్ణుః
174	1	పృథ్వీ`తిః	పృథ్వీపతిః
		పురస్కరించు	పురస్కరించు
174	2?	ధ్యేయాలు	ధ్యేయాలు గా
175	4	పెట్టమన్నారు	పెట్టుతున్నారు
179	13	నిరామయా	నిరామయాః

గమనిక — ఆధునికుటుంబము లో రచయిత అనేక గ్రంథములనుండి అనేకములైన అంశములు ఉద్ధరించటం జరిగింది ఉపయుక్త గ్రంథముల పరిచయం వివరములు ఇవ్వకపోవటంవల్ల పాఠకుల నిర్ణయానికి ఆకర గ్రంథములు సంప్రతించటం క్లిష్టమైంది అందువల్ల ఆకర గ్రంథాలను సంప్రతించటం జరిగింది

— పరిష్కర్త